

अहंम्

श्रीविनयचन्द्रसूरिविरचितं

श्रीमाल्लिनाथचरित्रम्

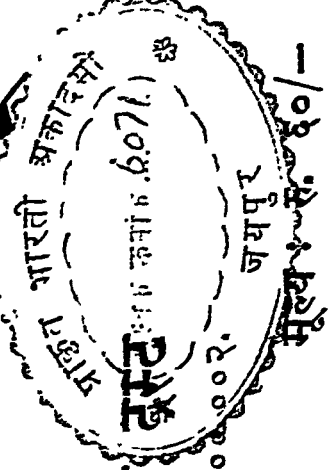
प्रकाशक :

श्री जिनशासन आराधना

७, त्रीजो भोईवाडो, भुलेश्वर, मुंबई-४००००२.

वीरसंवत् २५१४

विक्रम संवत् २०४४

प्राप्तिस्थान

- १ प्रकाशक : श्री जिनशासन आराधना ट्रस्ट
C/o द्विपिक अरविहलाल गांधी
मीकंडा, वडकणी, वडोदरा-१.
- २ मूलीनेन अंबालाल स्तनयंक
जेन भर्गशाळा,
स्टेशन रोड, वीरगगा-उट्टर १५०.
- ३ श्री जिनशासन आराधना ट्रस्ट
C/o सुभतिलाल छिन्नभयंक
भारक्षतीया गछितानो पाडे,
गोणशेरी, पाटण (वि. अ.) उट्टर २६५.
- ४ श्री जिनशासन आराधना ट्रस्ट
C/o द्विपिक अरविहलाल गांधी
मीकंडा, वडकणी, वडोदरा-१.
- ५ सरस्वती पुस्तक वंडार
क्षारीणाना, रतनचोण,
अगतावात-उट्टर ००१.

—: प्रथम सहायक :—

शेड मोतारशा रिलिज्यस अेन्ड रेरीटेल ट्रस्ट, भायणला, अुणध:

નચો તિલ્થસ્સ :

પ્રકાશકીય :-

“ શ્રી મલ્લિકનાથ ચરિત્રમ્ ” નામના આ ગ્રંથને અમે આનંદ સાથે પ્રકાશિત કરીએ છીએ. શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ તરફથી પ્રાચીન સાહિત્યના પ્રકાશન, પુનઃ પ્રકાશનના કાર્યો વેગપૂર્વક ચાલુ છે. પૂજ્યપાદ સિદ્ધાંત મહોદધિ સ્વ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજના પટ્ટાલંકાર વર્ધમાન તપોનિધિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય જીવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના શિષ્યરત્ન પંચાસજી શ્રી પદ્મવિજયજી ગણિવર્ધશ્રીના શિષ્યરત્ન પ. પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય હૈમચન્દ્રસૂરિ મહારાજ સાહેબની પ્રેરણા તથા માર્ગદર્શનપૂર્વક અનેક ગ્રંથોના પ્રકાશન, તથા હસ્તલેખનાદિ શ્રુતભક્તિના કાર્યો ચાલુ છે. આમાં ખૂબ ખૂબ વેગ આવે અને મહાન લાભો સદા મળતા રહે એજ શાસનદેવને પ્રાર્થના.

લી.

શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ.

ટ્રસ્ટીઓ

(૧) ચંદ્રકુમાર બી. જરીવાલા	(૨) લલિતભાઈ આર. કોહારી
(૩) નવિનચન્દ બી. શાહ	(૪) પુંડરીક એ. શાહ

નમો તિત્થસ્સ :

ભૂરિ ભૂરિ અનુમોહના

પૂજ્યપાદ વર્ધમાન તપોનિધિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહિબના શિબ્યરત્ન સમતાસાગર પ. પૂ. પંચાસજી શ્રી પદ્મવિજયજી ગણિવર્યના શિબ્યરત્ન શાસનપ્રભાવકે પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય હુમચન્દ્રસૂરિ મહારાજ સાહિબની આચાર્ય પદવી સંવત ૨૦૪૪ ના ફાગણ વદ ૩ ના ભાથખલા મુકામે શેઠ મોતીશા રિલિજીયસ ઓન્ડ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટના ઉપક્રમે થયેલ, તે પ્રસંગે ઉપાજિત થયેલ જ્ઞાનનિધિમાંથી પ્રસ્તુત “ શ્રી મલિદનાથ ચરિત્ર ” ગ્રંથના પ્રકાશનનો લાભ લેવામાં આવેલ છે.

આની અમે ભૂરિ ભૂરિ અનુમોહના કરીએ છીએ.

લી.

જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ.

श्रीविजयधर्मसूरिभ्यो नमः ।

मल्लिनाथमहाकाव्यम् ।

प्रथमः सर्गः ।

महतेजःप्रसूः सर्वमङ्गलोल्लासकारणम् । अहंन् गणाश्रयं प्रीणन् जयताद् दृषभध्वजः ॥ १ ॥
कुम्भजन्मा सितध्यानाञ्जलिपीतभवोदीधः । श्रीमन्मल्लिर्जिनो भूयाद् पापवातापितापनः ॥ २ ॥
क्रमहीनो द्विजिह्वोऽपि क्षमाभारक्षमोऽजनि । आश्रयाग्रस्य स स्याद्दः श्रिये पार्श्वजिनेश्वरः ॥ ३ ॥
वन्दारसुरकोटीरचकोरीचक्रुम्बिताः । जीयासुर्वरिनाथस्य क्रमद्वन्द्वनखेन्दवः ॥ ४ ॥
अन्यानपि गतत्रासान् सच्छायाद् विमलानलम् । नौमि मुक्तावलीमध्यनायकान् जिननायकान् ॥ ५ ॥
त्रिपद्यपि जिनानां गौर्जगद्गोचरचारिणी । सालङ्काराङ्गिनी मे स्यात्तत्त्वपीयूयवर्धिणी ॥ ६ ॥
रजःक्षोदपयोदं श्रीविद्याहृद्घातंसकम् । प्रणौम्यहं भवोद्यानभङ्गनागं गुहं स्वकम् * ॥ ७ ॥
जगज्जैत्रस्य यस्यैते किङ्करास्ते सुरेश्वराः । तं जिगाय जिनो मारं कौमारोऽपि जवेनै यः ॥ ८ ॥

(१) गणश्रियमित्यपि (२)-नमलान-त्यपि (३) जितोन्द्रिय इत्यपि । * भाद्यागस्याक्षरैर्गुरोर्नाम कचेः शोध्ययितुम्
रविप्रभं, श्रीकनकम् ।

तस्य श्रीमल्लिनाथस्य जगन्नाथस्य पावनम् । श्रोतृश्रोत्रधुधासत्रं सच्चरित्रमुदीर्यते ॥ ९ ॥
 श्रीपष्ठाङ्गादिंदं चित्रमहं श्रधामि माल्यवत् । आरामिक इवारामादुच्चित्य सुमनोभरम् ॥ १० ॥
 जम्बूद्वीप इति द्वीपः कनकाचलकर्णिकः । स्पष्टाष्टदिग्दलाकीर्णः प्रोच्चिद्रशतपत्रति ॥ ११ ॥
 तत्रापरविदेहेषु विजयः सलिलावती । वीतशोका पुरी तत्र वीतशोकजनाकुला ॥ १२ ॥
 प्रवन्धाः पुष्करिण्यश्च गम्भीरपदसंक्रमाः । राजन्ते यत्र सरसाः कविसूत्रभृतां कृताः ॥ १३ ॥
 परोपकारप्रगुणा उत्तमर्णाः प्रियम्बदाः । धैर्यवन्तो जना यत्र सुषमाकालजातवत् ॥ १४ ॥
 अष्टद्विवीरिधरेव निष्कोशत्वमसेरपि । दानच्छेदो गजस्यापि नं यस्यां पौरुषेष्वभूत् ॥ १५ ॥
 बलो नाम वृष्टस्तत्र बलेन बलसूदनः । वैरिवारबलोन्माथी ऋद्धया बलिनिषूदनः ॥ १६ ॥
 अम्भोधिना गभीरत्वे पारिन्द्रैश्च पराक्रमैः । कल्पशक्तिरुहदीने जाने यस्याधमर्ण्यते ॥ १७ ॥
 आकार एव यस्यौच्चैः शशंस प्रश्रुसम्पदम् । छत्रचामरकोटीरहारप्रभृति तु स्थितिः ॥ १८ ॥
 विलासराजहंसानां विकस्वरसरोजिनी । वशीकरणविद्येवं शृङ्गाररसयोगिनः ॥ १९ ॥
 देव्यस्य धारिणी नाम शीलालङ्कारधारिणी । सारिणी गुणवल्लीनां चातुर्यरसहारिणी ॥ २० ॥ (युग्मम्)
 पुर्यामन्येष्टुरुद्याने वने नाम्नेन्द्रकुब्जके । रत्नचन्द्राभिधोऽभ्यगात् धुनिर्दोषान्धकारभित् ॥ २१ ॥

(१) योगिनीत्यपि ।

यस्यासन्नसरस्तीरपादपाः प्रतिबिम्बिताः । भान्ति वारिणि सर्वाङ्गं नीरं पातुमिवातुराः ॥२२॥
पुष्पाक्षतविहस्रौर्दुहस्रैर्यद्द्विजलीलया । मन्त्रोच्चारमलध्वानैस्तनुतेऽभ्यागतं प्रति ॥ २३ ॥
नक्षत्रैरिव सन्नित्रैस्तदुद्याननभोऽङ्गणम् । राजा समागमत्रैकैस्वस्मेरतायुहः ॥२४॥ (त्रिभिर्विशेषकम्)
तास्मिन् वीक्ष्य मुनेरूपं स्वरूपं दिवसेशितुः । उत्फुल्लवदनो नत्वा राजा पप्रच्छ सादरम् ॥ २५ ॥
रूपेऽप्यप्रतिरूपेऽस्मिन् लाक्षण्ये च सम्युज्ज्वले । कथं त्यक्त्वा गृहस्थत्वं भवद्भिर्जगृहे व्रतम् ॥ २६ ॥
द्योतयन्निव दन्तांशुडम्बरैरम्बरान्तरम् । रत्नेन्दुभेगवानेवं व्याजहार मनोहरम् ॥ २७ ॥
असारेऽमुत्र संसारे सर्वमेव विरागकृत् । विशेषतोऽपि चास्माकमिदं वैराग्यकारणम् ॥ २८ ॥
तथाह्यत्र विदेहाख्ये क्षेत्रे कुरुविभूषणम् । पुरं चन्द्रपुरं नाम वासौकः सर्वसंपदाम् ॥ २९ ॥
वसुभूर्तिवृषस्तत्र महातेजाः परन्तपः । तस्य रत्नावली देवी रत्नचन्द्रस्तयोः सुतः ॥ ३० ॥
अन्येद्युरश्वान्हिन्यां गतो नृपतिनन्दनः । उच्चैरुच्चैःश्रवस्तुल्यं निर्मासमुखमण्डलम् ॥ ३१ ॥
लघुस्तब्धश्रवोद्युग्मं पीनं पश्चिमपार्श्वयोः । दशावर्तमनोज्ञाङ्गं मनोवेगातिवेगिनम् ॥ ३२ ॥
दक्षश्रुत्पणकारासु धारासु क्रमयन् क्रमान् । अवाहयद्दयं चारु लातपातादि कारयन् ॥ ३३ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

आरूढः पञ्चमीं धारामुदूढः प्रौढविक्रमः । जवं चकार चतुरं वीजी वाजजितानिलः ॥ ३४ ॥
 स्फुरत्तुरपुटोद्गीनरजःसङ्गमपि त्यजन् । अङ्गमालिन्यभीत्येव रभसा नभसि व्रजन् ॥ ३५ ॥
 सरित्पुरगिरिग्रामसमृद्धङ्घनजाङ्घ्रिकः । जगाम काननं क्रीडत्पञ्चाननभयानकम् ॥ ३६ ॥
 रत्नचन्द्रे समुत्तीर्णे तत्पृष्ठाढ्यसनादिव । चित्रमेकोऽपि स प्राप पञ्चत्वं दूरलङ्घनात् ॥ ३७ ॥
 'फ सा राज्यस्थितिः फौषा महावनविभीषिका । फ च वन्दिजनोल्लापः फ चेदं व्याघ्रबृत्कृतम् ॥ ३८ ॥
 अथवा क्षीणपुण्यत्वादित्थं सम्पद्यतां मम । नहि त्यक्ष्यामि धीरत्वकङ्कटं सङ्कटे स्फुटम् ॥ ३९ ॥
 इत्थं विचार्य सङ्घैर्यपरिच्छदपराहतः । चचाल पादचारेण महारण्ये वृषाङ्गजः ॥ ४० ॥
 हा तात ! तात हा ! ध्रातर्हा ध्रातर्भुवनोत्तम ! । खण्डशः खड्गयष्टयाऽहं क्रिये स्हरणकन्दवत् ॥ ४१ ॥
 नेयं वीरप्रसूः क्षोणी नापि संक्रन्दनादयः । लोकापाला यथार्थाख्या हन्ये यद्वला बलात् ॥ ४२ ॥
 रत्नचन्द्र ! गतः कापि ममाभाग्यैर्भवानपि । यन्मां व्यसनमापन्नां न रक्षसि शृगीमिव ॥ ४३ ॥
 सर्वज्ञेनेव दैवज्ञ ! यस्त्वयाऽऽख्यायि मे पितुः । सुसप्तलपितं तत्किं किं वा ते मतिविभ्रमः ॥ ४४ ॥
 सुदतीं रुदतीमेकामित्थं स करुणस्वरैः । रोदयन्तीमरण्यानीं प्रतिशब्दैः सखीमिव ॥ ४५ ॥
 श्रुत्वा भूमीपतेः स्रुतिनिदध्याविति ज्ञानसे । केयं रोदिति सत्रासं निर्वारेव वराकिका ? ॥ ४६ ॥

(१) एव इत्यपि ।

उच्चचार कथङ्कारं मन्नाम प्रकटाक्षरम् । सदक्षाण्याभिधानानि श्रूयन्ते वास्वनीतले ॥ ४७ ॥
 परं देहव्ययेनापि सवलैरवलजनः । त्रातव्योऽतिप्रयत्नेन क्षत्रियार्थं वितन्वता ॥ ४८ ॥
 विमृश्येति करे कृत्वा कृपाणं सकृपाशयः । स्वगन्तुसारतस्तस्या दद्यात् क्रोधदुर्धरः ॥ ४९ ॥
 प्रज्वलत्स्वदिराक्षारपूर्णकुण्डतदस्थिताम् । कण्ठपीठधृतारक्तकरवीरस्रजं पुरः ॥ ५० ॥
 बद्धपाणिपदद्वन्द्वं सूनानीतामजामिव । भयलोलदृशं चिह्नीं श्येनचञ्चुगतामिव ॥ ५१ ॥
 अद्राक्षीद्वलां बालामालानितवशाभिव । कपालिनं च धारालकृत्तिकानर्चनोद्यतम् ॥ ५२ ॥

(त्रिभिविशेषकम्)

तमूचे च विमर्यादि ! रे रे कापालिक्राधम ! । अशाण्यामरण्ये किमेनां हन्तुं समुद्यतः ? ॥ ५३ ॥
 रे प्रहृष्टीमिमां पाप ! कथमुत्सहते मनः ? । अथवा पापकुम्भस्ते तूर्णं पूर्णोऽद्य विद्यते ॥ ५४ ॥
 तन्मन्ये तव निर्लज्ज ! सुजौजः शिष्टगर्हितम् । यदीदृशे जने दीने प्रजिहीर्षुः प्रवर्तसे ॥ ५५ ॥
 इत्युक्तिव्यक्तिक्रमकर्ण्यं कर्णायःसूचिसूचिक्राम् । उद्वधावेतरां योगी भीमः कल्यान्तभीमवत् ॥ ५६ ॥
 कदुवाक्यगिरां कल्पः शिक्षितोऽद्य कुतस्त्वया । आविरासीद्द्रुवं धात्र्यां यदि वा त्वत्त एव सः ॥ ५७ ॥
 रे वीरखेदवाचाट ! याहि दृष्टेन वर्त्मना । यदि वैप स्वभावेन परताप्तिपरो जनः ॥ ५८ ॥

विक्रमैककथाव्यासश्चन्द्रहासो ममोज्ज्वलः । सकल्मषाणां तद्वाचामाचारं शोधयिष्यति । ५९ ॥
 इत्युक्तवति सत्यस्मिन् रत्नचन्द्रौज्वदत्तया । मुञ्च घातं तथा चक्रे योगिनाऽन्योऽन्यवश्चयत् ॥ ६० ॥
 कापालिकमहारेऽथ वितथे रत्नचन्द्रमाः । तदायुःकमलं खड्गधारांशुभिरमीलयत् ॥ ६१ ॥
 विच्छिद्य बन्धसम्बन्धं प्रेमबन्धं प्रपञ्चयन् । उवाच कन्यकामेनां कुतस्त्वं कास्ययं च कः ? ॥ ६२ ॥
 तद्वीक्ष्य जातमन्द्राक्षा पद्माक्षी साऽब्रवीदिति । समस्ति नगरी चम्पा गतकम्पां रिपुव्रजात् ॥ ६३ ॥
 तस्यां भूमिपतिः शङ्खः शङ्खशुभ्रगुणोज्ज्वलः । पद्मेव पद्मलेखेति तस्य देवी पतिव्रता ॥ ६४ ॥
 तयोरभूवं तनया नाम्नाऽहं पद्मलोचना । उन्मथ्य बाल्यपायोधिं प्रपन्ना यौवनश्रियम् ॥ ६५ ॥
 मौहूर्त्तिकं शुभं नाम शुभाशुभविशारदम् । अन्येद्युः शङ्खभूपालः पर्यपृच्छत् कलानिधिम् ॥ ६६ ॥
 को नामास्याः पतिर्भावी रूपेण वयसा संमः । खंचरः क्षितिचारी वा विचिन्त्य मम कथ्यताम् ॥ ६७ ॥
 अभ्यधादथ दैवज्ञः सम्यग्ज्ञानबलेन सः । कुरुदेशे पुरे चन्द्राभिधाने सन्निकेतने ॥ ६८ ॥
 वसुभूतेः सुतो रत्नचन्द्रस्तन्द्राविवर्जितः । परिणेष्यति ते पुत्रीं रोहिणीमिव चन्द्रमाः ॥ ६९ ॥
 एवं शुभगिरः श्रुत्वा भिन्नभूतिं पुरोधसम् । वरीतुं रत्नचन्द्रं स्म ग्रहिणोति महीपतिः ॥ ७० ॥
 इति कापालिकोऽप्येष जालकान्तरवर्त्तिनीम् । दृष्ट्वा मां कृषिमैः पुत्रैः क्रीडन्तीं ससर्बीजनान् ॥ ७१ ॥

पञ्चिनीमित्र मातङ्गः करेणाभ्यासवर्त्तिनीम् । अपाहार्णीदयं पापः पूर्वैरस्मृतेरिव ॥ ७२ ॥ (युग्मम्)
 अभ्यर्थिता ततोद्गत्यन्तं न मन्ये तद्वचो यदा । तदाज्जेनातिपापेन प्रापित्वाऽस्मीदृशीं दशाम् ॥ ७३ ॥
 ततो रोदितुमारब्धा विरसैः करुणस्वरैः । विधुरे रोदनादन्यत्र भीरूणां बलं किल ॥ ७४ ॥
 स्वयमेव विजानासि परन्तप ! ततः परम् । निजेन तु चरित्रेण पवित्रय मम श्रुती ॥ ७५ ॥
 अभ्यधादथ रत्नेन्दुः स्मितशुभ्ररदद्युतिः । अहं चन्द्रपुरे रत्नचन्द्रस्यास्मि परिग्रहे ॥ ७६ ॥
 कल्याणि ! त्वां तदादेशादायातस्त्रातुमातुराम् । एतस्य शासने शक्तिस्तस्यैवेयं प्रगल्भते ॥ ७७ ॥
 तथा विशिष्टेच्छाभिलक्षणैरपि लक्षितः । रत्नचन्द्रः स एवायमिति स्वं गोपयन्नपि ॥ ७८ ॥
 भवेदन्यस्य कस्येदं धीरव्रतपनुद्धतम् । यतो मां शतत्रानस्माद्यागिनो भोगिनो यथा ॥ ७९ ॥
 ध्यात्वेत्युवाच सा रत्नचन्द्रशुद्धीक्ष्य विश्लिता । गतोऽस्त्यानेतुमेधांसि वीरशिष्योऽस्य योगिनः ॥ ८० ॥
 अत्यर्थमसमर्थः संखल्लेन च बलेन सः । किञ्चिदत्याहितं कुर्यात्तदपक्रमणं कुरु ॥ ८१ ॥
 युक्तियुक्तमिति प्रोक्तस्तयाऽऽतङ्कद्विचिन्तया । प्रेम स्थेमानमानेतुं मेने तस्या वचस्ततः ॥ ८२ ॥
 शक्त्येनासक्त्या साकं तथा क्षितिपतेः सुतः । प्रचचालाचलं प्रीत इतथास्तमगाद्रविः ॥ ८३ ॥
 अञ्जनाद्रेरिवोद्भूतः पातालविवरादिव । सूचीभेद्यस्तमस्तोमः प्रससार रसां प्रति ॥ ८४ ॥

अभूकधूत्कारैरटन्ति मलिनाननाः । अस्तं गते रवौ नाथे दिशः शोकाकुला इव ॥ ८५ ॥
 विश्वमित्रे जगन्नेत्रे परलोकशुपेयुषि । तमोभिः पर्यपूर्यन्त लोचनानि तदाऽग्निनाम् ॥ ८६ ॥
 कासारभ्यः शशाङ्केन मुष्यन्ते कमलाकराः । जढात्मकानां गेहेषु न हि श्रीः स्थायिनी चिरम् ॥ ८७ ॥
 ततः कुमारो रत्नेन्दुस्तरे वंशगहरे । शाययित्वा विशालाक्षीं तस्य द्वारि स्थितः स्वयम् ॥ ८८ ॥
 विभातायां विभावर्यां यावदाह्वयति प्रियाम् । ददौ प्रत्युत्तरं शैलः प्रतिशब्दं न सा पुनः ॥ ८९ ॥
 मदीया दयिता हन्त ! न वेत्सि च्छन्नसन्नना । हहा केनापि पापेनापहताऽपहताऽथवा ? ॥ ९० ॥
 कुतोऽधेनापहारो मे कुतश्चास्याः समागमः । अपहारः कथं चैष ऊर्द्धस्थादपि जाग्रतः ? ॥ ९१ ॥
 अथवा पुण्यनिर्णयो जायते सर्वमीदृशम् । विधिरेव प्रगल्भोऽत्र कृते योगवियोगयोः ॥ ९२ ॥
 एवं विमृश्य रत्नेन्दुश्चलितः काननोदरे । आराममिव धर्मद्रोनिधानमिव सम्पदाम् ॥ ९३ ॥
 पिधानमिव दुष्कर्म्मविरोचननिकेतने । ददर्श देवधामैकं विस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ ९४ ॥
 मध्येचैत्यं प्रविष्टोऽसौ प्रमोदमिव देहिनाम् । निदधौ तीर्थकृद्धिम्बं दृग्मृगीपाशबन्धनम् ॥ ९५ ॥
 प्रणत्य परया भक्त्या वीतरागं जगद्गुरुम् । अभ्यगान्मण्डपे चारुदन्तपञ्चालिकावृते ॥ ९६ ॥
 इतश्चागाक्षरः कोऽपि जराजर्जरविग्रहः । कौपीनवसनः क्षामः क्लिन्नक्लिन्नो मलेन च ॥ ९७ ॥

स प्रणम्य विनार्थीषां भावशुद्धया पवित्रितः । कुमारं प्रति सस्नेहं जगाद वदतां वरः ॥ ९८ ॥
गन्धारश्रावकं विद्धि मामयोध्यानिवासिनम् । धुर्येग्विव स्वपुत्रेषु न्यस्तौकोभारसम्पदम् ॥ ९९ ॥
जन्मदीक्षादित्थैषु प्रतिगाह्निजगद्गुरोः । वन्दमानो महातीर्थमहमागतवानिह ॥ १०० ॥
अत्रैवानशनं कृत्वा परलोकः युनिर्मलः । उपार्जनीयो भानेन नो कार्यं मयकाऽपरम् ॥ १ ॥
यतोऽह्निहास्तने भद्र ! विद्याधरमहागुनिः । वन्दितो भावतो ज्ञानशातविश्वत्रयस्थितिः ॥ २ ॥
स प्रणम्य मयाऽप्युच्छि प्रमाणं निजकायुषः । तेनोचे जीवितं भद्र ! पञ्चैव दिवसानि ते ॥ ३ ॥
मया तदत्रायातेन साधैवानशनस्थितिः । मुक्तिः श्रीवश्यवियेव त्वत्त उत्तरसाधकात् ॥ ४ ॥
निशम्येदमुवाचोच्चै रत्नेन्दुर्विस्मिताशयः । किं साहाय्यं मया कार्यं परलोकोत्सुकस्य ते ॥ ५ ॥
अथाभाषिष्ट गन्धारो गृहाण विधिपूर्वकम् । मन्वं पञ्चानगस्कारसंज्ञया ख्यातिमागतम् ॥ ६ ॥
यतः—ये याता येऽपि यास्यन्ति ये च यान्ति परं पदम् । ते सर्वेऽपि नमस्कारं स्मारं स्मारं कृतस्मयाः ॥ ७ ॥
नमस्कारः पिता माता नमस्कारः परो गुरुः । नमस्कारः प्रियं मित्रं नमस्कारः कुलं बलम् ॥ ८ ॥
आयान्ति यस्य माहात्म्यादाकृष्टा इव सम्पदः । विपदश्च विनश्यन्ति भुतेरिव कुवासनाः ॥ ९ ॥
नमोऽहंदादिभ्य इति महामन्त्रं पवित्रधीः । अपठच्छ्रावकाभ्यर्णे शुद्धवर्णं यथाविधि ॥ १० ॥

अथ प्रोवाच गन्धारः समग्रेऽस्मिन् सखे ! मम । कर्णयोर्निकटस्थेन प्रदेयः प्रकटाक्षरम् ॥ ११ ॥
 आमेति भाषिते तेन गन्धारः श्रावकोत्तमः । अकरोत् त्रिविधाहारपरीहारं यथाविधि ॥ १२ ॥
 कर्णाभ्यासनिषण्णेन सुस्वरं नृपभृशुना । दीयमानेषु शुद्धेषु नमस्कारेषु भावतः ॥ १३ ॥
 समामिथ्यानमाधाय श्रद्धासंशुद्धमानसः । देवभूयमगादेश गन्धारः पञ्चमेऽहनि ॥ १४ ॥ (युगम्)
 रत्नेन्दुः प्रेतकार्याणि कृत्वाऽस्य निजबन्धुवत् । तस्माच्चचाल पूर्वाशामुद्यमी देवतासखः ॥ १५ ॥
 सिच्यमानतरुं सुग्धतापसैः कुटवाहिभिः । क्रीडन्मृगाङ्गनाग्रामं नीवारै राजिताजिरम् ॥ १६ ॥
 इक्षुदीनैलनिर्माणव्यग्रतापसकन्यकम् । तिम्यत्तारवतन्तूनां मालया राजितोटजम् ॥ १७ ॥
 वेदिकामार्जनानिष्ठऋषिपत्नीमनोहरम् । अपश्यदाश्रममसौ दृक्चकोरीहिमद्युतिम् ॥ १८ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

तत्र प्रविश्य भूपालतनयो विनयोष्ज्वलः । भक्त्या कुलपतिं नत्वा निषसाद विनेयवत् ॥ १९ ॥

इतश्च तापसद्वन्द्वे प्रणन्तरि कृताञ्जलौ । पप्रच्छ तापसस्वामी स्वागतं प्रीतिकार्षणम् ॥ २० ॥

अथ तावृचतुः पूष्य ! स्वागतं त्वत्प्रसादतः । अस्मन्मुखेन वः पादान् शङ्कराजो नमस्यति ॥ २१ ॥

सुखेन तत्र संभ्राता पित्रोर्नेत्वसुधा प्रभो ! । नमत्यस्मद्गिरा युष्मच्चरणौ पद्मलोचना ॥ २२ ॥

निशम्य शङ्खनामादि बभापे रत्नचन्द्रमाः । कोऽयं शङ्खमहीपालः का त्रेयं पद्मलोचना ? ॥ २३ ॥
 प्रत्यवादीत्कुलपतिश्चम्पायां पुरि शङ्कराद् । तस्याभून्नन्दिनी नेत्रानन्दिनी पद्मलोचना ॥ २४ ॥
 इतश्च केनचिद्बालाऽपहृता जालकान्तरात् । न भवेदन्यथाभावः पूर्वोपाजितकर्मणाम् ॥ २५ ॥
 एतस्यां हन्यमानार्यां रत्नचन्द्रः कुतश्चन । समागात्तत्र युद्धेन योगिनं तं जघान च ॥ २६ ॥
 नृपपुत्र्या तया सार्द्धं चलितो वसुभूतिजः । निशि वंशदरीकोणे तां कृत्वा द्वारि सोऽस्वपत् ॥ २७ ॥
 इतश्च योगिशिष्येण पदिकेनेव गहरे । समागत्यापजह्रे सा द्वारं निर्माय पश्चिमम् ॥ २८ ॥
 कण्ठपीठे स्वसिचयाञ्चलेन सुरभीभिव । गहराचालयाभास विनिद्रां पद्मलोचनाम् ॥ २९ ॥
 कियन्मार्गमातिक्रान्ते बभापे योगिसेवकः । अरे रे ! तव किं कुर्वे मद्गुरोः प्राणघातिके ! ॥ ३० ॥
 अथोचै भूपतिमुता दधती हृदि धीरताम् । तन्निर्मिषीष्व वेगेन यत्ते सङ्कतिमङ्गति ॥ ३१ ॥
 प्रत्यवादीदसौ बाले ! जीवितं न हरामि ते । सिद्धमन्तौषधीविद्यं यदि मां परिणेष्यसि ॥ ३२ ॥
 इदं निशम्य सा दध्यौ मानसे पद्मलोचना । भवितव्यं कथङ्कारं प्राप्यो राजसुतो मया ॥ ३३ ॥
 धीमानशुभकालस्य हरणं विदधीत यत् । न विधेया क्वचिच्चिन्ता कालः कालो भविष्यति ॥ ३४ ॥
 विभुशैवं सुता राक्षस्तं प्रत्याह सितोत्तरम् । युक्तमुक्तं त्वया सर्वं परं मम वचः शृणु ॥ ३५ ॥

अस्मद्वयस्या देवश्रीविद्यते तापसाश्रमे । प्रपन्नमेतया सार्द्धमेवं शपथपूर्वकम् ॥ ३६ ॥
 आवाभ्यां रूपलावण्यपुण्यश्रीभ्यां ससौहृदम् । एकः कार्यः पतिः प्रीतिरतिभ्यामिव मन्मथः ॥ ३७ ॥
 तदाश्रममनुभूतस्त्वरस्व गुणवारिधे ! । एकद्वमेण ते भावि पणितद्वयमुत्तमम् ॥ ३८ ॥
 भोगिशिष्यस्तथेत्युक्त्वा समाजात्तापसाश्रमम् । साऽऽम्बेन्नपथं प्राप्ता सिंहाकृष्टा मृगी यथा ॥ ३९ ॥
 भद्रास्य ! सा मे जामेयी जीवन्ती कुलभाग्यतः । मुदेऽजनिष्ठ वल्लीव घना घनघनोदयात् ॥ ४० ॥
 योगिशिष्यस्ततोऽस्माभिः प्रहतो मुष्टियष्टिभिः । प्रणनाश महारण्ये घृकवद्भानुधामभिः ॥ ४१ ॥
 इयं कथा मयाऽज्ञायि कथिता पद्मनेत्रया । इष्टसङ्गे भवेत्प्राय उदन्तः सुखदुःखयोः ॥ ४२ ॥
 अथानयोरर्पयित्वा भाग्निनीचीं तपास्विनोः । सा शङ्खभूपतेः पार्श्वे प्रेषिता प्रीतिनिर्भरम् ॥ ४३ ॥
 ताविमौ तापसौ शान्ततामसौ कोपनिग्रहात् । इहायातौ गुणाम्भोधे ! प्रष्टव्यस्त्वं कुतः पुनः ॥ ४४ ॥
 अहं वैदेशिकः स्वामिन् ! प्रदेशमिममगमम् । गन्ता चम्पापुरीं पृथ्वीसमालोकनकौतुकी ॥ ४५ ॥
 स्वामिन् ! प्रसादमाधाय दर्शयादर्शशुद्धधीः । चम्पायाः पदवीं साधुः प्रार्थनाविमुखो नहि ॥ ४६ ॥
 अथर्षिर्दर्शयामास चम्पामार्गं तपोवनात् । तस्यां पुरि समायातो वसुभूतिनृपात्मजः ॥ ४७ ॥
 विलोक्य नगरीं सर्वां कन्यान्तःपुरसन्निधौ । निविष्टः कामदेवस्य प्रासादे तुङ्गजालके ॥ ४८ ॥

सन्ध्यायां बलभौ पद्मलोचना निहितासना । विलांक्रते स्म रत्नन्दुं द्वितीयेन्दुभिर्वाद्रितम् ॥ ४९ ॥
 चन्द्राश्मप्रतिगंवास्य सुधांशोरिव दर्शनात् । सिस्विदे सर्वतः पद्मा निश्छद्मप्रेममन्दिरम् ॥ ५० ॥
 आलस्यचञ्चलैर्लज्जानिर्जितैर्नयनोत्पलैः । पपौ पद्मा मुहुः प्रेमरसं नालैरिवोच्चकैः ॥ ५१ ॥
 कोऽयं किं नाम कौतस्य इति पृष्ठे सखीजनैः । साऽङ्गुष्ठेन विनम्रास्या विलिलेख महीतलम् ॥ ५२ ॥
 शङ्किताकारतच्चक्षो ज्ञातवांस्तत्सखीजनः । नूनं रत्नकुमारोऽसौ स्वामिनीजीवितप्रदः ॥ ५३ ॥
 ततः सखीजनाद् ज्ञातवृत्तान्तः क्षितिनायकः । रत्नं महोत्सवैः सौधमानिन्ये काममूर्त्तिवत् ॥ ५४ ॥
 शुभे मुहूर्त्ते देवज्ञजनेन विनिवेदिते । साकं रत्नेन्दुना राजा पर्यणाययदङ्गजाश्च ॥ ५५ ॥
 अतिष्टद्वत्नचन्द्रोऽथ मासमेकं तदालये । अपि विज्ञपयामास श्वशुरं शिव्यवद् गुरुम् ॥ ५६ ॥
 कलावानपि संपूर्णतिजा अपि पिता मम । लभते मद्वियोगेऽपि कृष्णपक्षादिव क्षयम् ॥ ५७ ॥
 अतस्तात्राशु गन्तास्मि परं तव निदेशतः । संभावयामि पितरौ चिरं विरहदुःखितौ ॥ ५८ ॥
 महत्याऽथ विभूत्याऽसौ साकं राजीवनेत्रया । रत्नेन्दुं प्रेषयामास शङ्खश्चन्द्रपुरं प्रति ॥ ५९ ॥
 समायान्तं सुतं श्रुत्वा वसुभूतिः क्षितीश्वरः । प्रसादधवलैर्नेत्रकमलैरर्घ्यमादधौ ॥ ६० ॥
 देवताभिर्देत्तमिव पुनर्जातमिवात्मजम् । आल्लिलिङ्ग महीपालश्चिरान्ध्यालितमित्रवत् ॥ ६१ ॥

आ वाजिहरणाच्छ्रुत्वा वृत्तान्तं तनयोद्धनम् । युगपच्छ्लोकहर्षाभ्यामभ्यर्पूत भूपतिः ॥ ६२ ॥
 क्रियत्याथ गले काले परलोकं प्रपित्सुना । राज्ये भूपतिना न्यस्तो रत्नचन्द्रः शुभे दिने ॥ ६३ ॥
 असौ ररक्ष भूषीठगलिलं ग्रामलीलया । अरिपदकं निजग्राह दुर्ग्रहं शास्त्रसम्पदा ॥ ६४ ॥
 अन्येद्यनि निशाशेषे सुखसुप्तं क्षितीश्वरम् । सर्पः सदर्पो निद्राणं वामपाणौ ददंश तम् ॥ ६५ ॥
 आहूता यान्त्रिकास्तोपाणुपचारपरम्परा । अजायत ह्यथा सर्पो दुर्जनोपकृतिगया ॥ ६६ ॥
 अथ निशाय पञ्चत्वं प्रस्थितं पद्मलोचना । विललापेति विरसैर्विषादिग्धैरिवाक्षरैः ॥ ६७ ॥
 एतच्चदेव हृदयं विशालं व्योमपीठवत् । यत्र ज्योत्स्नेव रेमेऽहं शारदीनहिमद्युतेः ॥ ६८ ॥
 हे नाथनाथ ! विस्मेरप्रमूनेस्त्वां विनाऽपरः । कः करिष्यति मे कर्णोत्तंसत्रिशुषणौ ? ॥ ६९ ॥
 अनङ्गलीलालुलितानलकानातिचञ्चलान् । कः कर्त्ता स्थानविन्यस्तसुभगान्निधने तव ? ॥ ७० ॥
 विपमायुधसन्तापतप्ते मम शरीरके । कः कर्त्ता चन्दनरसैः शीतशीतैर्विलेपनम् ? ॥ ७१ ॥
 को विधास्यति मे नाथ ! पत्रवल्लीं कपोलयोः ? । सिक्तां प्रेमरसैः कामं कागाराभिकालिताम् ॥ ७२ ॥
 विलप्यैवं प्रिया राणः मकृतीः प्रत्यकृन्विमम् । योजयित्वा करद्वन्द्वं वभापे सात्त्विकं वचः ॥ ७३ ॥
 प्राणनाथपथं भद्राः ! याताऽहं विरहासहा । यानपात्रमिवाहाय सज्जीकुरुत पावकम् ॥ ७४ ॥

अथ प्रकृतयः प्रोचुर्मा वादीः स्वामिनीदृशम् । अनाथाः प्रकृतीः कृत्वा गन्तासे स्वामिवत् कथम् ? ॥७५॥
 प्रत्युवाच वचो धीरं सात्त्विकं पद्मलोचना । अम्भोधरं वरं मुक्ता किं खेलन्ति तद्विहृताः ? ॥७६॥
 अथ वाञ्छार्धिकं दानं ददाना पद्मलोचना । सशोकपौरलोकेन वार्यभाणा पदे पदे ॥ ७७ ॥
 कारागारचरान् वैरिवारान् धृतशुकानिव । मोचयन्ती सतीभ्यः स्वं कथयन्ती विशेषतः ॥ ७८ ॥
 अमावास्यामयमिव कुर्वाणा निखिलं पुरम् । पितृवेश्मन्यगाद्देवी पितृवेश्मेव संश्रुदा ॥ ७९ ॥
 चित्तार्यां तल्पकल्यायां दक्षिणाशापतेरथ । चन्दनैर्धासि भूयांसि तत्र युक्तानि चिक्षिषुः ॥८०॥
 पयःपूर्णाञ्जलिं बद्ध्वा प्रज्वलन्तं हविर्भुजम् । त्रिरुच प्रदक्षिणीचक्रे तत्क्षणं दक्षिणार्चिपम् ॥ ८१ ॥
 इतश्च—दिव्यरूपधरः कोऽपि दीप्यमानस्तनुद्युता । अवाततार नभसा रभसा विजितानिलः ॥ ८२ ॥
 मा पद्मलोचने ! देवि ! कुरु साहसमद्भुतम् । जीवयिष्यामि ते नाथं केयं विपविभीषिका ? ॥८३॥
 श्रुत्वति देवी दध्यौ कः पूरयत्यभूतैः श्रुती ? । यद्वा सत्त्वपरीक्षायै प्रतारयति कोऽपि माम् ॥ ८४ ॥
 इत्यस्यां ध्यातवत्यां द्रागपि नेत्रनिरीक्षणात् । स भूपं निर्धिषीचके तोत्तलेव महेश्वरम् ॥ ८५ ॥
 ध्वस्तशेषविषो राजा विकसहोचनद्वयः । मृत्यवे कृतनेपथ्यामपश्यत् पद्मलोचनाम् ॥ ८६ ॥
 पुरस्ताद्दृष्ट्वा दिव्यं दिव्यरूपधरं नरम् । दृष्ट्वा जजल्प भूपालः के यूर्यं कुत्र वासिनः ? ॥ ८७ ॥

अथ व्याहृतवानेष रत्नेन्दो ! वेत्सि किं न माम् ? । सोऽहं गन्धारनामाऽस्मि मिलितस्तत्र यो वने ॥८८॥
 त्वत्तः प्राप्तनमस्काराद्भूवं लान्तके सुरः । इदानीमवधिज्ञानादागतस्ते विषोऽहृतौ ॥ ८९ ॥
 नेदं तवोपकारस्य प्रत्युपकारकारणम् । किन्वेतल्लवणोदन्वल्लवणप्राभृतोपमम् ॥ ९० ॥
 अन्यस्मिन्नपि विधुरे स्मर्त्तव्योऽहं पदातिवत् । इत्युदित्वा सुधाभोजी पुनस्त्रिदिवमासदत् ॥ ९१ ॥
 बन्दिदृन्देषु सानन्दं पठत्सु विरुदावलीः । आजगाम नृपः सौधं विमानमिव नाकसत् ॥ ९२ ॥
 ततः प्रभृति पद्मायाः प्रेमभिर्भूषतेर्मनः । अरञ्जि कम्बल इव लाक्षारङ्गैर्विकस्वरैः ॥ ९३ ॥
 एवंरूपकथोपेतः सोऽहमस्मि सुधीर्बलः । यन्मे संसारवैराग्यं तत् सर्वं कथयिष्यते ॥ ९४ ॥
 तथाऽन्येद्युर्द्युसन्नाथ इव दन्तीन्द्रपृष्ठगः । चतुरङ्गचमूयुक्तः क्रीडार्थमचलं पथि ॥ ९५ ॥
 विस्मेरमञ्जरीपुञ्जमञ्जुगुञ्जन्मधुव्रतैः । पथिकान् परिपृच्छन्तमिव स्वागतमागतान् ॥ ९६ ॥
 चतुर्दिगन्तशाखोपशाखाशतसमाकुलम् । सेवितं पक्षिसङ्घतैः सहकारमर्थैश्चिपि ॥९७॥ (युग्मम्)
 वीक्षमाणस्य तल्लक्ष्मीं नेत्रव्यापार एव मे । वृत्तिः शेषेन्द्रियाणां तु सकलाऽपि तिरस्कृता ॥ ९८ ॥
 अथागमं महोद्यानं मधुना कृतसन्निधि । यस्मिन् पिकीरवैर्मन्द्रैर्वोध्यते मकरध्वजः ॥ ९९ ॥
 लोलप्रवालकलिता यस्मिन् किंकिलिवल्लयः । इभ्याङ्गना इवाभान्ति पिकीरवविभूषणाः ॥ २०० ॥

श्रूयते चर्चरी यत्र पञ्चमोद्धारहारिणी । शृङ्गारनीरधेः प्रेङ्गद्वेलेव तटगामिनी ॥ १ ॥
 मेखलाकलिता काचित्कटककायलिमालिनी । ललना खेलति प्रेङ्गसाभुगा गिरिभूरिव ॥ २ ॥
 तस्मिन्नुपवने क्रीडामकार्णं प्रयसीवृताः । रागसागरमध्यस्थः पुष्पकेतुवशावदः ॥ ३ ॥
 तस्मात्प्रतिनिवृत्तोऽहमथ तेनैव वर्त्मना । तमेव चूतमद्रक्षमन्यादक्षमिव व्रजन् ॥ ४ ॥
 क्रोऽयं वृक्ष इति भ्रान्तं तस्मिन्मम मनश्चिरम् । क्षणाद्रिमुक्तनेपथ्यनटरूप इवाधिकम् ॥ ५ ॥
 ममाभिप्रायविज्ञानादभ्यधात् सचिन्नोत्तमः । राजन् ! स एव चूतोऽयं यः पुरा ददृशे त्वया ॥ ६ ॥
 परं दवान्निचारेण नरः कुष्ठरुजा यथा । अस्तोककालतः स्वामिन्नन्यादक्ष इवाजनि ॥ ७ ॥
 श्रुत्वेदं मन्त्रिणो वाक्यं सद्गुरोरिव भावतः । अचिन्तयमहं तत्त्वं वैराग्यद्रुमदोहदम् ॥ ८ ॥
 मन्ये यथाऽसौ माकन्दोऽन्यादक्षोऽजायत क्षणात् । विनश्वरी तथान्याऽपि दृष्टनष्टा भवस्थितिः ॥ ९ ॥
 पुत्रमित्रकलत्रेषु याऽऽत्मीयीमिति वासना । पितोद्रेकवतः सेयं शङ्खादिषु सुवर्णधीः ॥ १० ॥
 न दुःखैः खिद्यते प्राणी न सुखैरपि तुष्यति । तस्मान्सुमुक्षुभिः किं न भूयते द्वन्द्वहारिभिः ? ॥ ११ ॥
 य एव रूपाद्यारीणां कन्दर्पं तनुतेतराम् । स एव वार्द्धके प्राप्ते कन्दर्पं संविधास्यति ? ॥ १२ ॥
 य एव मन्द्रनादेन भारतीवह्णक्रीयते । स एव श्लेष्मणा हन्त ! भायमाणोऽरघदृति ॥ १३ ॥

शैरेव श्यामलैः स्निग्धैः केशपाशैः प्रशस्यते । तैरेव तूलपूलप्रस्पद्धिभिः परिभूयते ॥ १४ ॥
 य एव सुरभिद्रव्यैश्चलत्कूर्परदृक्षति । स एव कुष्ठसम्भूतत्रणगन्धैः शत्रायते ॥ १५ ॥
 इत्थं विगृशतो मेऽभूद्दैराग्यं तत्रथा तदा । येन प्रत्येकबुद्धोऽहमभवं कर्मलाघवात् ॥ १६ ॥
 विहरन् वसुधापीठं प्रतिबोधविधिस्सया । अत्रागां तत्र बोधार्थमथोचे बलभूषपतिः ॥ १७ ॥
 स्वामिन् ! वश्ररितं श्रुत्वा व्यावृत्तो भवचासतः । परं क्रमागतां क्षोणीं न क्षमस्त्ववतुमञ्जसा ॥ १८ ॥
 तथापि येन धर्मेण सुकरेण मुनीश्वर ! पवित्रः स्यां वृषत्येऽपि तं धर्मं मत्प्रमादिश ॥ १९ ॥
 अथाचार्योक्तशुश्राद्धत्रतानि क्षितिनायकः । प्रपद्य मेने स्वं जन्म कृतकृत्यं निभीनिव ॥ २० ॥
 इतश्चैत्य नभोमार्गात् कश्चिद्विद्याधरो नरः । वित्रच प्रदक्षिणीकृत्य मुनीन्द्रं स्म नमस्यति ॥ २१ ॥
 तीर्थयात्रिक ! विद्याभृत् ! मष्टव्योऽसि, कुतोऽधुना । इत्युक्ते गुरिणाऽवादीदसौ विनयमेदुरः ॥ २२ ॥
 नगदर्यां पुण्डरीकिण्यां नत्वा पूज्यपदद्वयीम् । व्रतं प्रपित्सुर्वैताळ्यामेरुनन्दीश्वरादिषु ॥ २३ ॥
 तीर्थानि वन्दमानोऽहं कृत्रिमाकृतिमाण्यपि । दक्षिणे भारतस्यार्द्धेऽगोऽध्यायां पुर्यगां प्रभो ! ॥ २४ ॥ (युग्मम्)
 तत्र शक्तावताराख्यं तीर्थं दृष्टं मनोहरम् । हरिश्चन्द्रनरेन्द्रेण सम्प्रत्येव सभृत्तम् ॥ २५ ॥
 एकं तादृग्महातीर्थं हरिश्चन्द्रेऽद्भुतं परम् । एकं सुवर्णमपरं परं परिमलाकुलम् ॥ २६ ॥

तत्रास्थां तीर्थसेवायै कुर्वाणोऽष्टाहिकोत्सवम् । इदानीं प्रभुपादान्ते प्रथित्रजिपुरागतः ॥ २७ ॥
 अथोवाच बलौ राजा किमिदं तीर्थमुत्तमम् । कोऽयं राजा हरिश्चन्द्रः स्वामिन्निति निगद्यताम् ॥ २८ ॥
 महीश ! जम्बूद्वीपेऽस्मिन् क्षेत्रे दक्षिणभारते । अभूत्कुलकरो नाभिरामिभ्युत्थयमिव श्रियाम् ॥ २९ ॥
 मखेदेवा प्रिया तस्य स्वच्छा शान्ता पतिव्रता । तयोरात्मभवः श्रीमान् भगवाद्युपमध्वजः ॥ ३० ॥
 तदर्थं पुरुहूतेन कृताऽयोध्या महापुरी । द्वादशयोजनायामा नवयोजनविस्तृता ॥ ३१ ॥
 तत्र शक्रावताराख्यं यथार्थं तीर्थमुत्तमम् । युगादिदेवप्रतिमाभासुरं सम्पदां पदम् ॥ ३२ ॥
 हरिश्चन्द्रो दृपस्तत्र नाभेयान्वयभूषणम् । नलिनं नीतिभृद्भीणां कामकुम्भः सदाऽर्थिनाम् ॥ ३३ ॥
 सुतारा प्रेयसी तस्य च्छायेव तुहिनद्युतेः । वसुभूतिरमात्योऽस्य नयवल्लीघनायनः ॥ ३४ ॥
 अन्येद्युर्यामिनीशेषे सुखसुप्तः क्षितीश्वरः । इमं शुश्राव सत्त्वाम्बुजलधिं श्लोकमीदृशम् ॥ ३५ ॥
 धीरवीरैः समर्यादैः सत्त्वं रक्ष्यं विवेकिभिः । समापन्ने निजप्राणसंशये सुमहत्यापि ॥ ३६ ॥
 इति श्रुत्वा पठन्नेवं निद्रां तत्याज भूपतिः । अस्मरद्विस्मयोह्लासात्पौनःपुन्येन मन्त्रवत् ॥ ३७ ॥
 इतश्च तापसः क्रोऽपि स भीकोऽरिशृहीतवत् । समागादित्युवाचोच्चैर्वाचा सग्रहकण्ठया ॥ ३८ ॥
 त्वयि शासति भूनाथ ! मेदिनीमन्यदेहिनाम् । न भयं वास्तवं किञ्चिद् दृश्यते शशशृङ्गवत् ॥ ३९ ॥

अकस्मात्परमस्माकं ज्ञानध्यानवर्ता भयम् । संघट्टं येन निर्नाथा इव स्मः क्षितिनायक ! ॥ ३९ ॥
 कुतोऽप्यभ्येत्य भीमास्यः कोलः काल इवापरः । वधञ्जास्मद्द्रुमान्द्रुत्रानिव संवर्द्धितान् स्वयम् ॥ ४० ॥
 वकर्त्त च लताः क्रोधात् मूर्त्ता अस्मत्क्रिया इव । यज्ञानिव कुशावासानालवालान्ममर्द च ॥ ४१ ॥
 आश्रमाणां पुराणां च प्राता येन त्वमेव भोः ! । इति तस्मिन्वदत्येव राजोचे धीरया गिरा ॥ ४२ ॥
 एष हन्मि दुरात्मानं क्रोडं कुल्यं विरोधिवत् । एवं प्रत्यशृणोद्धीरो मुनिश्चाथ तिरोदधे ॥ ४३ ॥
 अथ प्रातः स कृत्यानि कृत्वा सेनापरीहृतः । मनोजवपिचारुण वाजिनं निर्ययौ ततः ॥ ४४ ॥
 क्वचित्पान्थैः कृतस्नानां क्वचित् यूषैश्च दन्तुराम् । क्वचित्सन्ध्यात्रिभिव्यश्रद्विजलोकसमाकुलाम् ॥ ४५ ॥
 कल्लोलक्रीडगान् हंसान् क्रीडयन्तीं सुतानिव । वीक्षां चक्रे क्षमाधीशः सरयूं सरिदुत्तमाम् ॥ ४६ ॥ (युग्मम्)
 राजा पप्रच्छ पार्श्वस्थौ क्वपिञ्जलकपिङ्गलौ । क्व क्रोडः प्रोचतुस्तौ तु स्वामिन्नेव पुरः स्थितः ॥ ४७ ॥
 स क्रोडस्तद्वचः श्रुत्वा शौर्यचर्यातरङ्गितः । संमुखीनोऽभवत्तस्य वादीष प्रतिवादिनः ॥ ४८ ॥
 अथ राजा धनुः सज्जं कृत्वा शौर्यमिवात्मनः । उद्धारैः पूरयन् व्योम पातयामास तं भुवि ॥ ४९ ॥
 यावदेति नृपस्तत्र तं स्वयं हतमीक्षितुम् । तावदैक्षत भूमिपुं लुठद्गर्भं हतां सुगीम् ॥ ५० ॥
 विपण्णमानसः स्माह हरिश्चन्द्रः कृपापरः । धिग् भिग्मां हरिणीभ्रूणघातपातकलङ्कितम् ॥ ५१ ॥

दुर्भगोऽपि दरिद्रोऽपि सदाऽऽधिव्याधिमानपि । पराश्रयाभिभूतोऽपि प्राणी प्राणितुमिच्छति ॥ ५२ ॥
 इयतः कलमषाच्छुद्धिः कथं मम भविष्यति । विना शुनीन् शमध्यानतत्परान् भवतारकान् ? ॥ ५३ ॥
 विमृशेति दयानिघ्नो विरक्तः पापवर्त्मनः । प्रविशदाश्रमं पद्भ्यां सखिभ्यां सह भ्रूपतिः ॥ ५४ ॥
 ततः कुलपतिं दृष्ट्वा ननाम जगतीपतिः । न्यधात्पृष्ठे करत्रोडमुच्चरशाशिपं स च । ५५ ॥
 हर्षालवालकलितः फलितः सुकृतदुमः । यौष्माकं दर्शनं यन्मे जातमित्यूचिवान्पृः ॥ ५६ ॥
 शुनिः प्राह महीपाल ! वयमद्य जगत्पि । धन्या येन भवान् दृष्टः पञ्चमो लोकपालकः ॥ ५७ ॥
 अस्मिन्नवसरे तत्र बहुलस्तुमुलोऽभवत् । अब्रह्मण्यमब्रह्मण्यमिति ध्वानभयङ्करः ॥ ५८ ॥
 उत्कर्णो शुनिभूमीन्द्रौ सिंहस्तद्विपाविव । जप्तावगण्यकारुण्यरससंस्मिक्तमानसौ ॥ ५९ ॥
 ततस्तारतरं सास्रं रुदतीं सुदतीं भृशम् । सुवत्सां वञ्चनां खेहादनुयान्तीं जनैः शनैः ॥ ६० ॥
 रक्ष रक्षाश्रमगुरो ! निर्नाथामिव मामिति । जल्पन्तीं निकृतिं भार्यामपश्यत्स्यां तपोधनः ॥ ६१ ॥ (युग्मम्)
 ऋषिः पुत्रीं निरीक्ष्योचे कथं रोदिषि वालिके ! । साऽवोचत्तत ! केनापि सखी मम गृणी हता ? ॥ ६२ ॥
 सास्रं कुलपतिः प्राह या किलासीत् प्रजावती । एकं गृणीवधोऽन्यच्च भ्रूणहत्या वचोऽतिगा ॥ ६३ ॥
 कोपाक्रान्तः पुनः प्राह हृदयस्फोटकृद्दहचः । अरे रे ! तेन दुष्टेन कृतोऽस्माकं कुलक्षयः ॥ ६४ ॥

यतः—विनिर्मां हरिणीं बालव्रयस्यापि न मत्सुता । विप्रनङ्क्यति पञ्चान्मे नूनं पत्नी विपत्स्यते ॥ ६५ ॥
 विना प्राणप्रियाभेनां कृतो मे स्यात्तपोविधिः ? । विना तपोविधिं क्व स्याद् ब्राह्मण्यमनन्यं मम ? ॥ ६६ ॥
 अहां ! अन्याय ईदृशः क्षमिणामपि दुःसहः ! गन्धुगी मृगयाऽन्धेन-हता केनापि पाणिना ? ॥ ६७ ॥
 एतं विपादमापन्नोऽवादीत् कुलपतिस्ततः । ज्ञात्वा कुतोऽपि भूपाल ! समाध्यः पितृवैरिवत् ॥ ६८ ॥
 इतोऽभ्यथान् मुनेः पुत्री सास्रं जनक ! सत्वरम् । प्रगुणीकुरु मद्योण्यां चितां बहिसमाचिताम् ॥ ६९ ॥
 किं न त्रेत्सि शृगीभेनां विना मे जीवितं कृतः ? । पश्चादपि हि यत् कृत्यं तत् पूर्वं किं न तन्यते ? ॥ ७० ॥
 अथ सास्रं वृषः प्रोचे दुष्कृत्यन्यञ्चदाननः । शिक्षां कर्त्तास्मि सर्वेषां नात्मनो निन्द्यकर्मणः ॥ ७१ ॥
 तच्छ्रुत्वा स मुनिः स्माह यथार्थः क्षत्रियो भवान् । सत्यार्थेयं त्वया चके नितरां प्राकृतश्रुतिः ॥ ७२ ॥
 निर्भिता शस्यरक्षार्थे द्वृत्तिः क्षेत्रे कृषीबलैः । सा चेदत्तितरां शस्यं कस्य पूतकुर्महे पुरः ? ॥ ७३ ॥
 प्रणिपत्य मुनेः पादौ राजाऽवादीन्नयान्वितम् । क्षमस्वेदं ममागस्त्वं क्षमाधरशिरोमणे ! ॥ ७४ ॥
 भ्रुत्वेत्याख्यत् कुलपतिर्ममापसर दृक्पथात् । आः पाप ! कौलटेरोऽसि रे रे क्षत्रियपांशन ! ॥ ७५ ॥
 अथाङ्गारमुखोऽवादीन्मा रुषो वदतांवर ! । नैषापमानमुर्वीशः सोढुं परिवृढस्तव ॥ ७६ ॥

(१) सहस्र मनुभेकं मे सन्तो यन्नतवत्सलाः इत्यपि । (२) मुनिः पराङ्मुखीभूय चुक्रोश क्षितिनायकम् इत्यपि ।

धैर्यं भज महाराज ! प्रतीकारोऽस्ति पाप्मनः । मालिनस्यापि वस्त्रस्य शोधकं वारि किं नहि ? ॥ ७७ ॥
 शुद्धिर्जायत एवास्य पापस्यापि प्रथीयसः । ददासि राज्यं यद्यस्मै दानं हन्ति हि दुर्नयम् ॥७८॥
 सोऽह्यासमिव राज्ञोचे प्रसन्नोऽस्स्युपदेशतः । भवानङ्गारवक्त्रोऽपि सुधावल्ब्रो ममाभवत् ॥ ७९ ॥
 सकोशप्रामनगरा भूरियं वाद्धिमखला । तुभ्यं दत्ता तत्प्रसीदित्युक्त्वा भूपोऽनमन्मुनिम् ॥ ८० ॥
 प्रणत्याङ्गारवक्त्रोऽपि तमवादीत् कृताञ्जलिः । अयं यदाभिधत्ते राट् प्रतिपद्यस्व तत्तथा ॥ ८१ ॥
 एवमस्तिञ्चति भाषित्वा स सांक्षेपमदोऽवदत् । अद्यप्रभृति धात्रीयं धात्रीव ध्यायतां त्वया ॥ ८२ ॥
 अथाभ्यधाद् धराधीशो धरा दत्तैव तेऽधुना । प्रतिभूरत्र कौटिल्यो भूमिदाने विचिन्तय ॥ ८३ ॥
 अथ विज्ञापयामास कोऽपि शिष्यो महामुनिम् । न तपो न जपस्तावद्यावदस्ति मृता गृही ॥ ८४ ॥
 सखेदं सोऽप्यभाषिष्ट कारयानलसंस्कृतिम् । वञ्चनोचे मया साक्रमेतस्याः सा भविष्यति ॥ ८५ ॥
 उवाच विनयाद्वाजा वञ्चने ! दुर्नयं मग । सहस्रैकं महाभागे ! सार्द्धोऽसि नतदेहिषु ॥ ८६ ॥
 अहं तुभ्यं प्रदास्यामि स्वर्णलक्षं सुलक्षणे ! आमेत्युवाच सा यद्वा किं न स्यादानकर्मणा ? ॥ ८७ ॥
 महर्षिः प्राह मे याहि पुरीं लक्ष्मीविकस्वराम् । सन्ध्याकृत्यं विधायानु पश्येते वयमगताः ॥ ८८ ॥
 एवमाकर्ण्य निर्वर्ण्य तं मुनिं क्षितिनायकः । ततो राजन्यमूर्द्धन्योऽध्याध्यां प्राप निजां पुरीम् ॥ ८९ ॥

आत्मानं निर्वसुं ज्ञात्वा यात्यस्तं तेजसां पतिः । तपस्विगणदुरच्छायाः प्रसङ्गुस्वारका अमी ॥ ९० ॥
 इति तैत्तिलीशुक्तिं भावयन् भवितव्यताम् । जगाम धाम भूपीशो धाम्नां निधिरिवान्धुधिम् ॥ ९१ ॥
 राजभिन्नद्वयात् शातद्युचान्तः सचिनाग्रणीः । हतसर्वस्वनच्छून्यो चसुभूतिरचिन्तयत् ॥ ९२ ॥
 अनेन दम्भिना भूपो दम्भितो गर्भरूपयत् । अविचारितकर्चारी चियुञ्जन्ति पदे पदे ॥ ९३ ॥
 निभोर्विलसितं हन्त ! विनागणाभगोचरं । सुमष्टं यो निप्रद्येद्यष्टं घट्टयेदपि ॥ ९४ ॥
 विमृश्यैवं महाभात्यः सशल्य इव दृग्वितः । निलासगण्डपासीनं राजानं प्राणमचदा ॥ ९५ ॥
 नत्वोपविष्टः सचिवस्तद् दृचं नगमुद्यतम् । देव ! सर्वं गयाङ्गायि मा वान्दीरित्यवारयत् ॥ ९६ ॥
 हरिश्चन्द्रस्ततः प्राह सभिरं नीरदधनिः । मा विपीद निदग्धोऽसि रात्वं यन्मानिनां धनम् ॥ ९७ ॥
 सच्यमेकामिदं मा गात् सर्वमन्यद्भनियति । सति क्रन्दे न सन्देहो बल्याः पल्लयसम्पदाम् ॥ ९८ ॥
 कण्ठपीठी कुठारेण बाध्यतामस्तु वन्यनम् । न तु गातु प्रतिशातमर्भमुञ्जन्ति सात्तिकाः ॥ ९९ ॥
 इति राजवचः श्रुत्वा नगुभूतिर्भियां निभिः । हृदये चिन्तयान्त्रके सत्वगत्र निजृम्भते ॥ ३०० ॥
 सविनेयो युनिः सोऽथ समागल्लुक्तशब्दवत् । अयाचत महीपालं स्वर्णलक्षमलक्ष्यधीः ॥ १ ॥
 भाण्डागारिकमादिश्य कोशतः कोशतो युनेः । आनागयत् क्षणापक्षः स्वर्णलक्षं धितीश्वरः ॥ २ ॥

सुनिरूचे ततः क्रोपभृद्वृत्तीभङ्गभीषणः । चिकीर्षुरवृणं स्वं मद्विज्ञेनापि विवेकयासि ? ॥ ३ ॥
 ब्रजामो वयमन्यत्र दृष्टं सत्त्वं तवाधुना । वावदूकाश्च वीक्ष्यन्ते निःशुक्राश्च गृहे गृहे ॥ ४ ॥
 अथोवाच महीभर्ता विलम्बञ्चं गुणानघाः । यावदल्प्यन्त्यतः स्वर्णमानयाभि कलान्तरैः ॥ ५ ॥
 वणिजो शूभ्रुजामीशः समाकार्य समादिशत् । ददत स्वर्णलक्षं मे दास्येऽहं दृद्धिसंयुतम् ॥ ६ ॥
 सुनिना दिव्यशक्त्या ते हरिश्चन्द्रे खिलीकृताः । तत्यजुस्तो तदादेशं नतमस्तककैतवात् ॥ ७ ॥
 विलोक्य क्षमापतिर्दधौ किं करोमि प्रयामि कम् ? । आनयेऽहं कथं रत्नर्णं मरुदेशे यथा जलम् ? ॥ ८ ॥
 ततः कुलयतिः कोपकम्पमानाधरोऽवदत् । पापान् ! कियन्तमद्यापि विलम्बं मे विधास्यसि ॥ ९ ॥
 वसुभूतिस्ततः प्राह महर्षे ! हर्षवर्षक ! । हरिश्चन्द्रसमः कापि दृष्टः किं सात्त्विकाग्रणीः ? ॥ १० ॥
 अथाङ्गारमुखोऽवादीत्सोपहासमभुं प्रति । दृष्टस्त्वचो न वाचालो हरिश्चन्द्राच्च वञ्चकः ॥ ११ ॥
 अरे रे ! कर्मचाण्डाल ! किमेभिर्भाषितंस्तव ? । स्थो हि रूपकात् पादवन्दनैः किमु तुष्यति ? ॥ १२ ॥
 अदत्तेऽस्मिन् दुराचार ! किमु वाञ्छसि जीवितम् ? । तव श्लोकस्य लोकस्य क्षय एष उपागतः ॥ १३ ॥
 अथावादीन्दृपः साधो ! कुतस्त्वत्तः कुलक्षयः ? । नहि पीयूषपानेन मृत्युः कस्यापि जायते ॥ १४ ॥
 जघान पाष्णिना भूपं सुनी राजा ननाम तम् । कोपिनां क्षमिणामाद्यं संजातौ तौ भिदर्शनम् ॥ १५ ॥

ऊचेऽङ्गारशुखः कोपाद्भिद्राघयसि किं मुनिम् ? । नायं हास्यपदे मूढ ! पत्नीभ्रातेव ते गुरुः ॥ १६ ॥
 इत्याकर्ण्य वचः कर्णद्वयतप्तत्रपुत्रभम् । वसुभूतिरुवाचेदं मा वादीरिति राजनि ॥ १७ ॥
 राजंस्त्वमेकमेवैनं वाचानं वारयान्यथा । एतस्य प्रकटं शिक्षां कर्त्तस्मीत्यबदन्मुनिः ॥ १८ ॥
 कुन्तलो वसुभूतिश्च प्रोचतुर्द्वानपि स्फुटम् । यावद्ददाति ते स्वर्णं तावदावां गृहाण भोः ! ॥ १९ ॥
 अरे ! जीर्णविरालाभ्यां भवद्भ्यां किं प्रयोजनम् ? । इत्युक्तवति सत्यास्मिन् राजा कुन्तलमादिशत् ॥ २० ॥
 सहितां रोहिताश्वेन देवीमाकारय हुतम् । विक्रयाय सवत्सां गामिवावक्रयवर्त्मनि ॥ २१ ॥
 प्रतिपद्येदृशं दुःखी कुन्तलः श्लथकुन्तलः । तामादाय समायातः सपुत्रां नृपपर्षदि ॥ २२ ॥
 मुनिमानम्य राजाऽऽह गृहाणाभरणादिकम् । तपस्व्युवाच ते केयं दक्षता दानकर्मणि ? ॥ २३ ॥
 नेपथ्यं मामकीनं यन्ममैव तद्वितीर्यते । स्वसुः पुष्पाणि बध्यन्ते स्वसुरेव हि सत्यगीः ! ॥ २४ ॥
 अथाङ्गारशुखोऽवादीत् स्वामिन्निमां न वेत्सि किम् ? । कपटाम्भोधिचन्द्रस्य हरिश्चन्द्रस्य बह्वभाम् ॥ २५ ॥
 अथोचे कुन्तलः कोपादावद्भृशुदीत्रयः । अरे ! पतिव्रतां कान्तां वेत्सि नो सत्त्वशालिनः ? ॥ २६ ॥
 मुनिवेषधरा यूयं प्रत्यक्षा राक्षसा इव । मद्यमत्ता इवोन्मत्ता वाचाला बालका इव ॥ २७ ॥
 ततः कुलपतिः कोपात्कमण्डलुजलेन तम् । आच्छोद्य कुन्तलं चक्रे जम्बुकं क्षणमाततः ॥ २८ ॥

कुन्तलो जम्बुको भूत्वा शब्दं कुर्वन् षहिर्यौ । कोपं महर्षे ! मा कार्पिन्त्वेदमवदन्दृपः ॥ २९ ॥
 मुनिना विहितं दूरे पादेनाहत्य भूपतिम् । विलोक्य रोहिताश्वोऽथ रुरोद करुणस्वरैः ॥ ३० ॥
 मां गृहाण मुने ! तातं मा मा ताडय निर्देयम् । इति श्रुत्वा शिक्षोर्वाक्यमृपिस्तुष्टो मनस्यभूत् ॥ ३१ ॥
 क्रोधोचालं मुनिः प्राह सुतारां प्रति निर्दृणः । रे ! त्वया शिक्षितो बालो जानाति क्रथमीदृशम् ? ॥ ३२ ॥
 हरिश्चन्द्रोऽभ्यधादित्थं महर्षे ! ब्रह्मसेवधे ! । मासेयकं प्रतीक्षस्व तुभ्यं दास्यामि काञ्चनम् ॥ ३३ ॥
 स मुनिः स्माह किं भिक्षां याचित्वाऽथ नृपोऽवदत् । ऐक्ष्वाकवोऽपि किं भिक्षां याचन्ते मानिनो ननु ? ॥ ३४ ॥
 कुतस्तीति तेनोक्ते भूपः प्राह कुतस्थितः । कृत्वा स्वं परदास्येऽपि तुभ्यं दास्ये यथोचितम् ॥ ३५ ॥
 भवत्वेवं महीपाल ! मम मृञ्च वसुन्धराम् । नैक्ष्वाकवस्त्यजन्त्येव सन्धां प्राणक्षयादपि ॥ ३६ ॥
 विमृश्योचे नृपः सुभ्रु ! गच्छान्तःपुरमञ्जसा । नायं सोढा शिशुर्मर्गखेदं मृदुशरीरकः ॥ ३७ ॥
 सावष्टम्भं सुतारोचे यद्भाब्यं तद्भविष्यति । आयास्यामि त्वया साकं छयेवातुहिनांशुना ॥ ३८ ॥
 क यातासि सुतारे ! त्वं मुनिना समुदीरितम् ? । साऽभ्यधादार्यपुत्रेण गन्ता, पत्यनुगाः स्त्रियः ॥ ३९ ॥
 ममाधीनां हरिश्चन्द्रश्चेज्यति तदद्भुतम् । पारीन्द्रवक्रगामेणीं किं गृह्णन्ति मदद्विषाः ? ॥ ४० ॥
 वसुभूतिरुवाचेदं प्रज्वलन् क्रोधवह्निना । अरे ! तापस ! नो वेत्सि लोकमार्गं पुलिन्दवत् ॥ ४१ ॥

परायत्ताः क्वचिन्न स्युर्ललनाः पातिदेवताः । इतिस्मृतिस्मृतौ मूर्खे ! कथं तापसपांशनः ? ॥ ४२ ॥
 वसुभूतिस्ततस्तेन शपित्वा कीरकीकृतः । वचो हि बन्धनायैव निष्पस्तावमुदीरितम् ॥ ४३ ॥
 रण्डे ! संत्यज नेपथ्यं याहीति मुनिनोदिते । सुतारा मुमुचे सद्यः किरीटादि शरीरतः ॥ ४४ ॥
 मुनीन्द्रविधिवामात्रचिह्नं मे मुञ्च किञ्चन । अुत्वेदं सपरीहासमवदन्निष्ठुरो मुनिः ॥ ४५ ॥
 चण्डि ! वैशिक एवास्ति दुर्भगाया विभूषणम् । सबाष्पं सा ततः सर्वं नेपथ्यं तत्पुरोऽमुचत् ॥ ४६ ॥
 ततः पुत्रकलत्राभ्यां धरित्रीधवपुङ्गवः । अरण्यान्या इव स्वस्या नगर्या नियर्यौ तदा ॥ ४७ ॥
 अनुरागाल्लुठद्भाष्यमनुयान्तं पुरीजनम् । अभाषिष्टेति भूपालः प्रीतिपेशलया गिरा ॥ ४८ ॥
 चिरं परिचयात् क्रोधादज्ञानाद्वा प्रलोभतः । राज्यश्रीप्रणयोन्मादादपराद्धा यतस्ततः ॥ ४९ ॥
 तत्तत् क्षाम्यन्तु मे सर्वं यद्यदागो मया कृतम् । श्रुत्वेदमरुदन् पौरा मृतप्रियजना इव ॥ ५० ॥
 स्मरन्तः स्वामिनः कामं गुणानेणाङ्कनिर्भलान् । नगरीं नागरा जग्मुर्देहेन मजसा नहि ॥ ५१ ॥
 किञ्चिन्मार्गमतिक्रान्ता परिश्रान्ता सुलोचना । कियदद्यापि गन्तव्यमित्यपृच्छद् महीपतिम् ? ॥ ५२ ॥
 उवाच क्षमापतिर्देवि ! किं ताम्यसि न पश्यसि ? । इमां वाराणसीं श्रान्तनेत्रपान्थप्रपाप्रभाम् ॥ ५३ ॥
 वहन्ती नन्दनं देवि ! यदि खिन्नाऽसि दूरतः । अनुगङ्गमिमं चारु चम्पकं द्रुममाश्रय ॥ ५४ ॥

कुतस्त्योऽसि कुतश्चागास्तयेति व्याहृते सति । अनाकर्ण्येव तद्वाक्यं मौन्यभूद्भूमिनायकः ॥ ६८ ॥
 अयाचितं स्वपाथेयं वृद्धाऽदात् वृपसूनवे । अयाचितं दीयते यत्तद्दानं श्रेयसे खलु ॥ ६९ ॥
 गतखेदाऽसि चेदेवि ! तदोत्तिष्ठ पुरीं प्रति । अथाग्रे गौरिव पथा प्रवृत्ता साऽवदद् वृपम् ॥ ७० ॥
 राज्यलक्ष्मीपरिभ्रंशाह्वज्जते न किमु प्रियः ? । वैरिपुर्यां क्रथमस्यामार्यपुत्रः प्रवेक्ष्यति ? ॥ ७१ ॥
 सावष्टम्भं वभाषेऽथ का लज्जा सत्त्वशालिनाम् ? । आपदः सम्पदायन्ते प्रतिज्ञातार्थकारिणाम् ॥ ७२ ॥
 प्रभवद् वार्यते केन कृतं कर्म शुभाशुभम् ? । तन्माहात्म्याद्दशाऽस्माकं यद्येषा किं परे द्विषः ? ॥ ७३ ॥
 प्रचचाल ततः क्षमापः पुरीं वाराणसीं प्रति । इतो देव्यवदेव ! समासन्नोऽवधिर्मुनेः ॥ ७४ ॥
 मां विक्रीय गृहाणाशु काञ्चनं किञ्चनार्थुना । अथ पुत्रोऽब्रवीत्तात ! विक्रेयोऽहं नहि त्वया ॥ ७५ ॥
 मातर्वारय तातं मे विक्रीणन्तं चतुष्पथे । रुदत्याह सुताराऽशुं वत्स ! भूपो भविष्यसि ॥ ७६ ॥
 मा रोदीर्भद्र ! मा रोदीस्त्वां विक्रेता न कश्चन । मत्समीपे निषीदाशु तुभ्यं दास्यामि मोदकम् ॥ ७७ ॥
 सा निदध्यौ हहा ! दैवं भवे भवशतानि मे । शैलूष इव रूपाणि प्रपञ्चयति नाटके ॥ ७८ ॥
 विक्रेतुमथ रथ्यायां गतोऽसा सपरिच्छदः । व्यसनं सत्त्वहेम्नो हि कषपट्टो निगद्यते ॥ ७९ ॥
 चित्तेश्वधार्य भूमीशस्तृणान्याधाय मस्तके । पुलस्य स्वकलत्रस्य तस्थौ साश्रुविलोचनः ॥ ८० ॥

क सा शिरसि कौटीरकौटी रविशतायिता । कार्यं पूलकविन्यासो निर्णाशः सर्वसम्पदाम् ॥ ८१ ॥
 ध्यात्वेति व्युत्सृजाम्येनां साङ्गनां शिविवेदमनि । यद्भाब्यं भवतात्तन्मे ध्यात्वेदमवदन्वृपः ॥ ८२ ॥
 याहि देवि ! पितुर्धाम समादाय स्तनन्धयम् । यथाथाऽप्यहं हेम दास्येऽवश्यं तपस्विने ॥ ८३ ॥
 साक्षेपमाचक्षे सा न युक्तं भवतोदितम् । पतिकार्यविधायिन्यो निशम्यन्ते पतिव्रताः ॥ ८४ ॥
 इतश्च ब्राह्मणः कोऽपि भृतकक्रयकाम्यया । समया पृथवीनाथमागात् प्रतिजनं भ्रमन् ॥ ८५ ॥
 विलोचय भूपमादाय मस्तकं शस्तलक्षणम् । ऊचे कस्त्वं कथं देहं भृतकीयसि रङ्गवत् ॥ ८६ ॥
 कृतमौनं शुचा भूपं विलोक्य ब्राह्मणः स च । सुतारां तां लुलत्तारां सं निनिन्द विभ्रेर्विधिम् ॥ ८७ ॥
 सलक्षणं सुतं दृष्ट्वा तदाग्रेऽचिन्तयद् द्विजः । त्रीण्यमूनि न सामान्यान्यत्र विश्वत्रयेऽपि हि ॥ ८८ ॥
 किमस्या मूल्यमित्युक्ते ब्राह्मणेन मुहुर्मुहुः ? । मन्दगीरवदद् भूमानुचितं यद्दस्व तत् ॥ ८९ ॥
 अस्या मूल्ये सहस्राणि तुभ्यं पञ्च ददामि भोः ! । गदतीति द्विजे मौनी समजायत भूपतिः । ९० ॥
 अनिषिद्धं मतं कार्यमिति ध्यात्वा नृपाञ्चले । तावद्भवन्ध गाङ्गेयमहो ! विधिविदम्बना ॥ ९१ ॥
 तां गामिवाग्रतः कृत्वा ब्राह्मणश्चलितः पथि । लघः सुतोऽञ्चलेऽमुष्यास्तारस्वरं रुदन् ॥ ९२ ॥
 रुदन्तं तं सुतारोचे तिष्ठ त्वं पितुरन्तिके । आनेतुं मोदकान् हृष्टे गच्छन्त्यस्मि गुणानघ ! ॥ ९३ ॥

अत्यजत्यश्वले तस्मिन् बोधितेऽपि सुतारथा । किं किङ्करि ! विलम्बोऽयमित्यक्रुध्यत्तरां द्विजः ? ॥ ९४ ॥
 यान्तीं सुतारां स्नेहेन यावन्मुञ्चति नार्भकः । तावत्तेन पद्मग्राभ्यां निहत्य भुवि पातितः ॥ ९५ ॥
 साहं विलोक्य भूपालो लुडन्तं भुवि नन्दनम् । सुमूर्च्छं लब्धसंज्ञोऽसौ चिन्तयामास चेतसि ॥ ९६ ॥
 इन्द्रस्याप्यङ्कलात्योऽयं रक्षितोऽप्यङ्गरक्षकैः । उपयाचितसंप्राप्तः कृतोत्तारणमङ्गलः ॥ ९७ ॥
 अनेकदेवताशेषशेखरोत्तमस्तकः । अयं विप्रेण पादेन पात्यते रङ्गवद्भुवि ॥ ९८ ॥ (युग्मम्)
 अथोवाच द्विजं राजा नायं तिष्ठेदिमां विना । एषोऽपि हि भवेद्देहे कर्म किञ्चित्करिष्यति ॥ ९९ ॥
 रोषाद्भाषे विप्रोऽस्याः कर्मविघ्नकरं शिशुम् । न गृह्णामि मुधाऽप्येनं किं पुनः स्वर्णदानतः ? ॥ १०० ॥
 सवाष्पं पट्टदेव्यूचे तात ! पुत्रं विना मम । भविता हृदयं द्वेषा पक्वैरुफलं यथा ॥ १ ॥
 मम प्रसादयाथाय गृहाणेमं महत्प्रहात् । अर्थिनां प्रार्थनां सन्तो नान्यथा कुर्वते यतः ॥ २ ॥
 श्रुत्वेदं ब्राह्मणो दत्त्वा सहस्रं काञ्चनस्य च । ताभ्यां सार्द्धमगाद्धाम ब्राह्मणो हर्षपूरितः ॥ ३ ॥
 दुःखधार्थमिदं वित्तं यद्यागच्छत्यसौ मुनिः । समीचीनं, तदाऽऽयासीच्चिन्तितोपनतोऽथ सः ॥ ४ ॥
 सन्निष्कृष्यगनं वीक्ष्य तमृषिं स्माह भूपतिः । ऋषे ! गृहाण हेमदं खदं मनसि मा कृथाः ॥ ५ ॥
 क्रोधान्धः स मुनिः प्राह ग्रहीष्येऽल्पं न काञ्चनम् । अर्थोचेङ्गारवक्रोऽपुं चन्द्रशेखरमर्थय ॥ ६ ॥

राजीचेङ्गारवक्र ! त्वं किं ब्रूयन्नुचितं वचः ? । इत्याकरोऽपि किं भिक्षामर्थयन्ति कदाचन ? ॥ ७ ॥
 ऋषिरूचे पुरोऽस्माकं महत्त्वं स्वस्य जल्पसि ? । प्रतिज्ञाभ्रष्ट ! वाचाट ! किमात्मानं विकल्पसे ? ॥ ८ ॥
 मुनीश ! मा कुपस्तुभ्यं लभ्यं दास्यामि काञ्चनम् । निषादस्यापि कर्माणि विधास्यामि गतत्रयः ॥ ९ ॥
 ततः कौपीनवसनः कालः काल इवापरः । सविषादमतेरस्व निषादः पुरतोऽभवत् ॥ १० ॥
 भूपालं वीक्ष्य स प्रोचे रे ! त्वं कर्म करिष्यसि ? । तेनेत्युक्ते महीनाथो निदध्याविति चेतसि ॥ ११ ॥
 क्रीडां कृत्वा नभःक्रोडे ययादस्तं गभस्तिमान् । न कथित् कायकोऽस्माकं, मुनिः स्वर्णसमुत्सुकः ॥ १२ ॥
 करिष्ये कर्म तेऽवश्यं राज्ञेत्युक्तेऽथ सोऽवदत् । कर्त्तव्यं किमु मे कर्म ? , स ऊचे यन्निदेक्ष्यति ॥ १३ ॥
 कालदण्डाभिधानोऽहं निषादः कोपकाननम् । गङ्गासव्यम्भशानेशो द्वितीय इव दण्डभृत् ॥ १४ ॥
 रक्षितव्यं इमशानं मे ग्रहीतव्यं मृताम्बरम् । किञ्चिद्गङ्गानि काष्ठानि ग्राह्याणि चितितस्त्वया ॥ १५ ॥
 यत्तत्रोत्पद्यते तस्य गृह्णात्यर्द्धं महीम्बरः । अन्यस्यार्द्धस्य भागौ द्वौ मामकस्तावक्रोऽपरः ॥ १६ ॥
 इत्युक्ते तेन भूपाल आमेति न्यगदद्वचः । परं महर्षये देहि निःशेषं मम काञ्चनम् ॥ १७ ॥
 अथ दध्यौ मुनिः स्वान्ते नमस्ते सत्त्वशालिने । नमस्ते धैर्यपात्राय नमस्ते करुणात्मने ॥ १८ ॥
 कालदण्डोऽपि तावत्तद् दत्त्वा स्वर्णं महर्षये । इमशानमात्मनः प्राप हरिश्चन्द्रसमन्वितः ॥ १९ ॥

इतो वाराणसीपुर्यामशिवं समभूद् महद् । निलीयास्यादिव क्वापि येनोच्चैर्मङ्गलध्वनिः ॥ २० ॥
 अथाहास्त महीचन्द्रोऽतन्द्रधीशचन्द्रशेखरः । मन्त्रिणं सत्यवस्वाख्यं प्रतिरूपमिवात्मनः ॥ २१ ॥
 राजदेशात् समायातुर्मन्त्रिणः कोऽपि पूरुषः । अन्तरा मिलितः पाणौ विभ्राणः कीरपञ्जरम् ॥ २२ ॥
 कलहंस ! क कीरोऽयं सम्पाप्तो मन्त्रिणोदिते ? । सोऽप्यूचे चम्पोपवनस्थितमेनमवानुवम् ॥ २३ ॥
 इति तद्वचनं श्रुत्वा सार्द्धं तेनैव मन्त्रिराद् । आगादुपमहीपालं यथास्थानमुपाविशत् ॥ २४ ॥
 इति तद्वचनं श्रुत्वा सार्द्धं तेनैव मन्त्रिराद् । अकालेऽस्तं प्रयात्येव स्वस्वधर्मरतोऽन्वहम् ॥ २५ ॥
 मन्त्रिन् ! पश्य पुरीलोको विना व्याधिविडम्बनाम् । अकालेऽस्तं प्रयात्येव स्वस्वधर्मरतोऽन्वहम् ॥ २६ ॥
 इतश्च कुट्टिनी काचिद् रुदती करुणस्वरैः । हा ! दैव ! दैव ! सुष्टाऽहं भापमाणा सदस्यगात् ॥ २७ ॥
 मत्पुत्री नामतोऽनङ्गभङ्गरी मञ्जुलस्वरा । रोगयोगं विना सुप्ता मृताऽस्तीति विचिन्त्यताम् ॥ २८ ॥
 नगरीं जगतीनाथ ! विद्यते मारिरुत्थितः । तच्छोधय तदुत्पत्तिं सत्यार्थो नान्यथा दृषः ॥ २९ ॥
 मन्त्र्यूचे देव ! मार्यथे प्रष्टव्यो मन्त्रिकोत्तमः । आयातः स स्वयं पुर्या उज्जयिन्या निगम्यते ॥ ३० ॥
 अतीतानागतज्ञानाकालपुण्योपदर्शनैः । ब्रह्माकृष्टिकुट्टन्म्रान्तिमुद्गलादिनियन्त्रणैः ॥ ३१ ॥
 दृष्टिमुष्टिशराकाशबन्धदृश्यादिशक्तिभिः । स्वप्नोपदेशशकुनप्रतिपात्रावतारणैः । ३२ । चतुर्भिः कलापकम् ॥
 मन्त्रादाकृष्टदेवेशो मन्त्राद् यन्त्रितभास्करः । मन्त्राच्च तितशेषाहिर्मन्त्रात् स्तम्भितपावकः ॥ ३३ ॥

नृपादेशाद्रसौ प्राप्नो ज्ञातवृत्तौ महीपतेः । दधानो ध्यानमाचख्यौ राक्षसीललितं त्विदम् ॥ ३३ ॥
 इतो वेश्याऽह सोल्लासं पुत्रिका मम मान्त्रिक ! । मृता मारिप्रयोगेण विनाऽऽधिव्याधिगौरवम् ॥ ३४ ॥
 अवादीद् मन्त्रवादी च मन्त्रात् प्राणिति ते सुता । इतोऽभ्येत्यागदचेटी स्वामिनी मम जीवति ॥ ३५ ॥
 सत्यत्याथितक्षमापसमादेशेन मान्त्रिकः । लिखित्वा मण्डलं ह्रींमन्त्रविन्याससुन्दरम् ॥ ३६ ॥
 क्षामकुशिललत्रेलां चण्डीं मूर्त्तिमतीमिव । आनयद्राक्षसीं भीमां स्फारस्फेकारकारिणीम् ॥ ३७ ॥ (युग्मम्)
 सचिस्मयं नृपो दध्यौ महामन्त्रविजृम्भितम् । य एनां राक्षसीं मन्त्रिन्नानिपीत् पश्यतां हिनः ॥ ३८ ॥
 मान्त्रिकः प्राह यत् कार्थ्यं तत् कृतं तव सन्निधौ । आकार्यतां ततो वेगान्निषादोऽस्य वधाय सः ॥ ३९ ॥
 अथास्माभ्येति चाण्डालो हरिश्चन्द्रसमन्वितः । अयोध्येशं ततो दृष्ट्वा शुक्रोऽवादीद् द्विजादिवत् ॥ ४० ॥
 स्वस्ति तुभ्यं हरिश्चन्द्र ! भरतान्वयभूषण ! । सत्त्वमानवतां धुर्य ! शौर्यचर्यातरङ्गित ! ॥ ४१ ॥
 साक्षेपमथ राजोचे भापसे किं प्रमत्तवत् ? । नात्र कोऽपि हरिश्चन्द्रो मुग्धा भ्रान्तोऽसि रे शुक्र ! ॥ ४२ ॥ (युग्मम्)
 सुतारां राक्षसीं वीक्ष्य हरिश्चन्द्रो व्यचिन्तयत् । कस्यचिद्दम्भिभनो वृत्तं नेदं देवीविजृम्भितम् ॥ ४३ ॥
 किं तु मत्कर्मघोरत्वं प्रसरत्यनिवारितम् । यत्कारिष्यति दैवं तन्मया सर्वं सहिष्यते ॥ ४४ ॥
 उशीनरमहीपालपुत्रि ! पावित्र्यदर्शने ! । सुतारे ! ते नमः कीरः सप्रणाममदोऽवदत् ॥ ४५ ॥

अरे निषाद्भृतक ! हरिश्चन्द्रोऽसि सत्यतः । इयं ते शुहिणी सम्यगित्यपृच्छद् महीपतिः ॥ ४६ ॥
 नाहं राजन् ! हरिश्चन्द्रो नेयं प्राणमिया मम । तिर्यग्योनित्वतः किञ्चिच्छुको वक्ति यथा तथा ॥ ४७ ॥
 शुक्रं प्रत्याह राजाऽथ किमस्मान् वञ्चयस्यरे ! । तस्मादियमिव त्वरे ! वञ्च्यो वन्द्यगिरो गिरन् ॥ ४८ ॥
 शुकोऽप्यूचे च्युता राज्यद्वैरिवेश्मविहारिणः । नात्मानं हि प्रकाशन्ते सहन्ते विपदां पदम् ॥ ४९ ॥
 तस्यादेशाद् हरिश्चन्द्रः खरे तामध्यरोपयत् । अभीष्टार्थेऽपि किं कुर्यात् परायत्तो विचक्षणः ? ॥ ५० ॥
 सुतारैषा हरिश्चन्द्रो यदुभौ स्तो न भूपते ! । दह्यादेहं ममार्चिष्मान् सत्यं चेदस्तु वारिवत् ॥ ५१ ॥
 प्रतिज्ञामिति कृत्वाऽथ मन्त्रिणा रचितां चिताम् । इम्पां दत्त्वा शुक्रोऽविसदक्षताज्ञो विनिर्ययौ ॥ ५२ ॥
 मन्त्र्यूचे देव ! मन्येऽहं किञ्चिन्मान्त्रिकवैशसम् । आकृत्या सुन्दराकारा सम्भाव्या राक्षसी कथम् ? ॥ ५३ ॥
 इत्युक्ते तेन भूमीशो रासभादुदतारयत् । किं कुर्मः, कर्म केनापि निर्मितं मर्मवेधकम् ? ॥ ५४ ॥
 इति कोपानुतापाभ्यां संपृक्तः काश्यपीपतिः । मान्तिकं व्यसृजत् कीरं पञ्जरेऽपि व्यधापयत् ॥ ५५ ॥
 हरिश्चन्द्रोऽपि चण्डालनिदेशाद्विचसात्यये । श्मशानं रक्षितुमसावाययौ साच्चिकाग्रणीः ॥ ५६ ॥
 कचिद्रक्षोगणाकीर्णं कचिद्योगीन्द्रसेवितम् । कचित्फेरण्डफेत्कारं कचिद्भूतविभीषणम् ॥ ५७ ॥
 कचिद्विभीषिकाभीष्मं श्मशानं स परिभ्रमन् । रुदतीं सुदतीं काञ्चिद् हरिश्चन्द्रो व्यलोकयत् ॥ ५८ ॥

ऊचे च सुतनो ! किं ते परिदेवनकारणम् ? । सोचं गत्वा पुरः पश्य न्यग्रोधं, स तथाऽकरोत् ॥ ५९ ॥
 ऊर्ध्वपादमधोवक्रं वटशाखावलम्बिनम् । नरमेकं निरैक्षिष्ट सर्वलक्षणलक्षितम् ॥ ६० ॥
 तन्निरीक्ष्य नृपो दृश्यौ प्रादायि मुनये मही । मुनिकन्याधनोपाये विक्रीते सुतवल्लभे ॥ ६१ ॥
 जीवितस्यापि निर्विण्णो अ्रियेऽहं यदि साम्प्रतम् । परप्राणपरित्राणकारणाद्भावि मे शुभम् ॥ ६२ ॥
 विचिन्त्येति नृपः प्राह कस्त्वं कस्यासि नन्दनः ? । अवस्था कथमीदृक्षा, बद्धः किं वटपादपे ? ॥ ६३ ॥
 सोऽब्रवीद्देव ! काशीशचन्द्रशेखरनन्दनः । विद्याधर्याऽस्मि पल्लयङ्कात् समानीतोऽत्र सप्रियः ॥ ६४ ॥
 मासेन मे महाहोमं सा करिष्यति निश्चितम् । इतस्तरङ्गिणीतीरं गताऽस्ति स्नानहेतवे ॥ ६५ ॥
 तमुवाच हरिश्चन्द्रो गच्छ त्वं शाधि मेदिनीम् । यत्कार्यं तत् करिष्येऽहं विद्याधर्याः स्वगांसतः ॥ ६६ ॥
 प्रत्याह चन्द्रमूर्तेदं समीचीनत्वमञ्चति । खरस्यायुःक्षये कापि अ्रियेत रजकः कथम् ? ॥ ६७ ॥
 पुनः प्रोवाच भूपो मे प्रार्थनां मा कृथा वृथा । इत्युक्त्वा स्थान एतस्य स्वं बबन्ध तरोरवः ॥ ६८ ॥
 सकलत्रः स वेगेन प्रययौ चन्द्रनन्दनः । अथागाल्ललना व्योम्नि दधाना साऽर्द्रचीवरम् ॥ ६९ ॥
 उत्क्षिप्योत्क्षिप्य भूमीशो निजमांसं समर्पयत् । विद्यासिद्धिनिमित्तं सा चिक्षेपाग्नौ यथाविधि ॥ ७० ॥
 इतो गोमायुफेत्कारः कुण्डकं परितोऽभवत् । आदिशत् खेचरं साऽथ विखिन्ना तस्य रक्षणे ॥ ७१ ॥

तेनासौ वार्यमाणोऽपि समीपे प्रत्युताभवत् । जजागारांश्रमसुनिस्तत्रागाद्वायुवद् द्रुतम् । ७२ ॥
 अरे ! किमेतदारब्धं गदतीति महामुनौ ? । भीता विद्याधरी कापि ननाश सपरिच्छदा ॥ ७३ ॥
 शाखाबद्धं दृपं दृष्ट्वा श्वसन्तं रुधिराविलम् । उपलक्ष्याथ कौटिल्यस्तमौषध्याऽकरोन्नवम् ॥ ७४ ॥
 इतश्च-अरे ! क त्वं गतोऽसीति शब्दितः श्वपचेन सः ? । उपसृत्य इमशानान्तं शुश्राव करुणध्वनिम् ॥ ७५ ॥
 हा पुत्र ! क गतोऽसीति मूर्च्छन्तीं हरिणीदृशम् । विलोक्य भूपतिः प्राह कस्मात्ते नन्दनो मृतः ? ॥ ७६ ॥
 साऽब्रवीधैव ! पत्न्यस्मि हरिशचन्द्रमहीशुजः । रोहिताश्वभिधानोऽयं नन्दनो नेत्रनन्दनः ॥ ७७ ॥
 मम निःक्षीणभाग्याया दष्टः फणभृता सुतः । अकृतोपकृतिदैवात् सम्प्राप्त ईदृशीं दशाम् ॥ ७८ ॥
 हरिशचन्द्रो रुरोदाशु धैर्यं कस्य सुतव्यये ? । आश्लिषद् नितरां पुत्रं जुम्बति स्म च मूर्द्धनि ॥ ७९ ॥
 खण्डोऽसि वारितो वाऽसि किं नु यच्छसि नोत्तरम् ? । न मां प्रत्यभिजानासि चिरकालसमागमात् ॥ ८० ॥
 इतरश्च श्वपचः प्राह किमारेभेऽनया समम् ? । आनयार्भकवासांसि स्वाचारे को विलम्बते ? ॥ ८१ ॥
 इति चण्डालवाक्यानि दुःश्रवाणि निशम्य सः । भूत्वा पराद्दुःखोऽशक्तो याचितुं स्फुटया गिरा ॥ ८२ ॥
 आदित्सयाऽऽच्छादनस्य विच्छायवदनद्युतिः । करं प्रसारयामास हरिशचन्द्रो, हहा ! विधिः ॥ ८३ ॥
 इतरश्च विदधुः पुष्पदृष्टिं पीयूषभोजिनः । अहो ! सत्त्वमिति व्याहारचारवः ॥ ८४ ॥

ततोऽयोध्यापुरीसस्थमात्मानं दृष्ट्वान् नृपः । सेवितं गुरुवाच्छिष्यैर्वसुभूत्यादिसर्वकैः ॥ ८५ ॥
 यावच्च विस्मयस्मेरः किञ्चिद् ध्यायति भूषतिः । तावत्तत्र क्षणात् प्राम्द्विदशस्तमवोचत् ॥ ८६ ॥
 न वयं तापसा राजन् ! नैते निकृतिवञ्चने । किं त्वस्माभिः कृतं सर्वं तत्र सच्चपरीक्षणे ॥ ८७ ॥
 शक्रः स्वयं महीशक ! चक्रे सत्त्वस्तुतिं तव । सभामण्डपमासीनो वाचा धीरप्रशान्तया ॥ ८८ ॥
 हरिवन्द्रो नृपः सत्त्वाद् न देवैरपि चाल्यते । आपन्नेऽपि निजप्राणसंशयेऽपि कदाचन ॥ ८९ ॥
 अश्रद्धेयं वचः श्रुत्वाऽस्माभिरीदृग् विचेष्टितम् । तत्क्षन्तव्यं, महात्मानो विनम्रे हि कृपालवः ॥ ९० ॥
 सत्त्वेन भवतस्तुल्यो नास्त्यन्यस्त्रिजगत्पि । तमःस्तोमापहः कोऽपि किं सूर्यादतिरिच्यते ? ॥ ९१ ॥
 स्तुत्वेति जगतीनाथं नत्वा योजितपाणयः । दिवौकसो दिवं जगुस्तत्प्रशंसापरायणाः ॥ ९२ ॥
 अन्येद्युर्वहिरुद्याने गतः क्षोणीपतिः स्वयम् । तीर्थं शक्रायताराख्यं जीर्णं शीर्णं व्यलोकयत् ॥ ९३ ॥
 वसुभूतिरुवाचाथ ज्ञात्वा चेतो महीशुजः । इङ्किताकारतत्त्वज्ञा मन्त्रिणः सर्ववेदिनः ॥ ९४ ॥
 वृषभस्वामिनो विम्बं भासुरं शक्रनिर्मितम् । इदं शक्रात्रताराख्यं महातीर्थं महीतले ॥ ९५ ॥
 कालक्रमादिदं जीर्णं बभूव क्षितिनायक ! । उद्धारकारिणो यस्मात् प्रभवन्ति भवाद्दशाः ॥ ९६ ॥
 भवानप्यादिमजिनसन्ताने समजायत । कुरुष्वेदं नवं तीर्थं देहि नं रसवेदिवत् ॥ ९७ ॥

भरतशादत्यशःप्रभृतीनां महीभुजाम् । स्वपूर्वजानामाङ्गभिः स्रयानाः स प्रतिमा व्यधात् ॥ ९८ ॥
 अमारिपूर्वकं भूरिदानसम्प्रीणितार्थि च । प्रतिष्ठां कारयामास चैत्योद्धारमकारयत् ॥ ९९ ॥
 सम्यक्कं निर्मलं विभ्रद् विदधानः प्रभायनाम् । कालक्रमेण शुद्धात्मा देवभूयमगादयम् ॥ ५०० ॥
 अयोवाच बलः स्वामिन् ! तद्दृष्टान्तथुर्तेर्मम । अमन्दानन्दकन्दल्याः प्रमोदः समपद्यत ॥ १ ॥
 एकं सर्वरसस्यन्दि हरिश्चन्द्रनिदर्शनम् । परं योष्माकनिःसीमत्रचोडम्बरगौरवम् ॥ २ ॥
 केचिद् मृता अपि जनाश्चरित्रैश्चित्रकारिभिः । जीवन्त इव जायन्ते कीर्त्तिरेवात्रिनश्वरी ॥ ३ ॥
 ततोऽयोध्यासमायतविद्याभूभिययोत्सवम् । विदधुर्जृम्भका देवाः प्राक्तनभववान्धवाः ॥ ४ ॥
 अथ राजाऽपि सूरीणां प्रणिपत्य पदद्वयीम् । धर्मकर्मप्रवीणात्मा जगाम सदनं निजम् ॥ ५ ॥
 अन्येद्युर्धारीणी देवी सुखसुप्ता महासती । शान्तं कान्तं मृगाधीशं प्रविशन्तं सुखाम्युजम् ॥ ६ ॥
 विलोक्य निद्राविच्छेदे स्मृत्वाऽभीष्टं जिनेभरम् । स्थित्वा वेवासने चित्रे निशाशेषमवाहयत् ॥ ७ ॥ (युग्मम्)
 प्रभाते धारिणी देवी महास्वमं महीभुजः । अचीकथद् महोत्साहक्षीरवाद्धीन्दुषण्डलम् ॥ ८ ॥
 विचार्यासौ महास्वप्नमेतस्या न्यगदत् पुरः । प्रवीरो जगदुत्कृष्टो भविता तनयस्तव ॥ ९ ॥
 अथावर्द्धत धारिण्या गर्भो वाञ्छद्भुजाम्भुदः । दानपूजादिकृत्येषु भावश्चास्य प्रभातः ॥ १० ॥

पाणिना विभृतं सख्या अपास्य मणिदर्पणम् । कौशिक्यंकेषु भौतेषु भारिणी मुखमक्षत ॥ ११ ॥
 एणनाभिमपास्योच्चैर्विलासमकरीकृते । दन्तावल्लभदं देवी प्रश्रुतीतुं प्रचकमे ॥ १२ ॥
 तस्यां गर्भप्रभावेन दोहदा हृत्प्रमोददाः । पर्यपर्यन्त भूपेन लतायां मधुना यथा ॥ १३ ॥
 क्रियमाणेषु सर्वत्र शान्तिकेषु महर्षिभिः । रक्षाभूतिषु भारिण्या वन्धयमानासु दोर्भ्यो ॥ १४ ॥
 घटीतात्पर्ययुक्तेषु निविष्टेषु द्विजैर्न्यपि । मृतिकर्मप्रचीणाय तल्लीनासु पुरन्धिषु ॥ १५ ॥
 परिपूर्णेषु मासेषु साभौष्टमदिनेष्वपि । अकृत भारिणी पुत्रं राजनीतिर्यथा धनम् ॥ १६ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

सर्वातिशायिशोभाऽऽह्यं तदानन्दकृतं शुभम् । मद्गल्यदीर्घरखिलैः मृत्तिवेङ्गम तदा वर्षा ॥ १७ ॥
 यथाविधि व्यतिक्रान्ते पृष्ठीजागरणोत्सवे । मानयिन्या निजं ज्ञानिभिन्नवर्गमनुद्भगः ॥ १८ ॥
 गुरुलोकं समभ्यर्च्य मोचयित्वाऽरिचन्दिनः । दशमेऽह्नि बलाऽस्याख्यां महावल इति व्यधात् ॥ १९ ॥
 स्वाङ्गरिच तदाकारस्तदा जातैः स्तनन्धर्यैः । अन्वीयमानः सततं बलमृतुव्यवर्धत ॥ २० ॥
 पञ्चस्थितेषु वर्षेषु क्षीरकण्ठो महाबलः । पपाठ सकला विद्याः पूर्वाधीता इयाऽऽसता ॥ २१ ॥
 कृतज्ञो विनयी धीरः परनारीसहोदरः । भविष्यन्तीर्थकृन्नामजीवानां लक्षणं त्विदम् ॥ २२ ॥
 सम्यग्दर्शनेलाभस्य विरहेऽप्येव शुद्धधीः । अयन्नमपि किं जात्यरत्नं रत्नैः समं परैः ? ॥ २३ ॥

सारस्वतमिवोद्दामकामविभ्रमवाङ्मये । कामिनीमदजीवातुयौवनं सद्युपागतः ॥ २४ ॥
 कमलश्रीप्रभृतिकाः कन्यकाः काश्यपीभुजा । शतानि पञ्चैकादिने कुमारः पर्यणाध्यत ॥ २५ ॥
 (युग्मम्)
 तस्याऽऽसन् बालमित्राण्यचलो धरणपूरणौ । वसुश्रवणश्चाभिश्चन्द्र इत्यभिधानतः ॥ २६ ॥
 पद्भिर्भिन्नैरमीभिः स वर्षक्षोणीधरैरिव । अधिकाधिकलक्ष्मीकैर्जम्बूद्वीप इवाऽद्युतत् ॥ २७ ॥
 कदाचित् खेलयामास गजनैरावतायितान् । शक्रवद् विबुधैः साकं तच्चित्रं यद् बलाङ्गजः ॥ २८ ॥
 कदाचिदुद्यानगतो वृत्तो मित्रैर्गुणैरिव । चिक्रीड विविधैः क्रीडाचक्रैर्वक्रतराशयः ॥ २९ ॥
 कदाचिदुद्यानगतो वृत्तो मित्रैर्गुणैरिव । चिक्रीड विविधैः क्रीडाचक्रैर्वक्रतराशयः ॥ ३० ॥
 कदाचिदुद्यानगतो वृत्तो मित्रैर्गुणैरिव । चिक्रीड विविधैः क्रीडाचक्रैर्वक्रतराशयः ॥ ३१ ॥
 कदाचिदुद्यानगतो वृत्तो मित्रैर्गुणैरिव । चिक्रीड विविधैः क्रीडाचक्रैर्वक्रतराशयः ॥ ३२ ॥
 कदाचिदुद्यानगतो वृत्तो मित्रैर्गुणैरिव । चिक्रीड विविधैः क्रीडाचक्रैर्वक्रतराशयः ॥ ३३ ॥
 कदाचिदुद्यानगतो वृत्तो मित्रैर्गुणैरिव । चिक्रीड विविधैः क्रीडाचक्रैर्वक्रतराशयः ॥ ३४ ॥
 कदाचिदुद्यानगतो वृत्तो मित्रैर्गुणैरिव । चिक्रीड विविधैः क्रीडाचक्रैर्वक्रतराशयः ॥ ३५ ॥
 कदाचिदुद्यानगतो वृत्तो मित्रैर्गुणैरिव । चिक्रीड विविधैः क्रीडाचक्रैर्वक्रतराशयः ॥ ३६ ॥

अलं मे पुत्रमित्रादिसुखैः क्षणविनश्वरैः । अलं मे संपदा कुम्भिकर्णतालविलोलाया ॥ ३७ ॥
 अलं मे भववासेन पाशेनेवाऽन्तरात्मनः । ध्यात्वेति सुतमाहूय मन्त्रिणश्चाभ्यधादिदम् ॥ ३८ ॥
 वयमत्रैव राजानो यूयमन्त्रयमन्त्रिणः । अतो राज्यधुराभारो मयि युष्मास्ववस्थितः ॥ ३९ ॥
 भयेयं साधिता पृथ्वी भवद्भिः कृतसन्निधैः । सुव्रता सौरभेयी यत् तद् गोपालविशेषणम् ॥ ४० ॥
 यद् भवन्तो मयैश्वर्यात् खेदिताः शुभकर्मणि । यत्तु न्यायेतरं चक्रे भूमिपीठे मदान्ध्यतः ॥ ४१ ॥
 चालिता जययात्रायै चलता ये निरागसः । उन्मूलिता महीपाला वात्ययेव महाद्रुमाः ॥ ४२ ॥
 त्रिधाय भस्मसाद् ग्रामान् यद्धोका निर्धनीकृताः । नश्यद्भिरुकरक्रोडाद् यच्च वाला वियोजिताः ॥ ४३ ॥
 तदघं क्षालयिष्यामि मलक्लिबामिवाऽम्बरम् । गृहीत्वा प्रशुपादान्ते संयमं यमिनां मतम् ॥ ४४ ॥
 सुते न्यस्यामि राज्यस्य जरसा जर्जरो भरम् । प्रदोपकाले पूपेव निजं तेजो हविविश्रुजि ॥ ४५ ॥
 अश्रुष्मिन् कवचहरे मयीव द्रुपसंसादि । वर्तितव्यं महाभागाः ! युष्माभिर्मम शिक्षया ॥ ४६ ॥
 अर्थेत्थं मन्त्रिणोऽप्युचुः स्वामिन् ! जातो विरागवान् । अन्यथा कथमासन्नमोक्षस्येव वचस्तव ? ॥ ४७ ॥
 यः श्रेयसि प्रवृत्तानां निपेधो मोहतो भवेत् । स शालीनूपरक्षेत्रेष्वारोपयति वप्रतः ॥ ४८ ॥
 तवापि पूर्वजा राजन् ! वार्धके शुनिवृत्तयः । साम्प्रतं साम्प्रतं तत् ते कृतज्ञत्वं प्रसर्पति ॥ ४९ ॥
 इदं राज्यं कुमारोऽस्मिन् यत् त्वया विनिवेश्यते । विचार्यं तत्र किञ्चिद् नाऽस्माकमेष भवानिव ॥ ५० ॥

पितृश्रेण सचिवानां च गिरं श्रुत्वा महाबलः । प्रोवाच तातचरणा अप्रसादाः कथं मम ? ॥ ५१ ॥
 अथोचे जगतीपालो मत्पुत्रोऽसि विवेक्यसि । गिरो निराक्रियन्ते मे किमज्ञेनैव तत् त्वया ? ॥ ५२ ॥
 ततः पितृगिरः श्रुत्वा महाबलकुमारराट् । देवादेशः प्रमाणं मे रात्रिस्वप्नोपदेशत्रयम् ॥ ५३ ॥
 असौ निवेशयामास कुमारं संमदोदुरः । अभिपेकासने शक्रपर्यङ्क इव तीर्थपम् ॥ ५४ ॥
 मङ्गल्याऽऽतोद्यमालासु वाद्यमानासु सर्वतः । कुमारः सिपिचे मूर्ध्नि भ्रूसुजा तीर्थवारिभिः ॥ ५५ ॥
 अथ भ्रूसुजोऽन्येऽपि सौवर्णकलशैर्नृपम् । तमभ्यपिञ्चन् तीर्थेशविम्बमिव प्रतितिष्ठनम् ॥ ५६ ॥
 अथोदितं द्वितीयेन्दुमित्र नम्रशिरोधराः । प्राणमन् नम्रभ्रुवर्गिमखिला अपि नागराः ॥ ५७ ॥
 सदशानि मनोज्ञानि वासांसि श्रीवलाऽऽज्ञया । च्युतानीवेन्दुकिरणैः पर्यधाद् नूलनो नृपः ॥ ५८ ॥
 चन्दनैश्चन्द्रकान्ताश्मस्त्यानविन्दूदकैरिव । तस्याऽङ्गरागं सर्वाङ्गं विदधुर्नारयोपितः ॥ ५९ ॥
 भ्रूपणैर्भूपितस्त्वैस्तुक्तामाणिक्यसंभवैः । नवो राजा राजाऽसौ कल्पद्रुः पल्लवैरिव ॥ ६० ॥
 माणिक्यभासुरं रेजे मुकुटं तस्य मूर्धनि । उदयाद्रितटे दीक्रमानं विम्बं रत्नैरिव ॥ ६१ ॥
 श्रीवलो धारयामास च्छत्रं मूर्ध्नि निवेशितम् । क्षीरसागरडिण्डीरपिण्डैरिव विनिर्मितम् ॥ ६२ ॥

चामरैर्वारामाणामवीज्यत क्रुतादरैः । नवसङ्गक्रुतोऽहसै रिव ॥ ६३ ॥
 विशाले बलभूपालस्तद्भाले लटभञ्जुवि । तिलकं रचयामास राज्यश्रीन्यासमण्डलम् ॥ ६४ ॥
 ततः श्रीवलभूपालः पालिताऽखिलभूतलः । एवं शिक्षां ददौ तस्य नीतिशास्त्रविशारदः ॥ ६५ ॥
 वारांनिधिजलोत्पत्तेरिव नीचत्वगामिनी । नैकत्रस्थायिनी वेला संक्रान्तव्यसनादिव ॥ ६६ ॥
 उद्दाममददात्रीयं सहोत्पन्नद्विपादिव । लक्ष्मीर्देवी दुराराध्या वत्स ! राधापतेरपि ॥ ६७ ॥
 एतस्या रक्षणे वत्स ! यामिक इव विक्रमः । जागरूकस्त्वया कार्यः प्रदत्तन्यायवृत्तिमान् ॥ ६८ ॥
 नरो विक्रमवान् वत्स ! सत्त्वेन परिभूष्यते । तदेव यत्नतो रक्ष्यं स्वाभिदत्तप्रसादवत् ॥ ६९ ॥
 ससत्त्वेनाऽपि नाऽऽधेयं प्रचण्डकरताण्डवम् । पश्य चण्डकरं लोकौ न दृशाऽपि विलोकते ॥७०॥
 प्रचण्डकरचातुर्ये जायते व्यसनोदयः । तस्माद् भ्रष्टयति संसारेऽरघट्टीयो वृषो यथा ॥७१॥
 सप्तभिर्व्यसनैः सप्तनरकाद्वायकैरिव । अन्तरङ्गारिपटुर्गं उज्जगर्ति नवेश्वरः ॥ ७२ ॥
 तदाधीनः पुमान् वत्स ! रज्यते मदनार्थयोः । तावपि स्त्रीमृपामूली तयोरेपाऽस्त्यवस्थितिः ॥ ७३ ॥
 दोषोदयकरी मूरकराणामप्यगोचरी । क्षणं रक्ता विरक्ता च नारी सन्ध्येव राजते ॥ ७४ ॥
 मृपावादात् क्षयं यान्ति प्रतिष्ठाः प्रत्ययाः किल । नदीपूरादिव ग्रामाः कोपादिव सुवासनाः ॥ ७५ ॥
 इति विनयविनम्रं शिक्षयित्वा नरेन्द्रं नवमभिनवभङ्गया तात्त्विकमेमवृत्त्या ।

बलवृषतिरुदारं मोहतां मोक्तुकामः सुगुरुचरणसेवालालसोऽगाद् वनान्तः ॥५७६॥
इत्याचार्यश्रीविनयचन्द्रविरचिते श्रीमदाचार्यप्रद्युम्नशोधिते श्रीमल्लिङ्गामिचरिते विनयाङ्के महाकाव्ये प्रत्येकबुद्धश्रीरत्न-
चन्द्रसत्यहरिश्चन्द्रनिदर्शनगर्भितः श्रीबलवृषतिबोधवन्धुरः श्रीमहाबलराज्याभिषेकोत्सवव्यावर्णनो

नाम प्रथमः सर्गः ॥

अहम्

अथ द्वितीयः सर्गः ।

अथ प्रहृष्टसर्वाङ्गः कृतस्नानादिमङ्गलः । सहस्रवाह्यां शिविकामारुरोह बलो नृपः ॥ १ ॥
ददानो विधिवद् दानं भावशुद्ध्या विशुद्धधीः । उपेत्योपवनं तस्या उत्तार भवादिव ॥ २ ॥
उज्झाञ्चकार निःशेषं नेपथ्यादि स्वमोहवत् । श्रीरत्नचन्द्रपादाब्जं वन्दे मोदमेदुरः ॥ ३ ॥
सामायिकमहाभन्त्रं सत्रं निर्वाणसंपदाम् । राजर्षिगुरुवक्त्रेणोच्चचार प्रकटाक्षरम् ॥ ४ ॥
विधिधाभिग्रहग्राही निवृहीतकुवासनः । अनगरः शमागारो निर्निदानतपःपरः ॥ ५ ॥
विधिवत् पालयित्वाऽथ सुचिरं संयमं यमी । जित्वा कर्माणि राजर्षिलेभे निर्वाणसंपदम् ॥६॥ (शुग्मम्)

महावलनरेन्द्रेण सिंहस्वमेन सूचितः । कमलश्रीमहाद्वन्द्व्यामुदपादि शरीरजः ॥ ७ ॥
 भविष्यद्ब्रह्मद्रत्नादिति ध्यात्वेव भृशुजा । बलभद्राभिधानेनाऽऽहृतः प्रेमकिरा गिरा ॥ ८ ॥
 अन्यदा वहिरुद्याने चञ्चच्चम्पकचाणि । वरधर्माभिधः सूरिर्भगवान् समवासरत् ॥ ९ ॥
 तदाऽऽगमनमङ्गल्यमाकर्ण्याऽऽरामपालकात् । यथेच्छं पीतपीयूषगण्डूप इव सोऽहृपत् ॥ १० ॥
 तं नमस्कृतमुर्वीशश्चवालाऽचलमानसः । पिद्धानो र्वरच्छत्रैर्दिवं हंसगणैरिव ॥ ११ ॥
 दन्तावलैर्वलोदाभैर भ्रमूवृष्टभाग्यितैः । तुरङ्गैश्चापि मार्तण्डरथादपहृतैरिव ॥ १२ ॥
 रथैः श्रोत्रपथाध्वन्यचारुचीत्कारवन्धुरैः । अनन्तैर्भक्तसामन्तैः समन्तात् परिवारितः ॥ १३ ॥
 भूचरस्वर्धुभ्रान्तिप्रदवारपुरन्धिभिः । चामरै रवखचितैर्वीज्यमानः पदे पदे ॥ १४ ॥
 वन्दिभोगावलीपाठस्पर्धाप्रस्रमरैरिव । नादैर्मङ्गलतूर्याणां पिद्धान् रोदसीतलम् ॥ १५ ॥
 धर्मातन्वैर्द्वैतो मित्रैः पद्भिलक्ष्मीविकस्वरैः । पदातिभिश्च पारिन्द्रप्रौढविक्रमाविश्रुतैः ॥ १६ ॥
 गजेन्द्रस्कन्धमारूढः प्रौढप्रसृतभावनः । तदुद्यानमथ प्राप नन्दनं वासवो यथा ॥ १७ ॥ (सप्तभिः कुलकम्)
 दूरादेवाऽवनीनाथः करिस्कन्धाद् मदादिव । उत्तीर्य राजचिह्नानि पञ्चाऽमुञ्चत् समाहितः ॥ १८ ॥
 क्रोधाऽन्धकारमार्तण्डं मानाऽचलपविमभम् । मायावह्नीतुपाराभं लोभाऽम्भोधियोद्भवम् ॥ १९ ॥

आरामं साम्यवल्लीनामभिरामं महाव्रतैः । आत्मरामं महासत्त्वं सुक्तरामं विरागतः ॥ २० ॥
लब्धिरत्नाकरं श्रीमज्जिनधर्ममिवाऽङ्गिनम् । वरधर्माख्यमाचार्यमद्राक्षीत् क्षितिनायकः ॥ २१ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

अथ प्रदक्षिणीकृत्य मुनिनाथं जिनेन्द्रवत् । पुलकच्छन्नना विभ्रद् भक्तिं मूर्तां ननाम तम् ॥ २२ ॥
कांश्चित् पद्मासनाऽऽसीनान् कांश्चिद् वज्रासनस्थितान् । कांश्चिद् वीरासनस्थांश्च कांश्चन वर्हणाश्रितान् ॥ २३ ॥
कांश्चिद् भद्रासनासीनान् कांश्चिद् दण्डासनाश्रितान् । कायोत्सर्गस्थितान् कांश्चिद् कांश्चिद् हंसासनश्रितान् ॥
कांश्चिद् शीलङ्कारथपरावर्तनतत्परान् । कांश्चिदक्षैर्वैनिक्षिप्तैर्भङ्गान् गणयतो भृशम् ॥ २५ ॥
कांश्चिदनुष्ठाननिष्ठांस्तांस्तन्वानान् बहुशोऽपि कान् । सिद्धान्तत्राचिकाः कांश्चित् कुर्वाणान् परया सुदा ॥ २६ ॥
कांश्चिदनुष्ठाननिष्ठांस्तांस्तन्वानान् बहुशोऽपि कान् । सिद्धान्तत्राचिकाः कांश्चित् कुर्वाणान् परया सुदा ॥ २६ ॥
कांश्चिदनुष्ठाननिष्ठांस्तांस्तन्वानान् बहुशोऽपि कान् । सिद्धान्तत्राचिकाः कांश्चित् कुर्वाणान् परया सुदा ॥ २६ ॥
कांश्चिदनुष्ठाननिष्ठांस्तांस्तन्वानान् बहुशोऽपि कान् । सिद्धान्तत्राचिकाः कांश्चित् कुर्वाणान् परया सुदा ॥ २६ ॥
कांश्चित् कर्मप्रकृत्यादित्रिचारग्रन्थनिर्णयम् । कुर्वाणांश्चूर्णिभाष्यादेः पदव्याख्याप्रकाशनैः ॥ २८ ॥
कांश्चित् प्रकरणान्युच्चैर्नूतनानि प्रकुरुतः । वन्द्यान् वचन्दे निर्ग्रन्थांस्त्रिविधं काश्यपीपतिः ॥ २९ ॥

(अष्टभिः कुलकम्)

अथोपेत्य वनं त्वरिं प्रणम्य प्रमदान्वितः । मित्रैः साकमुपाविशत् चक्रे च विनयाञ्जलिम् ॥ ३० ॥

१ मूर्तेत्यपि ।

अथो दन्तांशुभिः शुभ्रैर्ज्योत्स्नाव्यतिकरैरिव । सौधवच्छुभ्रयन् भव्यानुवाचेदं महाशुनिः ॥ ३१ ॥
 चतुर्गतिकसंसारक्षारचारानिधाविव । पोतोपमानाश्चत्वारो धर्मा दानादिका अमी ॥ ३२ ॥
 तेषां मध्याद् दानधर्मः पृथक्कृत्य वितन्यते । यः सिपेवे जिनाधीशौरावर्षे हर्षवर्षिभिः ॥ ३३ ॥
 सर्वेषामपि जीवानां देहः सुकृतसाधनः । पुद्गलैः स तु निष्पन्न आहाररससंभवैः ॥ ३४ ॥
 आहारैः प्राशुकैर्ये तु दानं ददति साधये । ते सौख्यभाजिनो राजन् ! भवन्ति जिनदचवत् ॥ ३५ ॥
 तथाहि पुष्करद्वीपे पुरी चन्द्रकलाह्वया । अभिधानविधानाभ्यां तत्र राजा परन्तपः ॥ ३६ ॥
 तस्य सोमायशोत्रत्वौ हरस्येवाऽद्रिजद्भुजे । अमेयरूपलावण्ये पट्टदेव्यौ वभूवतुः ॥ ३७ ॥
 पद्मशेखर आद्यायाः सोमायाः सूर इत्यपि । विमातृजावपि प्रीत्या तौ पुत्री युग्मजातवत् ॥ ३८ ॥
 युगपज्जाध्रतोस्तुल्यहर्षयोस्तुल्यशोकयोः । आजन्माऽजायत प्रीतिरेतयोर्नेत्रयोरिव ॥ ३९ ॥
 अन्येष्टुः सोमयाऽध्यायि सपत्नीजेऽत्र जीवति । कथं मामकपुत्रस्य राज्यं सूरस्य संभवि ! ॥ ४० ॥
 सापन्नैश्च रोगश्च नोपेक्ष्यौ हितमिच्छता । मूलादेव समुच्छेद्यौ विपष्टक्षाविवोद्गतौ ॥ ४१ ॥
 विचिन्त्येति महादेवी सोमाऽलीकप्रकोपना । वासागारे निलीयाऽस्थाद् भेद्यच्छेत्रेन्दुकान्तिवत् ॥ ४२ ॥
 प्रमादवशतो भ्रष्टविधां विद्याधरीमिव । सोमां वीक्ष्य दृपोऽप्यूचे प्रेममन्थरया गिरा ॥ ४३ ॥
 उत्तरायणतिग्मांशुविम्बवद् वदनं तव । गततेजः कथं जातं सोमे ! सोमव्रानने ! ॥ ४४ ॥

तवाज्ञाखण्डनं मोहाद् माहुरेण विनिर्मितम् ?। यदेवं कोपसंस्त्याये मोहभित्तिघने स्थिता ॥ ४५ ॥
 अथाऽभ्युवाच भूपालं सोमा श्यामास्यमण्डला । चित्तेन धर्तुं नो वक्तुं शक्यते यत् तदाऽभवत् ॥४६॥
 अथो निर्वन्धतः पृष्ठा दस्वौचैः शपथावलीम् । हृतनिःशेषसारेव साऽप्यूचे गद्गदाक्षरम् ॥ ४७ ॥
 तव वल्लभपुत्रेण पद्माख्येव स्मरान्ध्यतः । अभ्यर्थिता कृतस्नेहं प्रदोषे कुलरेणुना ॥ ४८ ॥
 निशम्येदं महीपालः कोपाटोपं विनिर्ममौ । युक्तियुक्तं वचो नैतदविचार्येति चेतसा ॥ ४९ ॥
 आहूय चण्डनामानमङ्गरक्षं निशागमे । मारणीयो नवैर्मारैर्भवता पद्मशेखरः ॥ ५० ॥
 इत्यादेशं नृपो दत्त्वा त्यक्तोद्गारमिव कुधम् । सौख्यभागी बभूवाशु कोपान्धानां कुतो मतिः ? ॥५१॥
 चण्डाङ्गरक्षकः सोऽथ लब्ध्वाऽऽदेशं सुदुःश्रमम् । विजने कथयामास पद्मस्य पुरतोऽखिलम् ॥ ५२ ॥
 अश्रद्धेयमिदं श्रुत्वा कुमारो हृद्यचिन्तयत् । अप्रसादः कुतस्तातपादैर्मम विनिर्ममे ? ॥ ५३ ॥
 पप्रच्छ चण्डसुर्वीशनन्दनः किमु कारणम् ? । भवानाकारभावज्ञो दैवज्ञ इत्र वर्तते ॥ ५४ ॥
 चण्डोऽवदद् विमातुस्ते मन्ये कपटनाटकम् । नृपेक्षितात्, क्रियातत्त्वं प्रत्ययादिव पण्डितः ॥ ५५ ॥
 ततोऽनया स्फुटं कृत्वा कूटं किञ्चित् कठोरया । व्यामोहितो महीपालश्छाया लेखनया यथा ॥५६॥
 जगन्मोहनिदानाय दुर्लभाय बुधैरपि । विवेकिजनमुक्ताय स्त्रीवृत्ताय नमोनमः ॥ ५७ ॥
 सुस्नेहपात्रसंस्थायिदीप्रा दीपशिखा यथा । मलिनी तनुते लोललोचना निजमाश्रयम् ॥ ५८ ॥

एवं विभाव्य शुद्धात्मा विद्युच्य नगरं निजम् । उत्तराशासुत्तराशः प्रतस्थे पद्मशेखरः ॥ ५९ ॥
 व्याथव्याहतसारङ्गशुन्यभ्राम्यन्यग्गीकुलाम् । विलोक्यमानपारिन्द्रपादां पांशुलभूमिषु ॥ ६० ॥
 नाहलैर्वद्धगोष्ठीकैर्भ्रज्ज्यमानपशुव्रजाम् । वंभ्रम्यमाणनिह्वासयोगिनीशतसङ्कुलाम् ॥ ६१ ॥
 कापालिकजनारब्धघोरमन्त्रप्रसादनाम् । निशम्यमानशार्दूलक्रूरफुल्कारदारुणाम् ॥ ६२ ॥
 भववद् विपुलाकारां प्रेतभर्तुः प्रियायिव । दिनैः कतिपयैः पद्म आपपात महाटवीम् ॥ ६३ ॥

(चतुर्भिः कलापकम्)

इतश्च पद्मगः कोऽपि नीचैःकृतमहाफणः । दैवदग्ध इव श्यामो ददृशे तेन मार्गगः ॥ ६४ ॥
 मन्दं मन्दं जगादाऽसाविति मानुष्यभाषया । कुमारवर ! मां पाथस्तृपार्तं पाययाऽधुना ॥ ६५ ॥
 अन्यथा मम जीवद्दुः शोपं यास्यति सत्वरम् । खिन्नेषु दुःखितेषुचैर्महात्मानः कृपापराः ॥ ६६ ॥
 पश्चात् तव करिष्यामि परामुपकृतिं सखे ! । विस्मरिष्यसि न त्वं मां मनस्याऽऽहितया यया ॥ ६७ ॥
 ततः कुमारः संप्राप्य नीरं तीरघतीभवम् । पद्मगं पाययामास नलिनीनालचर्यया ॥ ६८ ॥
 अथाभवदसौ वेगाद् दिव्यरूपधरो नरः । दधानः करराजीवे चारु काञ्चनपङ्कजम् ॥ ६९ ॥
 आहत्य करपादेन पद्मोऽसौ वामनीकृतः । अहो ! तस्योपकारस्योपकृतं तेन पापिना ॥ ७० ॥

अहो ! अस्य ऋषोरत्नं कुलिशेनेव निर्मितम् । आहो ! अस्य द्विजिदत्तं यथाभूमिन् लक्ष्यते ॥७१॥
 निगुञ्जयेत्यचलत् पद्म उचरां प्रति सत्वरम् । इतश्चैषिष्ठ निश्चिद्रां रजोरार्जी प्रसर्पिणीम् ॥ ७२ ॥
 शृणांति स्म तुरङ्गणां स्फुरत्खुरसुटारवम् । जगश्रीकरकेयूरतारवात्कारसुन्दरम् ॥ ७३ ॥
 अस्ताणि दीप्यमानानि दिवाकरकरोत्करैः । दृष्टवानननीनाशगुतुः सौर्यगृहा इव ॥ ७४ ॥
 उपलक्ष्य स्वकीयं तद् बलं बलवदाकुलम् । अपृच्छत् सादिनं कश्चिद् नामतः प्रकटाक्षरम् ॥७५॥
 अथाऽसौ न्यगदच्चन्द्रकलायां पुरि भूपतिः । परन्तपः सुतस्वास्थ्य पद्मशेखरनामकः ॥ ७६ ॥
 मर्यादास्ताम्भमुन्मूल्य महान् मच्च इव द्विपः । देवी यशोमतीं कामात् प्रार्थयामास पद्मकः ॥७७॥
 अग्राहनामा नष्टः स चण्डकादङ्गरक्षकात् । तस्मादिदं बलं भद्र ! प्रेषितं दिक्षु सर्वतः ॥ ७८ ॥
 अन्यच्च मामकं नाम कथं विज्ञातवानसि ? । पद्मोऽप्युवाच त्वद्ब्रह्माञ्चलाऽक्षरविलोकनात् ॥७९॥
 ततः पद्मो महादृष्या निःससार भवादिव । सुजङ्गुतखर्वत्वं चिन्तयन् जीवनौपधम् ॥ ८० ॥
 तस्या विनिर्गतः पद्मः प्राप शोभापुरं पुरम् । इतश्च चण्डो मार्तण्डो नभोमध्यं व्यगाहत् ॥ ८१ ॥
 नखम्पचासु धूलीषु दुःसञ्चारेषु वर्त्मसु । वित्राणेष्विव निक्षिप्तकारीपानलविभ्रमम् ॥ ८२ ॥
 हर्षादिध्ययनस्थानाद् गृहीत्वा पुस्तिकावलीम् । ववरच्छात्रवर्गेषूत्तिष्ठत्सु निजकासनात् ॥ ८३ ॥
 मार्गभ्रमपरिश्रान्तः क्षुधाक्षामकडेवरः । सुष्वाप सहकारस्य च्छायायां पद्मशेखरः ॥ ८४ ॥

इतश्चागत्य तत्पादाङ्गुष्ठं चञ्चलव्रतप्रभम् । अचालयत् करग्रेण नरः कश्चिद् महामनाः ॥ ८५ ॥
 अथ निद्रां परित्यज्योपाविशत् पद्मशेखरः । कस्त्वं भवान् कथं निद्राविद्रावणपरोऽसि मे ? ॥ ८६ ॥
 सोऽप्युवाच महाभाग ! पुरं शोभापुराभिधम् । अत्रास्ति भूपतिः सोमः सोमान्वयत्रिभूषणम् ॥ ८७ ॥
 तस्याहं सचिवाधीशः सुवृद्धिर्नाम सन्मते ! । मम राज्यभरं राजा न्यस्तवान् धुर्यवच्चिरम् ॥ ८८ ॥
 भद्र ! सोमनृपो देवादाक्रान्तोऽस्ति रुजा भृशम् । यत्र मन्त्र इवाऽकर्णे निष्फला औपधक्रीयाः ॥ ८९ ॥
 दुश्चिकित्स्यन्तृपव्याधिवीक्षणाच्चिन्तयाऽऽकुलः । अहं निर्गमयामास दिनं संवत्सरोपमम् ॥ ९० ॥
 निशायामद्य निद्राणे मयि काचन देवता । एवमादेशयामास मा मा चिन्तातुरो भव ॥ ९१ ॥
 यः श्रातः सहकारस्य च्छायायां मार्गैखदतः । शयितं वीक्षसे राज्ये तं भद्र ! विनिवेशयेः ॥ ९२ ॥
 पद्मशेखर इत्यस्य नाम स्थाममनोहरम् । यस्माद् राज्यश्रियो वृद्धिः संभविष्यति निश्चितम् ॥ ९३ ॥
 सत्याकर्तुर्महं मन्ये भवदागमनोत्सवः । समायातोऽसि नो भाग्यैः पाहि राज्यमखण्डितम् ॥ ९४ ॥
 ततः पद्मो निर्जं दृष्ट्वा वपुर्नैसर्गिकाकृति । अचिन्तयदहो ! कीदृक् पुण्योदयविजृम्भितम् ? ॥ ९५ ॥
 अथ राज्येऽसकौ न्यस्तो भूपोऽभूत् पद्मशेखरः । पुण्यानि सहचारीणि विदेशेऽपि महात्मनाम् ॥ ९६ ॥
 इतश्च तत्रैव पुरे परकर्मोपजीवकः । महोदराख्यया ख्यातः समभूत् कुलपुत्रकः ॥ ९७ ॥

विज्ञातनिष्फलोपायोऽनुकृतद्वैतमावहन् । उपवासान् वितन्वानः पद्मेदेव्याः पुरोऽपतत् ॥ ९८ ॥
 वरं दृणु महाभाग ! तुष्टाहं तव साहसात् । सुस्वमेक्षणवद् मोघं नास्माकं दर्शनेन यतः ॥ १०० ॥
 अदि तुष्टाऽसि पद्मेशे ! स्वर्णलक्षं प्रयच्छ मे । अन्यथा मम बाञ्छाद्दुर्गतमूलः पतिष्यति ॥ १०१ ॥
 स्मित्वा पद्मेश्वरी प्रोचे स्वर्णलक्षं न संनिधौ । ममास्ति भद्र ! किन्तूच्चैरुपायं दर्शयामि ते ॥ १०२ ॥
 अथाभ्यधादसौ देवीमुपायं प्रकटीकुरु । न किं कलान्तराकृष्टाद् विचाद् वित्तमुपाज्यते ? ॥ १०३ ॥
 गृहाण पुरुपाकारं नरं मृत्सामयं तनु । दारिद्र्यस्य प्रसादेन प्राप्त एतादृशीं दशाम् ॥ १०५ ॥
 स्मित्वा स्मित्वाऽवदसौ देवि ! प्रणतवत्सले ! । दारिद्र्यस्य प्रसादेन प्राप्त एतादृशीं दशाम् ॥ १०६ ॥
 अनेन निश्चनेन न मे कार्यं कदाचन । यास्यामि निजसंस्त्यायं लाभो मम तपस्यभूत् ॥ १०७ ॥
 पुनरप्यवदद् देवी कश्चिदेनं विनिश्चितम् । ग्रहीता स्वर्णलक्षेण दधानः सत्त्वमद्भुतम् ॥ १०८ ॥
 नो चेत् तुभ्यं प्रदास्यामि स्वर्णलक्षमसंशयम् । पुत्रस्येव तवानेन न कुर्वे विप्रतारणम् ॥ १०९ ॥
 आदेशप्रमितिर्मैऽस्तु निगद्येति स पूरुषः । दारिद्र्यपुरुषं मूर्ध्नि न्यस्याऽस्माद् निराद् नरः ॥ ११० ॥
 किमिदं लभ्यते भद्र ! पृष्टे सति पुरीजने । दारिद्र्यं स्वर्णलक्षेण प्राप्यते दयितान्वितम् ॥ ११० ॥

हा ! पाप ! पाप ! हा ! तापकारणं सुखवारणम् । गृहीतं किमिदं गाढकोशार्थतत् क्रयाणकम् ? ॥१११॥
 इत्थं पौरजनोद्गीर्णं शृण्वानो वाक्यतण्डवम् । पर्यभ्राम्यदसौ पुर्यां भूतार्तं इव सर्वतः ॥ ११२ ॥
 परिभ्राम्यन् परिभ्राम्यन् राजसौधमसौ गतः । इतश्च तं गवाक्षस्थो वीक्षाञ्चक्रे क्षितीश्वरः ॥११३॥
 तमाश्वकारयामास मूर्तेव्यसनचक्रवत् । सोऽध्यागत्य प्रणत्यैनं बभापे योजिताञ्जलिः ॥११४॥
 देवैतद् देवतादत्तं दारिद्र्यं पुरुषाकृति । न केनापि गृहीतं तद् दधता सत्त्वमद्भुतम् ॥ ११५ ॥
 अस्मिन् सत्त्वविनिर्मुक्ता वसन्ति पुरवासिनः । असात्त्विकं पुरं सर्वमिदं स्वामिन् ! त्वया विना ॥११६॥
 इत्थं तस्य वचः श्रुत्वा बभापे नरपुङ्गवः । अर्पयाञ्छुं गृहाण त्वं स्वर्णलक्षं निजं यथा ॥११७॥
 गृहीते सति दारिद्र्यपुरुषे धरणीभुजा । तद्भयादिव मार्तण्डो ययौ पश्चिमभूधरम् ॥ ११८ ॥
 दौर्भाग्यमिव दारिद्र्ये प्रससार तमस्ततिः । दूराद् ध्वस्तो दृगालोकः साधुवाद इव द्रुतम् ॥११९॥
 इतश्च स्मेरराजीवं दधाना करपद्मयोः । लक्ष्मीः प्रादुरभूद्रे पुण्यक्षीराम्बुधेः सुता ॥ १२० ॥
 देव ! यस्मिन्नयं भद्रः सुखं खेलति कौतुकी । अहं तत्र न तिष्ठामि सतीव गणिकौकसि ॥ १२१ ॥
 अहो ! विदधताङ्गेऽहं सत्य आभानकः कृतः । ऊर्णयुः प्रज्वलंस्तार्णपाणौकसि निविक्षिपन् ॥ १२२ ॥
 कार्यं किमपि नो कार्यमविचार्यं विचक्षणैः । प्रत्यक्षेणाऽनुमानेन परीक्षा च विधीयते ॥ १२३ ॥
 आविचार्यं कृते कार्ये पश्चाद् बुद्धिविचारणम् । सेतुबन्धनवद् धिग् धिग् गतपाथासि भूयसि ॥ १२४ ॥

इत्थयुक्त्वाथ देवी श्रीनिर्णयौ राजवर्मनः । इत्थागाद् नरः कौऽपि पुरस्ताद् पृथिवीपतेः ॥१२५॥
 कस्त्यं कस्मात् समागतः ? सोऽप्युचे देव ! दानाख्यं पुरुषं मां विचिन्तयेः ॥१२६॥
 अथाभ्युवाच भूपालः कस्त्यं कस्मात् तनुते सुकृतोदयात् । प्रायशस्तत्र तिष्ठामि मराल इव मानसे ॥१२७॥
 यत्र लक्ष्मीरवस्थानं प्राप्तं लक्ष्मीफलं मया । यास्यामो वयमेतर्हि स्वस्ति तुभ्यं महात्मने ॥१२८॥
 चिरं स्थितस्तवाऽऽवासे प्राप्तं लक्ष्मीफलं मया । चलितो दत्तसंकेत इव राजनिकेतनात् ॥१२९॥
 इत्थं दाननरो भूर्पे प्रत्युक्त्वाऽथ श्रियं प्रति । चलितो दत्तसंकेत इव राजनिकेतनात् ॥१३०॥
 इत्थागाद् नरस्तद्वत् पुरतः पृथिवीयुजः । देव ! त्वं विद्धि मां श्लोकनामानं वेगवत्तरम् ॥१३१॥
 इत्थागाद् नरस्तद्वत् यत्र देव ! दानं विजृम्भते । तत्राहं सततं कुर्वेऽवस्थानं गुणवद्भवत् ॥१३२॥
 लक्ष्मीलताफलं यत्र देव ! दानं विजृम्भते । तत्राहं सततं कुर्वेऽवस्थानं गुणवद्भवत् ॥१३३॥
 तूष्णींभाजि महीनाथे श्लोकनामा नरः क्षणात् । तत्पादाभ्यामचलत् तदाहूत् इयोच्चकैः ॥१३४॥
 इत्थं चण्डकोदण्डं दोर्दण्डे कलयन् कलम् । प्रादुर्भव मनुजः कौऽपि कार्तस्वराकृतिः ॥१३५॥
 कस्त्यं भवसि भूपेन पृष्टे सति महात्मना ? । सोऽभाषिष्ट वचश्चारू रूष्यघर्षरनिस्वनः ॥१३६॥
 भूपते ! सत्त्वनामानं मां विद्धि नररूपिणम् । श्रियं प्रति प्रयातास्मि न स्थास्यामि तत्रान्तिके ॥१३७॥
 विहस्येत्यगाद्द्व राजा त्वां समुद्दिश्य चित्तगम् । गृहीतमिदमुद्दामं दारिद्र्यं दधितान्वितम् ॥१३८॥
 श्रीर्यातु यातु दानं च यातु श्लोकोऽपि लोकतः । न ते गमनमाजीवमनुमन्यामहे वयम् ॥१३९॥

सर्वेऽर्थस्त्वयि सति प्राप्यन्ते पाणिपङ्कजे । न नरस्त्वां विना भाति वक्ता निर्लक्षणो यथा ॥१३८॥
 अर्थास्तावद् गुणास्तावत् तावत् कीर्तिः समुज्ज्वला । यावत् खेलसि सत्त्व ! त्वं चित्तपत्तनमध्यगः ॥१३९॥
 निशम्येदमुवाचाथ सत्त्वनामा महामतिः । देव ! स्थास्यामि यौष्माकगुणसंवनधवद्भूषीः ॥ १४० ॥
 इतोऽभाणि श्रिया देव्या हंहो ! दान ! नरोत्तम ! । नैत्राद्यापि समायाति सत्त्वनामा महाबलः ॥१४१॥
 वयमेकाकिनः सर्वे तमेकं पुरुषं विना । लोचनं हि विना सर्वमङ्गोपाङ्गं हि पञ्जुयत् ॥ १४२ ॥
 ततो दाननरोऽच्वालीदाह्लातुं सत्त्वपूरुषम् । वृषपाश्वं समागत्य दृष्ट्वाऽयुं तत्र संस्थितः ॥१४३॥
 अनायाते नरे दाने दध्यौ लक्ष्मीः स्वचेतसि । वन्दिद्याहेण मां कश्चिद् ग्रहीता गतयामिकाम् ॥१४४॥
 अथ श्लोकैः सा साकं समागत्य वृषाग्रतः । उवाच देवी भूपालं दीप्यगाना रदद्युता ॥ १४५ ॥
 देवाऽहं पद्मेऽव्यस्मि त्वत्पुरद्वारवासिनी । मत्सखी चन्द्रभागाऽस्ति चन्द्रजयोत्सेव निर्मला ॥१४६॥
 तथाऽभाणि विहस्येदं तव नव्यस्य भूपतेः । किं यदस्तितरां सत्त्वं राज्यश्रीमतिभूनिभम् ॥१४७॥
 ततो दारिद्र्यनामाऽयं मया चक्रेतरां नरः । तव सत्त्वपरीक्षायै महासत्त्वशिरोमणेः ॥ १४८ ॥
 वरं वृणु महाभाग ! तुष्टाहं तव साहसात् । अधोवाच वृषो देवि ! हृषिताऽसि यदि स्फुटम् ॥१४९॥
 शत्रोरमारकं राज्यलक्ष्मीवृद्धिनिबन्धनम् । वरं प्रयच्छ मे देवि ! यदि तुष्टासि सत्यतः ॥१५०॥
 अथ तस्मै ददौ देवी दिव्यरत्नं स्फुरत्प्रभम् । अस्मिन् बद्धे धनुर्दण्डे निद्रात्यरिचलं रणे ॥ १५१ ॥

अथो तिरोदधे देवी तत्सत्त्वालोकावस्थिता । राजापि नितरां दध्रे परमामोदसंपदम् ॥ १५२ ॥
 अथान्येद्युर्यशो नाम दूत एत्य व्यजिज्ञपत् । देव ! चन्द्रकलापुर्या भूमीनाथः परन्तपः ॥ १५३ ॥
 तस्य सोमाङ्गभूः सूरः पन्नो यशोमतीभवः । सुजावित्र समप्राणावभूतां तनुसंभवौ ॥ १५४ ॥
 कैतवेन त्रिनिक्षिप्तः सोमया पद्मशेखरः । तद्वियोगेन भूपालः परलोकासुपेयिवान् ॥ १५५ ॥
 बभूव तत्पदस्वामी सूरः सोमासमुद्भवः । सोऽपि त्वदेशभागेषु समागाच्च युयुत्सया ॥ १५६ ॥
 सहजं कृत्रिमं वापि यत्तु वैरं समं मया । तदहं वेद्वि नः स्वामिन् ! गूढमन्त्रः स भूपतिः ॥ १५७ ॥
 सोऽयं भवानिवाऽऽकृत्या लक्षयतेऽलक्षयतेजसा । युत्रयोर्न तिलेनापि भेदः क्षीराम्बुनोरिव ॥ १५८ ॥
 तत्क्षणं कणिकागुण्यद्गुर्वादिभिरनेकशः । व्यानशे नगरीवाद्यप्रदेशोऽङ्गीव कर्मभिः ॥ १५९ ॥
 वभूवुर्मण्डलाधीशाः सर्वसन्नहनोद्यताः । जहृपुर्वीरभोगीणवाहनो बाहुसंभवाः ॥ १६० ॥
 विन्ध्याद्रिभूरिवाऽऽभाति निर्यद्भिर्भूमतङ्गजैः । हयैश्च सिन्धुवाहीकाऽऽकरनिर्मितवद् भृशम् ॥ १६१ ॥
 सुषमाकालजैर्वा पत्तिभिश्च पदे पदे । रथैरनेकनिष्पन्नप्रद्योतनरथैरिव ॥ १६२ ॥
 प्रयाणैरुत्प्रयाणैश्च बहुभिः पद्मशेखरः । स्वकीयदेशसमीपस्थः समभूद् भूरिसैन्यवान् ॥ १६३ ॥
 सूरोऽपि निकटीभूय तस्थिवान् बलमंदुरः । आवाससंस्थया विभ्रत् सार्वभौमवलश्रियम् ॥ १६४ ॥

संजगते क्रमेणाऽथ सेनाम्भोधी महारथौ । स्वन्तसमरतूर्यालीगम्भीररवभीषणौ ॥ १६५ ॥
 गजा गजैरयुध्यन्त योधा योधे रथा रथैः । दन्तादन्ति खड्गाखड्गिग तुण्डातुण्डि यथाक्रमम् ॥ १६६ ॥
 रजोराज्याऽम्बरे छन्ने घण्टानादैर्महागजाः । सुभटैरन्वमीयन्त प्रोद्गारैरिव भोजनम् ॥ १६७ ॥
 सुदुरैः केऽपि पाल्यन्ते पवनैरिव पादपाः । अधावन् केचनोदग्रा उदन्ता इव दन्तिनः ॥ १६८ ॥
 पद्मशेखरभूपालवलं निर्वलतां गतम् । सूरभूमीपतेः सैन्यसन्निपातेन सर्पता ॥ १६९ ॥
 दत्तं देवतया रत्नं कोदण्डे पद्मशेखरः । ध्वान्ताधायि परवले वंशे ध्वजमिवाद्धे ॥ १७० ॥
 अथाऽवष्टभ्य कोदण्डे स्वदोर्दण्ड इवाऽर्पिते । निद्रान्ति सा भटाः सौमाश्विरं भ्रान्ताऽञ्चगा इव ॥ १७१ ॥
 केचिद् रथेषु रथिनस्तल्पेषु रचितेष्विव । प्रसार्य चरणद्वन्द्वं शेरते स्म रणाङ्गणे ॥ १७२ ॥
 केषां पाणितलादस्त्रं ह्रियेत्त गलितं ततः । पूर्वाधीतं यथा शास्त्रमिव स्मरणवर्जनात् ॥ १७३ ॥
 तुरगा अपि निद्रान्ति क्लिञ्चिन्मीलितलोचनाः । ऊर्ध्वस्था नवमुद्गानां स्वेच्छया स्वादनादिव ॥ १७४ ॥
 अथो पद्ममहीपालो नियम्य निजवान्धवम् । सूरं निजे रथे न्यस्यद् गुम्फेऽर्थमिव सत्कविः ॥ १७५ ॥
 कोदण्डाद् देवतारब्रमुद्घ्रे पद्मशेखरः । सुप्तोत्थिता इव भटा बभ्रुवुः सूरसेविनः ॥ १७६ ॥
 जितकाशी टपः पद्म आसाद्य विषयं निजम् । पुरीं चन्द्रकलं प्राप प्रतापजितभाःपतिः ॥ १७७ ॥
 परन्तप इव प्राज्यं राज्यं प्रवलविक्रमः । आससाद पुरं चापि स त्वरितवलान्वितः ॥ १७८ ॥

अन्येभ्युः कोऽपि निर्ग्रन्थो ग्रन्थवद्वर्णभास्वरः । सतत्त्वः सज्जनानन्दी पूर्वं हि समवासरत् ॥ १७२ ॥
 तं वन्दितुं महीनाथः सनाथः परया मुदा । अगादुपवने तस्मिन् महाद्युनिपविव्रिते ॥ १८० ॥
 प्रणम्य परया भक्त्या सुखासीने क्षितीश्वरे । महाद्युनिरुवाचेदं मोहध्वान्तदिवासुखम् ॥ १८१ ॥
 अमृष्ट्यां संसृतौ सर्वमस्थैर्यस्य सुखं सुखम् । दाराः कारागृहाणीव जीवितं फेनवच्चलम् ॥ १८२ ॥
 श्रुत्वेदं पद्मभूपालो भववैराग्यभागतः । अत्रोचत प्रभो ! कर्मविपाकेभ्यो विभेम्यहम् ॥ १८३ ॥
 कर्मबन्धच्छिदं कञ्चिद् मार्गं सन्मार्गदेशक ! । निवेदय परं पूर्वभवं श्रोतुं समुत्सुकः ॥ १८४ ॥
 अथाभ्युवाच निर्ग्रन्थः पुरातनभवेऽभवः । भाल्लूकनामनि ग्रामे जिनदत्तः कृपीवलः ॥ १८५ ॥
 भीष्मे ग्रीष्मे त्वमन्येद्युर्गृहीत्वा शकटावलीम् । अनेकैः किंकरैः पूर्णामायासीर्भीमकाननम् ॥ १८६ ॥
 लङ्कोदेशमिवोत्तालपलाशशतसंकुलम् । गेयवद् विलसतालं सशालं नगरं यथा ॥ १८७ ॥
 पाण्डुपुत्रमिव प्रेङ्खदरुनेन प्रसाधितम् । हरिवक्ष इव क्रीडन्नमालाविभूषितम् ॥ १८८ ॥

(त्रिभिविशेषकम्)

कांश्चिदुच्छेदयामास मूलादपि विरोधिवत् । शाखोपशाखाविकलांश्चक्रे कांश्चन भूपवत् ॥ १८९ ॥
 गगनाङ्गमाध्यस्थ्यं गते गगनदीपके । अगाः समं कर्मकरैः सरो मानसविभ्रमम् ॥ १९० ॥
 हस्तपादादिकं शौचं विदधुः किंकरास्तव । इत्थागाद् सुनिः कश्चिद् मार्गत्रष्टस्तदन्तिके ॥ १९१ ॥

दिष्ट्या दृष्ट्वा मुनिं दध्यौ धन्योऽहं यदसौ मुनिः । मया दृष्टो महारण्ये कल्पद्रुम इवाऽऽज्वान् ॥१९२॥
 तदेव भोजनं शस्यं यद् दत्तं गुरवे भवेत् । सैव प्रज्ञा यया पापं न कुर्याद् विधुरेष्वपि ॥ १९३ ॥
 विभृश्येदं विशुद्धात्मा श्रिरिभावविशेषतः । द्विः करम्वेण पीयूषशीतेन प्रत्यलाभयत् ॥ १९४ ॥
 तवाभ्यर्णचरश्चण्डो भवन्तं दानतत्परम् । विलोक्य धन्योऽयमिति सुहृत्त्वामन्वमोदत ॥ १९५ ॥
 वसन्तीं जगतीं प्राप त्वत्सार्थेन महामुनिः । क्रमेण च भवांस्त्रिभे सौधर्मे त्रिदशश्रियम् ॥ १९६ ॥
 अथ च्युत्वा भवाञ्जज्ञे नरेन्द्रः पद्मशेखरः । करम्वदानाद् द्विर्लाभोऽभवद् राज्यद्वयस्य ते ॥१९७॥
 चण्डोऽपि क्रमशो जज्ञे तस्मिन् यक्षो महावने । भवान् यत्र समायातो देवीकूटप्रयोगतः ॥ १९८ ॥
 यक्षेण फणिनो रूपं विधाय त्वं च रक्षितः । संहृतं तव स्वर्तुवं राज्यलक्ष्मीसमागमे ॥ १९९ ॥
 अहो ! सुपात्रदानस्य यत् फलं जायतेऽङ्गिनाम् । वागीशोऽपि गिरां गुम्फैस्तद् वर्णयितुमक्षमः ॥२००॥
 यत्त्वयाऽऽच्छिन्नं भूनाथ ! समुपार्जितकर्मणाम् । विपाको वन्धसत्तात्मा चतुर्गतिनिबन्धनम् ॥२०१॥
 स विपाकः क्षितेर्नाथ ! सर्वकर्मलताघनः । जिनभर्तुर्विना दीक्षां वध्यमानो न रक्ष्यते ॥ २०२ ॥

यतः—

प्रत्रज्या भवपाथोधिनिस्तरणतररीनिभा । प्रत्रज्या साम्यमाकन्दवसन्तसमयोपमा ॥ २०३ ॥
 श्रुत्वेदं पद्मभूपालो राज्यसौस्थ्यं विधाय च । प्रत्रज्यामाददे राजशुत्रैः साकं तदन्तिके ॥ २०४ ॥

परिपालय चिरं चारु चारित्रं राजसंयमी । एकावतारः समभूद् वैजयन्ते स नाकसत् ॥ २०५ ॥
 तस्माच्छ्रुत्वा विदेहेऽसौ प्राप्य तीर्थङ्करव्रतम् । अक्षयं नीरुजं क्रान्तं निर्वाणपदमेव्यति ॥ २०६ ॥
 श्रुत्वेदं हन्त ! सत्पात्रं फलं न विकलं श्रिया । उवाच त्रिस्मितो राजा राजमानो महाबलः ॥ २०७ ॥
 साम्प्रतं श्रोतुमिच्छामि गुरोः शीलनिदर्शनम् । उत्सुकोऽस्मीति गदिते वधापे संयमीश्वरः ॥ २०८ ॥
 सर्वेषामपि धर्माणां दुष्करं शीलपालनम् । इदं वशंवदं सर्वं भुवनं पुष्पधन्विनः ॥ २०९ ॥
 शीलं भावलनामूलं शीलं कीर्तिनदीगिरिः । शीलं धर्माब्दपाथोधिः शीलं पापगिरेः पत्रिः ॥ २१० ॥
 यथा महीपतिर्नीत्या यथा रात्रिः शशिशुता । यथा च दयया धर्मो यथा पूर्वप्रसंपदा ॥ २११ ॥
 यथा क्षान्त्या च निर्ग्रन्थो यथा ग्रन्थः सदाख्यया । यथा ज्ञानं क्रिययाऽङ्गी तथा शीलेन भ्रूष्यते ॥ २१२ ॥

(युगम्)

इत्थसद्भावनाधर्मः स्त्रीविलासशिलीश्रुत्वैः । सुनयोद्वाहतोऽथस्ताद् निपतेच्छीलकुञ्जरात् ॥ २१३ ॥
 अकीर्तेः कारणं योपिद् योपिद् वैरस्य कारणम् । संसारकारणं योपिद् योपिद् परिवर्जयेत् ॥ २१४ ॥
 सुशीलापात्रना काचित् स्तुयते विदुधैरपि । यथा पौतिकवृत्तान्ते श्रूयते वनमालिका ॥ २१५ ॥
 तथाहि पुष्करद्वीपे कालम्भोधिमनोहरे । पुरं विभूषणं नाम भूतधात्रीविभूषणम् ॥ २१६ ॥
 निरालम्बपरिभ्रान्तो यत्र श्रान्तो दिवाकरः । अभ्रंलिहृदहेष्वस्यात् मदत्तेष्वासनेष्विव ॥ २१७ ॥

सौधजालकनिर्गच्छद्भुधूमं घनोपमम् । विलोक्य केकिनः केकां कुर्वते यत्र वेदमगाः ॥२१८॥
 तस्मिन् बभूव भूपालो विमलो विमलो विमलाशयः । मूर्त्या सोमोऽपि यः सूरः प्रतापेन प्रकाशते ॥२१९॥
 नाम्ना चम्पकमालेति पुष्पमालेव सद्गुणा । तस्यासीत् प्रेयसी प्रेमरत्नरोहणचूलिका ॥ २२० ॥
 अन्यद्युर्गुण्याऽऽसक्तो महावनमगाद् वृषः । पीतवह्नपरीधानैः साकं व्याधैर्घृणोऽङ्गितैः ॥२२१॥
 ततो हेरम्बवत् केऽपि समुद्यतपरश्वधाः । केचित् प्राकारवद् भूरिन्यस्तयन्त्राः पदे पदे ॥२२२॥
 जघान निशितैः कुन्तैः कश्चिदाहूय शूकरम् । कश्चिच्छशग्रहव्यग्रो निलीनोऽस्थाहृतान्तरे ॥ २२३ ॥
 उड्डीनपक्षिपक्षोत्थविरादैः करुणाकरैः । अहो ! अन्यायवाक्यं तु व्याजहारेव काजनम् ॥२२४॥
 एतन्मरन्ददम्भेन रुदत्स्विव वनेष्विव । भयेन कम्पमानासु बह्वरीषु भुजास्त्रिव ॥ २२५ ॥
 केपुचित् पादहीनेषु धार्यमाणेषु केपुचित् । केपुचित् प्रोथहीनेषु पुच्छहीनेषु क्पुचित् ॥ २२६ ॥
 केपुचिद् बध्यमानेषु मार्यमाणेषु केपुचित् । केपुचिद् नश्यमानेषु श्वापदौघेषु सर्वतः ॥ २२७ ॥
 इतश्च कश्चिदागत्य प्रणम्य परया धुदा । व्यजिज्ञपद् महीपालं कालं काननचारिणाण् ॥२२८॥

(चतुर्भिः कलापकम्)

देव ! ऋक्षाध्वचारेण गच्छता दूरतो मया । एका निरीक्षिता वाला कामसंजीवनौषधम् ॥२२९॥
 तस्या रूपप्रतिच्छन्दो दर्पणे यदि वीक्ष्यते । सुधारसस्य किं तुल्यं त्रिजगत्स्यपि वर्तते ? ॥ २३० ॥

तद्रूपं वीक्षमाणोऽहं निनिमेषपत्रिलोचनः । कोऽहं कुतश्च किं नाम न जानामीति मत्तवत् ? ॥ २३१ ॥
 सर्वार्थर्यनिधानाया यदि तस्या भवान् पतिः । पुरुषार्थस्तृतीयोऽपि ततः प्रथमतां गतः ॥ २३२ ॥
 निशम्येदं महीपालो विमलश्चित्रिताशयः । तन्मार्गं दर्शयाऽस्साकमकारणसुहृत्तमः ॥ २३३ ॥
 तस्याध्वदर्शनेनाऽथ ध्रुवस्य गुरुपोतवत् । संचरे धरिणीनाथस्तत्काननमहोदधौ ॥ २३४ ॥
 दूरादेव समायान्तमवलोक्य तपोधनाः । उतस्तुरुदयाहार्योदिततिग्मांशुविम्बवत् ॥ २३५ ॥
 षडंशभागिने तस्मै पाद्यमर्घ्यं यथाविधि । दत्त्वा कुशाऽऽसने राजा महर्षिभिर्निवेशितः ॥ २३६ ॥
 तेषां सुख्यो जगादैवं चन्द्रः कुलपतिस्ततः । धन्या वयं यतो दिष्ट्या दृष्टस्त्वमसि तत्त्वचित् ॥ २३७ ॥
 भवते तत्रभवते सपर्यां काञ्चनाऽधुना । करिष्यामोऽतिथिभ्यो हि प्रदत्तं श्रेयसे किला ॥ २३८ ॥
 अथाह धरिणीनाथः पाथोनाथपृथुध्वनिः । युष्माकमिदमातिथ्यं यदाशीर्वादिमङ्गलम् ॥ २३९ ॥
 अथ प्रोवाच स ऋषिर्विहस्य जगतीपतेः । यदाशीर्वाद्दुष्पापं तद् मया दास्यतेऽधुना ॥ २४० ॥
 ततः पुरस्थितां कन्यां धृतवल्कलवाससम् । साक्षात्सिद्धिमिवात्मीयामदीदृशदसौ ऋषिः ॥ २४१ ॥
 उक्तिमत्युक्तिकालोऽयं नैवाऽस्माकं गुणानघ ! । परमेकां वरां कन्यां कृतार्थ्य करग्रहात् ॥ २४२ ॥
 अथो वभाषे भूपालः केयं किं नाम कन्यका । कमलङ्कुरते वंशं किमर्थमिह संस्थिता ? ॥ २४३ ॥

इत्युक्ते धरिणीभर्त्रा जगादपिर्भद्रातपाः । शुभालये पचने यूमान् समभूद् मेघनाहनः ॥ २४४ ॥
 निजनाथमनःपान्थविश्रामप्रान्तरप्रपा । तस्य लक्ष्मीवती देयी लक्ष्मीर्लक्ष्मीपतेरिव ॥ २४५ ॥
 वार्धकोत्पन्नैराग्यो लक्ष्मीवत्या समन्वितः । गिरिगर्भाश्रमे रम्ये तापघातवानभूत् ॥ २४६ ॥
 देव्या पूर्वभवो गर्भः पूर्वं रातोऽपकाशितः । अचर्षिष्ठाऽऽश्रमस्थया वल्लयाः फलमिवोच्चक्रैः ॥ २४७ ॥
 सुपुत्रे सा सुतां कान्तां गङ्गेव स्वर्णपाशिनीम् । नमस्तेति नामाऽभूदस्या दत्तं महर्षिभिः ॥ २४८ ॥
 बाल्यावस्थां व्यतीत्याऽसौ बलकलान्तरधारिणी । रूपरान्दर्यराजिष्णुर्गोचनं समुपाययी ॥ २४९ ॥
 अस्याः प्रियो भवानेव ज्ञानाज्ज्ञातो महीपते ! । दिनाधिपं विना नान्यः कमलिन्या यतो वरः ॥ २५० ॥
 अर्थिनां कामधुकल्पः कल्पदुरिव जङ्गमः । लावण्यजलपाथोपिर्दृशां निश्रामपल्लवः ॥ २५१ ॥
 कलानामेक आधारः क्षत्रवंशसमुद्भवः । एवं विमृशतामन्नभवानन्न समाययी ॥ २५२ ॥ (युग्मम्)
 वल्लीनिभालिता यैव सैव लग्ना पदाम्बुजे । एकं हरिः परं गेहमायात इति सत्यगीः ॥ २५३ ॥
 इत्युक्त्वा कुलपो भूपं सुगृहर्ते शुभे दिने । लक्ष्मीमियाऽम्बुधिः कृष्णं पर्यणाययद्द्रुजाम् ॥ २५४ ॥
 प्रणत्य मुनिमुर्वीशो निष्टचः स्वपुरं प्रति । उच्ये परिजनं सर्वं गिरा मेघगभीरया ॥ २५५ ॥
 यः कथिद् मोहतो लोभाद् गद्वा कलहकौतुकात् । इषां चम्पकमालायाः पुरतः कथयिष्यति ॥ २५६ ॥
 स्वयं गतदयं हन्त ! हनिष्याम्यहितं हि तम् । इत्युक्ते तज्जनोऽवादीद् नाथ ! शोश्रूयतां वचः ॥ २५७ ॥

युष्मत्प्रसादपात्रं स नर्मकेलिर्विद्रूपकः । रक्षणीयः प्रयत्नेन शपथैरपि सर्वथा ॥ २५८ ॥
 नर्मकेलिरथाज्वादीद् मुक्त्वा व्यतिकरं त्वमुम् । नान्यद् भोः ! कथयिष्यामि यतः सत्ययुधिष्ठिरः ॥ २५९ ॥
 हंहो ! ग्रहिल ! मा ग्रामं ज्वालयेति निवारिते । स्मारितोऽहं शुभमिति लोकोक्तिः सत्यवाक् कृता ॥ २६० ॥
 इत्थं निर्भर्त्स्य भूपालो नर्मकेलिं विद्रूपकम् । न्यक्षेपयत् क्षणात् कारागारे नरकसन्निभे ॥ २६१ ॥
 योगीन्द्रो भैरवानन्दी खदाङ्गीह समागमत् । तंशुपासितुमेतर्हिं गच्छामि मृगलोचने ! ॥ २६२ ॥
 व्यपदिश्येति भूपालो देवीं चम्पकमालिकाम् । वनमालां नवात्रामवासिनीमभ्यपद्यत ॥ २६३ ॥
 क्रियत्यपि गते काले देवी चम्पकमालिका । ब्राह्मे मुहूर्त्ते विदुषी चिन्तयामास चेतसि ॥ २६४ ॥
 योगीन्द्रव्यपदेशेन निषिध्य स्वपरिच्छदम् । नवोढां योपितं काश्चिद् यात्यसौ कपटे पटुः ॥ २६५ ॥
 विद्युश्येति सहास्तोकलोका चम्पकमालिका । यावत् कारागृहाभ्यर्णे संप्रापत् कोपनाऽऽशया ॥ २६६ ॥
 तावदैक्ष्यत सा देवी तत्क्षणं नर्मकेलिना । मेघवृष्टिरिव शुष्यच्छर्म्यौघेन कुटुम्बिना ॥ २६७ ॥
 करसूर्ध्वं वितन्वानः शाखोद्धरमित्राऽऽयतम् । उवाच देवि ! त्वत्कार्यं मम जातं निवन्धनम् ॥ २६८ ॥
 श्रुत्वेदं विस्मिता देवी तत्रागत्येन्युवाच सा । किमर्थं तत्र संजाता मम कार्ये हि दुःखता ? ॥ २६९ ॥
 देवि ! श्रीविमलो राजा मृगयायामुपागतः । वनमालां परिणिन्ये प्रदत्तां तापसैर्जनैः ॥ २७० ॥

भयपूर्वैर्निपिद्धेऽथ समस्ते स्वपरिच्छेदे । मया संलपितं देव्याः क्रथयिष्यामि निश्चितम् ॥२७१॥
 तां चित्ते विश्रुता भस्माङ्कुरां राज्ञा ममोपरि । प्रीतिं विमुच्य मयैश्वर्येरीदृशी विदधे दशा ॥ २७२ ॥
 प्रदीप्यमाना कोपेन कारागारादमुं ततः । आकृष्य नर्मकेलिं च वभापे वान्धवोऽसि नः ॥ २७३ ॥
 जगाम वनमालायाः सौधं चम्पकमालिका । विद्रूपकमणीतेन सा मर्गेण निरर्गला ॥ २७४ ॥
 अत्रस्कन्दमित्रायान्तो तां दृष्ट्वा सौधरक्षकाः । पलायाञ्चक्रिरे भीतिश्लथमूर्धजवन्धनाः ॥ २७५ ॥
 अमूनथ समादाय वनमाला भयद्रुता । सौधोत्सङ्गाद् ददौ क्षम्पां भयार्ताः किं न कुर्वते ? ॥२७६॥
 निपतन्तीं द्विजः कश्चित् स्वामिदत्तमसत्तिवत् । वनमालां गृहीत्वाऽऽशु न्यक्षिपद् गर्भत्रयमनि ॥२७७॥
 विश्राणाः सुभटाः केचिद् रोमाञ्चान् कत्रचानिव । कौक्षेयकान् समाकर्पन् यमजिह्वाभयङ्करान् ॥२७८॥
 केचिद् दृढतरं दत्त्वा भीत्या द्वारं स्तान्धयान् । रुद्रतोऽपि निपेधन्ति दत्त्वा पाणिं सुखाग्रतः ॥२७९॥
 अक्रियन्त प्रतोत्योऽपि दत्तद्वारा महाभटैः । निपिद्धलोकसंचारा महतीषु निशासिन् ॥२८०॥
 दृपः कृत्वा समागच्छन् वाहाल्यां वाहवाहनम् । श्रुत्वा तुमुलममाक्षीत् क्रिमंतदिति रक्षकान् ? ॥२८१॥
 ततः कलकलं राजा निशम्योचे स्वरक्षकान् । किमागात् परचक्रं भोः ! किं वाऽकाण्डयुगक्षयः ? ॥२८२॥
 उवाच रक्षको ज्ञात्वा समुद्भूतं तददृशुतम् । तच्छ्रुत्वा शून्यचेतस्कः सोऽभवद् गतवित्तवत् ॥२८३॥

अथ चम्पकमालापि भूपतेः पार्श्वमेत्य च । अर्भापिष्ट मृपात्रादी त्वत्तो नान्यो जगत्यापि ॥२८४॥
 योगिनं भैरवं नन्दुं प्रथमीत्युपदिश्य माम् । भैरवीं तां मुहुर्ग्यसि सेवितुं निजवह्णभाम् ॥२८५॥
 इत्युक्त्वा कोपना देवी कोपागारमुपेत्य च । उद्धन्धनं व्यधादाऽऽशु नास्ति कोपवतां मतिः ॥२८६॥
 अन्वेपिताऽपि शतशो महीनेन जनैरपि । न दृष्टा वनमाला मा हस्तभ्रष्टाणुरत्नवत् ॥ २८७ ॥
 यः कश्चिद् वनमालाया उदन्तं कथयिष्यति । तस्मै लक्षं प्रदास्यामि दीनाराणां विनिश्चितम् ॥२८८॥
 इति घोषणया राजा ताडयामास डिण्डिमम् । शुद्धिस्तथापि न कापि लेभे दुःखी ततो नृपः ॥२८९॥
 निवृत्ते सर्वथाऽभ्युपग्या उदन्ते दिक्षु विस्तृते । समावृको द्विजस्तपञ्चत्ये ! साम्प्रतं वह्णभा भव ॥२९१॥
 किञ्चिन्मार्गमतिक्रान्तो द्विजः प्रोवाच तां निशि । दुःखाद् रक्षितपञ्चत्ये ! साम्प्रतं किं विधिस्तसि ? ॥२९२॥
 आकर्ण्येत्यवदद् देवी द्विजोऽसि मतिमानसि । क्षत्रियाण्या समं कामं संगमं किं विधिपाथसि ॥ २९३ ॥
 प्रतापाक्रान्तलोकोऽपि परासक्तो दिवाकरः । अपराधीत्र दैवेन पाल्यते वाधिपाथसि ॥ २९४ ॥
 पुराणवेदिनो यूयं यद्यन्यायं करिष्यथ ? । तदा सत्येति गीरासीत् समुद्राद् भूलिरुत्थिता ॥ २९४ ॥
 आपातरभ्यैर्विपयैः किम्पाकटुफलैरिव । कथं स्वकुलमर्यादां त्यजसि क्षयवाधिवत् ? ॥ २९५ ॥
 दिवा न वीक्षते घूकः काको नक्तं न वीक्षते । कामार्तः कोऽपि पापीयान् दिवा नक्तं न वीक्षते ॥२९६॥

१. अभाषतेति पाठान्तरम् ।

जीवितं शीलमेवैकं कुलीनस्य क्षमातले । आयुर्मृताद्भ्यधिको यतः शीलमृतोऽशुभः ॥२९७॥
 गुरुस्त्वं माणदातृत्वाद् महीशस्त्रव नन्दनः । अहं पुत्री स्तुपेयाऽथ कथमन्यद् विभापसे ? ॥ २९८ ॥
 एष प्रोवाच कोपेन विदुष्यसि दुरात्मके ! । अतस्त्वां मारयिष्यामि मारैर्नवनवैरहम् ॥ २९९ ॥
 त्वदर्थे विपयस्त्यक्तः सेवितोऽपि हि पूर्वजैः । परं तवेदृशी चेष्टा निरुष्टे ! दुष्टचेष्टिते ! ॥ ३०० ॥
 त्यक्तं राज्यं त्वदर्धेन देशो वन्धुः कुलं गृहम् विचं मित्रं निजा भूमिः परं ते चेष्टितं ह्यदः ॥३०१॥
 वनमालाऽप्यथोवाच रक्षताद् मां महापदः । जनक्रोडसि सदाचारपरोपकृतिमुन्दरः ॥ ३०२ ॥
 अथाकर्षद् द्विजशर्मकोशादस्त्रीं भृशं सिताम् । कामान्त्रा इव कोपान्त्राः कृत्प्राकृत्यपराङ्मुख्याः ॥३०३॥
 ब्राह्मणस्य ततो माता वभापे मेषवन्धुरम् । जीवन् प्राणी सुते ! भद्रशतं पश्यति निश्चितम् ॥३०४॥
 वनमालाऽगदद् मातः ! पञ्चत्वं मम जायताम् । तथापि शीलविध्वंसो मा मे भवतु जातुचित् ॥३०५॥
 ज्ञात्वेति निधनत्वेऽपि सस्पृहां शीलपालनात् । सहस्रेण सुवर्णस्य विक्रीणीते स्म स द्विजः ॥३०६॥
 क्रायकेणापि तेनाशु प्रार्थिता द्विजवद् भृशम् । तद्वत् प्रोवाच सा साध्वी ह्येकरूपा सती यतः ॥३०७॥
 ततो वर्वरदेशे सा विक्रीता तेन विप्रवत् । एकत्रापि हि दुर्देवाद् भवे भवशतं भवेत् ॥ ३०८ ॥
 कदम्बभोजिनी कामं मलाविलकलेवरा । वनमालाऽभजद् नूनं शुक्कमालेव हेयताम् ॥ ३०९ ॥
 अन्येद्युस्तृणकाष्ठौघमानेनु काननं गता । ततः सा मूर्च्छयाऽभ्रश्यत् पृथिव्यां छिन्नवृक्षवत् ॥३१०॥

अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३११॥
 अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३१२॥
 अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३१३॥
 अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३१४॥
 अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३१५॥
 अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३१६॥
 अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३१७॥
 अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३१८॥
 अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३१९॥
 अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३२०॥
 अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३२१॥
 अलब्धसंज्ञा सुचिरं स्थिता ही ! विभिन्नृम्भितम् ॥३२२॥

२ सर्गः ३५

स्याच तन्मालेदं मा वान्धव ! नदेदशम् । लोकद्वयविक्रन्दं हि किं कुर्वन्ति विवेकिनः ? ॥३२३॥
 अथ चौहित्यकस्तस्याः कण्ठगाशं ददौ हृदम् । एवं सौभर्मकल्पस्य पश्यन्ति सा सुधाशुजः ॥३२४॥
 तां पञ्चत्वदर्शां प्राप्तामपि पालितसद्ब्रताम् । तनमालां निलोचयते प्रादुरासन् सुभाषनाः ॥३२५॥
 रे पौतिक ! परस्त्रेणसङ्गलालसमानस ! । कथमेतां सतीं हंसि शौनिको वर्करीगिन ? ॥ ३२६ ॥
 शीलव्रतभाषेण वयमस्याः पदातयः । त्वेतत्याणयतेन कृतान्ताऽनुचरा इव ॥ ३२७ ॥
 ततः पोतवणिग् शुडान्निवाऽऽस्येऽक्षिपदजुलीः । सर्वांसामपि भीतीनां मरणं हि महद् भयम् ॥३२८॥
 अर्थैतैः करुणासान्द्रैस्तं विमुच्य नृपमिया । विज्ञायाऽवधिना नीता निभूणपुरे पुरे ॥ ३२९ ॥
 आवासमध्यमासीनां तां निरीक्ष्य क्षितीश्वरः । विस्मयस्फोरहृदयो यावद् ध्यायति किञ्चन ॥३३०॥
 अथोचुस्ते सुपर्वाणो देव ! धन्या वयं ननु । सतीचूडायणंरस्माः प्रणतं यत् पदद्वयम् ॥ ३३१ ॥
 अयुष्याः शीलगाहात्म्यं वागीशो वचतुमक्षमः । मन्ये शून्यपदभ्रान्तिं निलां निलां दधात्यलम् ॥३३२॥
 ततः पौतिकवृचान्तमनल्पं कल्पनासिनः । प्रजल्पन्ति स्म विस्फेरदनाम्भोजराजिताः ॥३३३॥
 अस्याः शीलमनश्चीलं हरेर्वर्णयितुं पुरः । गच्छामो वयमिच्छुमत्वा प्रचेलुः कल्पयासिनः ॥३३४॥
 सस्नेहमगदद् देवी देव ! कस्मात् कृशाङ्गकाः । भगन्तः श्वेतवगनाः संप्राप्तदर्शना इव ? ॥ ३३५ ॥
 द्रेवि ! त्वद्विरेष्टे प्राप्ते क्षमिणः साम्यभाजिनः । जैनाचार्याः सप्राजगुर्विहरन्तः कृपालवः ॥ ३३६ ॥

तेपांमन्तेऽर्हन्तो धर्मं श्रुत्वा न्यगदमञ्जसा । दीक्षां दत्त भवान्भोधौ मञ्जिनीमञ्जिनीमिव ॥३३७॥
 राजन् ! भोगफलं कर्म तवाद्यापि हि वर्तते । ततोऽहं न्यगदं तूर्णमपूर्णस्वमनोरथः ॥ ३३८ ॥
 वनमालां विना स्वामिन् ! सर्वस्वीनियमो मम । तस्याः शुद्धिर्मया लब्धा न नरैरपि भूरिभिः ॥३३९॥
 अखण्डशीलालङ्कारारुन्धतीव महासती । राजन् ! द्वादशत्रयान्ते मिलिष्यति तव प्रिया ॥ ३४० ॥
 स्वामिन् ! मम कथं दुःखं जातं द्वादशवार्षिकम् ? । अथोचे भगवानेवं ज्ञानज्ञातजगत्त्रयः ॥ ३४१ ॥
 अनेकगोधनस्वामी भद्रसंज्ञः कृपीवलः । शालिग्रामे पुराऽऽसीस्त्वं दीनदानपरायणः ॥३४२॥
 शरत्काले समायाते केदारे शालिशालिनि । गतस्त्वं हंसमिशुनमपश्यः काममोहितम् ॥ ३४३ ॥
 गृहीत्वा वारलां पार्श्वेष्टपस्यन्तीमथैकदा । आलिम्पस्त्वं कुङ्कुमेनात्मानं चाशुभकर्मणा ॥३४४॥
 तद्वियोगातुरो हंसः परिभ्रमन्नितस्ततः । नैत्राऽऽद विशखण्डानि नैत्राऽऽप सलिले रतिम् ॥३४५॥
 अथ तं तादृशं वीक्ष्य वारलां जलधारया । अन्ते द्वादश नाडीनां प्रक्षाल्य दययाऽशुचः ॥३४६॥
 दीनदानप्रभावेण त्वमभूद् धरणीश्वरः । दानेन परमा भोगा भवन्ति भववर्तिनाम् ॥३४७॥
 त्वया द्वादशनाडीभिर्यत् कर्म सप्तुपार्जितम् । वर्षैर्द्वादशभिर्त्रिंशदं तदशेषं सहिष्यते ॥ ३४८ ॥

यतः--

अदीर्घदर्शिभिः क्रूरैर्मूढैरिन्द्रियवाजिभिः । हसद्भिः क्रियते कर्म रुदद्भिर्नुभूयते ॥ ३४९ ॥

तव प्राग्भवपत्नीयं त्वत्कृतमन्वयोदत् । ततोऽस्या अपहारोऽभूत् कृतं कर्मव नाऽन्यथा ॥ ३५० ॥
 श्रुत्वेदं सुगुरून् नत्वा प्राप्य श्राद्धव्रतावलीम् । अतिष्ठं पौपथग्राही चतुष्पथ्यां निर्जोकसि ॥ ३५१ ॥
 देवैरसि त्वमानीता मम भाग्यैरिव द्रुतम् । न प्राप्नोति किमु प्राणी धर्मकर्मणि कर्मठः ? ॥ ३५२ ॥
 अथ भूमिपतिः साकं तया वैपथिकं सुखम् । भुञ्जानो न्यगमन् कालं सुभ्राभुगिव भूचरः ॥ ३५३ ॥
 पर्यन्तेऽनशनं कृत्वा द्रव्यभात्रविभेदतः । जगाम लान्तकं कल्पं क्रमाद् निर्वाणमेव्यति ॥ ३५४ ॥
 वनमालापि संप्राप्तद्वादशश्रावकव्रती । इतवत्यच्युतं कल्पं तस्माद् मोक्षमवाप्स्यति ॥ ३५५ ॥
 यथाऽनया निष्कलङ्कं सुशीलं परिपालितम् । तथान्यैरपि भूपाल ! पालनीयं महाबल ! ॥ ३५६ ॥
 स्वामिन् ! शीलवतीमध्ये धन्यका वनमालिका । त्वंरते ब्रह्मचर्याय यच्चरित्रेण मन्मनः ॥ ३५७ ॥
 मूर्धो विपयसेवाभिधिधत्ते जन्म निष्फलम् । विक्रीणीते न किं बालो रत्नं स्वल्पं कपर्दकैः ? ॥ ३५८ ॥
 नरकाय प्रजायन्ते विपया हन्त ! सेविताः । तेषां त्यागस्तु भावेनापवर्गपथदर्शकः ॥ ३५९ ॥
 यथोद्देशं हि निर्देश इति ध्यायन् महाभुनिः । उपाकमत माहात्म्यं तपसो वक्तुमप्यथ ॥ ३६० ॥
 तपो विजयतोमेकं कार्पणं भुवनश्रियः । धर्मरोहणमाणिक्यं कर्मकक्षाऽऽशुशुक्षणिः ॥ ३६१ ॥
 विधिवद्विहिताऽस्मात् कर्ममर्मविभेदकात् । सुगतिं लभते विद्याविलासो वृपतिर्यथा ॥ ३६२ ॥ (युगम्)

' स्वयंते ' इत्याप । २ ' महाव्रतिः ' इति पाठान्तरम् ।

तथाहि-
 अस्ति स्त्रीस्पर्शवत् सर्वविषयेष्वादिमं पुरम् । काञ्चनाढ्यं लसद्भद्रशालं काञ्चनशैलवत् ॥ ३६३ ॥
 तत्रासीत् पृथिवीपालः सूरसेनो महारथः । धरणीधारिणीनाम्नी तस्य देव्यौ बभूवतुः ॥ ३६४ ॥
 विज्ञातजीवाजीवादिनवत्तत्रः सदाऽऽस्तिकः । तस्मिन्नेव पुरे श्रेष्ठी श्रीपालः परमार्हिनः ॥ ३६५ ॥
 सुशीललालसा धर्मे दानशौण्डा दयावती । श्रीमती तस्य जायाऽभूद् धीमती परमार्हती ॥ ३६६ ॥
 चत्वारो नन्दनास्तस्य लक्ष्मीभर्तुर्भुजा इव । श्रीधरः श्रीपतिश्च श्रीदत्तः श्रीवन्म इत्यपि ॥ ३६७ ॥
 अन्येद्युः कौतुकाच्छ्रेष्ठी तल्पस्थः सर्वनन्दनान । पप्रच्छ केन केन स्वाभुषणोयानार्जयिष्यथ ? ॥ ३६८ ॥
 तन्मध्यात् प्रथमोऽवादीत् तात ! चिन्तातुराः कथम् ? विचारजनं करिष्यामि नानारत्नपरीक्षया ॥ ३६९ ॥
 सुवर्णस्य तथा बल्लममूहानां च विक्रयैः । विचिंतयति विधास्यात्र इत्यन्यौ प्रोचतुः सुता ॥ ३७० ॥
 श्रीवत्सोऽथ जज्ञप्सौचैर्गेयदत्तमना मनारु । लक्षपाकादिनैलेन कृताभ्यङ्गाङ्गमर्दकैः ॥ ३७१ ॥
 विहितस्नानमङ्गल्यः पञ्चतूर्यलयान्वितम् । सौवर्णरत्नप्रतिमाः पूजयन् लास्यवन्धुरम् ॥ ३७२ ॥
 नानापसादपात्रौघैः पत्तिभिः परिचारितः । कुर्वाणो भोजनं भोज्यलेह्यपेयसुपेशलम् ॥ ३७३ ॥
 सुश्लिष्टशाटकप्रान्तनिर्नीरितकरद्रयः । शलाकाऽवसरस्कृद्गेयदत्तश्रवांयुगः ॥ ३७४ ॥

१ 'सूरसेनोऽभिधानतः' इति च ।

शय्यायां पुलिनाभायां निविष्टस्त्रिदशशतम् । एकस्त्वां सूक्ष्मि बद्धत्वां धम्मिल्लं नयभङ्गिभिः ॥ ३७५ ॥
निक्षिपन्त्यां द्वितीयस्यां तालघृन्तानिलं मृदु । तृतीयस्यां ददत्वां तु तान्मूलं प्रेमगर्भितम् ॥ ३७६ ॥
चतुर्थ्यां दयितायां तु मर्दयन्त्यां क्रमाम्बुजं । एवंभूतः करिष्यामि राज्यं श्रीशूरसंनतम् ॥ ३७७ ॥

(सप्तभिः कुलकम्)

अरे रे ! वसि वाचाशास्त्रं चर्द्धं किमिदं वचः ? । मामकं त्यज धामेदममुं श्रेष्टीत्यतर्जयत् ॥ ३७८ ॥
तेजः संगृह्य चण्डांशुर्वारिधेरिव रंहमा । क्षीरकण्ठोऽपि तद्गुणोद्धार्यो श्रेष्ठिनन्दनः ॥ ३७९ ॥
अपमानेन तातस्य प्रेरितः प्राप सुन्दरम् । पुरं रत्नपुरं नाम सश्रीकं स्मेरपद्मवत् ॥ ३८० ॥
तत्र श्रीरत्नकंठवारुणो हरिवंशानुरागो नृपः । सुदक्षिणा भिया तस्य क्रतोरिव सुदक्षिणा ॥ ३८१ ॥
चारुसौभाग्यसौध्याग्रपताकाकाञ्चनच्छविः । सौभाग्यमञ्जरी तस्य नन्दनी नेत्रनन्दनी ॥ ३८२ ॥
नयसारो यथार्थारुणो मन्त्रिपुत्रः पवित्रधीः । अपाठोद् विमलारुणस्योपाध्यायस्यान्तिके तथा ॥ ३८३ ॥
अधीयानैकदशवर्गंः सेवितकमपह्नुजम् । श्रीवत्सो नगरस्यान्तस्तमुपाध्यायभक्षत ॥ ३८४ ॥
तं प्रणम्याऽवदत् पूज्य ! मल्लं विद्यामदो भव । इत्युक्तेऽपाठयदसौ सुतवच्छ्रेष्ठिनः सुतम् ॥ ३८५ ॥
पुरातनभवेोपात्तज्ञानावरणकर्षणा । पठन्नपि न जानीते किञ्चनान्दसंज्ञिजीववत् ॥ ३८६ ॥
मूर्खचट इति स्फीतं गुणनिगद्यन्नमीदृशम् । तस्य नाम ददुदुच्छात्रा यतस्ते कैलिष्ठचयः ॥ ३८७ ॥

अनेनाह्वयमानोऽसौ दूयते स्म क्षणे क्षणे । मनष्टेनेव शल्येन घनाघनघनोदये ॥ ३८८ ॥
 निहोतंव्यमिदं केनाप्युपायेन मया कथम् । विमृश्येति सुहुश्चके छात्राणां भक्तिमद्वुत्ताम् ॥ ३८९ ॥
 उचितेन कपर्देन पट्टिकाः प्रतिवासरम् । पर्यपूर्णत पात्राणि विधाय खेटिनीद्रवम् ॥ ३९० ॥
 छात्राणामासनान्धेष त्रिन्यस्यति दिवानिशम् । पदसंवाहनादीनि कर्माणि विदधेतराम् ॥ ३९१ ॥
 नाम च्छत्रैर्देदेथास्य विनयचट्ट इत्यपि । दुर्भिक्षं नाम तेषां हि किमाख्यासु विजृम्भते ? ॥ ३९२ ॥
 अमुष्य भक्तिचक्षुस्य पाठकुण्ठस्य सर्वथा । एवं द्वादश वर्षाणि हर्षोत्कर्षजुषोऽद्रजन् ॥ ३९३ ॥
 तस्यां तु लेलशालायां पठन्ती राजकन्यका । सौभाग्यमञ्जरी नाम्ना जज्ञे यौवनपावना ॥ ३९४ ॥
 कसौचिद् गतविद्यायाऽत्रयत्रायवराय माम् । दास्यते जगतीनाथः कन्यार्यो मत्यगोचरः ॥ ३९५ ॥
 नयसारः पुनरसौ मन्त्रिपुत्रो निधिधियाम् । वीरः शूरो नयी शान्तः सुदाक्षिण्यः भियंबदः ॥ ३९६ ॥
 यद्येप मम जीवेशो जायते पुण्ययोगतः । तुष्टा मे देवताः कुल्याः सत्याश्चाशीः परम्पराः ॥ ३९७ ॥
 इत्थं त्रिचिन्त्य सप्रेमप्रपञ्चवचनं च सा । नयसारं प्रति प्रीत्या बभाषे रहसि स्थिता ॥ ३९८ ॥
 नयसारोऽप्युवाचेदं कैतवेन कृतस्मयः । युक्तमुक्तं त्वया भद्रे ! शृङ्गारदुग्धनवलि ! ॥ ३९९ ॥
 देवानामर्थनीया त्वं यदि प्रार्थयसे च माम् । तद् मे सभाग्यं सौभाग्यं किन्तु किञ्चन वच्यहम् ॥ ४०० ॥

त्वं कन्यकाऽसि भूमीन्दोस्तत्पत्न्यैरस्मि नन्दनः । शृगद्विपेन संबन्धः किं भद्रायाः प्रशस्यते ? ॥ ४०१ ॥
 अथोचे भूपतेः पुत्री सत्यमेव त्वयोदितम् । परं विद्यागुणैः कोऽन्यस्तत्र तुल्यो जगत्यपि ? ॥ ४०२ ॥
 कस्याऽपि गुणहीनस्य किं करिष्यामि पाणिगा ? । ककुद्मतो गले बद्धानङ्गाहीव वराकिका ॥ ४०३ ॥
 नयसारोऽदधाञ्चित्सेऽनुरक्तं मयि मानसम् । रक्षितुं शक्यते नैव निषिद्धमपि युक्तिभिः ॥ ४०४ ॥

यतः-

अपि चण्डानिलोद्धूततरङ्गस्य महोदधेः । शक्येत प्रसरो रोद्धुं नासुरक्तस्य चेतसः ॥ ४०५ ॥
 उवाच राजपुत्री च यदि त्वं सदयो मयि । तदा सत्यं कुरु वचोऽपरथाऽभिर्वरो मम ॥ ४०६ ॥
 ओमित्युक्ते नयेनाऽथ दाक्षिण्येन क्षणादपि । अन्येद्युः प्रेपयामास तदन्ते चेटिकां च सा ॥ ४०७ ॥
 अस्मिन्नेव दिने लग्नं परमोच्चग्रहान्वितम् । आकृष्टमावयोः पौण्यैरंशैरिव पुरःसरम् ॥ ४०८ ॥
 करभ्यो वायुवेगिन्यो गोणी पूर्णा षण्णौगणैः । प्रगुणीकारिताः सन्ति प्रच्छन्नं मन्त्रिनन्दनः ॥ ४०९ ॥
 आमित्युक्तेति कापट्यादसौ विनयचट्टकम् । रहस्युवाच भोः ! राजकन्यकां दापयामि ते ॥ ४१० ॥
 अश्रद्धेयमिदं श्रुत्वा व्योमपुष्पमिवाऽवदत् । नयसार ! कथं दैवहतं हससि केलिना ? ॥ ४११ ॥
 अयुक्तं वक्तुमन्याय्यं हन्त ! गुणमाहशां विशाम् । न भाति चरणे बद्धं करभस्य हि नूपुरम् ॥ ४१२ ॥
 इहो ! विनय ! जल्पामि वचनं सत्यमीदृशम् । नात्र हास्याऽऽस्पदं किञ्चिद्भवता सह तन्यते ॥ ४१३ ॥

कृत्वा सौभाग्यकन्दल्या षाणिग्रहमहोत्सवम् । उष्ट्रीमारुह्य गन्तव्यमुज्जयिन्यां त्वया द्रुतम् ॥४१४॥
 अथ प्रमाणमेवास्तु जजलय श्रोष्ठिनन्दनः । सवत्सुमध्ये दृतक्षेपो हर्षोत्कर्षाय कस्य न ? ॥४१५॥
 प्रदोषेऽध्यापकं नत्वाऽवादीद् विनयचट्टकः । तात ! प्रातर्गमिष्यामि पितृपादनमस्यया ॥४१६॥
 हंहो ! वत्स ! ममाभ्यर्णे स्थितो विनयभृच्चिरम् । परं विद्यालत्रो ज्ञातो न त्वया पूर्वकर्मतः ॥४१७॥
 गुरूणां कनसेवा हि निस्फला न प्रजायते । एष प्रवादो मा भूयादसत्य इति चिन्तयन् ॥४१८॥
 अभिमन्त्र्य पवित्रात्मा श्रीसारस्वतविद्यया । अपाययद् घर्षयित्वा चन्दनं श्रोष्ठिनन्दनम् ॥४१९॥
 प्रणिपत्य गुगोः पादौ नयसारनिवेदिते । तस्मिन् स्थाने गतो रात्रौ हृष्टो विनयचट्टकः ॥४२०॥
 तस्य साहायकं कर्तुमिव ध्वान्तं जगत्पि । प्रसृतं पुण्यपात्राणां सहायः को न संभवेत् ? ॥४२१॥
 नयसारान्तरं प्रीत्या परिधाय वणिक्मुतः । तामायातां परिणीयाऽध्यामामास क्रमलकीम् ॥४२२॥
 गतवत्यथ भूयस्यां काव्यप्यां राजकन्यका । अद्राक्षीद् विनयं सर्वपाटकानां विदूषकम् ॥ ४२३ ॥
 तस्य्रावतलक्षितविष्णुशफरीयिता । सर्वज्ञतप्ता समभूद् नितरं राजकन्यका ॥ ४२४ ॥
 अविचार्य कृतं कार्यं यच्च स्फुटं निरीक्षितम् । गुरुद्रोहपराया मे सर्वमल्पमिदं पुनः ॥ ४२५ ॥
 अन्यासामाप स्वच्छन्दचारिणानां जगत्पि । भग्नो भार्गो मयाऽवश्यं नयसारप्रयागतः ॥ ४२६ ॥
 आत्मकुलक्षयत्रासाद् नयसारंण बुद्धिनः । उद्वाहितो धिया न्यूनो नूनं विनयचट्टकः ॥ ४२७ ॥

इत्थं चिन्तातुरा दूरं तरुणं तरणिं यथा । दृशा संभावयामास तं न श्रेष्ठतनूद्भवं ॥४२८॥
 अथोज्जयिन्यां संमाप्तो गृहीतोत्तुङ्गमन्दिरः । जनगोष्ठीषु विचरन् रञ्जयन् जनमानसम् ॥ ४२९ ॥
 नव्यैः कान्यैः श्रुभैः श्राव्यैः सरसार्थैः स्वयंकृतैः । विद्याविलास इत्याख्यां लेभे पुर्या मनोहराम् ॥४३०॥

(युग्मम्)

गृहापथरकासीना रुदती करुणस्वरैः । वासरान् गमयामास कृच्छ्रात् सौभाग्यकन्दली ॥ ४३१ ॥
 अन्येद्युरवदद् धात्री देव्यसौ श्रेष्ठिनन्दनः । शास्त्राम्भोनिधिपारीणो धुरीणः सत्क्रियावताम् ॥४३२॥
 यौवनोद्यानदहनं मानं सुक्त्वा मनस्विनि ! । प्रेमाभूतरसापूर्णं तूर्णं ब्रूहि स्वबल्लभम् ॥ ४३३ ॥
 प्रत्युवाच सुता राज्ञो यादृशोऽस्त्येप धात्रिके ! । जानामि तादृशं दृष्टो मया द्वादशवत्सरीम् ॥४३४॥
 कलानां कौशलाद् देवि ! रञ्जितो नागरो जनः । विद्याविलास इत्याख्यां ततो नामास्य निर्मम ॥४३५॥
 कथञ्चित्तेन खञ्जित्वाद् रञ्जितो धात्रिके ! जनः । जानाति कनकमध्यं स्वर्णकारः, परो नहि ॥ ४३६ ॥

इतश्च-

काश्मीरमण्डलाधीशभीमनाम्ना महीश्रुजा । लेखः श्रीरत्नकेतोश्च मेधितः सन्धिविग्रहं ॥ ४३७ ॥
 सलिप्यन्तरसंपूर्णो लेखः केनापि नैव सः । वाचितो गुरुणा नूनं दत्तसुद्र इवोच्चकैः । ०३८ ॥

१. 'मन्जरी' इति च । २ 'भाषस विजवल्लभम्' इत्यपि ।

जगाद् सचिवः स्वादिन् ! वाच्यते केवलं धिया । यदि विद्याविलासेन शास्त्राम्भोधिहिमद्युता ॥४३९॥
दृषादेशात् समाहृतः पूर्वं पठितवत्सुखम् । तं लेखं वाचयामास निःशेषलिपिकोविदः ॥४४०॥
तत्क्षणं परितुष्टेन महीनाथेन सन्मतिः । स्थापितः सचिवत्वेऽसौ न श्रद्धालुर्गुणेषु कः ? ॥४४१॥
दृषप्रदत्तसाम्राज्यधारः सुमतिहेतिभिः । दुःसाध्यान् साधयामास सचिवः शुचिभूषणः ॥४४२॥
कदाचित् कथयामास कोऽपि क्षोणीपतेः पुरः । जगत्प्रियोऽपि देवायं न प्रियो निजयोपितः ॥४४३॥
कथं वेत्सि दृषोक्तोऽसौ वभापे हन्त ! होरया । देव ! जानामि कामिन्या निजाया ब्रह्मभो न यः ॥४४४॥
श्रुत्वेदं कौतुकादेप सेवात्रसरमागतम् । उवाच सचिवं चारु समक्षं निजपर्यदः ॥ ४४५ ॥
मन्त्रिन्वभिनवो मन्त्री राज्ञो भोजनदायकः । इत्यस्माकं सदाचारः कर्तव्यः सत्वरं त्वया ॥४४६॥
आमेत्युक्त्वा गतो गेहं विमनस्को गतस्ववत् । उवाच धात्रिका मन्त्रिश्रेष्ठं श्रेष्ठगिरा तया ॥४४७॥
अपमानं महीभर्त्रा किं ते वत्स ! प्रकाशितम् । किंवा धीविषयेऽप्युच्चैः कश्चिदर्थस्त्वगोचरः ? ॥४४८॥
न मे मातर्महीभर्त्रा मानम्लानिः प्रकाशिता । कश्चिदर्थो न मे धात्रि ! मत्सगोचरतां गतः ॥४४९॥
परं क्रूरनिदेशोऽयं दत्तः क्षोणीभुजा स्वयम् । यत्तर्वाकसि भोक्तव्यं कल्पोऽस्माकं कुले ह्ययम् ॥४५०॥
शुहाऽऽगते महीनाथे मन्त्रिण्याः किल चेष्टितम् । प्रकटं भविता सर्वं तदर्थं खेद एष मे ॥ ४५१ ॥
मन्त्रीश ! चिन्तया चित्तं खेदक्रान्तं करोपि किम् ? । भोजने सज्जयिष्यामि राज्ञः सौभाग्यकन्दलीम् ॥४५२॥

तद्वचःश्रवणादेव सुधासिक्त इवाभवत् । हस्तावलम्बनं पुंसां पततां किं मुदे नहि ? ॥४५३॥
 उवाच धात्रिका मन्त्रिगेहिर्नी धीरया गिरा । एकाग्रहाऽसि हे वत्से ! कृत्याकृत्यत्रहिमुत्सि ॥४५४॥
 मामकं वचनं वेगादेकं कुर्वभिमामिनि ! । जनन्या इव नाशा म लैङ्घितुं युज्यते क्वचित् ॥४५५॥
 सचिवो जगतीपालं त्वद्गृहे भोजयिष्यते । अभ्यधादिति ते भर्ता मन्मुखेन तत्राग्रतः ॥ ४५६ ॥
 मातः ! केनापि भूपालो ज्ञापितश्चरितं मम । बुभुक्षुर्मी दिदृक्षुश्च तद् मन्ये तेन हेतुना ॥ ४५७ ॥
 मातस्तर्हि मदाकारा मद्यामय इवाऽपराः । समानत्रह्यालङ्कारास्तिस्त्रस्पूर्णं समानय ॥ ४५८ ॥
 भोजयन्ती महीपालं ताभिः साकमलक्षिता । यथा भवाम्यहं मातस्तथा कुरु गुणाकरे ! ॥४५९॥
 तस्या वचसि सत्यार्थे प्रगुणे विहिते चिरात् । भूपमान्वयामास सचिवो भक्तिमेदुरम् ॥ ४६० ॥
 आवासे मन्त्रिणोऽथास्य विमानसद्वेषे श्रिया । राजाऽगात् कृतशृङ्गारः परीवारपरीवृतः ॥४६१॥
 भोजनायाऽऽसनासीने भूपाले सपरिच्छदे । एका सुमोच सौवर्णं विशालं स्थालमुत्तमम् ॥ ४६२ ॥
 पीयूषरसनिष्यन्दिदसंपूर्णानीव तत्क्षणम् । एका चिक्षेप पकानि फलान्यविकलान्यपि ॥४६३॥
 अपरा काऽपि हृद्यानि पकान्नि समन्ततः । द्राक् परिवेषयामास कण्ठकङ्कणपाणिना ॥ ४६४ ॥
 एका परिमलोद्गारहृद्यमोदनमद्भुता । अक्षिपद् भूपतेः स्थाले विशाले साधुचिचवत् ॥४६५॥

१ हस्तावलम्बद इत्यपि । २ लघ्विताऽहंश्रिदेशवत् ।

इयं निवर्गमिगं मन्त्रिगेहिनीति निचिन्वना । न सम्पगु चिचिदे राक्षा साहज्यं भ्रमकारि ति ॥४६६॥
 कृतशक्तिर्महीपालोऽशक्तुचन् पण्डुगङ्गमा । समीपे मन्त्रिणो मौनमाधत्ते स्म सविस्मयः ॥४६७॥
 सपर्या मन्त्रिणः प्राप्य गतवान् मन्दिरं नृपः । स्वानुनाच नरानेवं न ज्ञाता सचिवाङ्गना ॥४६८॥
 तस्या निरीक्षणे कार्यः कोऽभ्युपायो विचारदाः । ते प्रोचुर्देव ! नगरत्राणेऽस्ति पुरदेवता ॥ ४६९ ॥
 कार्यं नृत्यं मन्त्रिणान्या मन्त्रिण्याऽऽत्तोऽद्यदादके । पुरो देव्याः पुरः पौरैर्देवेन ज्ञायते यथा ॥ ४७० ॥
 भवत्वेवं नृपः प्रोच्य द्वितीयेऽह्नि महीपतिः । पुरतः कथयामास तमादेशं मनोगतम् ॥ ४७१ ॥
 क्षुद्राऽऽदेशमिमं श्रुत्वा गन्धौकसि सविस्मयः । अशेत मन्दिरस्यान्तश्चिन्तासन्तानतापितः ॥ ४७२ ॥
 मन्त्री खेदपरो धात्र्या पृष्टः प्रोचे महत्तमः । क्षुद्राऽऽदेशस्य पृश्नीशो धात्रि ! पात्रीचकार माम् ४७३ ॥
 जगाद भूपतेः पुत्रीं धात्री पावनया गिरा । समादेशं महीभर्तुर्दुःश्रवं धीमतामपि ॥ ४७४ ॥
 पठहे पटुपात्रं च वाद्यमानेऽपुना मुदा । अहं नृत्यं विधास्यामि हसन्तीति जगाद सा ॥४७५॥
 वादागितुमसुं पुत्रि ! चेदसौ ज्ञास्यते नहि । लभ्यते हास्यतां मन्त्री समक्षं नृपपर्यदः ॥ ४७६ ॥
 तदाभापिष्ठ हृष्टा सा पुरतः सचिवेशितुः । दुष्प्रापार्थस्य लाभे हि हर्षो याति प्ररुर्पताम् ॥४७७॥
 अथ देवीशुहस्यान्तर्मञ्चविन्याससुन्दरम् । साकं पौरजनैः सर्वैरुपविष्टे महीभुजि ॥ ४७८ ॥
 मन्द्रमध्यादिभेदेन तत्तेतिध्वनिनादतः । मन्त्रिणा वाद्यमानेऽपि पठहे पटुनिःस्वने ॥ ४७९ ॥

विहितोद्दामशृङ्गारा रम्भेव क्षितिगोचरी । हरन्ती पौरचेतांसि समागाद् मन्त्रिगेहिनी ॥ ४८० ॥
(त्रिभिविंशोपक्रम्)

ध्वनिमार्कर्णयत्येषा पटहस्य यथा यथा । तथा तथाऽङ्गे रोमाञ्चोऽङ्कुरपूरमपूरयत् ॥ ४८१ ॥
अहो ! ईदृक् कुतोऽनेन ज्ञातं पटहत्यादनम् ? । चित्रीयमाणा हृदये नर्नत्तिं स्म लयात्तरम् ॥ ४८२ ॥
नृणां निरीक्षमाणानां दम्पत्योस्तं कलाक्रमम् । शेषेन्द्रियभवा वृत्तिलोचनेषु लयं ययौ ॥ ४८३ ॥
मूर्त्तीनं भूपतिर्धुन्वन् विस्मयस्मेरतां गतः । सर्वतत्त्वप्रवीणोऽसि व्याजहारोति मन्त्रिणम् ॥ ४८४ ॥
तामपूर्वा कलां दृष्ट्वा पथिनीप्राणवल्लभः । प्राप द्वीपं परं द्रुमुमिन्नान्यत्रापि तादृशम् ॥ ४८५ ॥
परिस्पन्दैः समं राजा प्रतस्थे नगरीं प्रति । ऊचेऽथ मन्त्रिणी नाथ ! करमुद्रा ममापत् ॥ ४८६ ॥
सान्वया सुभगाऽनेया सस्त्रहमिति त्रादिनी । प्राविक्षद् नगरस्यान्तर्दृष्टा सौभाग्यकन्दली ॥ ४८७ ॥
तदाऽऽदेशवशादेप प्रमोदोन्मादमासदत् । धन्योऽहमद्य सद्भाव्या भापितो गौरवोत्तरम् ॥ ४८८ ॥
विजने तत्र तां वीक्ष्य लब्ध्वा च करमुद्रिकाम् । अचालीदुज्जयिन्यां हि बहिःस्थानां भवेद् मृतिः ॥ ४८९ ॥
शीघ्रमायन् पुरीं दत्तकपाटं गोपुरं पुरः । निरीक्ष्य वप्रविस्तीर्णपयोमार्गमुपाययौ ॥ ४९० ॥
विश्रान्तोऽन्तर्भुज्ज्ञेन दष्टः स्पष्टमथो करे । हाहेति न्यगदद् मन्त्री मृत्याः पटहविभ्रमम् ॥ ४९१ ॥
इतश्च सौधमासीत्ता वारवेक्ष्याऽवनीशितुः । तं शुश्राव महानादं कर्णयोर्विपसेचनम् ॥ ४९२ ॥

अद्राक्षीत् पतितं क्षोण्यां सचिर्वं प्रसरद्गमम् । अक्षालयच्च पाणिस्थं मणिं नीरेण भूरिणा ॥४९३॥
 अपाययदशुं तच्च परोपकृतितपरा । सोऽभूदपविपो यस्मादचिन्त्यं मणिवैभवम् ॥४९४॥
 पुनर्जातविवात्मानं मन्यमानः कृतज्ञराट् । सचिवस्तासुवाचेदं किं कुर्वे तव वाञ्छितम् ॥ ४९५ ॥
 चेद् नाथ ! वरदोऽसि त्वं मत्तोऽन्यत्र त्वया ततः । भवेनैव भवानीतो न गन्तव्यं कदाचन ॥ ४९६ ॥
 तथा साकं चतुर्यामीमतिवाह्य धृटीमित्र । प्रातःकृत्यानि कृत्वाऽसौ निपसाद महासने ॥४९७॥
 केनचिद् योगिना दत्तं प्रभावौपधिकण्डकम् । अत्रघात् पणपद्माक्षी चरणे सचिवेशितुः ॥४९८॥
 तत्प्रभावादसौ जज्ञे चन्द्रकी वरचन्द्रकः । एकस्मिन् जन्मानि प्राप्तजन्मान्तर इव क्षणात् ॥४९९॥
 उड्डीय वह्निर्णो भ्राम्यन् गतत्रासं पुरेऽखिले । सन्ध्यायां तत्र पण्यस्त्रीगेहं याति स्म सर्वदा ॥५००॥
 कण्डकव्यत्ययादेप यवनिकान्तरादिव । प्राप्तुंस्त्वो नट इव वाहयामास शर्वरीम् ॥५०१॥
 रमयित्वा निशां सर्वां पणस्त्रीणां करण्डकात् । प्रत्यहं विदधे मन्त्रिपुङ्गवं वह्निणाकृतिम् ॥ ५०२ ॥
 इतस्ततोऽपि गेहेषु भ्राम्यन्नेप दिने दिने । रात्रौ पणाङ्गनागेहमागच्छति वशीकृतः ॥५०३॥
 इतो मन्त्रिण्यनायाते मन्त्रिण्यधृतिकारिणी । रतिं न ववापि सा प्राप ग्रीष्मे हंसी मराविं ॥५०४॥
 सोऽन्येऽशुर्वहिरूपेण भ्राम्यन् स्वगृहतोरणम् । आच्छाद्य पिच्छसंभारे वितने तोरणश्रियम् ॥ ५०५ ॥

१ सुदूतैवदिति च पाठः ।

पत्युर्विरहताया मातरेप कलापवान् । प्रियागमनवत्सीति प्रदत्ते मम नेत्रयोः ॥ ५०६ ॥
 अज्ञानतो मया पूर्वं दृष्टः प्राणप्रियोऽप्रियः । इदानीं पूर्वदुःकर्मविपाकाद् दूरतो गतः ॥ ५०७ ॥
 छत्रश्रीसन्नस्तस्य प्रियस्याहमजानती । पुराऽपि रोदनं चक्रेऽभुनाऽपि चिरशिक्षितम् ॥ ५०८ ॥
 भोगिभोगत्रिपञ्चालीढं दहतु चन्दनम् । कथं दहतु मे देहं निःसन्देहं हिमश्रुतिः ? ॥ ५०९ ॥
 इत्थं विलापं कुर्वाणा मुहुः सौभाग्यकन्दली । निपपात महीपीठे हृतजीविं केनचित् ॥ ५१० ॥
 धात्र्या परिजनेनापि प्रतीकारे कृते सति । अतुच्छमूर्च्छीऽपगमात् स्वस्था तस्यो कथञ्चन ॥ ५११ ॥
 एवं च भाषमाणार्यां तस्या गेहादशो शिली । अन्येतुरगमञ्चूपुञ्ज्याः सौधे मनोहरे ॥ ५१२ ॥
 तत्सख्या कौतुकादप विभृतो गृहिजातवत् । अपितो मदनायल्या विश्राम इव चेतसः ॥ ५१३ ॥
 कण्डकं त्रोटयामास वीक्षमाणा शिखण्डिनम् । नररूपिणमद्राक्षीदमुं सा सचिवोचमम् ॥ ५१४ ॥
 किमेतदिति विस्मरनयना मदनायली ? । रोमाञ्चकण्डकभयादिवासनमथाभुनत् ॥ ५१५ ॥
 सत्यस्मिन्नासनासने किमेतदिति साऽवदत् ? । अथोच सचिवः सर्वमेगस्याः पुरतो मुदा ॥ ५१६ ॥
 मन्त्रिन् ! त्वद्विरहं राजा निखिला नागरा अपि । विमूढमनसोऽभूत् न दिग्मूढाः पथिका इव ॥ ५१७ ॥
 मन्त्रिन् ! निष्ठुरचित्तोऽसि रूपं संगोपयन्नियम् । कुरुते लेख्यमेकोऽन्यो लेखामपि ददाति न ॥ ५१८ ॥
 यत्पजल्पसि तत्सत्यं वाचा वद्धोऽस्मि निश्चितम् । मुञ्च मां वहिणं कृत्वा वद्धा च क्रमकण्डकम् ॥ ५१९ ॥

इत्युक्ते केकरूपेऽस्मिन्ननया विहिते गते । इतश्चाभाणि तद्भाज्या नरशब्दो मया श्रुतः ॥५२०॥
 उपमातः ! कथं पुंसः संचारः संभवेद्विह ? । यदीदृग्भापसे नूलमसंबद्धमिवाधुना ॥ ५२१ ॥
 पौनःपुन्येन धात्री सा तामूचे शपथान्वितम् । अथ सा कथयामास तत्सर्वं सचित्रोदितम् ॥५२२॥
 द्वितीयेऽह्नेप स भ्राम्यन् कृतसङ्केतशब्दवत् । समागात् तत्र धात्री साऽवर्द्धयज्जगतीपतिम् ॥५२३॥
 ज्ञातवृत्तः समेत्यासौ कर्त्तित्वा करकाण्डकम् । मुख्यरूपधरं चक्रे धरणीशोऽथ मन्त्रिणम् ॥ ५२४ ॥
 सानन्देनाथ राज्ञोचे मम पुत्रीं समुद्रह । त्रेय्यावृत्तं च तेनास्य समस्तं त्रिनिवेदितम् ॥५२५॥
 साकृतमथ साऽऽहूता क्षोणीशेन पणाङ्गना । स्वामिन् ! प्रसादमाधेहि ममाऽऽदेशनिदेशतः ॥५२६॥
 वाचा बद्धमष्टं मुञ्च सचित्रं दत्तजीवितम् । यथाऽङ्गजाया मे पाणिं गृह्णाति शुभत्रासरे ॥५२७॥
 आभेत्युक्ते वृपस्तस्याः प्रसादं बद्धकारयत् । उचितानुचितज्ञानं वारवेय्यास्ववस्थितम् ॥ ५२८॥
 सुन्दरश्रोष्ठिनः पुत्र्या सहितां मदनावलीम् । पर्यर्णाययदुर्वीशो मन्त्रीशं शुभत्रासरे ॥ ५२९ ॥
 स्थापितो युवराजत्वे दत्त्वा देशान् महत्तमः । न पुण्यं देहिनां मातुं शक्यतेऽर्भ्योऽम्बुधरिच ॥५३०॥
 तिस्रभिः परिणीताभिर्वेय्याया सह मन्त्रिराद् । बुभुजे विपयान् मर्त्यजन्मचृतफलोपमान् ॥ ५३१ ॥
 कालेन कियता रत्नकेतुः क्षितिपतिर्भ्रशम् । भवोद्विग्नोऽग्रहीद् दीक्षां तापसानां यथाविधि ॥५३२॥
 विद्याविलासः समभूद् भूपालः पालयन् प्रजाम् । मचण्डशासनः स्वरिवाऽऽगतः ॥५३३॥

अन्येषुः श्रेष्ठिम् राजा चतुरङ्गमूढतः । कुरोध काञ्चनपुरं जम्बूदीपमिवाऽभ्युधिः ॥ ५३४ ॥
 तेजोऽभिगम्य दुःसहं तस्य व्योममणेरिन । उल्क इव वाग्मूकः मूरसेनो ननाश च ॥ ५३५ ॥
 नीलपत्रावलीकीर्णं वल्काञ्चनतोरणे । तत्रात्रिषत्पुरे राजा सविद्युद्दारिदोपमे ॥ ५३६ ॥
 स्वर्णपात्राणि संभृत्य रत्नैः पौरा ङुढीकिरे । प्रसादं तेषु चक्रेऽसौ वाञ्छितार्थसमर्थकम् ॥ ५३७ ॥
 श्रेष्ठ्यागाद् नगरीमुख्यः श्रीपालः मूत्रुभिः सह । श्रोष्ठिन् । मामभिजानासि मापते स्मेति भूपतिः ॥ ५३८ ॥
 सोऽप्यूने मूर्ध्वत् ख्यातं राजानं त्वानं वेत्ति कः ? । वस्तुतस्तु यथावस्थं नो वेधि त्वां महीपते ॥ ५३९ ॥
 समक्षं सर्वलोक्तानां ततः श्रीवत्सभूपतिः । चरित्रं मूलतः सम्यग् संक्षेपेणेत्यबोचत ॥ ५४० ॥
 तत्र मूनुरहं श्रेष्ठिन् । श्रीवत्स इति विश्रुतः । रामाचतुष्टयीयोगप्रभृतेर्वचनात् पुरा ॥ ५४१ ॥
 कोपाद्योपोक्तं स्पष्टं विज्ञाय त्वां चिनिर्गतः । इमाश्चतस्रः संमाप्तास्त्वव पादप्रसादतः ॥ ५४२ ॥ (युगम्)
 सच्चक्रे पृथिवीपालः श्रीपालश्रेष्ठिनं ततः । वच्यः सर्वाश्च हृष्टाङ्गो ह्याचारः कुलयोपिताम् ॥ ५४३ ॥
 यौवराज्ये पदे न्यस्य श्रीधरं प्रथमाङ्गजम् । राज्ययुगममथ प्राज्यं नयदृष्ट्या शशास सः ॥ ५४४ ॥
 अन्यदोपवनस्यान्तः स्वरिः श्रीमतिसागरः । सन्निवेव तपोदीप्या पूर्वहिः समवासरत् ॥ ५४५ ॥
 तं वन्दितुं महीपालः पालयन् पावनीं क्रियाम् । जगाम भक्तितस्तत्र पौरद्वन्द्वपरीहतः ॥ ५४६ ॥

देशनाज्ज्ते महिपालः पृष्टवानिति तान् गुरुन् । पुरा कथं ममाज्ञानं सर्वत्रोच्छसितं प्रभो ॥ ५४७ ॥
 कथं पश्चाद् मुने ! ज्ञानं प्रसृतं मम कोविदात् १ । इत्युक्ते द्यगदच्छ्रीमान् स्वरिभूरिगुणोत्तरः ॥ ५४८ ॥
 पुराजन्यनि पठतां महाविघ्नस्त्वया कृतः । अतस्तत्कर्मवन्धेन ज्ञानोच्छासोऽभवद् न ते ॥ ५४९ ॥
 गुरुणा केनचित् पश्चात् सद्भावैः प्रतिबोधितः । भक्तिं चक्रे धिया तेऽपु प्रत्यहं पुस्तकादिभिः ॥ ५५० ॥
 सत्कर्मवन्धतोऽभूस्त्वमुपाध्यायविशारदः । ज्ञानविघ्नञ्च मूर्खत्वं पूर्वं संप्राप्तवानसि ॥ ५५१ ॥
 श्रुत्वेदमवदद् राजा कर्मवन्धो महान् कृतः । कथं श्रुतीभवेद् नाथ ! ततः प्रोवाच संयमी ॥ ५५२ ॥
 बद्धस्पृष्टनिधत्ताख्यास्रयो भेदा महीपते ! । मिथ्यादुष्कृतभणनादिभिर्जेयाः सुहेतिभिः ॥ ५५३ ॥
 तदन्यः कर्मवन्धो यो निकाचित इति स्मृतः । भूयसा तपसा सोऽपि विजेतव्यो मुमुक्षुभिः ॥ ५५४ ॥
 यथा तुषारपातेन दहतेऽनोकहव्रजः । यथाऽऽम्भरसविष्टब्धं लङ्घनेनापदिश्यते ॥ ५५५ ॥
 यथा दवाग्निनाऽरण्यं दहतेऽसह्यतेजसा । तथा सर्वाणि कर्माणि जीयन्ते तपसा चिरात् ॥ ५५६ ॥

(युग्मम्)

कीर्तेर्गर्वाद् भयाद् वाऽपि सुदेयं दानमग्निनाम् । कुललज्जाभराभ्यां च सुकरं शीलपालनम् ॥ ५५७ ॥
 मृषाऽन्यरञ्जनाद् वाऽपि सुकरा हन्त ! भावना । दुष्करं तु तपस्तप्तुं देहधातुक्षयावहम् ॥ ५५८ ॥

श्रुत्वेति नन्दनं राज्ये मदनावलिसंभवम् । संस्थाप्य मूरिपादान्ते श्रीवत्सो जगृहे व्रतम् ॥५५९॥
 सोऽभ्यस्य द्विविधां शिक्षां दक्षः कक्षीकृतक्रियः । विशेषतस्तपस्ततुं त्रैविध्येन प्रचक्रमे ॥ ५६० ॥
 यथा यथा तपो देहतनुतां तनुते तनौ । तथा तथाऽस्य सद्भावमहिमा नहि हीयते ॥ ५६१ ॥
 परितक्ष्य तपष्टुक्कैः शिलामिव निजां तनूम् । उचकार तथा सोऽभूद् यथा जङ्गमदैवतम् ॥ ५६२ ॥
 आयुःक्षये स राजपिष्टृहीत्याऽनशनं चिरात् । एकावतारस्त्रिदशो जज्ञे तस्माच्च सेत्स्यति ॥ ५६३ ॥
 विद्याविलासराजपिर्यथा तेपतरां तपः । तथाऽन्यैरपि भावेन पालनीयं महाबल ! ॥५६४॥
 ततो महाबलो राजा जगादेति कृतस्मितम् । करिष्यामि तपः शुद्धं स्वामिन् ! विद्यानरेन्द्रवत् ॥५६५॥
 दानशीलतपोधर्मा अभी भावं विना त्रयः । न फलन्ति महीपाल ! शाला इव ऋतुं विना ॥५६६॥
 यद्द्रु रूपं दशा यद्दलङ्कृत्या कर्चेर्वचः । यद्बचन्द्रो शुता तद्द्रु धर्मो भावेन भूष्यते ॥ ५६७ ॥
 भविनी भावनैवैका मुक्तिःसङ्गमदूतिका । भवे भवेदिहैवाऽऽशु दृढप्रहारिसाधुवत् ॥ ५६८ ॥
 तथाह्यासीत् पुरे कश्चिद् महाकोपी द्विजात्मजः । अन्यायकारिणामाद्या यौवनं चाप्युपाययौ ॥५६९॥
 ग्रन्थिभेदं व्यधत्तौचैः स कदाचन भव्यवत् । क्वचिच्च खानस्वात्राणि लोलः कोल इवानिशम् ॥५७०॥
 अवध्यत्वादसौ राजदृभिर्निर्वासितः पुरात् । अथाऽगाचौरभूपट्टी चौरिहृष्टीसकाकुलाम् ॥ ५७१ ॥
 चौरसेनापतिं शश्वत् सेवते स्म द्विजात्मजः । स्थानलाभात् कृतार्थं खं मन्यमानो मनोऽन्तरे ॥५७२॥

तसैतरुदग्रचरितैरात्मतुल्यं विलोक्य तम् । अमन्यत सुतत्वेन चौरसेनापतिः स्वयम् ॥ ५७३ ॥
 दस्युस्वामिनि पञ्चत्वमुपेयुषि स दस्युभिः । तत्पदे स्थापितश्चण्डकर्मजनि विशेषतः ॥५७४॥
 सुदहं प्रहरत्येप प्राणिनो निष्कृपं यतः । ततो दृढप्रहारीति सान्वयं नाम 'निर्मये ॥ ५७५ ॥
 बभञ्ज नगराण्येप जग्राह पथिकत्रजान् । ग्रामान् प्रज्वालयामास पञ्चिकार्थं कृताग्रहः ॥५७६ ॥
 अन्येद्युस्तस्करैः साकं स्वाशिरिव पृथगतैः । भङ्क्तुं कुशस्थलं ग्राममगादेप महाभुजः ॥ ५७७ ॥
 तत्रास्ति देवशर्मति ब्राह्मणः शर्मवर्जितः । स्वाङ्गवत् सहजं यस्य दौर्गत्यं प्रसृतं चिरम् ॥५७८॥
 तदैव बालकैरेष क्षीरान्नं याचितो द्विजः । बालका न हि जानन्ति सदसत्त्वं निजौकसि ॥ ५७९ ॥

यतः—

दस्यवो डिम्भरूपाणि राजानश्च द्विजा अपि । परपीडां न जानन्ति गृह्णते च यथा तथा ॥ ५८० ॥
 परिभ्रम्याऽखिलं ग्रामं याचित्वा च क्वचित् पयः । क्वचिच्च तन्दुलान् स्त्यानीभूतेन्दुकिरणानिव ॥५८१॥
 कापि कापि गुडं हृद्यमभ्यर्थ्य स्वस्तिभाषणात् । क्षैरेयीं पाचयामास स्नातुं चागाद् नदीरये ॥५८२॥
 इतथोग्रहशो गेहमागच्छंस्तस्य तस्कराः । तेषामेकतमोऽनश्यत् क्षैरेयीं प्राप्य रङ्गवत् ॥ ५८३ ॥
 अथोच्चैडिम्भरूपाणि चक्रन्दुर्विरसस्वरम् । उदितं रुदितं ह्यस्रं बालानां योषितामिव ॥५८४॥

१ निर्मितमित्यापि पाठः ।

२ गृध्रतोरनि च ।

रुदन्तस्ते नदीं गत्वा तूर्णं जनकमूर्धरे । केनचित् पश्यतां तात ! जह्रे नः पायसं गृहात् ॥५८५॥
 तदाकर्ण्योऽद्धाञ्चित्ते दैवं दुर्वलघातकम् । अन्येषु वेत्तमसु ग्रामे दुर्भिक्षं किं विजृम्भते ? ॥५८६॥
 क्रुध्यन्वथ द्विजस्तान्म्रवदनो ग्राममीयिवान् । भुजाभ्यां परिधं प्रेतभर्तुर्दण्डमिवायतम् ॥५८७॥
 आदाय गेहमागत्य स भूत इव नूतनः । समुल्लासितदोर्दण्डां जघान स्तेनमण्डलम् ॥५८८॥ (शुग्गम्)
 दृष्ट्वा चित्रस्यतश्चौरास्तेन चातेन तूलचत् । दधावे तस्कराधीशो यमदूत इव स्वयम् ॥ ५८९ ॥
 सत्वरं धावमानस्य मवाहस्थ शिला यथा । अन्तराले वभूवाऽस्य सौरभेयी गतिच्छिद्रे ॥५९०॥
 प्रेरित इव दुर्गत्याऽधिष्ठित इव रक्षसा । निष्कृपस्तां कृपाणेन निजघान निपादवत् ॥५९१॥
 तस्कराणामधीशास्य समुत्खीनोऽभवद् द्विजः । मृगो मृगाधिपस्येव शिशुपालनतत्परः ॥५९२॥
 रे ! रे ! तस्कर ! मद्द्वेषम वियन् मूर्ख ! मुमूर्षसि । शोपेनापि प्रमाऽनन्ताः क्षयं नीता वधं विना ॥५९३॥
 तदाकर्ण्योऽथ चौरेशो मण्डलाग्रेण चोग्रधीः । फलवत् पातयामास शिरो रोरद्विजन्मनः ॥५९४॥
 आः पाप ! पापिनामाद्य ! ब्रह्महत्याविधायक ! । एवमुक्त्वाऽभ्यगादस्य वेलाभासवती वधूः ॥५९५॥
 दुर्गतेः सङ्गदूतेन धौतेन तस्वारिणा । त्रिददारोदरं तस्याश्चण्डः कूष्माण्डखण्डवत् ॥५९६॥
 गर्भं जराशुमध्यस्थं कम्पमानं भयादिव । निरीक्ष्य पुरतस्तस्य करुणा तरुणायते ॥५९७॥

हा मातस्तात ! हा ! मातर्विलपन्त इति स्फुटम् । एते स्तनन्धया मोहाद् मयैव निहताः खलु ॥५९८॥
 पितृमातृपरित्यक्ताः किञ्च जीवन्ति बालकाः ? । कठोरेण कुठारेण विलूनाः पल्लवा इव ॥ ५९९ ॥
 गोब्रह्मवनिताञ्चूणहल्यामित्यादशब्दं शृणुम् । पातकं पातकं जन्तोर्धिगार्जयर्मनार्यवत् ॥६००॥
 स्वयं स्वं हन्मि किं शस्त्र्या कूपे झम्पां ददामि किम् ? । विशामि ज्वलने किंवा विपादाद् विषमधि किम् ॥६०१॥
 एवं विचिन्तयन्नेष जातवैराग्यभावनः । व्यावर्तमान उद्याने स्थितान् साधून्वैक्षत ॥६०२॥
 प्रणिपत्येति तानूचे पापात्माऽहं दुराशयः । दृशाऽप्यदृश्यो वचनैरभाष्योऽहं भन्नादृशैः ॥६०३॥
 नास्ति मत्तः क्वचित् पापी नास्ति मत्तोऽपि निर्घृणः । नास्ति मत्तोऽपि निर्धर्मा नास्ति मत्तोऽध्यमाधमः ॥६०४॥
 ईदृक्षमपि मां श्रातुं यूयमर्हत सांप्रतम् । प्रायश्चित्तरहस्यज्ञाः सर्वसाधारणा यतः ॥६०५॥
 ततस्ते साधवः साधुधर्मतत्त्वमुपादिशन् । श्रामण्यंमप जग्राह पापपङ्कनदीरयम् ॥६०६॥
 यस्मिन्नधि स्वतोऽन्यस्मादपि स्मर्तास्मि पातकम् । तत्र तत्रैव नो भोक्ष्ये कृतपर्वतपा इव ॥६०७॥
 कर्तास्मि क्षान्तिमक्षूणामित्याभिग्रहयोर्युगम् । अग्रहीदेष शुद्धात्पा भववैराग्यरङ्गितः ॥६०८॥
 अथावस्कन्दिते ग्रामे तस्मिन्नेव कुशस्थले । विजहार महासत्त्वः कर्मक्षयकृताग्रहः ॥६०९॥
 विश्वायैष महापापी नटवद् वेपमोचनम् । पुनर्लुण्ठयितुं ग्राममाययौ हेरेकोपमः ॥६१०॥

रे ! भ्रूणदिमहापापकारकोऽपि न मारितः । दर्शनव्याजतोऽस्माभिरित्यतर्ज्यत तैर्जनैः ॥६११॥
 भिक्षार्थं प्रचिन्नेय ग्रामवेगमसु संयथी । कीटकैर्भक्षितश्चैव लोष्टखण्डैरताड्यत ॥६१२॥
 विशेषतस्ताड्यमानस्तत्पापं संस्मरन्नसौ । नाशुद्धं किञ्चित् क्षान्तिं विभ्रते स्म दिवानिशम् ॥६१३॥
 यष्टिभिस्ताडयामासुस्तं दुर्दान्तमहोक्षवत् । जघ्नुश्च मुष्टिभिः कामं वपुर्गुल्मविधायकम् ॥६१४॥
 कायात्सर्गस्थितं ग्राम्याः पिद्मधुः पांशुष्टिभिः । दंशारिष्टसमुद्भूता उत्पाता इव पत्तनम् ॥६१५॥
 इत्थं कदम्बर्यमानोऽसौ ग्रामीणैः प्रतिघासरम् । एवं विभावयामास मुच्यमानरजोगुणः ॥६१६॥
 दूयसे किञ्च रे ! जीवाऽनर्गलैः खलु जल्पिनैः । प्रदत्तं लभ्यते नैवाऽप्रदत्तं हि कदाचन ॥६१७॥
 शुभेतरपरीणामाकृष्टमेतत् तवाऽऽगतम् । तेनाजितं स्वयं भोक्ता हेतुमात्रं परः पुमान् ॥६१८॥
 यदुपात्तं त्वया पापं भोग्यं जननकोटिभिः । तदिहैव शुभस्वान्तो भोक्ष्यसे क्षणमाद्यतः ॥६१९॥
 यतः-

अज्ञानी यत् कृतं कर्म क्षिपेद् वत्सरकोटिभिः । तज्ज्ञानी गुप्तिसंपूर्णः क्षिपेदुच्छ्वासमात्रतः ॥६२०॥
 जात्यरत्नमिवाऽप्राप्तं प्राप्य चारित्रमद्भुतम् । शमेन जयकर्मणि शर्मोण्यपि तथाऽर्जय ॥६२१॥
 प्रथमं कटुकं पश्चात् पीयूषति यथौषधम् । तथा ग्राम्यवचो जीव ! विचिन्तय सचेतनः ॥६२२॥
 कर्मक्षयसखा तेऽसौ जीव ! मा क्लीवतां भज । एतत्साहाय्यतः सर्वकर्मनिर्मूलकोऽसि यत् ॥६२३॥

चिरं सहित्वा दुःखानि त्वं चेद् नेदं महिष्यसे । तद् वृथा प्राक्तनं सर्वं मतिर्याजन्ते हि सा गतिः ॥६२४॥
 यादृक् कर्म कृतं जीव ! भोज तादृगत्रेदनम् । न शालिर्वृषते कापि वपने कोद्रवस्य यत् ॥ ६२५ ॥
 वदनच्छायया कर्म यथा जीव ! त्वयाऽजितम् । तामेव विश्रुहीद्वानीमिक्कूपा महत्तराः ॥६२६॥
 एवं भावयतस्तस्य भावनाशुद्धचेतसः । उत्पन्नं केवलज्ञानं लोकालोकप्रकाशकम् ॥६२७॥
 निःशेषक्षीणकर्मशोऽयोगिस्थो योगिनां वरः । दृढमहारी भगवान् प्रपेदे परमं पदम् ॥ ६२८ ॥
 भावनायाः फलं राजन् ! न सम्भयन् वक्तुमीश्वरः । यद्दीदृशोऽपि तमसः परं पदमत्राप्तवान् ॥ ६२९ ॥
 इत्यादितीर्थकृद्गर्म श्रावं श्रावं महाबलः । रोमाञ्चरञ्चितो देहे भावनाऽम्भाद्विन्दुभिः ॥६३०॥
 अथाऽचलादयोऽप्युचुर्नृपमित्रा सुनीश्वरम् । व्रतं वयमापे प्रीत्या ग्रहीष्यामो नरेन्द्रव्रत ॥६३१॥
 यावद् राज्येऽङ्गं न्यस्य समागच्छामि सत्वरम् । भवद्भिस्त्नात्रदत्रैव स्थेयं मयि कृपापरैः ॥६३२॥
 अथ प्रोवाच भगवान् वरधर्मा सुनीश्वरः । देवानुभिय ! मा कार्षीः प्रमादं श्रेयसः कृते ॥६३३॥
 प्रभो ! प्रमादः सुतरां तदैव तत्यजे मया । यदैव भवतां वाणी सुश्रुत्रे तत्त्वसारिणी ॥६३४॥
 अथ नत्वा गुरुं गत्वा पर्यदं जगतीपतिः । बलभद्रकुमारस्याभिषेकार्थं कृतोद्यमः ॥६३५॥
 पप्रच्छाऽष्टाङ्गनिमित्तत्वज्ञं गणकोत्तमम् । ब्रूहि लग्नं यथा शुद्धं राज्यलक्ष्मोपवर्धकम् ॥६३६॥

१ भव तादृगवेदने इति पाठान्तरम् ।

अथो विचार्य संस्थास्य लयं धरणिमण्डले । नैमित्तिक उवाचोच्चैर्ज्योतिःशास्त्रमहोदधिः ॥६३७॥
 पातेन लक्ष्या वेधो मग्रहैकार्गलादिभिः । दोषैरेभिर्धिनिर्मुक्तं रोगैरिव कलेवरम् ॥६३८॥
 त्यक्तकूरग्रहग्रामं क्रूरालिक्षितमेव च । वारस्य जन्ममं यत्तु तस्माच्च दशमं परम् ॥६३९॥
 अष्टादशं तथैकोनविंशैकविंशमेव च । वर्जनीयं मया प्रोक्तं नक्षत्रं क्षितिवासव ! ॥६४०॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

सक्रूरा जन्मभूद्गथा तारा साम्यवती तथा । त्रिदिनस्पतिनी चापि रिक्ता भद्राऽन्विता तथा ॥६४१॥
 संक्रान्तिग्रहणाभ्यां च हीनकालमुखी तिथिः । अद्यानेकगुणा राजन् ! पुण्या तिथिरिवागता ॥६४२॥
 राहुकेतुयमच्छाया क्रूरवारस्तथैव च । दिनवारारिहारा च क्रूरवारस्य सा पुनः ॥६४३॥
 यमघण्टकर्मयोगाद्भुत्पातो मृत्युकाणकौ । संवर्तक इति दोषा वारेऽस्मिन् सन्ति न कश्चित् ॥६४४॥
 विष्कम्भगण्डशूलाश्चातिगण्डो वज्रवैधृती । व्याघातः परिघश्चापि व्यतीपातयुता नव ॥६४५॥
 एतैर्योगैः परित्यक्तं शुभयोगैः परावृतम् । कुनामकालदण्डाद्युपयोगैरुज्झतं दिनम् ॥६४६॥
 मुहूर्ते पावनं राजन् ! ववत्रालवकौलवैः । त्रिसंख्यैः करणैर्हृद्यास्त्रलोकीशत्वसूचकैः ॥६४७॥
 अजन्ममासि निर्मुक्तभनुर्मनस्थभास्करम् । असिंहस्थसुराचार्यं लयमेतद् मनोहरम् ॥६४८॥

मया पुनर्वसुः पुष्यो हस्तः स्वातिश्च रेवती । रोहिणी श्रवणं चैव धनिष्ठा चोत्तरात्रयम् ॥ ६४९ ॥
 मृगशीर्षं तथा मूलमनुराधा नराधिप ! । पञ्चदशापि ऋक्षाणि प्रतिष्ठार्यां शुभान्यहो ! ॥ ६५० ॥
 शन्यर्कक्षितिजाः पृष्ठवृतीयस्थाः शुभावहाः । द्वित्रिस्थश्चन्द्रमाः श्रेष्ठः सर्वकार्यमसाधकः ॥ ६५१ ॥
 एकद्वित्रिचतुष्पञ्चनवसप्तदशस्थितः ॥ ६५२ ॥
 एकद्वित्रिचतुष्पञ्चनवसप्तदशस्थः । नवचतुर्दशस्थश्च शुक्रः प्रीतिकरः सताम् ॥ ६५३ ॥
 गुरुः शुभतरः प्रोक्त एकपञ्चचतुःस्थितः । प्रतष्ठार्यां ग्रहा एते लग्नस्यातिशयमदाः ॥ ६५४ ॥
 केतुविद्युन्दौ नूतमेकादशगतौ शुभौ । प्रतष्ठार्यां ग्रहा एते लग्नस्यातिशयमदाः ॥ ६५५ ॥
 श्रुत्वेदमुचितं दत्त्वा तेभ्यः स्वं क्षितिवासवः । लग्नेऽस्मिन्नेव राज्ये श्रीत्रलभद्रं न्यत्रीविशन् ॥ ६५६ ॥
 अथाधिरूढशिविको नरेन्द्रः श्रीमहाबलः । मुनिपादरजःपूतं महोन्नानमुपोयवान् ॥ ६५७ ॥
 स्वापदन्यस्तसत्सुत्रोऽथाऽचलो निश्चलाशयः । गुणैः स्वैर्यादिकैर्वैश्वर्येणो धरिणीयितः ॥ ६५८ ॥
 सप्तक्षेत्र्यां धनं न्यस्य पूरणोऽप्यनृणो नृणाम् । वसुभिः पूरयन् विभं वसुर्वसुरिव श्रिया ॥ ६५९ ॥
 वैश्रमणः श्रमणत्वे बद्धकक्षो महामतिः । अभिचन्द्रस्तु निस्तन्द्रो गुरुशुश्रूषणाशया ॥ ६६० ॥
 सर्वेऽप्यमी यथा वित्तं ददाना भावनोद्धताः । षाड्विंशत्सु गुरोः पार्श्वे व्रतमाप्तुमुपागमन् ॥ ६६१ ॥
 (चतुर्भिः कलापकम्)
 अथाऽवामान् वामपार्श्वे कृतैतान् विधिपूर्वकम् । धर्मध्वजादि तत् सर्वमदादथ शुनीश्वरः ॥ ६६१ ॥

पञ्चभिर्गुणैः केशान् सूतैर्मद्विपयान्विव । स्वयमुत्पाटयामासुरेते गुरुनिदेशतः ॥ ६६२ ॥
 सामाधिकमहामन्त्रं पात्रं निःश्रेयसश्रियाम् । गुरोरुच्चारयामासुस्ते पीयूषकिरा गिरा ॥ ६६३ ॥
 तत्कालमाप्तसाधुत्त्वलिङ्गिनोऽपि तपोधनाः । संष्टताङ्गाः समाधिस्थश्चिरं दीक्षितवद् व्रतुः ॥ ६६४ ॥
 प्रदक्षिणात्रयीं दत्त्वा प्रणिपत्य गुरुक्रमौ । उपाविशन् पुरस्तात् ते विनयाऽऽनन्नकन्धराः ॥ ६६५ ॥
 अथोपश्लोकयामास गुरुस्तद्भ्रातृवृद्धये । असारेऽपि भवे प्राप्तं श्रामण्यं मुक्तिपूरयः ॥ ६६६ ॥
 चक्रित्वं त्रिदशत्वं च नृपत्वमहमिन्द्रता । विदन्तु सुलभं चैतद् दुर्लभं तु जिनव्रतम् ॥ ६६७ ॥
 यतः—एकाहमपि निर्मोहः प्रव्रज्यापरिपालकः । न चेद् मोक्षमवाप्नोति तथापि स्वर्गभाग् भवेत् ॥ ६६८ ॥
 किं पुनस्ते महाभागास्त्यक्त्वा तृणमिव श्रियम् । आद्रियन्ते परिव्रज्यां सुचिरं पालयन्त्यपि ? ॥ ६६९ ॥
 इति विनयविनम्रा देशनां पात्रनां तां कुमततिमिरत्रीथीभास्वदंशुप्रकाराम् ।

श्रुतिपथमुपनीय प्रीतिभाजो मुनीन्द्रा विदधति मुदमेते सप्त साम्यैकतानाः ॥ ६७० ॥

इति श्रीविनयचन्द्रसूरिविरचिते श्रीमल्लिखामिचरिते विनयाङ्के महाकाव्ये दान-शील-तपो-भावनासु जिनदत्त-
 वनमाल-श्रीविद्याविलासक्षितिपति-श्रीदृढप्रहारिमहर्षिकथागर्भितः श्रीमहाबलराजर्षि-अचल-धरण-

पूरण-वसु-वैश्रमणा-ऽभिचन्द्रव्रतमहोत्सवव्यावर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः ।

अहम्

अथ तृतीयः सर्गः ।

अथ स्वगुरुणा साकमविद्युक्ता गुणा इव । सत्चराशिहितोत्कृष्टा विजह्रुस्ते तपोधनाः ॥ १ ॥
गुर्वाशामिव समिती रक्षन्तस्ते यथाविधि । अभजन्ततरां साम्यं निःसीमाचरणप्रियाः ॥ २ ॥
कायोत्सर्गजुपामेषां स्कन्धरुण्णयनं मृगाः । विदधुर्निशितैः शृङ्गैस्तीक्ष्णैर्वासीमयैरिव ॥ ३ ॥
शुधार्ता अप्यमी धीराः कुर्वाणा दुस्तपं तपः । एषणा न व्यलङ्घन्त निजच्छाया इवाग्निः ॥ ४ ॥
अरण्यानीपथि भ्रान्ता बाढं पिपासिता अपि । नो ववाञ्छुर्जलं शीतं स्फीतं पीतामृता इव ॥ ५ ॥
शीतेन बाध्यमानास्ते तुपारकणवाहिना । ईषुर्नो ज्वलनज्वालां ग्रीष्मसन्तापिता इव ॥ ६ ॥
उष्णेन दह्यमानाङ्गा न ऋष्यां फलिनस्य ते । अस्मिन् कायमानस्थाः सुस्था इभ्यजना इव ॥ ७ ॥
मशकैरपि संदष्टा अयःशूचीमयैरिव । नोद्रेगं विदधुः फापि न द्वेषं च मनागपि ॥ ८ ॥
इत्थं परीपहचमूं जयन्तस्ते तपोधनाः । वीतशोकां पुरीं जग्मुर्गुर्वीदेशत्रशंभवाः ॥ ९ ॥
तदागमनकल्याणमुद्यानतरुरक्षकः । तत्क्षणात् कथयामास जयेत्याशीःपुरःसरम् ॥ १० ॥

१ -शुका इति न ।

ततः प्रकृतिभद्रोऽसौ बलभद्रः क्षितीश्वरः । तान् बन्दितुमाद् भक्त्या पौरलोकैरलङ्कृतः ॥ ११ ॥
 बन्दित्वा स्वोचिते स्थाने निषण्णे पृथिवीश्रुजि । तेषां मुख्योऽवदद् वाग्मी महाबलमहाश्रुनिः ॥ १२ ॥
 अनादिमूलपर्यन्तः संसारो नाम पत्तनम् । विना केवलिनं यस्य स्वरूपं न निगद्यते ॥ १३ ॥
 यस्मिन् देवकुलायन्ते सौधर्माद्याः सुरालयाः । पण्याकुलापणायन्ते कर्माऽकर्मभुवोऽखिलाः ॥ १४ ॥
 शैवा वैशेषिका बौद्धाः कापिला नास्तिका अमी । वाणिज्यकारकायन्ते यत्र चादुविचक्षणाः ॥ १५ ॥
 मोहो वमायते यत्र तृष्णोच्चैः परिखायते । विशालविशिखायन्ते सुखासुखसमागमाः ॥ १६ ॥
 शब्दाद्या त्रिपया यत्र पञ्चामी पद्मदेवताः । विशालकाननायन्ते जन्तुदेहाः समन्ततः ॥ १७ ॥
 तत्र कर्मपरीणामो नाम भूपो महाबलः । यदाज्ञा मालयवत् सर्वैरुहते तृसुरैरपि ॥ १८ ॥
 सर्वत्राऽलङ्क्यरचना वचनाऽगोचरोद्यमा । तस्याग्रमहिषी कालसङ्गतिर्गतिशोभना ॥ १९ ॥
 देवपूजापरः शान्तः शोभनः स्वमहूचितः । अल्पक्रोधोऽल्पमानोऽल्पमायोऽल्पाहङ्कृतिः कृती ॥ २० ॥
 आस्तिकः सात्त्विकः मातृः शुभमार्गपरूपकः । भव्यो नाम तयोः पुत्रः पञ्चित्राचरणप्रियः ॥ २१ ॥

(युग्मम्)

कलही क्षिष्टकर्मज्ञो महामोहसखः खलु । निगोदपृथ्वीकायादिस्थितितत्त्वकृतोत्सवः ॥ २२ ॥
 शुद्धानां परावर्ताक्षयसेवाधिरक्षकः । अभव्यनामा समभूद् द्वितीयश्च तयोः सुतः ॥ २३ ॥ (युग्मम्)

क्रमाद्दयौवनं भव्यतरं पुत्रं विलोक्य सा । चिन्तासन्तानविधुरा समजायत जातुचित् ॥२४॥
 तामालोक्य महीपालो वभापे सुभगोत्तमे ! । कथं चिन्तापराडसि त्वं ब्रूहि वर्णेः सुकोमलैः ? ॥२५॥
 देवाऽभव्यसुतः प्राप्तयौवनोऽपि कथं त्वया । उत्तमकुलनिन्दन्या साकं नो परिणायते ? ॥ २६ ॥
 अथोवाच नृपः सुष्ठु स्मारितोऽस्मि सुलोचने ! । अनेककार्यनिद्रस्य त्रिस्मृतिर्मे गरीयसी ॥ २७ ॥
 ततः क्लिष्टशयं नाम दैवज्ञं कर्मभूयतिः । आर्जुह्वत् प्रतीहारप्रेषणात् सर्वकार्यवित् ॥ २८ ॥
 तस्मिन्नुपागते राजा वभापे वदतां वरः । ज्ञानाद्भव्यपुत्रस्य स्तुपां योग्यां निवेदय ॥२९॥
 ज्ञानात् सम्यग् त्रिचार्योच्चैः क्षणं स्थित्वा जगाद सः । अस्ति कालप्रतिष्ठारूपव्यवहारपत्तनम् ॥३०॥
 तत्रानादिवनस्पतिनामा राजति राजराट् । अनन्तकालचक्रालया तस्य प्राणप्रिया प्रिया ॥३१॥
 तीव्रमोहोदितिर्नाम तयोरेका तनूद्भवा । यस्या रूपमतिशायि न द्रष्टुमपि पार्यते ॥ ३२ ॥
 अमुं भव्यतरं पुत्रं तथा योजयसे यदि । स्वर्णं सुरभि जायेत रत्नं स्वर्णेन योज्यते ॥ ३३ ॥
 श्रुत्वेदं नास्तिको नाम दूतो भूमीभुजा स्वयम् । प्रेषितस्तस्य सागीष्ये स प्रणत्येत्यवोचत ॥ ३४ ॥
 मन्थुलेन मम स्वामी स्वाग्निन् ! व्याहरते वचः । निजां मोहोदितिं पुत्रीं मत्पुत्राय प्रयच्छत ॥ ३५ ॥
 युवयोर्यद्यपि स्नेहः कुलक्रमसमागतः । तथापि तं स्थिरीकर्तुं संवन्धः क्रियतेऽधुना ॥३६॥
 वनस्पतिरथोवाच विस्मिताननपङ्कजः । तुलोठ स्वर्धुनीमध्ये नालसोपहतस्य मे ॥ ३७ ॥

असंभाव्यमभाग्यानां मनोरथशतेऽपि यत् । तदेतन्मम संपर्लं पात्रजागातुलाभतः ॥ ३८ ॥
 श्रीमत्कर्ममहीपालसमादेशः सुदुर्लभः । सुचिरं विधृतो गौली हरिचन्दनदामवत् ॥ ३९ ॥
 ताम्बूलनक्षपात्राद्यैः पूजयित्वा सगुच्छकैः । सुख्यं संख्यावतां मध्ये आत्मानं मन्यते स्म सः ॥ ४० ॥
 नास्तिकोऽथ समागत्य निःशेषं कर्मभूजः । तदुक्तं कथयामास संयोज्य करकुड्मलम् ॥ ४१ ॥
 तद्वचःश्रवणादेव जातरोमाञ्चकञ्जुकः । आजूहयन्निमिचज्ञं क्लिष्टं क्लिष्टाशयाभिधम् ॥ ४२ ॥
 भैवज्ञ ! वद सल्लग्नं परमोच्चग्रहान्वितम् । यत्प्रभावेण मत्पुत्रो जायतेऽनन्तसन्ततिः ॥ ४३ ॥
 दैवज्ञः पट्टके न्यस्य ग्रहचक्रं यथाविधि । देवासुष्मादिनाल्लग्नं पञ्चमेऽङ्गि विगृह्यताम् ॥ ४४ ॥
 ततः शुभतरं लग्नं वत्सरान्ते महीपते ! । विलम्बः पुण्यकार्याणां न क्षोणीश ! विधीयते ॥ ४५ ॥
 मिथ्यादर्शननामानं मन्त्रिणं पृथिवीधरः । तत्क्षणं प्रेपयामास समीपे श्रीवनस्पतेः ॥ ४६ ॥
 वनस्पतिमहीभर्तुः पुरतः कर्ममन्त्रिराद् । नैकद्वयं कथयामास लग्नस्योत्तमतःपुनः ॥ ४७ ॥
 वनस्पतिरथ प्रोचे प्रमाणमिदमस्तु भोः ! । सत्वरं कारयिष्यामि विवाहस्योचितं विधिम् ॥ ४८ ॥
 यतः—देवानां मनसा साकं पाथियानां गिरा समम् । धनिनामर्थदानेन कार्यं स्यात् क्षणमात्रतः ॥ ४९ ॥
 अथादिक्षद् दृपो भृत्यान् निगोदान् बादरानसौ । क्रियन्तामिन्दुविशदाः पकात्रस्य हि पर्वताः ॥ ५० ॥

आज्यैः प्राज्यैः प्रपूर्वन्तां महाचाप्यः पदे पदे । नररूपैः सुचित्राल्लौर्मण्डपा अपि वैश्वनाम् ॥ ५१ ॥
 भनितव्यताप्रभृतिः सर्वैः सुवासिनीजनः । पर्यटादिकृते भूयात् कलोल्लुस्वरोचरम् ॥ ५२ ॥
 खल्यन्तां गोत्रिणां लेखा विद्याहासहोनिवेदिनः । कुङ्कुमैः क्षुल्लकभवग्रहणाभिगलेखकैः ॥ ५३ ॥
 अथ संमेपितो राज्ञा मन्त्री प्राप्य पुरं निजम् । निवाहप्रगुणः स्वामिन् ! जज्ञेऽनन्तवनस्पतिः ॥ ५४ ॥
 वन्मार्गदेशकाभिरुगा वराकृष्टिनिभायिनः । संसारपतनं प्राप्नुवन्स्पतिनिदेशतः ॥ ५५ ॥
 प्रवेशिता महोत्साहपूर्वकं कर्मभूभुजा । नृत्वाऽग्निभानमानासमास्थिताः समदेक्षणाः ॥ ५६ ॥
 मर्मोद्घट्टनया वध्या कृतस्नानमहोत्सवाः । क्षारसूपकृता नीता दुर्गाहूरसयतीगृहे ॥ ५७ ॥
 विन्यस्तमत्सरस्थाला अनार्याचरणादिकाः । द्राक् परिवेषयामासुः कुरङ्गाभकलोचनाः ॥ ५८ ॥
 भोजनान्ते नृपस्यान्ते संस्थायोन्मार्गदेशिनः । अमुगामन्त्रयामासुः करग्रहणपर्वणि ॥ ५९ ॥
 वस्त्राधीस्तान् स संपूज्य जन्ययात्राकृतोद्यमः । स्वावारान् दापयामास निश्रुतस्तम्भवेक्षमनि ॥ ६० ॥
 अभिगृहीतमभृतिभ्रातरः पञ्च दुर्जयाः । तत्राऽऽगच्छन् सशृङ्गारा भ्रातृव्यकरमङ्गले ॥ ६१ ॥
 द्वादशारकनामानः कालसङ्गतिसोदराः । उपजगमुर्गृहीत्वोच्चैर्मार्तुशालाविधिषणम् ॥ ६२ ॥
 रतिभिररतिप्रीतिगीयमानोरुमङ्गलः । नरो भव्यतरोऽचारीद् रजःकालीकृताम्बरः ॥ ६३ ॥
 आपतन्तं वरं श्रुत्वा वनस्पतिमहीपतिः । पुरं व्यथापयत् केतुलोलमालासमाकुलम् ॥ ६४ ॥

वनस्पतिसमादिष्टं रागाख्यं जन्यमन्दिरम् । हंसः सरोजवनवदलञ्चक्रेतरां वरः ॥ ६५ ॥
 कुवासनामयं तत्र धूलीभक्तं वनस्पतिः । सोत्साहं प्रेपयामास कामेच्छाधवलोत्तरम् ॥ ६६ ॥
 निकचित्ताह्वये चारुवर्णके कर्मजन्दनः । विन्यस्तः स्वस्तिवचनरचनाभिः पुरन्धिभिः ॥ ६७ ॥
 नीरङ्गीपूर्वकं श्वेतपोतप्रावृतविग्रहः । उन्मादाख्यं वरो नागमारुरोह यथाविधि ॥ ६८ ॥
 द्रव्यक्षेत्रकालभावस्थूलसूक्ष्मविभेदिभिः । धवलैः पुहलपरावतैः संगीतविक्रमः ॥ ६९ ॥
 द्वित्रीन्द्रियादिभिर्जीवैर्विन्दिवृन्दैरिवोच्चकैः । पुरःस्थैर्वर्णिताशेषगुणग्रामः पदे पदे ॥ ७० ॥
 कौतुकागारसामीप्यं प्राप्य भव्यतरो वरः । उत्तार द्विपादस्मात् प्रबोधादिव दुर्मतिः ॥७१॥

(त्रिभिविंशैषकम्)

अनन्तकालचकारख्यस्वप्ताकृष्टः स्ववाससा । संव्यानसंपुटस्फोटं चक्रे पादप्रहारतः ॥ ७२ ॥
 यथाप्रवृत्तिनामाख्यां कुलदेवीं प्रणम्य सः । मोहोदयवधूतारामेलकं विदधे तदा ॥ ७३ ॥
 अनादिभवरूपेण कृतज्ञेन द्विजन्मना । कारितः करसंयोगोऽनयोर्मन्त्रपुरःसरम् ॥ ७४ ॥
 वनस्पतिमहीपालः करमोचनपर्वाणि । भवेद्याभिधां विद्यां ददावक्षयकारिणीम् ॥ ७५ ॥
 हृत्ते विवाहमङ्गल्ये दशाऽहानि महोत्सवात् । स्थित्वा वरः समागच्छद् निजं संसारपचनम् ॥७६॥
 शुद्धानः पञ्चधा भोगान् तथा साकं नरेन्द्रजः । अस्मत् नन्दनान् पञ्च विकारान् विदितान् शुवि ॥७७॥

आसन्नदूरसिद्धिकवेन्नमान्येष दिवानिशम् । उपाद्रौषीत् सुतैः साकं पञ्चभिर्वाप्तमचेष्टितैः ॥ ७८ ॥
 आसन्नदूरभव्याद्या मिलित्वा तैरुपद्रुताः । आगमन् कर्मभूमीशसमीपे प्राशृतोत्तराः ॥ ७९ ॥
 प्रणम्य कर्मभूपालं तत्सर्वं ते व्यजिज्ञपन् । परैर्हि परिभूतानां सर्वेषां पार्थिवो गतिः ॥ ८० ॥

यदूचे-

दुर्वलानामनाथानां बालवृद्धतपस्विनाम् । अन्यायैः परिभूतानां सर्वेषां पार्थिवो गतिः ॥ ८१ ॥
 तं निशम्याऽवदद् भूमान् रे रे नगरवासिनः ! । मद्बलभसुतस्यायमन्यायः पूकृतः कथम् ? ॥ ८२ ॥
 यद्यन्ममाङ्गभूर्लोकान् गृह्णाति गृहमध्यतः । तत्तस्य शेषमन्यस्य प्रसाद इति यत्कृतः ॥ ८३ ॥
 यद्यत्र स्थातुमीशा न ततो गच्छत मे पुरात् । नगरस्य न कोणेऽपि ममायं क्लृणयिष्यति ॥ ८४ ॥
 ततः कलिः प्रतीहारः संज्ञितो नेत्रसंज्ञया । तानर्द्धचन्द्रयामासानाथानिव नृपाग्रतः ॥ ८५ ॥
 ते खिन्नमानसा दीनवदना भ्रष्टबुद्धयः । विमृश्य सुचिरं चित्ते भव्यप्रासादमासदन् ॥ ८६ ॥
 तानायताश्विरं दृष्ट्वा सुहुः स्नेहलचेतसा । अभ्युत्थानमलञ्चक्रे सर्वस्याभ्यागतो गुरुः ॥ ८७ ॥
 किञ्चिदुच्छसितास्तेऽथ प्रदत्तद्रविणा इव । प्राणमन् कर्मभूपालकुमारं परया मुदा ॥ ८८ ॥
 कर्मणा विहितं यच्च तेऽजल्पन्नपमानम् । सुहृदां कथितं दुःखं लघूभवति निश्चितम् ॥ ८९ ॥

समीपवर्ती तन्मित्रं सदागम इति श्रुतः । द्वितीयं मानसमिव भव्यस्य नृपजन्मनः ॥ ९० ॥
निदधौ तन्मुखं भव्यः सोऽप्यूचे देव ! मद्रुचः । शृण्वमीषां यथा त्राणसामर्थ्यं तैव जायते ॥ ९१ ॥
असुष्मिन् भवपाथोर्धौ द्विन्नसप्तकरज्जुके । ग्रन्थिभेदाभिधो द्वीपोऽप्राप्तोऽभव्येतरैर्नहि ॥ ९२ ॥
अपूर्वानिष्टचित्संज्ञकरणारक्षकान्वितः । कोट्टः सास्वादनो नामाऽतिक्रम्यो यः षडावलिः ॥ ९३ ॥
सन्यगृष्टिरिति ख्यातं तस्मिन्नस्ति महापुरम् । सुबोधो यत्र भूपालस्तद्भार्या बुद्धिसुन्दरी ॥ ९४ ॥
त्रिपुञ्जीकरणो नाम तस्य वन्दी महामतिः । यः सदा वीतरागस्य पठेद् भोगावलीं किल ॥ ९५ ॥
ततः परमविरतिनामाऽस्ति नगरी शुभा । त्रयस्त्रिंशदब्धिमानाऽनुत्तरसुरभासुरा ॥ ९६ ॥
तस्या देशविरत्याख्यो महाग्रामो विराजते । यस्मिन्नुपासको भव्यसंज्ञः खलति धार्मिकः ॥ ९७ ॥
ततः सर्वविरत्याख्यं नामाऽस्ति नगरं महत् । यस्मिन्श्चारत्रभूपालः पराक्रममहानिधिः ॥ ९८ ॥
तस्य क्षमाभिधा पट्टदेवी कोमलगीः सुधीः । मुनीन्द्रैरपि यद्रूपं गीयते ज्ञानगीतिभिः ॥ ९९ ॥
अस्ति तस्य महामात्यः सम्यग्दर्शनसंज्ञकः । मिश्राख्यः मणिधिर्यस्य सर्वगः पवनो यथा ॥ १०० ॥
समीपे तस्य चेद् भव्यमहाभागेन गम्यते । अवश्यं कर्तुमस्योच्चैरपमानं हि शक्यते ॥ १०१ ॥
निःसहार्थैर्महाभाग ! न किञ्चिदपि शक्यते । वायुना कृतसामिन्ध्यो दहेत् कक्षं हुताशनः ॥ १०२ ॥

१. ममेति पाठान्तरम् ।

यतः-

असहायः समर्थोऽपि तेजस्वी किं करिष्यति ? । निर्वृते ज्वलितो वह्निः स्वयमेव प्रशाम्यति ॥१०३॥
 श्रुत्वेदं निश्चितैः सर्वैः समिन्नः कर्मनन्दनः । चचाल शकुनैश्चारु प्रेरितः सुकृतैरिव ॥ १०४ ॥
 प्रातस्तेषां गृहाण्येष शून्यान्यालोक्य सर्वतः । लोको विज्ञपयामास राजानं कोपनाऽऽशयम् ॥१०५॥
 तन्निशम्य वचो राजा कोपवह्निप्रभञ्जनम् । आजूहवद् महामात्यं मिथ्यात्वं बहुसंमतम् ॥१०६॥
 अथावादीद् महाभाग ! सनीरजलदस्वरः । ममाग्रे मिश्रद्रूतेन जगदे जगदेकधीः ॥ १०७ ॥
 भव्यो भव्यसमूहेन साकं स्वामिन् ! निशीथतः । उच्चलय सर्वविरतौ नगरे गतवान् खलु ॥ १०८ ॥
 स च चारित्रभूषेण कृतसंमानपूर्वकम् । समीपे स्थापितः पुत्रवद् दृष्ट्वा दिवानिशम् ॥ १०९ ॥
 चारित्रभूषतेः साधु धर्मपुत्रेण सङ्गतम् । नीलीरक्ताम्बरमिव जज्ञे तस्याऽऽविनश्वरम् ॥११०॥
 सन्मार्गदेशानानाङ्गी वारवेरया सुलक्षणा । तस्या गेहे स्थितो भव्यो विरागी भवतः प्रति ॥१११॥
 क्रमशः क्रमशस्तेन तत्पुरं कर्मभूषते ! । उद्भासितं सुवोधेन स्तोत्रकलोकं भविष्यति ॥११२॥
 श्रुत्वेति कर्मभूपालः क्रोधेनौष्ठदलं दशन् । ऊचे चारित्रभूपालं हनिष्यामि शृगालवत् ॥११३॥
 मया चारित्रनामापि श्रुतमद्य महत्तम ! । मां मुक्त्वाऽन्यो महीपालो न कापि श्रूयते क्षितौ ॥११४॥
 अथवा कल्पद्वेषेऽपि विद्यमानेऽर्थिनां प्रिये । स्तुहीमहादृष्ट इति किं मूढेनो निगद्यते ? ॥ ११५ ॥

यस्ताश्चर्यपक्षैः पक्षालीचिकीर्माश्शु स्वसायके । दिग्दन्तिदन्तैः प्रेयस्याः सत्कङ्कणचिकीर्नरः ॥११६॥
 सिंहस्थ केशरैर्लाक्षारसदिग्धैरिवारुणैः । वेणीचन्धचिकीर्यैश्च स मे पितृसपत्नति ॥११७॥ (युगम्)
 दुर्नयस्य फलं सद्यो दर्शयामि रणाङ्गणे । मद्विक्रमकथाः सभ्याः ! वीक्षन्तां पौनश्चत्यतः ॥११८॥
 अथ कर्ममहीपालः प्रज्वलन् क्रोधवह्निना । कुवासनाभिधां वाढं जैत्रढक्कामवीचदत् ॥ ११९ ॥
 तस्या नादं समाकर्ण्य शौर्यदुग्धघनाघनम् । कामाद्या गण्डलाधीशाः सर्वे संनहनं व्यधुः ॥१२०॥
 आहारभयसंज्ञाश्च चतस्रो यानकाहलाः । चतुर्दिक्षु जयायेव ताडिताः कर्मभूशुजा ॥१२१॥
 कदाग्रहमयास्तत्र निःस्वानाः सस्वनुस्तराम् । पञ्चेन्द्रियविकाराश्च पञ्च तूर्योप्यपि स्फुटम् ॥१२२॥
 अथ कर्ममहीपालः कृतप्रस्थानमङ्गलः । आरुरोद्वाभिमानाख्यं नागं नगमिवोन्नतम् ॥१२३॥
 अभव्यैर्मण्डलाधीशैश्चलत्कर्मगुणैरिव । दूरभव्यैस्तथा वर्गपत्तिभिः परिवारितः ॥ १२४ ॥
 प्रभञ्जन इयोद्दामो नस्वलत्पौरुषोचरः । ददौ योजनमानेन प्रयाणं कर्मभूपतिः ॥१२५॥
 इत्थं प्रयाणकं कुर्वन् सर्वगः कर्मभूपतिः । ग्रन्थिभेदाभिधे द्वीपे कृतवासो व्यराजत ॥१२६॥
 भिश्रानामा महादूतः प्रेरितः कर्मभूशुजा । सम्यत्त्वमन्त्रिणो गेहमभ्यगाक्षितवद् द्रुतम् ॥१२७॥
 स्वामिन् ! कर्ममहीपालो मन्धुलेन तवाग्रतः । ईदृशं कथयामासाज्वधार्यं तन्मयोदितम् ॥ १२८ ॥
 भव्यसार्थान्वितो भव्यकुमारो यत्त्वया धृतः । तत् प्रसूतो मृगाधीशो हतो हन्त ! चपेटया ॥ १२९ ॥

एतावताऽपि नो नष्टं किमप्यस्ति महीपते ! । गत्वा क्षमय निःशेषं नतिग्राह्या हि साधवः ॥ १३० ॥
 इति ह्रुत्वाणं तं दूतं श्रुत्वा चारित्रभूपतिः । सहास्यमवदत् पाथःशूर्णपाथोदनिःस्वनः ॥ १३१ ॥
 त्वन्नाथनगरीलोकैः सदागमविमोचितैः । मदीयं नगरं भद्र ! वसदस्ति निरन्तरम् ॥ १३२ ॥
 असुमर्थं तव स्वामी जानन्नपि निने हृदि । कथमद्योद्यतो जज्ञे विग्रहाय समं मया ? ॥ १३३ ॥
 अथवा विग्रहं मत्वा सर्वोऽपि परमण्डले । प्रवेशं कुरुते धीमान् कीर्तिहासोऽन्यथा भवेत् ॥ १३४ ॥
 न न्यूनं तव नाथेन तोलनीयं ममाधुना । इत्युक्त्वा व्यसृजद् दूतं ततश्चारित्रभूपतिः ॥ १३५ ॥
 अथ प्रभावनां जैत्रढकां चारित्रभूपतिः । तत्क्षणात् ताडयामास वैरिर्गर्वगिरेः पविः ॥ १३६ ॥
 शमसंवेगनिर्वेदप्रमुखास्तस्य भूपतेः । सर्वाभिसारप्रयता बभूवुर्मण्डलेश्वराः ॥ १३७ ॥
 ज्ञानमौनक्रियाशीलसंपदो यानकाहलाः । समताड्यन्त भव्येन श्रवणप्रपदप्रदाः ॥ १३८ ॥
 अथ चारु मुहूर्तेऽहि कृतप्रस्थानमङ्गलः । आरुरोह व्रतक्ष्माश्रुत् संयमाभिधकुञ्जरम् ॥ १३९ ॥
 जैनधर्माभिधो बन्दी भावनानुरगीस्थितः । एवं वचोऽगदत् काममात्रीर्वादपुरस्सरम् ॥ १४० ॥
 जय चारित्रभूपाल ! प्रलीनाशेषकल्मष ! । जय भव्यजनारामवसन्तसमयायित ! ॥ १४१ ॥

जय प्रेलोक्यमाणिक्य ! जय साम्यमहानिधे ! जय दुर्जयदुर्षोत्रकन्दर्पेयवनाशन ! ॥ १४२ ॥
अरिसा ध्यानयोगश्च रागादीनां विनिर्जयः । साधर्मिकानुरागश्च सारमेतत् तवाऽऽजये ॥ १४३ ॥
अर्हेन देवो गुरुः साधुस्तत्त्वं तीर्थकरोदितम् । इति यस्य स्फुरन्तः संसारोऽस्य करोति किम् ॥ १४४ ॥
इत्याद्यैर्धनैर्धरिः पूरयन् रोदसीतलम् । चारिवशुतेरत्रे प्रासरद् बन्दिगुन्दरः ॥ १४५ ॥
शूलभयाननरो दधे सुधिं च्छब्दं समुज्ज्वलम् । केवलज्ञाननामाऽस्य लोहालोकपक्वाशकम् ॥ १४६ ॥
आरोहकः समत्याज्यः कुम्भिकुम्भे ज्यवाश्रितः । अन्येऽपि बलिनो गोपाः सन्तोऽस्यसंप्रकाः ॥ १४७ ॥
प्रयाणकशतैर्गिभक्तोद्गुर्गसमीपगः । बभूव व्रतशुपालो विदितानारासंहतिः ॥ १४८ ॥
शमस्य मादेवस्याऽऽध्याजैवसंतोषयोरपि । रणपट्टा अवभ्यन्त भीमचारिगभूषजा ॥ १४९ ॥
कोपाहङ्कारयोर्मयालोभयोरपि तत्क्षणम् । कर्मशोणीभूजा भालेऽवभ्यन्त रणपट्टकाः ॥ १५० ॥
अथ सैन्यद्वयं तत्र इदौके रणरङ्गतः । विधन्ते सुभद्रा यत्र साग्निज्ञानपुरस्सरम् ॥ १५१ ॥
रणदूर्वीचमानैर्विन्दिकोलाहलैस्तथा । वीरार्णां सिंहनादैश्च शङ्करादितगभूषदा ॥ १५२ ॥
शरच्छलपतषडैरुच्छलन्निभ्रियुर्मुहुः । तदा जज्ञे सितच्छर्वीः शतानन्दं नगस्तालम् ॥ १५३ ॥
रणकृपाशिरोगिभ्य हुङ्काररवभ्रीषणैः । परिख्याप्तं नभो भाति वाचाऽैरिव राहुभिः ॥ १५४ ॥

नास्तात्मा नास्ति देवोऽपि नास्ति काचन निर्द्विः । नास्ति पुण्यं तथा पापं किन्तु भूतमयं जगत् ॥ १५५ ॥
 एकास्मिन् दृषदि न्यस्य पादद्वन्द्वशुपासकैः । अभ्यर्च्यते शिला त्वन्या शवमण्डनलीलया ॥ १५६ ॥
 किं तथा विहितं पापं यस्या उपरि संस्थितम् । स्थाप्यन्ते चरणा अन्याः पूज्यास्तत्किं कृतं शुभम् ॥ १५७ ॥
 यद् बुद्ध्यते न तत्त्वं तद् यत्त्वं तत्र बुद्ध्यते । अतच्चलोलुपो लोको भिग्मूर्खैर्विप्रतार्यते ॥ १५८ ॥
 इत्थं वचनवीथीभिर्भेङ्गीभिरिव ताडिताः । द्रव्यश्राद्धा अभव्यैस्तैः क्षणादेव विनिजिताः ॥ १५९ ॥
 (चतुर्भिः कलापकम्)

अत्र चारित्रशूपालं प्रणम्य परमार्हताः । अभव्यैस्तैः समं योऽपुं प्रष्टुता रणरञ्जिणः ॥ १६० ॥
 यदुच्यते भवद्भिश्च नास्तीति वचनं भृशम् । अस्तीत्युपेक्षया तच्च घटाकोटिशुपैति भोः ! ॥ १६१ ॥
 चरणस्थापनं भक्तिपूजनं यच्छिलाखलम् । तत्प्रतिष्ठाफलं नाऽऽभिः पुण्यापुण्यशुपाजितम् ॥ १६२ ॥
 इत्थं वाक्यैः सर्वलोहमयैरसैरिवोच्चकैः । पलायाश्चक्रिरे वेगाद्भव्यास्ताडितास्ततः ॥ १६३ ॥
 साकं संचारिभी राजपुत्रैः क्रमागतैरिव । सात्त्विकैरनुभात्रैश्च शान्तैः प्रहरणैरिव ॥ १६४ ॥
 लीलाविलासविच्छित्तिबिम्बोकादिमविभ्रमैः । इत्याद्यैः सहजैर्युक्ता रागवाद्भिहिमांशुभिः ॥ १६५ ॥
 मण्डलाधिपकन्दर्पनिदेशाद् विपया भटाः । स्थायिभिर्मूर्तेजोभिरिव योद्ध्युं डुडौकिरे ॥ १६६ ॥
 (त्रिभिर्विशेषकम्)

तेषां दर्शनतः श्रीगद्गद्वतरापक्षवर्तिनः । द्रव्यतो यतयो नेशुः किकर्तव्यविमोहिताः ॥ १६७ ॥
 स्वबलं भग्नशुद्धीक्ष्य बलात्कर्ममहीशुजः । अशिक्षतेति निर्ग्रन्थान् श्रीमच्चारित्रभूपतिः ॥ १६८ ॥
 युर्यं धन्या महासत्त्वा आजन्मब्रह्मचारिणः । यथाख्यातव्रतास्तीर्णघोरसंसारसागराः ॥ १६९ ॥
 शुष्मदीयं व्रतं भद्राः ! पालितं सफलं तदा । यदाऽमून् विषयान् घोरान् जेतारो ब्रह्मविक्रमैः ॥ १७० ॥
 अन्यथा विषयैरेभिर्ब्रह्मचर्यमहानिधिः । अवश्यं गृह्यते सर्वो भवतां जीवतामपि ॥ १७१ ॥
 असुष्मिन् दुर्ग्रेहे दुर्गे निर्जिते विषयाभिधे । भवाद्दशैर्निजं गोत्रमद्यैवाऽऽऽ विभूष्यते ॥ १७२ ॥
 एषामपि पतिः कामः प्रकामबलदुर्धरः । ब्रह्माद्यास्त्रिदशा येन लीलयैव वशीकृताः ॥ १७३ ॥
 एतज्जयो विधातव्यः शुचिब्रह्मनिपेवणैः । वसतिह्यैणवातादिनवगुप्तिविशेषितैः ॥ १७४ ॥
 इत्युपबृंह्य भूपालो विजितेन्द्रियसंज्ञकम् । ताम्बूलं प्रददौ तेषां स्वहस्तेन प्रसादवत् ॥ १७५ ॥
 अथ चारित्रभूषेन समादिष्टाः समन्ततः । सर्वाङ्गमलसन्नाहा ब्रह्मगुपत्यस्रभासुराः ॥ १७६ ॥
 निरहितातुरङ्गस्था निशातशमसेच्छकाः । योऽहुं ताभिः समं विष्वग् ढौकन्ते स्म प्रहर्षिताः ॥ १७७ ॥ (शुग्मण्)
 तेषां दर्शनमात्रेण प्रणेशुर्विषया भटाः । उदये तेजसां भर्तुः किमु खेलन्ति कौशिकाः ? ॥ १७८ ॥
 शमः कोपमथो मानं मृदुता रणपट्टभृत् । मायामार्जववीरेशो लोभं तोपस्ततोऽजयत् ॥ १७९ ॥
 अथ कर्ममहीपालः साकं चारित्रभूशुजा । योद्ध्युं प्रवृत्तेऽत्यन्तं बन्धसत्ताऽऽदिवर्मभृत् ॥ १८० ॥

मतिश्रुताऽत्राधिमनःक्रेत्रलावरणैः समम् । ज्ञानावरणकर्माऽथाऽचलत् कर्मद्विपातुगम् ॥ १८१ ॥
 चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनादृतिः । आद्या निद्रा निद्रानिद्रा प्रचला च तृतीयका ॥ १८२ ॥
 प्रचलाप्रचलां स्थानधिरिवं नवभिस्ततः । दर्शनावरणं कर्म पाष्णिभागेऽभवत्तराम् ॥ १८३ ॥
 सातासातभिदाभ्यां तु वेदनीयं तदग्रतः । तिर्यग्नारकवृस्वाग्भिदादायुश्चतुर्विधम् ॥ १८४ ॥
 गतिजातितनूपाङ्गवन्धनादिविशेषतः । श्युत्तरशतेन नाम संनह्य प्रगुणं स्थितम् ॥ १८५ ॥
 लघैर्नचैर्द्विधा भिन्नं गोत्रं तस्य पुरस्सरम् । अन्तरायो दानलाभवीर्यभोगोपभोगयुक् ॥ १८६ ॥
 कपायैर्नोकपायैश्च योधैरिच महावलैः । रणकामी भवस्वामी रणक्षेत्रमण्डयत् ॥ १८७ ॥
 ततो व्रतमहर्षिपालः सत्क्रियाकवचोत्तरः । अवर्षद् धर्मचापेन देशनानिर्मितैः खगैः ॥ १८८ ॥
 पात्रस्यानुपघातेनाऽनिल्लवेन गुरोरपि । जिगाय ज्ञानावरणदर्शनावरणे नृपः ॥ १८९ ॥
 जिनेन्द्रसिद्धचैत्यौघसंघस्य द्वेषवर्जनैः । अनन्तदुःखसंभारं सोऽजयद् दृष्टिमोहनम् ॥ १९० ॥
 तत्रिक्रोधपरिहारैर्भवंभ्रमणवारणैः । चारित्रमोहं चारित्रभूपालो जितवांस्तदा ॥ १९१ ॥
 महारम्भपरित्यागैस्तीव्ररागविवर्जनैः । व्रतेशो नरकायुक्तं समूलमुदपाटयत् ॥ १९२ ॥
 सन्मार्गदेशकत्वेन तिर्यगायुस्ततः परम् । विजयेन कपायाणां मनुष्यायुरथाऽज्जयत् ॥ १९३ ॥

तपोभिर्निर्मलैः कामं निर्जराभिः पदे पदे । देवायुष्कं लीलयैव जितवान् संयमाधिपः ॥ १९४ ॥
 गारवाणां परित्यागाद् नीचैर्गोत्रमधिक्षिपत् । उच्चैर्गोत्रं तु चारित्रत्रतायुःपरिपूरणैः ॥ १९५ ॥
 अन्तरायं पराजिग्ये दानलाभाऽनिवारणैः । इत्थं कर्ममहीपालो मूलादुन्मूलितस्तादा ॥ १९६ ॥
 जितकामी ततः श्रीमच्चारित्रिक्षितनायकः । निर्वाणनगरीं प्राप भासुरां शाश्वतैः सुखैः ॥ १९७ ॥
 तदाऽऽदेशेन भव्यानां प्रतिबोधपरायणः । बलभद्रमहीपाल ! वंभ्रमीमि यथाविधि ॥ १९८ ॥
 तत्त्वार्थरसिकामेनां देशनां कर्मनाशिनीम् । श्रुत्वा संसारभीतः सन् उवाच बलभद्रराट् ॥ १९९ ॥
 तावदकंभवस्तापो यावच्छत्रं न तन्यते । तावद्भवस्य भीर्योवद् न श्रुता धर्मदेशना ॥ २०० ॥
 प्रभो ! देशविरत्याख्ये यथा पुरि वसाम्यहम् । तथा कुरु गुरुपास्तेः सर्वमल्पमिदं मम ॥ २०१ ॥
 क्रमात्त्रोपितेनेशश्चारित्रो द्रक्ष्यते मया । तस्माद्भीष्टसिद्धिर्मे भवितैव महामते ! ॥ २०२ ॥
 ततो देशविरत्याख्यगुणान् देहि महायुने ! ततोऽप्युवाच निर्ग्रन्थः क्षमादिगुरुषोपमः ॥ २०३ ॥
 सम्यक्त्यपूर्वकं पञ्चाऽणुव्रतानि गुणास्त्रयः । शिक्षाव्रतानि चत्वारि व्रतान्येतानि गेहिनाम् ॥ २०४ ॥
 श्रुत्वेदं स सम्यक्तेन पूर्वकं गृहमेधिनम् । व्रतानि द्वादशाऽष्टलाद् महाबलनिदेशतः ॥ २०५ ॥
 तद्गदन्येऽपि भावेन जगृहुर्द्वादशव्रतीम् । सम्यक्श्रद्धानसंयुद्धा यथा राजा तथा प्रजा ॥ २०६ ॥
 प्रतिज्ञेयमभूत् तेषां सप्तानामपि धीमताम् । अन्यैरपि हि तत्कार्यं यद्येकः कुरुते तपः ॥ २०७ ॥

ते सर्वेऽथ चतुर्थादि कर्मग्रन्थविभेदकृत् । चतुर्थपुरुषार्थस्य कारणं तेपिरे तपः ॥ २०८ ॥
 अथ दुष्यति मे मूर्ध्ना दुष्यत्यत्र ममोदरम् । वर्ततेऽद्याऽरुचिः प्राज्यरसवीर्यत्रिपाकतः ॥ २०९ ॥
 अद्याहारस्य नामापि सर्वथा न सुखायते । अथोद्गारैर्मुखं वाऽपि कटुकैः कटुकैरिव ॥ २१० ॥
 व्यपदिश्येति राजर्षिः स्वस्याऽधिकफलेच्छया । पारणांहऽपि नाऽभुङ्क्ते मायया तान् व्रत्रश्च सः ॥ २११ ॥
 भूयसा तपसा शश्वद् मायामिश्रेण सर्वतः । स्त्रीवेदकर्म सोऽवध्नाद् महावलमहापुनिः ॥ २१२ ॥
 अर्हद्भक्त्यादिभिः स्थानैर्विशत्या नृपसंयमी । तीर्थकृत्त्रामकर्मोच्चैर्धीमानर्जितवानिति ॥ २१३ ॥
 अर्हतां प्रतिमाऽऽर्चाभिरर्हतां स्तवनादिभिः । एकमर्जितवान् स्थानमवर्णादिनिवारणैः ॥ २१४ ॥
 सिद्धिस्थानेषु सिद्धानामुत्सवैः प्रतिजागरैः । एकत्रिंशत्सिद्धशुणकीर्तनैश्च द्वितीयकम् ॥ २१५ ॥
 प्रवचनोन्नतेः सम्यग् ग्लानवालादिसाधुषु । अनुग्रहमनोज्ञायाः स्थानमनत् तृतीयकम् ॥ २१६ ॥
 गुरुणामञ्जलेर्वन्धाद्ब्रह्माहारादिदानतः । असमाधिनिषेधेन स्थानमेतत् तुरीयकम् ॥ २१७ ॥
 स्वविरा द्विविधा प्रोक्ता वयसा सुगुणैरपि । तेषां भक्तिविधानेन पञ्चमं स्थानकं विदुः ॥ २१८ ॥
 बहुश्रुतानां ग्रन्थाऽर्थवेदिनां तच्चशालिनाम् । प्राशुकाऽत्रादिदानेन षष्ठं स्थानमुदीरितम् ॥ २१९ ॥
 तपस्विनां सदेतकृत्तपःकर्मस्थिरात्मनाम् । विश्रामणादिनात्सल्यात् सप्तमं स्थानमिष्यते ॥ २२० ॥

ज्ञानोपयोगसातस्य द्वादशाङ्गाऽऽगमस्य च । सूत्रार्थोभयभेदेन स्थानं ननु तदष्टमम् ॥ २२१ ॥
 शङ्खाविहीनं स्थैर्यादिसहितं दर्शनं स्मृतम् । शमादिलक्षणं यत्तु स्थानकं नवमं मतम् ॥ २२२ ॥
 विनयो यथतुर्भेदो ज्ञानाद् दर्शनतोऽपि च । चारित्रादुपचाराच्च स्थानं तद् दशमं मतम् ॥ २२३ ॥
 आवश्यकं भवेत् स्थानमेकादशमिदं पुनः । इच्छादिदशथा या सा सामाचारी जिनोदिता ॥ २२४ ॥
 शीलव्रतं विशुद्धं यद् नवगुप्तिनियन्त्रितम् । तत्पाल्यं निरतीचारं स्थानं तद् द्वादशं भवेत् ॥ २२५ ॥
 त्रयोदशमिदं स्थानं क्षणे क्षणे लवे लवे । शुभध्यानस्य करणं प्रमादपरिचर्जनात् ॥ २२६ ॥
 तपो विधीयते शक्त्या बालाभ्यन्तरभेदतः । असमाधिपरित्यागात् स्थानसुक्तं चतुर्दशम् ॥ २२७ ॥
 त्यागोऽतिथिसंविभागः शुद्धात्रोदकदानतः । तपस्विनां स्वयं शक्त्या स्थानं पञ्चदशं तु तत् ॥ २२८ ॥
 वैयाहृत्यं तु गच्छस्य बालादिदशभेदतः । भक्तविश्रामणाद्यैः स्यात् स्थानं षोडशकं किल ॥ २२९ ॥
 समाधिः सर्वलोकस्य पीडादिकनिवारणात् । मनःसमाधिजननं स्थानं सप्तदशं भवेत् ॥ २३० ॥
 अपूर्वज्ञानग्रहणात् सूत्रार्थोभयभेदतः । अष्टादशमिदं स्थानं सर्वज्ञैः परिभाषितम् ॥ २३१ ॥
 श्रुतभक्तिः पुस्तकानां लेखनादिषु कर्मसु । व्याख्याव्याख्यापनैरेकोनविंशं स्थानकं भवेत् ॥ २३२ ॥
 प्रभावानामवचने विद्यावादनिमित्ततः । शासनस्योक्तोर्यां स्यात् स्थानं विंशतिसंज्ञकम् ॥ २३३ ॥

एकैकं तीर्थकृत्रामकर्मवन्धस्य कारणम् । सर्वैराराधितैरेभिस्तद् ववन्ध स संयमी ॥ २३३ ॥
 पूर्वलक्षचतुरशीत्यायुष्को नृपसंयमी । पर्यन्तमात्मनो ज्ञात्वा व्यथादाराधनामिति ॥२३५॥
 अकालविनयाद्यैर्यो ज्ञानाचारेऽष्टरूपिणि । अतीचारः कृतस्तत्र स्याद् मिथ्या दुष्कृतं मम ॥२३६॥
 अप्रधादर्शनाऽऽचारे भेदैर्निःशङ्कितादिभिः । योऽतीचारः कृतस्तत्र भूयाद् मे दुष्कृतं खलु ॥२३७॥
 समितिभिः पञ्चभिश्च गुप्तिभिस्तिस्रभिर्वृतम् । पालितं यद् न चारित्रं तत्र मे दुष्कृतं तथा ॥२३८॥
 तपसि द्वादशभेदे बाह्याभ्यन्तरभेदतः । योऽतीचारः कृतस्तत्र मिथ्या मे दुष्कृतं भवेत् ॥२३९॥
 निगूहितं बलं यच्च धर्मानुष्ठानकर्मसु । तमहं भावतो वीर्याचारं निन्दाभिः सर्वतः ॥ २४० ॥
 त्रसानां स्थावराणां च या हिंसा प्राणिनां कृता । क्रोधादिभिः कर्पायैश्च यदलीकं मयोदितम् ॥ २४१ ॥
 यत् कापि भूरि वाऽल्पं च परद्रव्णिणमाहतम् । तैरथं दिव्यमानुष्ये यन्मैथुनमकारि च ॥२४२॥
 लोभोद्रेकाद् मयाऽकारि बहुभेदपरिग्रहः । प्रत्यक्षं सर्वसिद्धानां सर्वं निन्दाभि तत् त्रिधा ॥ २४३ ॥

(युग्मम्)

प्राणिघातो मृषावादोऽदत्तादानं च मैथुनम् । परिग्रहस्तथा क्रोपो मानो माया च लोभकः ॥२४४॥
 रागो द्वेषो रत्यरत्याभ्याख्यानं कलहस्तथा । पैशुन्यं परिवादश्च माया सूदृतमेव च ॥ १४५ ॥
 मिथ्यादर्शनशल्यं च भवसन्ततिकारणम् । अमून्यष्टादशाऽव्यस्थानानि व्युत्सृजाम्यहम् ॥२४६॥

एकेन्द्रियादिका जीवा ये केचन भवाम्बुध्रौ । भ्रमता पीडितास्त्रिंशं तान् क्षमयामि शुद्धहृत् ॥२४७॥
 यच्चक्रे पापशास्त्रादि तद् निन्दाभि समाहितः । शीलं यत् पालितं शुद्धं तदभिष्टामि तत्त्वतः ॥२४८॥
 ग्लानानां यत्समाचीर्णं वैयावृत्त्यादिकं मया । पद्भिर्वावश्यकं शुद्धं यच्चक्रे तत् स्वर्गिभ्यद्दम् ॥२४९॥
 शरणं मम तीर्थेशाः सिद्धाश्च शरणं मम । साधवः शरणं सर्वे धर्मः शरणमार्हतः ॥ २५० ॥
 उपधिं देहमाहारशुद्धासेनान्तिमेन च । त्रिविधं व्युत्सृजाम्बुध्रैर्निर्ममत्वाविभूषितः ॥ २५१ ॥
 ये जानन्ति जिनाः सम्यगपराधान् मया कृतान् । तान् भूरिभावतः सर्वान् गेहंSहं सिद्धसाक्षिकम् ॥२५२॥
 एष जीवः क्रियत् पापं छत्रस्थः स्मरति स्वयम् । यदहं न स्मराम्यत्र मिथ्या दुष्कृतमस्तु तत् ॥२५३॥
 वर्तमानजिनेन्द्राणां सिद्धानां च गुरस्सरम् । प्राक् कृतं दुष्कृतं सर्वं निन्दापि व्युत्सृजामि च ॥२५४॥
 शुभध्यानपरो मृत्वा नमस्कारपरायणः । भासुरे वैजयन्त्याख्ये विमाने जातवान् सुरः ॥२५५॥
 अन्येऽपि मुनयः कृत्वा राधानां पावनाशयाः । तस्मिन्नेव विमानेऽगुः पूर्वं संकृतिता इव ॥ २५६ ॥
 पडपि मुनय एते भावनापावनान्तः—करणक्रमलभाजो ज्ञातसिद्धान्ततत्त्वाः ।
 सुगुरुचरणसेवाब्धकीर्तिप्रचाराः सुरसदनमगच्छन् वैजयन्ताभिधानम् ॥२५७॥
 इत्याचार्यश्रीविनयचन्द्रसूरिविरचिते श्रीमल्लिस्वामिचरिते महाकाव्ये विनयाङ्केऽन्तरङ्गदेशनागर्भितः प्रथम-
 द्वितीयभवव्यावर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ॥

अथ चतुर्थः सर्गः ।

जिनानामिव नाभेयः सरसामिव मानसम् । तरूणामिव कल्पद्रुमैरतश्चक्रिणामिव ॥ १ ॥
 देवानामिव सुत्रामा ग्रहाणामिव भास्करः । द्वीपानामादिमो द्वीपो जम्बूद्वीपोऽस्ति विश्रुतः ॥ २ ॥ (सुग्मम्)
 तत्राऽस्ति भरतक्षेत्रं क्षेत्रवत् प्राज्यविस्तरम् । बहुधान्यायसामर्थ्यं यतः प्रसरति क्षितौ ॥ ३ ॥
 विदेहविषयस्तत्र ग्रामाकरपुराकुलः । नोपमानं नोपमेयमन्येषां दधते श्रिया ॥ ४ ॥
 निधानानीव पुण्यानां कुण्डानीव यशोऽर्णसाम् । प्रतिग्रामं प्रतिपुरं यत्र चैत्यानि रेजिरे ॥ ५ ॥
 यत्र ग्रामाः पुरायन्ते स्वर्गायन्ते पुरायपि । उपमानविहीनानि नगराणि गुरूणि तु ॥ ६ ॥
 तत्राऽस्ति मिथिलानाम नगरी श्रीगरीयसी । श्वस्तनीवचनानीव गुणिन्यो यत्र योषितः ॥ ७ ॥
 यच्चैत्यधूपेवेलोत्थधूमवल्लीभिरम्बरे । अयन्नपट्वासत्वं खेचरीणां वितन्यते ॥ ८ ॥
 दधाना जगती श्लाघ्यास्तु रङ्गैः शुभदर्शिनैः । प्रासादा यत्र राजन्ते मत्तवारणभासुराः ॥ ९ ॥
 यस्यां गणकृतं व्यर्थं शास्त्रेष्वेव निशम्यते । विद्वद्रणकृतं विष्वक् प्रमाणं जिनवाक्यवत् ॥ १० ॥

कुम्भभ्रूवैरिगर्वाब्धेः कुम्भः कीर्तिसुधाम्भसः । तत्राभ्रूद् भूपतिः कुम्भः कामकुम्भ इवार्थिनाम् ॥ ११ ॥
 सश्रीके यस्य खड्गाब्धौ शङ्खशीतांशुपुष्करे । कीर्तयः प्रत्यनीकानां निपेतुर्निम्नगा इव ॥ १२ ॥
 भ्रमन्त्याः शेषकैलासत्रियुव्याजाद् जगत्त्रये । यत्कीर्तेश्चण्डिकाकान्तेर्वासुकः स्थानभूरभूत् ॥ १३ ॥
 यत्त्वङ्गः समितौ स्वर्गिसुक्ताभुयतः स्रजम् । समासाद्य दधौ कक्षान्वितदन्तावलश्रियम् ॥ १४ ॥
 वक्त्रप्रभापराभूतपार्वणेन्दुः प्रभावती । सतीमतल्लिका तस्य जज्ञे देवी प्रभावती ॥ १५ ॥
 तस्याः शीलमनश्शीलं लोकंभीणा गुणा अपि । रूपं सुरूपसुर्वदयाः वाचोऽपि च सुधासुचः ॥ १६ ॥
 सुविस्तीर्णनितम्बश्रीर्या चचार शनैः शनैः । मत्पतेर्धृतभूषीठभारो मा यूद् महानिति ॥ १७ ॥
 बुभुजे कुम्भभूपालो भोगसौरुयं तया समम् । लक्ष्म्येव लक्ष्मीरमणः शच्येव च शर्चापतिः ॥ १८ ॥
 इतो महाबलस्याथ जीवः पूर्णनिजस्थितिः । मच्युत्याऽच्युतसत्कर्मा वैजयन्तविमानतः ॥ १९ ॥
 अश्वयुक्संस्थिते चन्द्रे क्रूरग्रहविवर्जिते । फाल्गुनश्वेतचतुर्थ्यां दिवसे विजयाभिधे ॥ २० ॥
 श्रीमत्कुम्भनृपागारे देव्याः कुक्षाववातरत् । कन्दरायां सुवर्णाद्रिः कल्पोपपदशाखिवत् ॥ २१ ॥

(त्रिभिविंशेषकम्)

तदावतारयाभिण्यां सुखसुप्ता महासती । वीक्षाञ्चक्रे क्रमादेतान् महास्वप्नान् प्रभावती ॥ २२ ॥
 मोक्षीरधारारागौराङ्गः ककुब्जान् मदमेदुरः । उन्नदन् मधुरध्वानमानन्दं प्रोद्दिरन्निव ॥ २३ ॥

चतुर्भिर्दिशैः शुभ्रैरुपायैरिव भूपतिः । करी मदरुचिः मेह्णद्रोलम्बरवडम्बरी ॥ २४ ॥
 रज्यञ्छिरिव काश्मीरै रोजितः स्कन्धकेसरैः । केसरी सौम्यकामास्यः शरलीकृतत्रालधिः ॥ २५ ॥
 करीश्वरकरक्रोडस्वर्णकुम्भजलोर्मिभिः । संसिच्यमानपुण्यट्टुरिव लक्ष्मीः पुरःस्थिता ॥ २६ ॥
 कल्पट्टुपारिजातादिप्रसूनस्तोमगुम्फितम् । दाम दामाऽच्छिन्नमिव चञ्चलायाः सदा श्रियाः ॥ २७ ॥
 तन्वन् कुवलयोच्छ्रासं दृक्चकोरसुदं दिशन् । राजमानः करै राजा पुण्यपादपदोहदः ॥ २८ ॥
 भाभिरुद्धोतितशेषदिक्चक्रश्चक्रवान्धवः । पूर्वाद्रिमौलिमाणिक्यपद्मिनीवनवल्लभः ॥ २९ ॥
 सुवर्णकिङ्किणीक्वणैर्जगतोऽशेषसंपदः । व्याहरन्निव सद्रंशभ्राजिष्णुश्चपलो ध्वजः ॥ ३० ॥
 नीलाम्बरोऽम्बरेणेव रोचिष्णुः मवलैर्दलैः । कामकुम्भः श्रियो देव्याश्चित्रं लीलाविलासभूः ॥ ३१ ॥
 आकण्ठं पूर्णमम्भोभिः सुधाकुण्डमित्रापरम् । तापोपतापविध्वंसि पद्मरम्यं सरोवरम् ॥ ३२ ॥
 मर्यादोदयरोचिष्णुभ्राजिष्णुर्वाहिनीशतैः । सार्वभौमभ्रमं चिन्वन् गम्भीरः सरितांपतिः ॥ ३३ ॥
 गर्भजीवस्फुरत्प्राज्यहर्षव्यतिकरादिव । विमानमनुगं स्फूर्जत्किङ्किणीक्वणभासुरम् ॥ ३४ ॥
 किं रोहणं करे कृत्वा किंवा रत्नाकरं पुनः । रत्नोच्चयः पुरः पुण्यसम्पदा प्राशुतीकृतः ॥ ३५ ॥
 दधानो वैदुषीं भ्रान्तिं ज्वालामालाकरालितः । उद्यद्दिनेशसदृशो निर्धूमश्च विभावसुः ॥ ३६ ॥

इत्येतान् हर्षकल्पद्रोः सुमेरुगिरिकन्दरान् । प्रभावती महादेवी दृष्ट्वा स्वमान् व्यभुञ्जत ॥ ३७ ॥
 (पञ्चदशभिः कुलकम्)
 इतस्तत्र समागत्य सर्वेऽपि त्रिदशेश्वराः । चलत्कुण्डलाणि क्यरचितेन्द्रधनुर्दुतः ॥ ३८ ॥
 किरिटस्पृष्टभूषणैः नैत्रैर्नीलोत्पलैरिव । प्रभावतीं समभ्यर्च्य पेटुस्त्रवनमीदृशम् ॥ ३९ ॥
 प्रभात्रति ! नमस्तुभ्यं प्रभावातिशयान्विते ! । सदृष्ट्वाऽदोपतीर्थेश्वरबरोहणचूलिके ! ॥ ४० ॥
 प्रभावमहिमालास्यमौपथं सुदृशां परम् । अनूपेऽम्बुनिपानं च मरौ नद्यवतारणम् ॥ ४१ ॥
 दरिद्राणां धनमिदं प्रपा भवपथे नृणाम् । यस्त्वया त्रिजगन्नाथो ध्रियते कुक्षिकन्दरे ॥ ४२ ॥ (युग्मम्)
 प्रभावतीमिति स्तुत्वा द्वीपे नन्दीश्वराभिधे । कृत्वा महोत्सवं स्थानं स्वं स्वमीयुः सुरोत्तमाः ॥ ४३ ॥
 स्वमान्तादपि जाग्रत्या प्रभावत्या महीपतेः । कथयामासिरे प्रातर्यथादृष्टममून्यथ ॥ ४४ ॥
 ऋजुना मनसा स्वमान् विचार्य क्षोणिनायकः । आचख्याविति ते देव्यपत्यत्रं भविष्यति ॥ ४५ ॥
 विशेपतस्त्वमीपां तु फलं ज्ञातुं धरेश्वरः । आजूहवत् प्रतीहारात् स्वमशास्त्रविशारदान् ॥ ४६ ॥
 पार्वणेन्दुवदाऽऽनन्दसम्पादनकृतोद्यमाः । वंशगोरोचनापुण्ड्रा आजगमुः स्वमपाठकाः ॥ ४७ ॥
 आर्यवेदेन्द्रवान् मन्त्रानुच्चार्योद्दामया गिरा । उपात्रिक्षन्नासनेषु मराला नलिनेष्विव ॥ ४८ ॥
 आसयामास भूपालो जायां जवनिकान्तरे । अर्थेपा न्यगदत् स्वमानाऽऽन्तस्त्वयुजा गिरा ॥ ४९ ॥

स्वमान् द्वासप्ततिं राजन् ! प्रशस्तान् कोविदा विदुः । तन्मध्यात् त्रिंशत् तेषु महास्वप्नांश्चतुर्दश ॥ ५० ॥
 अर्हतां चक्रिणां माता चतुर्दशैव पश्यति । हरेर्माता तथा सप्त चतुरः सीरिणोऽपि च ॥ ५१ ॥
 अमुत्र भरतक्षेत्रे जिना अष्टादशाऽभवन् । चक्रिणोऽष्टौ भरताद्याः पद्मवण्डभरतेश्वराः ॥ ५२ ॥
 एकोनविंशतीर्थेशजनिरूढाव्यतेऽधुना । अथवा चक्रिणो राजन् ! नवमस्य हि साम्प्रतम् ॥ ५३ ॥
 परितुष्टोऽथ भूनाथस्तद्वचःश्रवणादसौ । ददौ ग्रामाकराद्युच्चैर्वासोऽलङ्करणादि च ॥ ५४ ॥
 वस्त्रालङ्करणैरेते कल्पद्रुमदलैरिव । राजमाना ययुर्गेहं श्रिया श्रीदिविडम्बिकाः ॥ ५५ ॥
 देवानुभावसम्पूर्णमनोरथतया भृशम् । मुदितायाः सुखेनैव गर्भो देव्या व्यवर्धत ॥ ५६ ॥
 सार्धाष्टमादिने मासनवके गतवत्यथ । मार्गविद्युद्भेकादश्यामश्विन्यां च निशाकरे ॥ ५७ ॥
 श्रेष्ठेषु स्थितेषु चैस्तज्जन्मौको दिदृक्षया । एकोनविंशमर्हन्तं नीलाभं कुम्भलाञ्छनम् ॥ ५८ ॥
 प्राग्जनमाययोपात्तस्त्रीकर्मत्वेन कन्यकाम् । प्रभावती प्रसूते स गङ्गे च स्वर्णपञ्चिनीम् ॥ ५९ ॥

(त्रिभिर्विंशोपकम्)

अनुकूला वदुर्वातास्तज्जन्मसुखिता इव । सुप्रसन्ना दिशोऽभूवन् कृतकृत्या इव प्रजाः ॥ ६० ॥
 अरिष्ठानि क्षयं जग्मुः शुभशस्यमभूद् जगत् । नारकाणामपि सुखमाकस्मिकमभूत् क्षणम् ॥ ६१ ॥
 दिक्कुमार्यो विदित्वाऽथ तज्जन्मासनकम्पतः । अधोलोकात् समाजगुरुष्वौ देव्यः ससंभ्रमम् ॥ ६२ ॥

तार्थताः—

भोगङ्करा भोगव्रती सुभोगा भोगमालिनी । सुवत्सा वत्समित्रा च पुष्पमाला त्वनिन्दिता ॥ ६३ ॥
एकोनविंशतीर्थशमम्बां च जंगतां पतेः । अनुप्रदक्षिणीकृत्य नत्वा भक्त्येत्थमूचिरे ॥ ६४ ॥
समुद्घोषितसुवने ! जगन्नायकजन्मना । जगद्दन्धगुणाधारे ! जगन्मातर्नमोऽस्तु ते ॥ ६५ ॥
अधोलोकनिवासिन्यो वयमष्टौ जगन्नते ! । तीर्थकृज्जन्ममहिमां कर्तुं कामा इहागताः ॥ ६६ ॥
असत्तस्तद् न भेतव्यमुक्तत्वा पूर्वोत्तरस्थिताः । प्राङ्मुखं सृत्तिकौकस्ताश्चक्रुः स्वम्भसहस्रयुक् ॥ ६७ ॥
अभितः स्रुत्तिकाधाम ततः संवत्तत्रायुना । कण्टकतृणकाष्ठायमायोजनमपाहरन् ॥ ६८ ॥
अथ संहृत्य पवनं प्रणम्य जिननायकम् । आसन्नाऽऽसनमासीना गायन्त्योऽस्थुर्यथाविधि ॥ ६९ ॥
सुवर्णाद्रिकृतावासास्तद्रदासनकम्पतः । ऊर्ध्वलोकात् समाजगुरष्टौ देव्यस्तथाऽपराः ॥ ७० ॥
मेघङ्करा मेघवती सुमेधा मेघमालिनी । तोयधारा विचित्रा च वारिपेणा बलाहिका ॥ ७१ ॥
विकृत्य जलदं कृत्वा प्रशान्तरजसं महीम् । विधाय पुष्पवृष्टिं च ता गायन्त्योऽवतस्थिरे ॥ ७२ ॥
पौरस्त्यरुचकादष्टौ पूर्वस्या दिश आगताः । हस्तस्थदर्पणा देव्यो जगुस्तत्रार्हतो गुणान् ॥ ७३ ॥
ताश्च नन्दोत्तरानन्दे सुनन्दानन्दिवर्द्धने । विजया वैजयन्ती च जयन्ती चाऽपरजिता ॥ ७४ ॥

अपान्यरुचकाद्रिस्था दक्षिणस्या दिशोऽपराः । अष्टात्रेत्य स्वादिग्भागेऽग्रायन् ऋज्वारपाणयः ॥ ७५ ॥

ताश्चेमाः-

समाहारा सुमदत्ता सुमवृद्धा यशोधरा । लक्ष्मीवती शेषवती चित्रगुप्ता वसुन्धरा ॥ ७६ ॥

ततस्तस्य गिरेरेव प्रहृष्टा वारुणीदिशः । संस्थानं तत्र देव्योऽष्टौ चक्रुर्व्यजनपाणयः ॥ ७७ ॥

ताश्चेमाः-

इलादेवी सुरादेवी पृथिवी पद्मवत्यथ । एकनासाऽनत्रमिका भद्रशोकेति नामतः ॥ ७८ ॥

एवमुत्तरदिग्भागादपि रुचकवर्तिनः । समेत्याष्टौ स्थितिं चक्रुस्तत्र चामरपाणयः ॥ ७९ ॥

ताश्चेमाः-

अलम्बुशा मिश्रकेशी पुण्डरीका च वारुणी । हासा सर्वप्रभा चैव श्रीर्हीरित्यभिधानतः ॥ ८० ॥

चतस्रो विदियुचकात् सदीपा दिक्षुमारिकाः । चित्रा चित्रकनका सुतारा सौत्रामणी तथा ॥ ८१ ॥

प्रणिपत्य जगन्नाथं जगन्नाथस्य मातरम् । ईशान्यादिविदिकसंस्था वभूदूर्वापपाणयः ॥ ८२ ॥

देव्योऽन्या मध्यरुचकात् चतस्रः समुपस्थिताः । रूपा रूपाञ्चिका चाऽपि सुरूपा रूपकावती ॥ ८३ ॥

ताश्चतुरङ्गुलीवर्जं नालं छित्त्वा भुवोऽन्तरे । क्षित्त्वा रत्नमयं रत्नदूर्वापीठं विचक्रिरे ॥ ८४ ॥

विहाय पश्चिमां जन्मगृहाद् दिक्षु तिसृष्वपि । रम्भागृहाणि चत्वारि देव्यस्ताथ विचक्रिरे ॥ ८५ ॥

तेषां मध्ये चतुःशालं विशालं निजचित्तवत् । प्रत्येकं रचयामासुः सिंहासनविक्रस्वरम् ॥ ८६ ॥
 दाक्षिणात्ये चतुःशाले नीत्वाऽसुं विनिवेश्य च । सिंहासने सुतैलेनाऽभ्यानञ्जुर्मृदु मर्दनम् ॥ ८७ ॥
 जनन्या समभ्यर्च्य शीघ्रशुद्धत्यं च प्रभुम् । निन्यरे निमृत्तं देव्यः पौरस्त्ये कदलीगृहे ॥ ८८ ॥
 तत्र गन्धाम्बुभिः पुष्पाम्बुभिः शुद्धाम्बुभिस्तथा । द्वावपि स्नपयित्वाथ भूपयन्ति विभ्रूपणैः ॥ ८९ ॥
 नीत्वोत्तरस्या रम्भायाः सदने हरिचन्दनैः । प्रज्वाल्याऽरणिना वह्निं ताश्च भूर्तिं विचक्रिरे ॥ ९० ॥
 रक्षावन्धं व्यधुस्ताश्च जननीस्वामिनोः करे । रक्षा दुरितभिद्रैवां लभते सर्ववस्तुषु ॥ ९१ ॥
 पर्वतायुर्भवेत्युच्चैरुक्त्वा कर्णान्तिके प्रभोः । अत्रादयंस्ततो रत्नपापाणौ कांस्यतालवत् ॥ ९२ ॥
 स्रुतिकाथाम ता निन्युर्जननीं जिनमप्यथ । पटपञ्चाशद्विकुमार्यस्ता गायन्त्योऽवतस्थिरे ॥ ९३ ॥

इतश्च-

सौधर्मे प्रथमे कल्पे कल्पेशोऽनल्पवैभवः । अनेकदेवदेवीनां कोटीभिः परिवारितः ॥ ९४ ॥
 ग्रीयमानगुणग्रामो गन्धर्वैः कोमलस्वनैः । स्तूयमानयशाश्वारु चारणैर्विकृदालिभिः ॥ ९५ ॥
 दोधूयमानचमरो देवनारीभिरादरात् । यावदास्ते हरिस्तावदासनं कम्पमासदत् ॥ ९६ ॥
 (त्रिभिविशेषकम्)
 तत्रकम्पादसौ रुष्टस्ताप्रीकुर्वन् दृशोयुगम् । अन्तर्ज्वलत्कोपवह्निज्वालाः प्रकटयन्निव ॥ ९७ ॥

वकीकुर्वन् श्रुत्रोर्युग्मं क्रोदण्डमिव भीषणम् । ज्वलज्ज्वालालकुलं पाणौ वज्रं वज्रधरोऽधरत् ॥ ९८ ॥
 तत्क्रोपाटोपमुद्गीक्ष्य नम्रमौलिः कृताञ्जलिः । प्राचीनवहिपं प्रोचे नैगमेपी चमूपतिः ॥ ९९ ॥
 कथङ्कारं प्रभो ! क्रोपो मयि सत्यपि तन्यते । शृणु स्वाऽऽसनकम्पस्य कारणं श्रोत्रपारणम् ॥ १०० ॥
 द्वीपात्रे जम्बूद्वीपेऽस्मिन् वर्षे दक्षिणभारते । मिथिलायां महापुर्यां श्रीमत्कुम्भमहीपतेः ॥ १०१ ॥
 पट्टदेव्याः प्रभावत्या अद्यैव त्रिजगत्पतिः । एकोनत्रिंशतीर्थेशो भगवान् समजायत ॥ १०२ ॥ (युग्मम्)
 तेनासनप्रक्रम्पोऽयं तीर्थकृज्जन्ममूचकः । दिव्यसौख्यप्रमत्तानां कथं वोऽवधिरन्यथा ॥ १०३ ॥
 श्रुत्वेदं त्रिदशाधीशस्तास्मिन् दुश्चिन्तिते निजे । मिथ्यादुष्कृतमवदन् निन्दन्बाल्मप्रमादिताम् ॥ १०४ ॥
 अथोत्थायाऽऽसनादिन्द्रः सप्ताष्टौ च पदान्यऽदात् । संस्रुवं जिननाथस्य तत स्तोतुं प्रचक्रमे ॥ १०५ ॥
 सम्पूर्णस्त्वं त्रिभिर्ज्ञानैर्निर्भवासादपि प्रभो ! । अतोऽपि यो गुणोच्छ्रायः स भवेत् कस्य गोचरः ॥ १०६ ॥
 एवं जिनस्तुतिं कृत्वा सेनान्यं हरिणाननम् । आदिदेशेति सुत्रामा गिरा धीरप्रशान्तया ॥ १०७ ॥
 जम्बूद्वीपे मिथिलायां श्रीमत्कुम्भस्य भूपतेः । एकोनत्रिंशस्तीर्थेशः प्रभावत्यामजायत ॥ १०८ ॥
 कर्तुं तस्या जनित्वात्रमाहूयन्तां दिवौकसः । कल्याणिकोत्सवत्रिधेरधिकारो यतोऽस्ति नः ॥ १०९ ॥
 अवादयदसौ घण्टां परिमण्डलयोजनाम् । सुघोषां तन्विनादेन घोषः सर्वास्वजायत ॥ ११० ॥
 द्वात्रिंशतीविमानानां घण्टालक्षेण्वथ स्वनः । समकालं समुत्तस्ये शब्दाद्वैतमभूत् तदा ॥ १११ ॥

संभ्रान्तान् रणनैस्तासां दृष्ट्वा तानिति सोऽवदत् । जन्मन्नात्रे जिनेन्द्रस्य सहेन्द्रेण प्रसर्पताम् ॥ ११२ ॥
केऽपि शक्राज्ञया चेलुः केचिद् भक्त्या जिनं प्रति । विचित्रैर्वाहनै रूढास्त्रिदशाः शक्रसन्निधौ ॥ ११३ ॥
पालको द्युसदीशेनाऽऽभियोगिकशिरोमणिः । आदिष्टो विदधे वेगाद्दिमानं बहुमानतः ॥ ११४ ॥
भुजैरिव ध्वजैर्दृष्ट्यच्छत्रैर्हसदिवोज्ज्वलैः । वीक्ष्यमाणं यदुत्तुङ्गैर्वाक्षर्नयनैरिव ॥ ११५ ॥
ततः प्रदक्षिणीकृत्य प्राच्यसोपानवर्त्मना । द्युसन्नाथो विमानं तदारुरोह समं सुरैः ॥ ११६ ॥ (द्युगम्)
गन्धर्वनाट्यानीकाभ्यां कौतुकाक्षिप्तमानसः । अभिस्वयम्भूरमणं तेनाचालीत् पुरन्दरः ॥ ११७ ॥
हस्तिवाहन ! मा गास्त्वं पुरः सिंहदृतो मम । अश्वसादिन्नितो याहि महिपो मम वाहनम् ॥ ११८ ॥
सर्पगामिन्नितो याहि न मे ताक्षर्यः सहिष्यते । मद्विमानं विमानाग्रैः किं घट्टसि सुभ्राशन ! ? ॥ ११९ ॥
इत्थं सौधर्मकल्पस्य देवानां परिसर्पताम् । कोलाहलैर्नभो व्यापि सरिद्धोपैरिवाभ्युधिः ॥ १२० ॥
अथाऽसंख्यातद्वीपाब्धीनतिक्रम्य क्षणादपि । संक्षिपन् संक्षिपन्तुचैस्ताद्गन्धवत् पुरन्दरः ॥ १२१ ॥
भारते दक्षिणे पुर्यी मघवा समुपागतः । तस्मादुत्तीर्ष्य तीर्थशं तदम्बां चाऽनमत्तराम् ॥ १२२ ॥
प्रभावति ! प्रभायुक्ते ! जिनकल्पद्रुमप्रदे ! । नभो दत्तजगदीपे ! नमश्चिन्तामणिप्रदे ! ॥ १२३ ॥
इति प्रभावतीं स्तुत्वा दत्त्वा च स्वापिनीं हरिः । प्रतिकल्पं प्रभोर्मुक्त्वा चालितोऽभिसुराऽचलम् ॥ १२४ ॥
वज्रं छत्रं जिनं विभ्रच्चामरे च पृथक् पृथक् । इतीन्द्रः पञ्च रूपोऽभूद् मार्गे मेरुं प्रति व्रजन् ॥ १२५ ॥

ततो देवाङ्गनादेवकोटिलक्षसमन्वितः । पूरयन् गगनं तूर्यघोषैर्हर्षमयैरिव ॥ १२६ ॥
 निमेषार्धेन गत्वाऽसौ सुवर्णाचलचूलिकाम् । अतिपाण्डुकम्बलायां शिलायां प्राङ्मुखः स्थितः ॥१२७॥
 एवमीशानकल्पेशः सनत्कुमारसंज्ञिकः । माहेन्द्रो ब्रह्मलोकेशो लान्तकस्त्रिदशाधिपः ॥ १२८ ॥
 शुक्रशक्रः सहस्रार आनतः प्राणतेश्वरः । आरणाच्युतराजोऽपि दशेत्थं कल्पवासवाः ॥ १२९ ॥
 श्रेणिद्वयनिकायेषु दशसूभयतः क्रमात् । अमी विशतिरिन्द्राः स्युर्भवन्नानामधीश्वराः ॥१३०॥
 पुर्यां चमरचञ्चयायां चमेरन्द्रो वलिस्तथा । धरणेन्द्रो भूतानन्दो हरिस्सहहरिस्वभौ ॥ १३१ ॥
 वेणुदेवो वेणुदारी त्वग्निशिखाग्निमाणवौ । वेलम्बमभञ्जनाख्यौ सुद्योपो भवनेश्वरः ॥ १३२ ॥
 महाघोषो जलक्रान्तो जलप्रभ इति स्मृतः । पूर्णो त्रिशिष्टशक्रश्च त्वमितामितवाहनौ ॥ १३३ ॥
 एवं च व्यन्तरश्रेण्योर्दीक्षिणोत्तरकोणयोः । अब्दावष्टनिकायाः स्युस्तेष्विन्द्राः षोडश क्रमात् ॥१३४॥
 कालशक्रो महाकालः सुरूपः प्रंतरूपकः । पूर्णभद्रो माणिभद्रो भीमो यक्षगणेश्वरः ॥ १३५ ॥
 महाभीमः किन्नरश्च किंपुरुपस्ततः परम् । तथा सत्पुरुपमहापुरुषौ वासवात्रिमौ ॥ १३६ ॥
 अतिकायमहाकायौ महोरगप्रभात्रिमौ । गीतरतिगीतयशा गन्धर्वाणामधीश्वराः ॥ १३७ ॥
 तद्ब्रह्मप्रसिपञ्चज्ञप्त्यादीनां तु षोडश । व्यन्तराष्टनिकायाणां वासवाः सप्तुपागताः ॥१३८॥
 तथाप्रज्ञसीनां शक्रः संनिहितः समानकः । धाता त्रिधाता च हरी ऋषिश्च ऋषिपालकः ॥१३९॥

ईश्वरो महेश्वरश्च सुव्रतसकविशालकौ । हासहासरती श्वेतमहाश्वेतौ पुरन्दरौ ॥ १४० ॥
 पक्वकपावकपती पक्वानां तु वज्रिणौ । एवं गोडश देवेन्द्रा आयुर्मरुमूर्धनि ॥ १४१ ॥
 ज्योतिष्काणामशेषाणां चन्द्रादित्यावधीश्वरौ । चतुःपष्टिरितीन्द्राणां मेरुमूर्धानमाययौ ॥ १४२ ॥
 आदिदेशाऽच्युतेन्द्रोऽथाऽऽभियोगिकदिवौकसः । क्षीरोदादि समानेतुं जिनस्तपनहेतवे ॥ १४३ ॥
 क्षीरोदादिसमुद्रेषु गङ्गादिषु नदीषु च । तीर्थेषु मागधाव्येषु ते गत्वा जगृहुर्जलम् ॥ १४४ ॥
 तद्वन्युत्सनापयोजादि लात्वा क्षीरोदवाद्धितः । गोशीर्षचन्दनादीनि ते शक्रभ्यो ङुढीकिरे ॥ १४५ ॥
 सौवर्णान् राजतान् रावान् स्वर्णरूप्यविनिर्मितान् । रत्नस्वर्णमयान् दिव्यान् रजतस्वर्णरत्नजान् ॥ १४६ ॥
 रूप्यरत्नमयान् भौमान् विचक्रुः कलशांश्च ते । अष्टोत्तरं सहस्रं स्यात्तेषां प्रत्येकमेव च ॥ १४७ ॥ (युग्मम्)
 अतिपाण्डुशिलापीठरत्नसिंहासने स्वयम् । सौधर्मेन्द्रो निपद्याऽङ्के दधौ त्रिजगतां पतिम् ॥ १४८ ॥
 अच्युतेन्द्रस्ततो भक्त्या कर्पूरागरुधूपितम् । शुभोच विश्वनाथस्य पुरतः कुसुमाञ्जलिम् ॥ १४९ ॥
 ताड्यमानासु भेरीषु शृङ्गेषु स्वनत्सथ । मुहुरास्फाल्यमानासु कांस्यतालासु निर्दयम् ॥ १५० ॥
 स्वयमानैरिव न्यस्तविस्मरकुसुमोत्करैः । अधीयानैरिव स्नात्रश्लोकान् गुञ्जदलिच्छलात् ॥ १५१ ॥
 अच्युतेन्द्रेण तैः कुम्भैर्योजनाऽऽस्यैर्जगद्गुरोः । स्नात्रं चक्रे महानन्दत् सुधाशुभिः समं निजैः ॥ १५२ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

एवं द्वापष्टिरन्येऽपि स्नात्रं चतुर्जगत्पतेः । भक्त्या महत्याऽज्येष्ठं सोदर्यो इव हर्षितः ॥ १५३ ॥
यदैकः कुरुते स्नात्रं शक्रोऽन्ये हरयस्तदा । सर्वेऽर्हतः पुरः सन्ति धृतचामरपाणयः ॥ १५४ ॥
विकृत्य पञ्च रूपाणि तद्ददीशानवासवः । सौधर्मेन्द्राधिपस्थाने दयन्नाथमवस्थितः ॥ १५५ ॥
अथ सौधर्मनाथोऽपि चतुर्दिक्षु व्यधात् क्रमात् । दृगभांश्चतुरः स्फारस्फाटिकोपलनिर्मितान् ॥ १५६ ॥
तेषामुच्चुङ्गशृङ्गाग्रमसृता गगनाङ्गणे । प्रससुरम्भसामष्टौ धाराशत्रुकलोज्ज्वलाः ॥ १५७ ॥
एकीभूय पतन्त्यस्ताश्रन्द्रकान्तसमुज्ज्वलाः । निम्नगा इव पाथोधौ निपेतुः प्रभुमूर्द्धनि ॥ १५८ ॥
स्रपयित्त्वेति तीर्थेशं भाविनं त्रिदशाधिपः । रत्नदर्पणवद्वेगाद् ममार्जाङ्गं विधोरथ ॥ १५९ ॥
ततो रत्नमये पट्टे स लिलेखाऽष्टमङ्गलीम् । निजपुण्यैरिवाखण्डंस्तण्डुलै रूच्यनिर्मितैः ॥ १६० ॥
ततो विलेपयामास वासवोऽङ्गं जगत्पतेः । भूषणानि च प्रत्यङ्गं वासवः पर्यदीधपत् ॥ १६१ ॥
विनिद्रपारिजातार्घ्यैः कुसुमैः परमेश्वरम् । मुखकोशमनोहारि पूजयामास वृत्रहा ॥ १६२ ॥
उत्चार्य लवणं त्रिंशत् सर्वदोषविभेदकत् । आरात्रिकमुपादत्त पुरोभूय हरिर्बिभोः ॥ १६३ ॥
इतश्च निस्सिताः केचिद् मैञ्जु गुञ्जन्ति घृङ्गवत् । केचिच्च वृंहितं चक्रुः कुञ्जरा इव निर्जराः ॥ १६४ ॥
केचित्तकारथीङ्कारं वाद्यैरिव मुखैर्व्यधुः । सिंहनादं मुहुः केचिद् नदा इव वितेतिरे ॥ १६५ ॥

१ 'त्रिदिशाधिपः' इत्यपि । २ 'दीप्राणि' इति च ।

३ 'संजगुर्जातिभृद्गवत्' अयमपि पाठः ।

केचित् कोलाहलं चकुर्जितघूतपणा इव । अहासयन् सुरान् केचिद् विटवद् नर्मभापणैः ॥ १६६ ॥
 एवं जन्मोत्सवे कोऽपि हर्षो जज्ञे दिवोकसाम् । वागीशोऽपि गिरां गुम्फैर्यं वर्णयितुमक्षमः ॥ १६७ ॥
 वामं जालुमथाऽऽकुञ्च्य शिरोन्यस्तकरो हरिः । परमानन्दनिर्धमनः शक्रस्तवनमुज्जगौ ॥ १६८ ॥
 नमोऽर्हते भगवते आदितीर्थकृते नमः । स्वयंसंबुद्धतत्त्वाय नराणाञ्चुत्तमाय च ॥ १६९ ॥
 नरसिंहाय पुरुषपुण्डरीकाय ते नमः । दृवरगन्धकारिणे नमो लोकोत्तमाय च ॥ १७० ॥
 लोकनाथाय लोकानां कृतोत्तमहिताय च । लोकानां तु प्रदीपाय लोकप्रद्योतकारिणे ॥ १७१ ॥
 नमोऽस्त्वभयदात्रे च चक्षुर्दीत्रे च सर्वदा । मार्गदाय शरण्याय वोधिदात्रे नमो नमः ॥ १७२ ॥
 धर्मदात्रे धर्मदेष्ट्रे धर्माधिपतये नमः । धर्मसारथये धर्मचतुरन्तैकचक्रिणे ॥ १७३ ॥
 नमः सदाऽप्रतिहतज्ञानदर्शनधारिणे । विगतच्छन्नने नित्यं जिनाय जापकाय च ॥ १७४ ॥
 तीर्णाय तारकायोच्चैर्बुद्धाय बोधकाय च । भुक्ताय मोचकाय सर्वज्ञाय सर्वदर्शिने ॥ १७५ ॥
 शिवाऽध्याऽरुजाऽनन्ताऽक्षयाऽव्यावाधनिर्हृतौ । सम्प्राप्त्याय नमस्तुभ्यमिति शक्रः स्तवं व्यधात् ॥ १७६ ॥
 कृतकृत्यमिवात्मानं मन्यमानोऽर्हतो नतौ । रोमाञ्चितवपुः शक्र इति स्तोत्रं प्रचक्रमे ॥ १७७ ॥
 नमस्तुभ्यं जिनाधीश ! परमानन्ददायिने । उल्लसत्करुणाक्षीरपाथोधिशशक्षमणे ॥ १७८ ॥
 त्वया त्रिजगतां नाथ ! फलिनीदलकान्तिना । बद्धेन्द्रनीलमुकुट इवाऽऽभाति सुराऽऽचलः ॥ १७९ ॥

स्तुत्वेति मिथिलां गत्वा हत्वा च स्वापिनीमपि । भूत्वा मातुर्जिनं पार्श्वे भुक्त्वा शक्रोऽभ्यधादिदम् ॥ १८० ॥
 अस्मिन् स्वामिन्यकल्याणं योऽधमश्चिन्तयिष्यति । तस्याजमञ्जरीत्राऽशु स्फुटिष्यति शिरः स्वयम् ॥ १८१ ॥
 पूरयित्वा विभोर्वैश्वम रत्नस्वर्णादिभिः स च । यात्रां नन्दीश्वरे कृत्वा स्वं स्थानं हरयो ययुः ॥ १८२ ॥
 प्रभावतीमथ ज्ञात्वा प्रसृतां सम्भ्रमान्विताः । स्त्रियः श्रीकुम्भभूपस्य सुतोत्पत्तिं वभापिरे ॥ १८३ ॥
 स्वाकिरीटं विना ताभ्यः स्वाङ्गिकं भूषणं ददौ । दृष्टिं च चक्रिरे यावद् वेणिकामपि सप्तमीम् ॥ १८४ ॥
 रत्नस्वर्णादिभिः पूर्णं शृहं वीक्ष्य नरेश्वरः । अज्ञासीत् तनयोत्पत्तौ देवेन्द्राणां समागमम् ॥ १८५ ॥
 ततो भ्रुशुचिरे राज्ञा कारागाराद् द्विपन्त्रपाः । कारयाञ्चक्रिरे पूजा जैनचैत्येषु सर्वदा ॥ १८६ ॥
 समाजगगुरुपाध्यायाः पठन्तः सुतमातृकाम् । उच्चावचपदैरुल्लूत्रैर्गलद्भिर्मकैरैव ॥ १८७ ॥
 चन्द्रार्कदर्शनं भर्तुस्त्वृतीयेऽङ्घ्रि प्रमोदतः । पृष्ठीजागरणं पृष्टे पितृभ्यां च व्यरञ्च्यत ॥ १८८ ॥
 गर्भस्थेऽस्मिन् प्रभौ मातुर्माल्यशयनदोहदम् । वभूव तन्मह्यिरिति प्रभोर्नाम प्रतिष्ठितम् ॥ १८९ ॥
 अङ्गुष्ठस्थां पपौ स्वामी शक्रसंक्रमितां सुधाम् । उदयेऽपि क्षुध्रः स्तन्यं न पियन्ति जिनेश्वराः ॥ १९० ॥
 रेजे देहः शुचिर्भर्तुरप्रक्षालितनिर्मलः । निरामयः सुगन्धिश्च पूर्णकर्पूरपात्रवत् ॥ १९१ ॥
 पद्मकिञ्जल्कसुरभिर्विभौ त्र्वासो जगत्पतेः । गोक्षीरधारगौरे च रेजाते रुधिरामिणे ॥ १९२ ॥
 विभोराहारनीहारौ चर्मचक्षुरगोचरौ । चत्वारोऽतिशया एते सहजोत्था गुणा इव ॥ १९३ ॥

मञ्जस्तन्यनेपयक्रीडालालनकर्मसु । कर्मठाः पञ्च धान्योऽथ शक्रेण विनियोजिताः ॥ १९४ ॥
 लाल्यमानः प्रभुस्ताभिर्देहोपचयमागमत् । क्रमेण यौवनं प्राप त्रैलोक्यश्रीहृगौपधम् ॥ १९५ ॥
 पञ्चविंशतिधन्वोच्चो नीलोत्पलदलच्छविः । वज्रपभसंहननधारी कलशालाञ्छनः ॥ १९६ ॥
 मण्डीसुरभिनिःश्वासो निवासः सर्वसम्पदाम् । पाशो रतिभिन्यङ्कोः श्रीमन्मल्लिरभात्तराम् ॥ १९७ ॥

(युग्मम्)

नमन्तृपतिशीर्षेषु कुन्दकान्तनखेन्दवः । विखरेकेतकीपत्रशोभां भेजुर्जगत्पतेः ॥ १९८ ॥
 एणीजङ्घोपमं जङ्घयुग्मं भाति जगत्पतेः । नाभिश्च सरितां भर्तृकल्पो लवणिमाश्रयः ॥ १९९ ॥
 प्रभोर्वक्त्रश्रियं प्राप्तुं मग्नमाकण्ठमभ्युजम् । रोलम्बरैवजव्याजाद् मन्त्रजापं तनोत्यलम् ॥ २०० ॥
 प्रभोर्नेत्राब्जयोर्लक्ष्मीर्वाचि देवी सरस्वती । कलङ्कमिव संमार्ष्टुं स्नेहादेकत्र तिष्ठतः ॥ २०१ ॥
 नव्यः श्रियः पतिः स्वामी हिरण्यकशिपुप्रदः । यस्य वक्षःस्थिता लक्ष्मीर्जगत्काम्या विराजते ॥ २०२ ॥
 त्रिदुमैरिव किंकिळिपल्लवैः कोमलैरिव । कुरुविन्दैरिवालिसं प्रभोः पाणितलं बभौ ॥ २०३ ॥
 अलीकत्वं प्रभोः केशे वक्रत्वं लटमभ्युवोः । तुच्छत्वं मध्यदेशेऽपि नान्यत्र स्वामिनि स्थितम् ॥ २०४ ॥
 अहंपूर्विकया सर्वैर्लक्षणैः पर्यलङ्कृतः । बभौ देहो जगद्भर्तुर्नद्यौधैरिव वारिधिः ॥ २०५ ॥

को भवेद् जिनरूपस्य निपुणो वर्णनं प्रति । देवदेहा अपि बहुयत्सुरोऽङ्गारका इव ॥ २०६ ॥
अलिक्रलितपाणिद्वन्द्वविभ्राजमानो भवजलधिनिमज्जन्तुपोतोपमस्य ।

जिनपरिवृढमह्येः पुण्यवह्येः स्वरूपं विनयविनतमूर्तिवर्णयामास रूपम् ॥ २०७ ॥

इत्याचार्यश्रीविनयचन्द्रसूरिविरचिते श्रीमल्लिस्वामिचरिते महाकाल्ये विनयाङ्के च्यवनजन्मकल्प्याणिक-

द्वितयव्यावर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥

—ॐ—

अहम्

अथ पञ्चमः सर्गः ।

इतश्च वैजयन्ताख्यविमानात् स परिच्युतः । जीवोऽचलस्य साक्रेते प्रतिबुद्धिर्दृषोऽजनि ॥ १ ॥
कामो वयसि पीयूषं यो वचसि भहीयसि । गीष्पतिः सदसि त्वष्टा महसि क्षात्रसम्भवे ॥ २ ॥
देवी पद्मावती तस्य पद्मा पद्मापतेरिव । निरुद्धसन्न निःशेषगुणानामनणीयसाम् ॥ ३ ॥
इतश्च तस्मिन्नगरे गरीयो नागवेश्मनि । ईशान्यां दिशि नागानां प्रतिमाश्चिन्तितप्रदाः ॥ ४ ॥
आनर्चुस्ताः प्रतिदिनं नागरा भक्तिसागराः । उपयाचितसन्ताने सम्पूर्णे सति सर्वदा ॥ ५ ॥
आपृच्छथ क्षितिपं तासां यात्रायै हर्षिताशया । अगात् पद्मावती देवी नागैद्वैतवेश्मनि ॥ ६ ॥

प्रतिबुद्धिर्महीपालः सशृङ्गारोऽसमः श्रिया । इमामन्वगमद् देवीं केतकीमिव पद्मदः ॥ ७ ॥
 पुष्पमण्डपिकां नागप्रतिमामनुनिर्मिताम् । विलोक्य मुद्गरं पौष्पं चाञ्जदद् नृपपुङ्गवः ॥ ८ ॥
 सुबुद्धे ! सचिवाधीश ! त्वमस्मत्प्रेषणोत्सवैः । ईदृक्स्वरूपं स्त्रीरत्नं जात्यरत्नमिवोज्ज्वलम् ॥ ९ ॥
 राज्ञां वेदमनि कुत्रापि दक्ष ! वीक्षितवानसि । कौसुमं मुद्गरं विभ्रद्भ्रमद्भ्रमरधोरणीम् ॥ १० ॥ (युग्मम्)
 विहस्य सचिवाधीशः सुबुद्धिन्यगदद् नृपम् । त्वदादेशेन भूमीश ! गतोऽहं मिथिलां पुरीम् ॥ ११ ॥
 कन्यकां कुम्भभूपस्य नेत्रसारङ्गवाणुराम् । मनोऽध्वनीनविश्रामदुमच्छायासहोदरीम् ॥ १२ ॥
 अनेकैर्लक्षैः पुण्यैः पुण्यैरिव समन्विताम् । मल्लीमित्यहमद्राक्षमस्त्राक्षमपि संमदम् ॥ १३ ॥
 तस्याः स्त्रीरत्नमुख्याया आयुर्ग्रन्थौ महीपते ! । विधीयते सक्रोऽप्युच्चैर्निस्सीमः पुष्पमुद्गरः ॥ १४ ॥
 तवैष पुरतो यस्य लक्षांशेनापि सर्वथा । न भाति किन्तु विच्छाद्यदर्पणत्वं दधात्यहो ! ॥ १५ ॥
 यद्येकदापि श्रीमल्लेर्ददृशे रूपवैभवम् । तदा भूमिस्थितेनापि प्राप्यतेऽनिभिपस्थितिः ॥ १६ ॥
 मल्लेः प्रतिकृतिः स्वामिन् ! दर्पणेष्वेव दृश्यते । उपमानं महाम्भोधेमहाम्भोधिर्निगद्यते ॥ १७ ॥
 न मेरोरधिकः नैलो मानसाद् न परं सरः । नाकाशादधिकं किञ्चित् तद्रूपादधिकं नु किम् ? ॥ १८ ॥
 मल्लीरूपं न दृष्टं यैः स्फारतारैर्विलोचनैः । स मन्ये नररूपेण रूपमण्डकसन्निभः ॥ १९ ॥
 सकर्णकर्णपीयूषं श्रुत्वेति प्रतियुद्धिराद् । रोमाञ्चैरश्वितो देहे कदम्बः कुसुमैरिव ॥ २० ॥

२१ ॥

स पूर्वजन्मनः सेहाद् वरीतुमथ कन्यकाम् । दूतं प्रैपीद् निसृज्यार्थं कुम्भभूषणान्तिके निजम् ॥ २१ ॥
इति मल्लिखामिपूर्वभावाचलप्रथमपरममित्रोत्पत्तिः ।

अभूत् चम्पामहापुरी चन्द्रच्छायाभिधो नृपः ॥ २२ ॥
इति मल्लिखामिपूर्वभावाचलप्रथमपरममित्रोत्पत्तिः ।

इतश्च-
च्युत्वा धरणजीवोऽपि वैजयन्तविमानतः । अभूत् चम्पामहापुरी चन्द्रच्छायाभिधो नृपः ॥ २३ ॥
इति मल्लिखामिपूर्वभावाचलप्रथमपरममित्रोत्पत्तिः ।

च्युत्वा धरणजीवाऽजीवादित्तच्चः सत्त्वकृपापरः । चतुःपर्व्या कृततपाः समाधिश्रितपौषधः ॥ २४ ॥
इति मल्लिखामिपूर्वभावाचलप्रथमपरममित्रोत्पत्तिः ।

विज्ञातजीवाऽजीवादित्तच्चः सत्त्वकृपापरः । चतुःपर्व्या कृततपाः समाधिश्रितपौषधः ॥ २५ ॥
इति मल्लिखामिपूर्वभावाचलप्रथमपरममित्रोत्पत्तिः ।

लब्धगृहीतपृष्ठार्थो पिहितद्वारबन्धुरः । वल्लभात्पाऽऽसनावासप्रदः साधुजनेष्वलम् ॥ २६ ॥
इति मल्लिखामिपूर्वभावाचलप्रथमपरममित्रोत्पत्तिः ।

कृतज्ञो विनयी धीरः परनारीसहोदरः । तस्यामेव महापुरी श्रावकोऽर्हन्नाह्वयः ॥ २७ ॥
इति मल्लिखामिपूर्वभावाचलप्रथमपरममित्रोत्पत्तिः ।

सोऽन्यदा वाङ्मियात्रायै मनश्चक्रे महामतिः । क्षणमात्राद् दरिद्रं सासुद्रं पशुपासनम् ॥ २८ ॥
इति मल्लिखामिपूर्वभावाचलप्रथमपरममित्रोत्पत्तिः ।

यतः-
इशुक्षेत्रं ससुद्रश्च योनिपोषणमेव च । प्रसादो भूभुजां चेति क्षणाद् घ्नन्ति दरिद्रताम् ॥ २९ ॥
इति मल्लिखामिपूर्वभावाचलप्रथमपरममित्रोत्पत्तिः ।

विविधं विचमादाय समेतः सुहृदां गणैः । असौ वारान्निधेस्तीरमचालीदचलाशयः ॥ ३० ॥
इति मल्लिखामिपूर्वभावाचलप्रथमपरममित्रोत्पत्तिः ।

नीलीगुणुललाक्षाश्च निम्बचीवरसेहतीः । असी संग्राहयामास हरिद्रादि विशेषतः ॥ ३२ ॥
शुकवारैऽथ विस्फूर्जजैत्रवादित्रमुन्दरम् । पोंतं प्रूरयामास समुद्रार्चापुरस्सरम् ॥ ३३ ॥
ध्रुवचक्रमाणेन सिद्धान्तेनाऽथ साधुवत् । संचेरे सरितां नाथे पोतो वेगेन वायुवत् ॥ ३४ ॥
शक्रः सभाश्रुपासीन उपार्हन्नयमार्हताः । त्रिदशानां पुरश्चक्रे वर्णनं कलया गिरा ॥ ३५ ॥
मनुष्यकीठको धर्मादचालयस्त्रिदशैरपि । अवीचद् यद्वचः शक्रस्तदधाऽलीकयाम्यहम् ॥ ३६ ॥
इति ध्यात्वा सुरः कश्चिद् मत्सराध्मात्मानसः । अधिवाधिं महापेघं विचक्रे व्योमण्डले ॥ ३७ ॥
नीलीरक्तेत्र सर्वत्र जन्मृग्मे घनमण्डली । पोतस्थजनजीवानां त्रसने राक्षसीयिता ॥ ३८ ॥
सत्त्वहेम्नः परीक्षायां शाणायन्ते चिरश्रुतः । गर्जितान्यपि जीवानां ठात्कारा इव निग्रहे ॥ ३९ ॥
यथा यथा प्रवहणं कम्पते चैत्यकेतुवत् । तथा तथाऽङ्गिनां भीतिग्रहिलानि मनांस्यपि ॥ ४० ॥
कम्पमाने प्रवहणे वीचिभिः पूरिताम्बरे । स्पर्धया धीवरा वारि चिक्षिपुश्चद्रसैर्वहिः ॥ ४१ ॥
विचक्रेऽथानिलं स्वर्गीं श्रद्धावातभयङ्करम् । येनेक्षणानि पोतस्था मिमीलुः स्वधिया समम् ॥ ४२ ॥
हा मातस्तात ! हा भ्रातर्हा वन्द्यो ! कुलदेवताः ! । अस्माकं कुरुताऽमुत्र साहाय्यं महदापदि ॥ ४३ ॥
इत्यादिलोकसंलपैः कर्णाय स्रुचिकोपमैः । व्यानथो रोदसीरूपो निर्भीर्मर्गजितैः समम् ॥ ४४ ॥
कुम्भलक्षैः करिण्यामि स्नात्रं कुङ्कुमवाहिभिः । असुष्माद् विधुरादाशु देवि ! तारय तारय ॥ ४५ ॥

एवंरूपा विदधिरे उपयाचितसंहृतीः । आर्ता हि देवतांपादभक्तिं विदधतेतराम् ॥ ४६ ॥
इत्युद्भवमालोक्य स्मृतपञ्चनमस्कृतिः । पवित्रासनमासीनः प्रत्याख्यानसमाहितः ॥ ४७ ॥
वीतरागं मनोऽम्भोजे विदधानः शुभाशयः । श्रावकोऽर्हन्नयोऽस्सार्पादित्यादिकभावनाम् ॥ ४८ ॥
(युग्मम्)

अमुमीदृग्निग्रं वीक्ष्य क्षोभाय सुरपांसनः । विचक्रे रक्षसो रूपं कालरात्रिसहोदरम् ॥ ४९ ॥
सुखज्वालास्फुल्लिङ्गोच्चैर्घ्नी खत्रोतमयीमिव । कुर्वन् हास्यच्छटापातैः क्षमां फेनमयीमिव ॥ ५० ॥
पाददुर्दुरिकाघातैरश्रुः क्षोणीं क्षिपन्निव । उच्चैः कलकलारावं तन्वन् प्रलयरुद्रवत् ॥ ५१ ॥
उद्बहन् कर्तिकां पाणौ प्रेतभर्तुः प्रियामिव । ऊचे नक्तंचरः क्रूरो रे रे श्रावकपांसन ! ॥ ५२ ॥
मुञ्च धर्ममिमं मुञ्च नो चेत् कर्तिकयाऽभुया । पातयिष्यामि ते मुण्डमखण्डं फलवचरोः ॥ ५३ ॥
बलाद् बलिं करिष्यामि यादसां त्वां दुराशय ! । नाऽयं धर्मोऽर्जलो भावी पततोऽम्भोधिपाथसि ॥ ५४ ॥
आत्मानं श्रावकत्वेन भाषमाणः पदे पदे । कुरुपेऽम्बुनिधौ यात्रामहो ! निर्दृणधूर्वर ! ॥ ५५ ॥
एवं विभाषमाणेऽस्मिन्नर्हन्नय उपासकः । स्वध्यानाद् नाऽवलच्छैलः किं वातेन प्रकम्पते? ॥ ५६ ॥
भद्र ! सौधर्मशक्रेण संस्तुतोऽसीति पर्यदि । त्रिदशैरपि स्वधर्मादचाल्योऽर्हन्नयः सुधीः ॥ ५७ ॥
तत्प्रशंसामिमां श्रुत्वा परीक्षार्थमिहाऽऽगमम् । ममेदृक् चेष्टितं सर्वं क्षमस्व करुणानिधे ! ॥ ५८ ॥

शिलोच्चय इवासि त्वं मनांगपि न कम्पितः । मत्तस्य दन्तिनो दन्तघातेनेव मया ननु ॥ ५९ ॥
 दिव्यं कुण्डलयोर्द्वन्द्वं तस्मै दद्या स नाकसद् । संहृत्य मेघघातादि तिरोऽभूदभ्रगेन्दुवत् ॥ ६० ॥
 क्षेमेणाऽर्हन्वयो वार्धि तीर्त्वा गोण्पदवत् क्रमात् । गृहीताऽशेषभाण्डौघो नगरीं मिथिलां गतः ॥ ६१ ॥
 एकं श्रीकुम्भभूपस्य प्राभृते कुण्डलद्वयम् । दददेश्चैत्रयः पोतत्राहकः सादराशयः ॥ ६२ ॥
 तदेवं पृथिवीनाथस्तां दिव्यां कुण्डलद्वयीम् । दुहित्रे नेत्रामित्रायै श्रीमत्यै मल्लये ददौ ॥ ६३ ॥
 अर्हन्वयाय पात्रज्ञो दस्योच्चैः पारितोषिकम् । विससर्ज महीपन्दुर्यथाऽम्नु जलधिर्घनम् ॥ ६४ ॥
 क्रीतयिक्रीतनिःशेषभाण्डश्रम्पामुपागतः । चन्द्रच्छायनरेन्द्रस्य सभामण्डपमभ्यगात् ॥ ६५ ॥
 चकार प्राभृते श्रेष्ठी द्वितीयां कुण्डलद्वयीम् । पदार्थाः खलु युज्यन्त उत्तमानामिहोत्तमाः ॥ ६६ ॥
 राजोच्चैर्द्वैत्रय ! श्रेष्ठिन् ! कुतोऽदः प्राप्तमीदृशम् ? । नेदृग् मर्त्यतले भावि कान्त्या जितदिवाकरम् ॥ ६७ ॥
 आदौ समुद्रवृत्तान्तं विधाय श्रेष्ठिनन्दनः । अन्ते वितत्य चम्पाया आगमं सर्वमब्रवीत् ॥ ६८ ॥
 केयं मल्लीति पप्रच्छ चन्द्रच्छायक्षितीश्वरः । अपूर्वश्रवणे यत्रः किं सकर्णस्य नो भवेत् ? ॥ ६९ ॥
 अथाऽसौ न्यगदच्छ्रेष्ठी देव ! श्रीमिथिलापुरि । विजयी श्रीकुम्भभूपाल इक्ष्वाकुलभूपणम् ॥ ७० ॥
 तत्सुता जनेत्राणागश्र्वगानामिव प्रया । मल्लिमल्लिस्मिता चारुगुणवल्लीव जङ्गमा ॥ ७१ ॥
 पुरो यस्या मुखस्योच्चैर्निर्माल्यमिव चन्द्रमाः । यस्याश्च नेत्रयोर्लक्ष्मीरलक्ष्मीरम्बुजव्रजे ॥ ७२ ॥

इत्थमाकर्ण्य चन्द्रेशः प्रागजन्मस्नेहमोहितः । मल्लीं नरीतुं प्राहैपीद् दूतं कुम्भमहोपतेः ॥ ७३ ॥
 ॥ इति श्रीगण्डिव्याभिरूतं भवद्वितीयमिशालातिः ॥

इतश्च पूरणप्राणी वैजयन्तं विहाय सः । श्रावस्त्यामभवत् पुर्यां रुक्मी नाम शिवीश्वरः ॥ ७४ ॥
 तस्याऽभूदाशिणी नाम स्वदेवी च महीचरी । रूपातिशायिनी शान्ता कान्ताकारा सुलक्षणा ॥ ७५ ॥
 अजनिष्ट तयोः सौम्या सुयाहुर्नाम कन्यका । लक्ष्मीरिव युरेन्द्रस्य समुद्रस्मेव चाधिजा ॥ ७६ ॥
 साऽनीन धरणीभर्तुः स्वभागेभ्योऽपि नलभा । इतरेभ्योऽप्यपत्यानि किं पुनः पृथिवीभुजाम् ? ॥ ७७ ॥
 साऽन्येष्टुः परिचारेण चतुर्मास्यां विशेषतः । अकार्यततरां ज्ञानक्षणं मङ्गलपूर्वकम् ॥ ७८ ॥
 अन्तःपुग्धृत्पुत्रोऽकैरीन्दैः स्तपिताऽसक्तौ । लवणोत्पाणायुक्तं चालङ्कारपूर्वकम् ॥ ७९ ॥
 अङ्गीचरिणीमश्रुतिभिश्रेयीभिः परियारिता । प्रणन्तुं जनकं प्राप सभामण्डपयुक्तम् ॥ ८० ॥ (युगम्)
 तामुत्सृजे समारोग्य बह्वृक्षीमिव सद्गुणाम् । सौविदह्यमभापिष्ट वृषः प्रेमतरङ्गितम् ॥ ८१ ॥
 कन्यायात्रोत्सवो भद्रमुखेऽह्यवीक्षितः कनिष्ठ । अय स्मित्वाऽनन्दसौ राजन् ! शृणु मिरं मम ॥ ८२ ॥
 त्वदादेशेन भूमीवा ! गतोऽहं मथिलापुरीम् । श्रीकुम्भस्वामिनः पुत्र्याः श्रीमल्लेः प्रवरयुतेः ॥ ८३ ॥
 आयुर्न्यौ भवन्त्युजैः स कोऽपि स्नपनक्षणः । यः स्वर्गेऽपि न संभाव्यः किं पुनः पृथिवीतले ? ॥ ८४ ॥

१ । कलाकलापकालता भामयुक्त्या मक्षरात्मम् । इत्याप पाठः ।

जलधेर्जलधिर्यद्वत् सुधायाश्च सुधा यथा । मल्लिरूपस्य ताद्रूप्यं मल्ले रूपे व्यवस्थितम् ॥ ८५ ॥
 मर्त्यमण्डलपार्थोः स्त्रीरत्नं पृथिवीतले । तदेवोत्पन्नमाभाति जगन्नयनकार्मणम् ॥ ८६ ॥
 श्रुत्विति प्राग्भवलोहाद् भूमिनाथेन रुक्मिणा । अप्रेष्यततरां दूतो निस्प्रशार्थो धियां निधिः ॥ ८७ ॥

॥ इति श्रीमल्लिस्वामिपूर्वभवदृतीयमित्रप्रूरणोत्पत्तिः ॥

इत्थं वसुजीवोऽपि वैजयन्तविमानतः । च्युत्वा वाणारसीपुर्यां शङ्खो नाम वृषोऽजनि ॥ ८८ ॥
 श्रीमल्लेः कुण्डलद्वन्द्वं तद्विव्यं दैवयोगतः । तदा विजघटे कामं रामणीयकमन्दिरम् ॥ ८९ ॥
 राज्ञा संघट्टनायाऽस्य मीलिताः स्वर्णकारकाः । तद्वीक्ष्य शून्यमनसोऽभूवन् संज्ञीतरा इव ॥ ९० ॥
 देव ! दिव्यमिदं दीप्यद् नो संघट्टयितुं क्षमाः । दिव्यानां हि पदार्थानां दिव्या एव विधायिनः ॥ ९१ ॥
 ततो निर्वासिता राज्ञा खेन स्वर्णकारकाः । वृषाऽप्रसादादीदृक्षं न दूरे पुरवासिनाम् ॥ ९२ ॥
 ते च वाराणसीं गत्वा प्रणेषुः शङ्खभूजम् । कौतस्कुता इति क्ष्मापः प्रपच्छ मधुराक्षरम् ॥ ९३ ॥
 देवाऽमी मिथिलापुर्यां वासिनः स्वर्णशिल्पिनः । विज्ञानवह्नरीजालप्रावृट्कालघनाघनाः ॥ ९४ ॥
 वसतां तत्र चास्माकं पूर्वजानां महीपते ! । वेणयः सप्त संभूताः स्वर्णताडनभाजिनाम् ॥ ९५ ॥
 मिथिलास्वामिना कुम्भराज्ञा कुण्डलयोजने । अनीशा ईश ! सर्वेऽमी पूर्यां निर्वासिता हवात् ॥ ९६ ॥
 कुण्डलप्रक्रमप्राप्तं श्रीमल्ले रूपसुत्तमम् । सद्देवैर्वर्णयामासुर्हर्षोत्कर्षमुपगताः ॥ ९७ ॥

आस्यस्य पुरतो यस्याः शङ्के दासायते शशी । एतावतैव तद्रूपमसरूपं निरूप्यते ॥ ९८ ॥
पूर्वस्नेहातिरेकेण तद्रूपश्रवणादपि । श्रुत्वेति तां वरीतुं तु विशिष्टं विससर्ज सः ॥ ९९ ॥

॥ इति श्रीमल्लिस्वामिपूर्वभवचतुर्थवसुमित्रोत्पत्तिः ॥

जीवो वैश्रमणस्यास्य वैजयन्तात् परिच्युतः । अदीनशत्रुनामाऽभूद् भूपालो हस्तिनापुरे ॥ १०० ॥

इतश्च-

श्रीमल्लेरनुजो मल्लो नाम्ना यौवनमागतः । आजूह्वच्चित्रकरान् लेप्यकर्मविशारदान् ॥ १०१ ॥
भित्तिर्विभज्य तेभ्योऽसौ गोत्रिभ्य इव सम्पदः । सचित्रं कारयामासोन्मीलितं भागवर्तनैः ॥ १०२ ॥
तेष्वेकश्चित्रकृद्द्वयो लब्धदैवतसद्वरः । एकाद्गदर्शनेनाऽपि यथावस्थितरूपवित् ॥ १०३ ॥
अन्तर्जवनिकं पादाङ्गुलं मल्लेर्निरीक्ष्य सः । यथावद्रूपमलिखत् सर्वज्ञोपाङ्गशोभनम् ॥ १०४ ॥
मल्लस्तत्राऽगमत् क्रीडारसिको मित्रसंयुतः । श्रीमल्लिस्वामिनीरूपं चित्रस्थपत्रलोकयत् ॥ १०५ ॥
साक्षात्ससारमूर्ध्वस्थां मन्यमानस्तथा पदैः । लज्जया प्रसरत्कुल्याजलवत् सेतुहेतुना ॥ १०६ ॥

(युगम्)

निवृत्तं वेगतो धात्री दृष्टिपात्रीचकार तम् । कथं पुत्र ! निवृत्तोऽसि त्वरितं त्वरितैः पदैः ? ॥ १०७ ॥
कुमारोऽप्यववीदेवं मातर्मे भगिनी पुरः । ऊर्ध्वा समस्ति खेलामि कथं मित्रैरहं वृतः ? ॥ १०८ ॥

एवमाख्याय विरतां तामुदीक्ष्य नृपोऽवदत् । भगवत्यखिला दृष्टा मही सागरमेखला ॥ १३५ ॥
 ईदृगन्तःपुरं मातः ! कापि दृष्टं क्वचिच्छ्रुतम् ? । त्वाद्दशा दूरदृश्वानो यद्भवन्ति व्रतस्थिताः ॥ १३६ ॥
 विलभं विस्मितं कृत्वा चोक्षेचे भूयुजं प्रति । क्लृपणहृकंसंकाशो राजन् ! त्वमसि भूतले ॥ १३७ ॥
 या श्रीमन्मिथिलापुर्यां कुम्भराजस्य पुत्रिका । श्रीमद्विस्वामिनी देवललनाललिताकृतिः ॥ १३८ ॥
 तस्याः पादद्वयानुष्ठुसंपदः पुरतस्तत्र । इदमन्तःपुरं सर्वमङ्गारादपि हीयते ॥ १३९ ॥
 शरीरलक्ष्मीः सा काऽपि यस्या उपमितिः क्वचित् । न विद्यते त्रियुवने किमन्यत्परिगद्यते ? ॥ १४० ॥
 जितशत्रुरिति श्रुत्वा प्राग्जन्मस्नेहमोहितः । उपकुम्भमयुक्ताऽसौ तत्कृते दूतमग्रिमम् ॥ १४१ ॥

॥ इति श्रीमद्विस्वामिप्राग्भवपष्ठमित्राऽभिचन्द्रोत्पत्तिः ॥

इत्थं प्राग्जन्ममित्राणां पण्णासपि महाधियाम् । समगुर्युगपद् दूता मिथिलायां महापुरि ॥ १४२ ॥
 ज्ञानत्रयधरः स्वामी मल्लिस्तेशु कृपापरः । एवं विनिर्ममौ यस्मात्प्रतिबोधोद्यता जिनाः ॥ १४३ ॥
 अशोकत्रनिकायां तु स्वर्णभित्तिविकस्वरे । सौधमध्यापवरके रत्नपीठमनोहरे ॥ १४४ ॥
 आत्मनः सदृशीं हर्षीं प्रतिमां सदलङ्कृताम् । इन्द्रनीलद्वयं सोमां विदुमाधरपल्लवाम् ॥ १४५ ॥
 कज्जलदयामलकचं प्रवालारुणपाणिकाम् । सद्दर्शी कलशाकारशिरसं लटभशुब्रम् ॥ १४६ ॥

आजातदोर्युगां मध्यतुच्छां खल्लततुद्युतिम् । गूढगुल्फां वृत्तजङ्घां त्रिवलीभिस्तरङ्गिताम् ॥ १४७ ॥
 (पञ्चभिः कुलकम्)
 विहन्ति च ॥ १४८ ॥

आजातदोर्युगां मध्यतुच्छां खल्लततुद्युतिम् । गूढगुल्फां वृत्तजङ्घां त्रिवलीभिस्तरङ्गिताम् ॥ १४७ ॥
 (पञ्चभिः कुलकम्)
 विहन्ति च ॥ १४८ ॥

तस्यापवरकस्योच्चैः पुरो भिचावकारयत् । पद् द्वााराणि कपाटाभ्यां विहितानि बृहन्ति च ॥ १४९ ॥
 द्वाराणां पुरतस्तेषां लघ्वपवरिकास्तु पद् । प्रतिमापृष्ठभागेऽपि द्वारासेकमकारयत् ॥ १५० ॥
 आताड्युपिरोदर्यामर्चायां त्रिजगद्गुरुः । सकलाद्वारपिण्डीं तु प्रक्षिप्य बुधुनेऽन्वहम् ॥ १५१ ॥
 इतश्चैषां समं दूताः श्रीकुम्भमृष्टवेशमनि । आगत्य प्रणिपत्येदं क्रमेणाऽथ वभागिरे ॥ १५२ ॥
 देव ! साक्रेतपूर्तीयशत्रून्गाथप्रतापवान् । प्रतियुद्धिः सुवृद्धीनां रवानामिव सेवधिः ॥ १५३ ॥
 वीरयोगीणदोर्दण्डो महाबाहुर्महाबलः । रूपन्यक्कृतकन्दर्पः सदर्पपरिविग्रहः ॥ १५४ ॥
 स्वेषसोदरचद् मेने यो धर्मं धर्मवत्सलः । गुरुवाक्यमियाऽमस्त वचनं मन्त्रिणां श्रुति ॥ १५५ ॥
 असौ मल्लीं तव सुतां परिणेतुं महीपतिः । याचते हि सतां याञ्च्वा विफलाऽपि न द्वीकरी ॥ १५६ ॥
 यस्य कस्याऽपि देयेयं कन्या परधनं यतः । जामता त्वीदृशः प्राप्यो न कुत्राऽपि गवेपितः ॥ १५७ ॥
 अथ द्वितीयदूतोऽपि जगद् वदतां वरः । देव ! चम्पापुरीस्वामी पीनस्कन्धो महाशुभः ॥ १५८ ॥
 कुल्यः कलङ्कविकलः सत्यगीः सत्यसङ्गरः । सङ्गराजितसत्कीर्तिः कीर्तनीयगुणोत्करः ॥ १५९ ॥
 पूर्णेन्दुवदनच्छायश्चन्द्रच्छायक्षितीश्वरः । मार्गयति तत्र सुतां मल्लीमुद्राहर्षवर्णि ॥ १६० ॥

तृतीयेनाऽपि वधने श्रावस्तीनगरीश्वरः । अग्रणीर्भटकोटीनां कृतज्ञः प्राज्ञपुरुषः ॥ १६० ॥
निकपः शूरताहेमनः शरण्यः शरणार्थिनाम् । उद्यानं दानदाक्षिण्यस्थैर्धर्ममहीरुहाम् ॥ १६१ ॥
रुक्मी नाम महीपालः पालितक्षत्रियव्रतः । परिणेतुं महानन्दात् कन्यकां तव वाञ्छति ॥ १६२ ॥
(त्रिभिविशेषकम्)

चतुर्थोऽप्यत्रवीदेव ! काशीपुरीश्वरः । निशाकरोज्ज्वलयशाः कल्पदुरसुजीविनाम् ॥ १६३ ॥
नयकन्दलिनीमेवोऽमोघगीरघहानिऋत् । दानशौण्डः प्रतापेन दुर्निरीक्षः खरांशुवत् ॥ १६४ ॥
सदा सदाचारपथप्रवीणः क्षितिनायकः । शङ्खभूमानिमां पाणिगृहीतीं कर्तुमीप्सति ॥ १६५ ॥

(त्रिभिविशेषकम्)

इतश्च पञ्चमोऽप्युचे यद्वास्तिनपुरेश्वरः । स्मररूपोपमः संख्यनिर्व्यर्धप्रौढविक्रमः ॥ १६६ ॥
सालप्रांशुर्भहास्कन्धो गुणज्ञो गुणिनां वरः । अदीनशशुभूपालस्त्वत्कन्यां हन्त ! याचते ॥ १६७ ॥ (युग्मम्)
पटोऽपीत्यमथोवाच देव ! काष्पील्यभूपतिः । अमेयसेनो निर्मायः शुनासीरपराक्रमः ॥ १६८ ॥
जितान्तरारिपङ्क्तो जितदुर्दान्तशात्रवः । जितशशुस्त्व सुतां मद्वाचा याचतेतराम् ॥ १६९ ॥ (युग्मम्)
शुत्वेदं कुम्भराजोऽपि जगादैवं कृतकुधः । ईदगाशापराः क्रिवः स्वाभिनो नेह लज्जिताः ॥ १७० ॥
त्रैलोक्यजनतारुलं कन्यारत्नमनुत्तरम् । शकैरपि नमस्कार्यं विवाहाय कथं भवेत् ? ॥ १७१ ॥

अस्या जन्मनि देवाद्रौ मिमीलुस्त्रिदशेश्वराः । अस्याः शरीरदृष्टिश्च वभूव सुधयाऽन्वहम् ॥ १७२ ॥
 येनाऽनन्ति विरूपं भो एनां प्रति दुरातया । तस्याजमङ्गरीवोच्चैरस्फुटत् खण्डशः क्षिरः ॥१७३॥
 वधाहो अपि भो ! नूनं त्रियुक्ता दौत्यकर्मणा । स्त्रीवालदूतमूकादीन् न द्रान्ति न्यायवेदिनः ॥१७४॥
 भ्रूसंज्ञामेरिता राजपुरुषाः परुषाक्षरम् । शीघ्रं निष्काशयामासुरेतांस्त्वाऽनपूर्वकम् ॥ १७५ ॥
 एवं ते न्यक्कृताः कामं गत्याऽख्यन् स्वामिनोऽखिलम् । अथैतेषां मनःकुण्डे क्रोधत्रक्षिरदीप्यत ॥ १७६ ॥
 प्रयाणभेरीभाङ्गुरैर्दूरं दूरं प्रसर्पिभिः । व्यानशे रोदसीरूपो नदीघोषैरिवाणवः ॥ १७७ ॥
 तेषां बलजलैल्लैराच्छाद्यत समन्ततः । प्रलयक्षुभिताम्भोधिबीचीभिरिव भूतलम् ॥ १७८ ॥
 चेलुः षडपि मानार्तो भूर्ता वर्षधरा इव । विततैर्ध्वजिनीपक्षैः क्षोभयन्तः क्षितेऽस्त्रिणः ॥ १७९ ॥
 रथै रथमयीवाभूद् गजैर्गजमयीव यूः । अश्वैरश्वमयीवाऽपि भ्रष्टैर्भ्रष्टमगीव नु ॥ १८० ॥
 धातुमत्ताभिव कुथान् विकिरन्तो विकस्वराग् । गण्डशैलश्रियं भेजुर्जङ्गमां गन्धहस्तिनः ॥ १८१ ॥
 कुर्वाणाः स्थलवद् धूलीपटलीभिः सरांस्यपि । स्थलान्यपि हयसुरपुष्टैश्च कमलाकरान् ॥ १८२ ॥
 स्फारस्फारस्फटावन्तश्चन्द्रनटुलताभिव । देहयष्टिमिव श्वासनिरोधोद् योगवेदिनः ॥ १८३ ॥
 प्रवेशनिर्गमद्वारं निषेधन्तः पदे पदे । अरुन्धन् विथिलां याधिबीचयो द्वारकाभिव ॥१८४॥
 (त्रिभिर्विशेषकम्)

तेन रोधेन कुम्भोऽपि खिन्नाऽऽखिन्नाः कदाचन । चिन्तासन्तानवान् जज्ञे हृतपाणिस्थवित्तवत् ॥१८५॥
 उद्विग्ना इव किं तातपादास्तिष्ठन्ति साम्प्रतम् ? । इत्यूचे भगवान् मल्लियोज्ज्वलाङ्गलिकुड्मलः ॥ १८६ ॥
 उद्वेगकारणं रोधलक्षणं क्षितिनायकः । सर्वमाख्यत् पुरो मल्लेः सद्गुरोरिव भाविकः ॥१८७॥
 मल्लिरप्यवदत् तात ! युगपद् गूढरूपैः । युष्मभ्यं दास्यते मल्लीत्युक्त्वा सर्वान् प्रबोधय ॥ १८८ ॥
 आकार्या मम ते सर्वे ततोऽपवरकेष्वपि । प्रच्छन्नाः सायमानेयाः स्वल्पलोकपरिच्छदाः ॥ १८९ ॥
 तथैव विहिते सायं राजानो मृदिताज्ञयाः । उपागताः पुरो मल्लेः प्रतिमां वीक्ष्य विस्मिताः ॥ १९० ॥
 मल्लीति ददृशे ध्यायन्त इव चेतसि । कृतकृत्यमन्यन्त स्वात्मानं सिद्धमन्त्रवत् ॥ १९१ ॥
 पृष्ठद्वारविभागेन प्रतिमाया नृपात्मजा । उदघाटयत् प्रतिमान्तःस्थितं तालुचीत्रम् ॥ १९२ ॥
 निक्षिप्तकुथितग्रासगन्धः प्रासरदुष्चकैः । दुःसहो लघुनस्येव सर्वतोऽपसरज्जनः ॥ १९३ ॥
 अहिगोश्वानमृतकदुर्गन्धादपि दुःसहः । गन्धः पण्णामपिशानां व्यानशे नासिकापुटम् ॥ १९४ ॥
 तद्गन्धाच्छतकुन्ताग्रहारादिव कातराः । अधोमुख्वा अजायन्त मृतप्रियसुता इव ॥ १९५ ॥
 तानवाचो विलोक्योच्चैरुचे मल्लिर्जगद्गुरुः । किं यूयं न्यङ्मुख्वा जाता भारतेशिरसो यथा? ॥ १९६ ॥
 सोढुं न शक्नुमो नूनमसुं दुर्गन्धमुष्चकैः । एवं वभाषिरे वस्त्रप्रान्तैः पिहितनासिकाः ॥ १९७ ॥
 तान् स्वामी प्रत्युवाचेदं प्रतिबोधपरायणः । सौवर्णी प्रतिमा यद्वद् दृश्यमाना मनोहरा ॥ १९८ ॥

तथा वराङ्गनाः स्मरन्तीलेन्द्रीवल्लोचनाः । विष्णुत्रश्लेषमज्जासृग्मलश्रातुप्रपूरिताः ॥ १९९॥
 अकाम्यानापि रामाणां काम्यानिव शरीरके । शरीरंशान् प्रपश्यन्त्यनुरागहतलोचनाः ॥ २०० ॥
 पीतोन्मचो यथा लोट्टं सुवर्णं मन्यते जनः । तथा स्त्रीसङ्गजं दुःखं सुखं मोहान्ध्रमानसः ॥ २०१ ॥
 जटी मुण्डी शिखी मौनी बल्कली सुतपा अपि । ब्रह्माऽप्यत्रस्रशीलश्रेत्तदा मह्यं न रोचते ॥ २०२ ॥
 कण्डूयन् कच्छुरः कच्छूं यथा दुःखं सुखीयति । दुर्वारपन्मथोवेशविशो रतिजं तथा ॥ २०३ ॥
 नार्यो यैरुपमीयन्ते काञ्चनप्रतिमादिभिः । आलिङ्ग्यालिङ्ग्य तान्येव किमु कामो न तृप्यति ? ॥ २०४ ॥
 यदेवाङ्गं गोपनीयं कुत्सनीयं च योपिताम् । तत्रैव हि जनो रज्यन् केनाऽन्येन विरज्यते ? ॥ २०५ ॥
 मोहादहह ! नारीणामङ्गैर्थासास्थिनिर्मितैः । चन्द्रेन्द्रीवरकुन्द्यादि सदृशीकृत्य दूषितम् ॥ २०६ ॥
 एवं संसारकाराया रामाया रूपवर्णनाम् । श्रुत्वा कुर्वन्तु मा रागमङ्गनाङ्गस्य सङ्गमे ॥ २०७ ॥
 इतो भवात् वृत्तीये मे भवन्तः सुहृदोऽभवन् । समानवयसस्तुल्यशुक्तवैपयिकक्षणाः ॥ २०८ ॥
 युगपत् तुल्यनिर्मुक्तसावद्यवद्यचेष्टिताः । युगपत् तुल्यविहितचतुर्थार्थादितपःपराः ॥ २०९ ॥
 स्मरतेति न किं श्रूयं प्राक्तनं भवचेष्टितम् ? । अहं वः सप्तमं मित्रं कथाख्यानाद् महाबलः ॥ २१० ॥
 श्रुत्वेदं वचनं वाणीदेवताहस्तपुस्तकम् । जातिस्मरणमेतेपामुत्पेदे कर्मलावयात् ॥ २११ ॥

शुक्राटकचतुष्कादिस्थानेषु प्रतिवाससम् । आरभ्य सूर्योदयतो घोषणां स्वाम्यकारयत् ॥२२५॥
 यो येनार्थी स तद्वस्तु शृङ्गातु निजयेच्छया । एवं वर्षावधि प्रातः प्रातरुद्घोष्यते जनैः ॥ २२६ ॥
 धनानि धनदो यक्षः शक्रादेशाद् दिने दिने । आहत्य भ्रष्टनष्टानि पूरयत्यम्बुयद् घनः ॥ २२७ ॥
 सर्वत्रेच्छानुमानेन दीयन्ते कुञ्जरा हयाः । रथाभरणवह्नाणि रत्नानां राशयस्तथा ॥ २२८ ॥
 करभा वेसराश्चापि नगराणि गुरूप्यपि । ग्रामग्रामा धराऽऽरामा यथाकामं धनादयः ॥२२९॥

(युग्मम्)

स्वेच्छया याचमानेभ्यो यद् गृहाद्वस्तु दीयते । पत्यङ्कासनयानादि संख्यातुं शक्यते न तत् ॥२३०॥
 कोटीमेकां सुवर्णस्य लक्षण्यष्टौ दिने दिने । सूर्योदयात्प्रातराशकालं यावद् ददौ विशुः ॥ २३१ ॥
 सर्वाङ्के दत्तवान् स्वामी हेमकोटित्रीशीशतम् । अष्टाशीतिं च कोटीनां लक्षाशीतिं च सर्वतः ॥२३२॥
 सांवत्सरिकदानान्ते सौधर्मादिपतिः स्वयम् । दीक्षोत्सवं विधित्सुः सन् समागाञ्चलितसनः ॥२३३॥
 सलिलापूर्णसौवर्णकुम्भसम्भृतपाणिभिः । सूरैः शक्रः समं दीक्षाभिपेकं कृतवान् प्रभोः ॥२३४॥
 विलिलेप प्रभोरङ्गं दिव्यैर्गोशीर्षचन्दनैः । मौलौ सन्तानपुष्पैश्चाऽध्वनाद् धम्मिमलमद्रिभित् ॥२३५॥
 त्रासांस्वलङ्कृतीः शक्रः स्वामिनं पर्ययापयत् । जयन्तीनामशिविकां रचयामास च स्वयम् ॥२३६॥
 दत्तहस्तसुरेन्द्रेणारुरोहैनां जगद्गुरुः । पश्चादमत्यर्मैत्यैश्चाग्रभागे सा समुद्भृता ॥ २३७ ॥

पार्श्वतो मल्लिनाथस्य चकारो चामरद्वयम् । धर्मशुक्लाभिधध्यामयुग्मं मूर्तमिवाऽमलम् ॥ २३८ ॥
 वादित्राणां महाघोषैर्व्यानशे सकला दिशः । अर्धर्मवार्तां सर्वत्र सर्वतस्त्रिरयत्रिव ॥ २३९ ॥
 वृन्दारकराणां वृन्देभ्यः स्पष्टो जयजयारवः । उत्तस्थे मोहराजस्य प्रवासपटहोपमः ॥ २४० ॥
 क्षणमग्रे क्षणं पृष्ठे पौरास्तस्थुः प्रमोदतः । स्वामिनो विरहं सोढुमप्रौढा इव सर्वतः ॥ २४१ ॥
 केऽप्यारुरुहुरदृष्टाग्रं सौधायाणि च केचन । सन्मञ्चायाणि केचिच्च प्रभोर्दर्शनकाम्यया ॥ २४२ ॥
 हस्त्यश्वरथपादात्पौरवृन्दंपरावृतः । श्रीमत्कुम्भमहीपालश्चचाल जिनपृष्ठतः ॥ २४३ ॥
 करिणीपृष्ठविन्यस्तमञ्चकासनमासिता । प्रयावत्यपि गोत्रस्त्रीसंहृत्या पर्यलङ्कृता ॥ २४४ ॥
 स्वामिदीक्षाश्रुतेरुत्कैः प्रवित्राजिषुभिः समम् । राजभिक्षिणशतीसंख्यैः सहैर्परग्रतः स्थितैः ॥ २४५ ॥
 स्त्रीणामप्यान्तरपरीवाराणां च त्रिभिः शतैः । दिदृक्षुभिः परं पौरैरुत्सवं सद्युपागतैः ॥ २४६ ॥
 पूर्णपार्श्वो जगन्नाथो मिथिलामध्यवर्त्मना । वधूपाणिमिवादातुं दीक्षामुत्को वरो यथा ॥ २४७ ॥
 भिविकावाहिनस्तत्र दिव्याभरणभासुराः । अदधुर्भूगतानेकाश्विनीनन्दनवैभवम् ॥ २४८ ॥
 तदा श्रीमल्लिनाथस्य तस्मिन्निष्क्रमणोत्सवे । गतक्षूणो दिदृक्षूणां क्षोभः स्त्रीणां क्षणादभूत् ॥ २४९ ॥
 अर्धप्रोतस्फुरत्काञ्च्या प्रस्वलन्त्यः पदे पदे । तुङ्गजालकमध्यासुः काश्चित् स्वामिदिदृक्षया ॥ २५० ॥
 काश्चिद् देशान्तरायात्प्रियवार्ता अपास्य ताः । स्वामिदीक्षोत्सवं व्रष्टुं चेत्तुश्चपललोचनाः ॥ २५१ ॥

काश्रिदिभ्याङ्गनाः पौत्रजन्म शुत्वाऽपि पावनम् । न दत्त्वा हर्षदानान्यथावन्तोद्दामवलिगतम् ॥२५२॥
 चेलाञ्चलाञ्चलहृशञ्चामरवैभवात् । काश्चिच्च चालयामासुश्चलहाववपुर्लताः ॥ २५३ ॥
 पुण्याङ्कुरानिनाऽमोघान् लाजान् काश्चन चिक्षिपुः । काश्चन तन्दुलान्मौली शुक्रध्यानलवानिव ॥२५४॥
 शीताशुकरमित्राणि पूर्णपात्राणि काश्चन । विदधुः करराजीवे यशांसीव जगद्गुरोः ॥ २५५ ॥
 स्वाम्यङ्कूपूर्णकुम्भस्य स्वर्धिनः काश्चिदङ्गनाः । पूर्णकुम्भान् करक्रोडे दधुः श्रेयःफलोपमान् ॥२५६॥
 तत्र काश्चित् प्रवृत्त्यन्ति जातपुत्रोत्सवा इव । गोत्रदृढा इव जगुर्मङ्गलान्यपि काश्चन ॥ २५७ ॥
 सुरेन्द्राणां चतुःषष्टिनाट्यानीकैः प्रभोः पुरः । नाट्यानि चक्रिरे व्योम्नि गन्धर्वनगराणि वा ॥२५८॥
 मल्लैरमल्लैः पातालवासिभिस्सौरुपागतैः । एकत्रैव कृतवती त्रिलोकी कौतुकादिव ॥ २५९ ॥
 मिथिलामण्डनं राजगन्धर्वा नवगीतिभिः । अगायंस्त्रिजगन्नाथगुणग्रामाननकथा ॥ २६० ॥
 इभ्यसामन्तवर्गिणां समर्दाद्वि गलितच्युतैः । हरै रचितपूजेव पूरभूत् सर्वतोमुखी ॥ २६१ ॥
 निर्ममोऽपि जगन्नाथो मङ्गलानि पदे पदे । प्रतीयेषानुचरणां सेवास्थितिविदो जिनाः ॥२६२॥
 काश्चिन्नमस्यतो देवानाकाशे भुवनाधिपः । कृतार्थान् विदधे स्मेरनयनाम्भोजवीक्षणैः ॥ २६३ ॥
 एवं सुरासुरनरैः क्रियमाणमहोत्सवः । पुरीगोपुरमुल्लङ्घ्य भववासनिवासवत् ॥ २६४ ॥
 कुमुदामोदंसमत्तरोलम्बरवडम्बरैः । अथैरिव महाकाव्यं स्रुचितस्सरफेत्तकैः ॥ २६५ ॥

एलावन्नकौलनागरङ्गादिभूरुहैः । सदाशापसूतैः पूर्णमिव साधुमनोरथैः ॥ २६६ ॥
 अत्रलिहानोकहेषु वद्धदोलं कुमारकैः । सुखासवाद्यैः पौरीभिः पूर्यमाणद्रुदोहदम् ॥ २६७ ॥
 चाल्यमानलताचक्रं क्रीडया पौरचालकैः । उचीयमानसुमनोमालिनीभिः कराम्बुजैः ॥ २६८ ॥
 मञ्जुगुञ्जतिपकीनादैराह्वदिव जगद्गुरुम् । महोद्यानमथ प्राप श्रीमन्मल्लिजिनेश्वरः ॥ २६९ ॥
 अथाग्न्याच्छिविकारत्नात्पोतादिव महाशुजः । उत्तार स्वबाहुभ्यां तरीतुं भववारिधिम् ॥ २७० ॥
 उज्जाञ्चकार निःशेषं नेपथ्यादि जगद्गुरुः । निर्मोकमिव नागेन्द्रो मिथ्यात्वमिव तत्त्ववित् ॥ २७१ ॥
 अदूर्यं देवदूर्यं स्वाराजस्त्रिजगदीशितुः । स्कन्धे चिक्षेप सुज्ञानाऽग्रयानमिव मूर्तिमत् ॥ २७२ ॥
 पञ्चविंशतिधन्वोच्चः कृतपष्टमहातपाः । मार्गशुक्लस्यैकादश्याः पूर्वोक्ते भेऽश्वयुज्यथ ॥ २७३ ॥
 श्रीमन्मल्लिजिनाधीशः पञ्चभिर्मुष्टिभिः स्वयम् । केशानुत्पाट्यामास मूर्तिमद्विषयानिव ॥ २७४ ॥
 प्रलैच्छत् त्रिदशाधीशः स्वामिदत्तप्रसादवत् । अब्दमुक्तोम्बुवत् पृथ्वी निजचेलाञ्चलेन सः ॥ २७५ ॥
 अद्रिभिस्त्वामिनः केशान् कज्जलश्यामलश्रियः । प्राक्षिपत् क्षीरपाथोधौ निर्मलीकरणाय वा ॥ २७६ ॥
 वेगात् तत्रैत्य सद्भक्तिरूर्ध्वीकृतकरद्वयः । तुमुलं वारयाभास वासवो नटवद् दृणाम् ॥ २७७ ॥
 उत्त्वा सिद्धनमस्कारं सामायिकमथोच्चरन् । चारित्रं जगृहे स्वामी मुक्तिसंवननौषधम् ॥ २७८ ॥

मनःपर्यायसंज्ञं च ज्ञानं भर्तुरभूत् तदा । केवलज्ञानलाभस्य सत्यङ्कार इवानन्यः ॥ २७९ ॥
 नारकाणामपि सुखमाकास्मिकमजायत । सौदामिन्या इव श्रोतः क्षणं च नरकेऽजनि ॥२८०॥
 त्रिशतीप्रमिता भूपास्त्रिशतीप्रमिताः स्त्रियः । संवेगाम्भःकृतक्रान्ताः प्रात्रजन्तु तीर्थपम् ॥२८१॥
 ततः प्रदक्षिणीकृत्य श्रीमल्लिस्वामिनं जिनम् । वाचा पीयूषहारिण्याऽऽरेभे स्तातुं पुरन्दरः ॥२८२॥
 नमो मल्लिजिनेशाय कुमारब्रह्मचारिणे । वैराग्यद्वययोदाय क्लेशवेशामित्रारिणे ॥२८३॥
 कर्मभिस्त्वमसंसृष्टः पद्मपत्रमिवोदकैः । तव संसारवासोऽपि मुक्तिवास इवाऽजनि ॥ २८४ ॥
 मैत्र्यादिवासनापूर्तं दूतं शाश्वतशर्मणि । नाऽभिभूतं मदेनापि स्मरामि तव शासनम् ॥२८५॥
 स्वामिन् ! विश्वोपकाराय तपस्यां प्राप्तवानसि । मार्गद्वुः पान्थसार्थाय फलैः फलति पेशलैः ॥२८६॥
 त्वज्जितस्त्रिजगन्नाथाऽनङ्गत्वं दधते स्मरः । दग्धो दुग्धेन यो लोके स क्लृप्त्य पयः पिबेत् ॥२८७॥
 इत्थं जगत्पतिं स्तुत्वा भक्तिमदः पुरन्दरः । अनुनाथं धरापीठं विनमो विदधेतराम् ॥ २८८ ॥
 अथ च्छत्रायमाणस्याऽशोकद्रोः प्रनरे तले । अतिष्ठत् प्रतिमायां श्रीजिनो लम्बिभ्रुजद्वयः ॥२८९॥
 अप्रमत्तः संयतादिगुणस्थानानि तत्क्षणम् । आश्रित्य यातिकर्माणि पुल्लोप ध्यानपात्रके ॥२९०॥
 तस्मिन्नेव क्षणे विश्वभर्तुर्विश्वप्रकाशकम् । उत्पदे केवलज्ञानं सर्वपर्यायतत्त्ववित् ॥ २९१ ॥

अथ क्षणात् सहस्राक्षः प्रयुक्तावधिना स्वयम् । उत्पन्नं केवलज्ञानमज्ञासीदुक्तवत् तदा ॥ २९२ ॥
 अपनिन्द्यहेराराज्ञाविधेर्वायुकुमारकाः । योजनप्रमिते क्षेत्रे तृणकाष्ठादि विस्तृतम् ॥ २९३ ॥
 तत्र गन्धाम्बुभिः शुद्धस्वातिज्योतिर्भवाभिव । रजःपुञ्जप्रशमनीं दृष्टिं चक्रुर्दिवौकसः ॥ २९४ ॥
 स्वर्णरत्नशिलाजालैस्तूद्धवन्धुमहीतलम् । सुरास्तत्र भृतैश्चैत्यमध्यवद् मध्यनुद्धयः ॥ २९५ ॥
 जातुदर्शी पञ्चवर्णामामोदाद् मत्तपद्पदाम् । विक्रूणिकां कूणयन्तीं दृष्टिं पौष्पीं व्यधुः सुराः ॥ २९६ ॥
 कृत्वाऽन्तर्मणिमयस्तूपमभितस्तमधः सुराः । रैकपिशीर्षकं वषं व्यधुर्भुवनवासिनः ॥ २९७ ॥
 ज्योतिष्कास्तद् द्वितीयं तु सद्रत्नकपिशीर्षकम् । चक्रिरे काञ्चनैः सूर्यरश्मिभिरिच पिण्डितम् ॥ २९८ ॥
 रत्नैः प्राकारसुचुङ्गं रोहणाद्रहेतरिव । सुरा वैमानिकाश्चक्रुर्माणिक्यकपिशीर्षकम् ॥ २९९ ॥
 वषं वषं प्रति कृता प्रतोलीनां चतुष्टयी । चतुर्दिगन्तलोकानामाद्वातुभिव दृत्तिकाः ॥ ३०० ॥
 उपरिष्टात् प्रतोलीनां तोरणानि चक्राशिरे । विलोकितुं दिगन्तानि स्थितानीवोर्ध्वमम्बरे ॥ ३०१ ॥
 सुखन्यस्ताम्बुजाः पूर्णकलशास्तोरणस्थिताः । रेजिरे मोहसंतप्तान् भव्यान् सेकुमित्रोद्यताः ॥ ३०२ ॥
 प्रतोलीनां पुरो दिव्या वाप्यः सौवर्णपङ्कजाः । ऋडार्थमिव कैवल्यलक्ष्म्या इव सुदीर्घिकाः ॥ ३०३ ॥
 प्रतिद्वारं धूपघट्यः स्फुरद्धूपाः पदे पदे । विपदंशविनाशाय निर्मितान्निदेशशरैः ॥ ३०४ ॥
 देवच्छन्दं जगद्भर्तुर्विश्रामाय दिवौकसः । प्राकारे मध्यमे चक्रुः पूर्वोदीच्यां यथास्थिति ॥ ३०५ ॥

धनुःशतत्रयं प्राञ्चुं चैत्यहुं पत्रलं ततम् । तृतीयशालमध्योर्व्यां विदधुर्व्यन्तरामराः ॥३०६॥ (युगम्)
 ततः सिंहासनं दिव्यं चारुणी चामरं अपि । त्रैलोक्यविभुताशांसि शुभ्रं छत्रत्रयं सुराः ॥३०७॥
 सर्वार्थैरिव कृतं निर्मितं मङ्गलैरिव । संकीर्णमिव लक्ष्मीभिर्हृष्यैरैरिवावृतम् ॥ ३०८ ॥
 जगच्चित्रैरिव व्याप्तं निधानैरिव सेवितुम् । चक्रे समवसरणं शरणं पर्वणामिव ॥३०९॥
 एकत्र दिव्यरम्भोरुकरताडितदुन्दुभीः । एकत्र पञ्चसुग्रामप्रपञ्चस्थिरकिन्नरम् ॥ ३१० ॥
 एकत्र लेप्यललनाकरकुम्भगलज्जलम् । एकत्र रममाणस्वःकुमारकृतहंक्रुति ॥ ३११ ॥
 एकत्र सर्वधूलोकहल्लीसककृतोत्सवम् । एकत्र किन्नरीगानदत्तश्रवणकिन्नरम् ॥ ३१२ ॥

(पद्मभिर्द्वितीयश्लोकमध्यक्रियाकुलकम्)

सुहुः संचार्यमाणेषु लक्ष्मीलीलागृहेष्विव । स्वर्णमयेषु पद्मेषु न्यस्य पादौ सुकोमलौ ॥ ३१३ ॥
 पुरस्ताद् वन्दिभिरिव विर्जयेति विभापकैः । अमरैर्दर्शयमानाऽध्वा देवीभिर्गीतमङ्गलः ॥ ३१४ ॥
 पूर्वद्वारात् प्रविश्योच्चैश्चैत्यद्रोश्च प्रदक्षिणाम् । विदधेऽवश्यकार्याणि जिना अपि वितन्वते ॥ ३१५ ॥
 नमस्तीर्थयेति वचो धीरधीरसुदीरयन् । दिव्यसिंहासने तस्थौ कुम्भभ्रूजिनः ॥३१६॥
 कन्दर्पजनयनं नाथ ! त्वां दृष्ट्वाऽशोकपादपः । प्रट्टस्यति चलैः पत्रैः सलीलमिव पाणिभिः ॥३१७॥
 दिव्यध्वनिरसासादलुब्धास्त्वत्पादपङ्कजम् । तदेकतानहृदयाः सेवन्ते सततं मृगाः ॥ ३१८ ॥

स्यूते इव करैरिन्दोः फेनैरिव करम्बिते । तव पार्श्वे जगन्नाथ ! रेजाते चामरे इमे ॥ ३१९ ॥
 तव सिंहासनं नाथ ! धत्ते सुरगिरिश्रियम् । अप्रकम्प्यं परैः कामं चारुकल्याणभाजनम् ॥ ३२० ॥
 भाति भाण्डलं पृष्टे पिण्डीकृतमहः सुरैः । उदयद्वादशादित्यतेजःस्तोमविडम्बकम् ॥ ३२१ ॥
 श्रीमल्लेश्वरनाथीशदिवि दुन्दुभिवादनम् । विधत्ते मोहनीयादिमलिम्लुचपराभवम् ॥ ३२२ ॥
 श्रये स्युस्त्रिजगन्नाथ ! जम्बूद्वीपे यदीन्दवः । तेनोपमीयते छत्रत्रितयं मूर्ध्नि भासुरम् ॥ ३२३ ॥
 स्तुत्विति विरते शक्रे श्रीकुम्भः पृथिवीपतिः । विरचय्याञ्जलीवन्धं स्तुतवानिति भक्तिभाक् ॥ ३२४ ॥
 धन्य ईश्वरकुम्भोऽयं प्रसिद्धोऽजनि भारते । यस्मिन् भवाहशा जाताः सुदृचा मौक्तिकोपमाः ॥ ३२५ ॥
 येन स्मरेण तीर्थेश ! कुम्भदासीकृतं जगत् । स त्वयोन्मूलितो जीर्णपादप इव वात्यया ॥ ३२६ ॥
 स्तुत्विति सत्यमर्हन्तं श्रीकुम्भो मुदिताशयः । अतृप्त इव तीर्थेशवक्त्रराजीवमैक्षत ॥ ३२७ ॥
 सांत्सरिकदानान्तं विज्ञाय स्वपुरीं तदा । विहाय षडपि प्राप्ता भ्रूजुजस्ते शमाहताः ॥ ३२८ ॥
 स्पृष्ट्वा भूमीतटं मूर्ध्ना योजिताञ्जलयोऽखिलाः । एवमारोभिरे स्तोतुं गिरा धरिप्रशान्तया ॥ ३२९ ॥
 पूर्वस्मिन् जन्मानि स्वामिन् ! तारकोऽसि यथा भ्रूशम् । तदेदानीं विवाहस्य क्षणं देशनयाऽनया ॥ ३३० ॥
 भवप्रतिभयं नष्टं तव मूर्तिविलोकनात् । खलन्ति कौशिकास्तावद् यावन्नोदेत्यहर्षतिः ॥ ३३१ ॥
 इति विनयविनम्रा भक्तिभाजो नरेन्द्रास्त्रिभुवनगुरुमेनं मल्लिनाथं प्रणम्य ।

मरुदधिपतिपृष्ठे पृष्ठतामादधाना जिनवचनवितानं श्रोतुमुत्का न्यषीदन् ॥ ३३२ ॥
इत्याचार्यश्रीविनयचन्द्रविरचिते श्रीमल्लिखामिचरिते महाकाव्ये विनयाङ्के दक्षिकेवलज्ञानोत्पातिसंकीर्तने

नाम पञ्चमः सर्गः ।

अहम्

अथ षष्ठः सर्गः ।

यो-लङ्केशविलोपनव्रतधरो-रौद्रं च धर्मं भजन् संग्रामः सकलत्र एव तपसे ताताऽनुमत्या-वने ।
राज्यमाज्यसुखोत्सवस्य विमुखो रामावतारौ जिनः स श्रीमल्लिरपौरुषेयचरितः पायादपायाज्जागत ॥ १ ॥
अथारभत विश्वेशः क्लेशनाशाय देशनाम् । गिरा संदेहहारिण्या पञ्चत्रिंशद्गुणस्पृशा ॥ २ ॥
भो भो भव्याः ! भवाम्भोधौ भ्रमद्भिर्नित्यमङ्गिभिः । दुष्पापमेव मानुष्यं समिलायुगयोगवत् ॥ ३ ॥
कथञ्चित् तत्र लब्धेऽपि सम्यक् तत्त्वं सुदुर्लभम् । देवतत्त्व-गुरुतत्त्व-सम्यक्तत्त्वस्वरूपभृत् ॥ ४ ॥
एवंस्वरूपं सम्यत्त्वं ये रक्षन्ति दिशन्ति च । परेषां, दवदन्तीव लभन्ते परमं पदम् ॥ ५ ॥
उपाष्टापदमस्त्यत्र भारते सङ्गरं पुरम् । मम्मणस्तत्र भूपोऽश्रूद् वीरमत्यस्य वल्लभा ॥ ६ ॥

पापदूर्ध्वं सोऽन्यदाऽचालात्सकलत्रः पुराद् वहिः । मुनिं वीक्ष्य समायान्गमशकुनममन्यत ॥ ७ ॥
 पृथक्कृत्य द्रुतं सार्थाद् नीत्वा राजकुले ततः । घटिका द्वादश द्वाभ्यां ताभ्यामृपिरखेदि सः ॥ ८ ॥
 ताभ्यां कृपावशात् पृष्टः कुत आगाः फ यास्यसि ? । तेनोक्तमष्टापदाद्री याता विभ्वानि वन्दितुम् ॥ ९ ॥
 त्रियोजितो भवन्नृचां च सार्थादस्मि शुभाशयौ ! । श्रुत्वेति लघुर्कर्मत्यात् तौ क्रोपं जहतुः क्षणात् ॥ १० ॥
 ततो जीवदयामूलं धर्ममाख्यद् महाभुनिः । भर्माभिमुखं तौ मासौ मत्सलाभयतां च तम् ॥ ११ ॥
 ताभ्यामनुमतः सोऽष्टापदं प्राप ततो मुनिः । आर्हतं तौ पुनर्धर्मं पालयामासतुधिरम् ॥ १२ ॥
 निन्येऽन्यदा वीरमती धर्मस्थैर्यगृह्यद्भये । देव्या शासनवाहिन्याऽष्टापदे पुण्यसंभदे ॥ १३ ॥
 प्रतिमां पूजयन्ती सा परमानन्दगाप च । वन्दित्या पुनरप्यागात् स्वपुरे देवतावशात् ॥ १४ ॥
 सा विंशतिमाचाम्लानि चक्रे जिनं जिनं प्रति । चतुर्विंशतिसंख्यानि तिलकान्यप्यकारयत् ॥ १५ ॥
 अन्यदाऽष्टापदे गत्वा स्नात्रपूजापुरस्सरम् । प्रतिमानां ललाटेषु तिलकानि व्यधत् सा ॥ १६ ॥
 दत्त्वा दानं च साधूनां तपस्तदुददीपयत् । कृताथोऽथ प्रदृत्यन्ती चेतसाऽगाद् निजं पुरम् ॥ १७ ॥
 पालयित्वाऽऽर्हतं धर्मं समाधिमरणेन तौ । पूर्णकाले देवलोकं दाम्पत्येन वभूवतुः ॥ १८ ॥
 प्रच्युत्य मम्भुणो जम्बूद्वीपे भरतमण्डने । वहलीसंज्ञके देशे पुरे पोतननामनि ॥ १९ ॥
 धम्मिलाभाऽभीरपर्वरेणुकाकुक्षिसम्भवः । धन्यो नाम सुतो जज्ञे धन्यमग्नयः पिता यतः ॥ २० ॥ (शुग्मम्)

वीरमत्या अपि प्राणी प्रच्युत्य विबुधालयात् । धन्यस्य गृहिणी जज्ञे धूसरी नामधेयतः ॥ २१ ॥
 धन्योऽथ चारयाञ्चक्रे महिषीरनुवासरम् । वर्षाकालोज्येदा कालः प्रोषितानां समाययौ ॥ २२ ॥
 वर्षत्यपि घने हर्षाद् महिषीचारणोद्यतः । विभ्राणश्छत्रकं मूर्ध्नि धन्यो वन्यामथाऽन्नमत् ॥ २३ ॥
 कायोत्सर्गस्थितं साधुमेकमेकपदे स्थितम् । दृष्टिशैत्येन सर्वाङ्गं कम्पमानं ददर्श सः ॥ २४ ॥
 तं दृष्ट्वा सकृपश्छत्रं तस्य मूर्धन्यधारयत् । दृष्टिकष्टमजानानः सुत्वेन स मुनिः स्थितः ॥ २५ ॥
 दृष्टेर्न व्यरमद् मेघः कायोत्सर्गाद् मुनिर्न च । छत्रधारणतो धन्यो, बद्धस्पर्धौ इवाऽत्र ते ॥ २६ ॥
 मेघेऽथ विरते साधुः कायोत्सर्गमपारयत् । प्रणम्य चाद्रिसंवाहपूर्वकं तमुवाच सः ॥ २७ ॥
 महर्षे ! कुत आयासीः किल कालेऽत्र पङ्क्तिः ? । पाण्डुदेशादिहायातो यास्यामि च गुहं प्रति ॥ २८ ॥
 प्राचे धन्यो मुनिं नत्वाऽध्यारोह महिषं मम । मुनिराह न जीवेपु समारोहन्ति साधवः ॥ २९ ॥
 धन्योऽथ महिषीं दुग्ध्वा दुग्धकुम्भमुपानयत् । पारणं कारयाञ्चक्रे वक्रैतरमना मुनिः ॥ ३० ॥
 वर्षाकालमतिक्रम्य पोतनात् स मुनिर्ययौ । धन्योऽपि सह धूसर्या विशिष्टश्रावकोऽभवत् ॥ ३१ ॥
 दीक्षां गृहीत्वा सप्ताब्दीं पालयित्वा समाहितौ । विपद्य युग्मधर्माणौ जातौ हैमवतेऽथ तौ ॥ ३२ ॥
 ततो मृत्वाऽनार्तरौद्रैर्ध्यानसन्धानवन्धुरौ । अभूतां दम्पतीत्वेन क्षीरडिण्डीरनामकौ ॥ ३३ ॥

देवश्च्युत्वाऽत्र भरते देशे कोशलनामनि । कोशलायां महापुर्यां निपथस्य महीश्रुजः ॥ ३४ ॥
सुन्दरायां महादेव्यां नलो नामाऽभवत् सुतः । सात्त्विको विपरीतस्तु तच्छुः कृवराभिधः ॥ ३५ ॥

(युग्मम्)

इतो विदर्भदेशेषु नगरे कुण्डिनाभिधे । अभूद् भीमरथो राजा पुष्पदन्तीति तत्प्रिया ॥ ३६ ॥
अन्यदा क्षीरडिण्डीरा देवी प्रच्युत्य नाकतः । सुतात्वेनाऽवततार तस्याः कुक्षौ शुभे क्षणे ॥ ३७ ॥
सुखमसुप्ता सा स्वप्नं प्रेक्ष्य राज्ञे व्यजिज्ञपत् । ज्ञाने हस्ती दत्तत्रस्तस्त्रौकसि समाययौ ॥ ३८ ॥
व्याजहार ततो राजा देवि ! राजश्रियाऽधिकम् । सैन्येषु मुख्यो दन्तीव गर्भस्त्व भविष्यति ॥ ३९ ॥
एवं च कुर्वतोर्वर्ती तयोर्दन्ती समागमत् । व्याकर्तुमिव तत्स्वप्नविचारं चारु संचरन् ॥ ४० ॥
सकलत्रं दृपं स्कन्धे समारोप्य परिभ्रमन् । नागरैः पूजितः सौधे तावानीयोदतारयत् ॥ ४१ ॥
आलाने च स्वयं लीनः सिन्धुरो गोत्रवन्धुरः । सुमनोभिः सुमनोभीं रत्नैश्च वद्वेधेऽधिकम् ॥ ४२ ॥
विलिप्य द्विपमर्चित्वा चक्रे नीराजनां दृपः । स्थितः स तत्र गर्भस्य पुण्येनेत्र स्थिरकृतः ॥ ४३ ॥
पूर्णे काले राजकान्ताऽजनयत् तनयां च सा । तद्भाले तिलको नित्योऽभवद् रविरिव द्यवि ॥ ४४ ॥
स्वयं तेजस्विनी तेन विशेषात्तिलकेन सा । दिद्युते विद्युतेवोच्चैर्धारा वारिधरोद्भवा ॥ ४५ ॥
मभुवाब्जन्मन्स्रस्य भीमो भीमपराक्रमः । अष्टगुणो भूसुजां जज्ञे वाडवेनेव वारिधिः ॥ ४६ ॥

तस्यां स्वागतं प्रत्यक्षागतं च मतङ्गजम् । वीक्ष्य भीमरथो नाम दवदन्तीति निर्ममौ ॥ ४७ ॥
 पद्मसुन्दरनिःश्वासा पद्मास्या पद्मलोचना । जितपद्मा पाणिपदैर्भूर्ता पद्मेव सा बभौ ॥ ४८ ॥
 तामष्टवर्षदेशीयां कलाज्ञापनहेतवे । कलाचार्यस्य धुर्यस्याऽर्पयामास शुभे दिने ॥ ४९ ॥
 तस्याः प्रज्ञातिशयिन्याः साक्षियान्नमभूद् गुरुः । स्याद्वाद्वादवादिन्याः प्रतिवादी न कश्चन ॥ ५० ॥
 तां पारदश्वरीं वागीश्वरीमिव कलाभ्युधेः । राजा निरीक्ष्य दीनारलक्षं तद्गुरुरथे ददौ ॥ ५१ ॥
 ताश्चत्राचान्यदा साक्षाद्भूय निर्हृतिदेवता । भाविनः शान्तिनाथस्य पूज्ययं प्रतिमा त्वया ॥ ५२ ॥
 देवी तिरोऽभूद्विस्त्युक्त्वा प्रतिमां दवदन्त्यथ । अगस्तं पूजयामास निवेक्ष्य सद्ने निजे ॥ ५३ ॥
 समं सखीभिः क्रीडन्ती सा लताभिरिवाल्लिनी । अनङ्गरतिविश्रामोपवनं प्राप यौवनम् ॥ ५४ ॥
 दन्तीव दवदन्तीं तामन्यूनकुचकुम्भिभनीम् । निरीक्ष्य पितरौ चित्तं चक्रतुस्ताद्विवाहने ॥ ५५ ॥
 द्येतां पितरौ चित्ते तद्योग्यवरचिन्तया । दवदन्ती यभूवोच्चैरष्टादशसमाप्रमा ॥ ५६ ॥
 योपितां स्यादच्छानां मौढानां हि स्वयंवरः । विचिन्त्येत्याऽऽदिशद् राज्ञामाह्वानाय नरान् नृपः ॥ ५७ ॥
 भूषां भूपालपुत्राश्च तत्र लावण्यशालिनः । एकैकशोऽधिका लक्ष्म्या त्वरितास्तत्र चायुः ॥ ५८ ॥
 तत्र दूतसमाहूतो निपथोऽपि समाययौ । पुत्रावपि समं तेनाऽऽजगमर्तुर्नलकूवरौ ॥ ५९ ॥
 सर्वेषामपि भूषानां स्वागतं कृण्डिनेश्वरः । चकार युज्यते ह्येतदागतेऽभ्यागते जने ॥ ६० ॥

अचीकरदथो भीमः स्वयंवरणमण्डपे । मञ्चास्तदन्तःसौत्रर्णसिंहासनमनोहरान् ॥ ६१ ॥
 आययुस्तत्र राजानां दिव्यालङ्कारभासुराः । निषेदुरथ मञ्चेषु कुर्याणाः स्फुटचेष्टितम् ॥ ६२ ॥
 कश्चित् करंसरोजेन लीलासरसिजं जितम् । लीलयाल्लालयापास निरस्यन्निव दूरतः ॥ ६३ ॥
 कश्चिच्च महिष्कामाल्यमाजघ्नौ भृङ्गवद् युवा । यशसो महिष्कायाश्च परीक्षितुमिवान्तरम् ॥ ६४ ॥
 कश्चिद्दुल्लालयाश्चक्रे करात् कुसुमकन्दुकम् । दधानो गोलकाभ्यासं पुष्पायुध इवाधिकम् ॥ ६५ ॥
 पस्पशं पाणिना कश्चिद् मासुरीं स्वामनुक्षणम् । अहमेव पुमानेवमिव शंसितुमादरात् ॥ ६६ ॥
 अनर्तयच्छुरीं कश्चिद् मुष्टिरेङ्गे मुहुर्मुहुः । वयणकङ्कणतोलिन नाट्याचार्य इवोद्भटः ॥ ६७ ॥
 दीपदीपमभेव द्रागाययौ वरमण्डपम् । द्योतयन्ती दवदन्तो पितुरादेशतस्तदा ॥ ६८ ॥

मौक्तिक्रमायसच्छायाऽलङ्कारसमलङ्कृताम् । जङ्गमामजडां स्वच्छां ताम्रपर्णांमित्राऽपराम् ॥ ६९ ॥
 रवंरिवाग्रजं भाले तिलकं विभ्रतीं सतीम् । निमोजंतांमत्राऽदर्श भूपालप्रतिविम्बने ॥ ७० ॥
 नीलोत्पलचलनेत्रां कज्जलोज्ज्वलकुन्तलाम् । दवदन्तीं नृपाः प्रेक्ष्य विश्रामं चक्षुषोर्व्यधुः ॥ ७१ ॥

(त्रिभिविधेषकम्)

पुरोभूय मतीहारी श्रीभोमरथशासनात् । नामग्राहं महीपालानारेभे शंसितुं ततः ॥ ७२ ॥

सुकृटेशाभिधो भूपः कुसुमायुधनन्दनः । उषेव पत्नी भवितुं चेदस्येच्छसि तद् वृणु ॥ ७३ ॥
 जयकेशरिपुत्रोऽयं शशलक्ष्मा क्षमापतिः । किमस्य रोहिणीव त्वं पत्नीत्वं प्रतिपद्यसे ? ॥७४॥
 चम्पाधिपो भोगवंशो धरणेन्द्रवृपात्मजः । सुबाहुर्बाहुमस्य त्वं गृहाण यदि रोचते ॥ ७५ ॥
 दधिपर्णनरेन्द्रोऽयं सुसुमारपुरेश्वरः । कृशाङ्गि ! स्वदशा पश्य यथाकर्षति ते मनः ॥७६॥
 कोशलाधिपतिश्चैप निषधोऽरिनिषेधकः । वृषभस्वामिकुलधूर्ध्वभो विदितोऽस्ति ते ॥ ७७ ॥
 तनयः सनयश्चास्य नलः प्रवलदोर्बलः । उन्नतोऽपि विनीतात्मा तवास्त्वभिमतः शुभे ! ॥७८॥
 दवदन्यपि तत्कालं मालां नलगलेऽक्षिपत् । अहो ! सुष्ठु वृत्तं सुष्ठु वृत्तमित्यभवद् ध्वनिः ॥७९॥
 कृष्णराजः समाकृष्टखड्गोऽथ नलमाक्षिपत् । तं नलोऽपि तथाऽवादीदुचितं क्षत्रियेष्वदः ॥ ८० ॥
 द्वयोरपि ततोऽनीकं संवर्मितमभूत् तदा । दवदन्ती ततः सत्यश्रावणामीदृशी व्यधात् ॥ ८१ ॥
 अर्हन् देवो गुरुः साधुश्चेद् मे, ततैतन्ययोर्द्वयोः । क्षेमोऽस्तु विजयी चास्तु नलः परवलं द्विषन् ॥८२॥
 तद्वाक्यात् कृष्णराजस्य करात् खड्गमथाऽपतत् । स ननाम नलं मूर्च्छां चिरेणाऽऽगतधृत्यवत् ॥८३॥
 उवाच च विनीताङ्गो मन्तुमेकं क्षमस्व मे । तं संभाष्य नलोऽप्युञ्चद् भीमोऽपि मुदितोऽजनि ॥८४॥
 अन्यान् संभाष्य भूमीशान् भीमो व्यसृजदञ्जसा । पाणिग्रहोत्सवं चक्रे दवदन्या नलस्य च ॥ ८५ ॥
 साद्विवाहोत्सवे वृत्ते हस्तामोचनपर्वणि । ददौ नैषधये भीमभूमीशः सिन्धुरादिकम् ॥ ८६ ॥

बधूवरी नवोढी तौ सकङ्कणकराम्बुजौ । गृहविम्बान्यवन्देतां भवद्धवलमङ्गलौ ॥ ८७ ॥
 भीमः सपुत्रं निपथं समान्याऽथ विष्टष्ट्यान् । प्रयाणकानि कतिचित् समागत्य स्थितः स्वयम् ॥ ८८ ॥
 यान्तीमनुनलं भैमीं पुष्पदन्त्यन्वशादिति । ध्वजेव वंशं हे वत्से ! मा त्याक्षीर्व्यसने पतिम् ॥ ८९ ॥
 मातृशिक्षां गृहीत्वैति दवदन्तीसुपागताम् । न्यवेशयद् रथक्रांटे नलः क्रोडेऽपि च प्रियाम् ॥ ९० ॥
 ततश्च कोशलाधीशो मार्गेऽखण्डप्रयाणकैः । नल्यैः काव्यैरिव कविः शास्त्रवर्त्माऽतिगच्छति ॥ ९१ ॥
 प्रयाणं कुर्वतस्तस्य ततोऽस्तमगमद् रविः । ब्रह्माण्डं तमसाऽधूरि तद् दृष्ट्वाचे नलः प्रियाम् ॥ ९२ ॥
 क्षणं देवि प्रभुध्य त्वं तिलकं प्रकटीकुरु । परिमार्ज्यं ललाटं सा दीपयत् तमदीपयत् ॥ ९३ ॥
 निर्विघ्नं तेजसा तेन चचाल सकलं बलम् । नलः पुरःस्थितं कारयोत्सर्गिणं मुनिमैक्षत ॥ ९४ ॥
 उवाच निपथं नाथ ! दृश्यतां वन्द्यतां मुनिः । अयं च दृष्टो मत्तेनेभेन यत्कलितोऽलिभिः ॥ ९५ ॥
 न चालितः परं ध्यानात् तेन मत्तेन दन्तिना । ततः सपुत्रो निपथः श्रद्धया ते न्यसेवत ॥ ९६ ॥
 नलश्च दवदन्ती च निपथः कूबरोऽपि च । नन्वा नत्वा च निरुपद्रवं कृत्वा मुनिं ययुः ॥ ९७ ॥
 कोशलायां समाजगुर्भेन च महीयसा । दवदन्त्यालोक्यमानचत्सायां हृष्टचेतसा ॥ ९८ ॥
 कदाचिद् गीतवृत्ताभ्यां जलकेरया कदाचन । कदापि दोलखेलाभिः कदाचिद् द्यूतकर्मणा ॥ ९९ ॥

नलश्च दत्तदन्ती च खेच्छयोधानवीथिषु । गतं कालं न जानाति, स्वर्गिणामिव दम्पती ॥१००॥ (ध्रुमम्)
 अन्यदा निपथो राज्ये स्थापयित्वा नलं सुतम् । यौवराज्ये क्लृवरं च स्वयं दीक्षामुपाददे ॥ १०१ ॥
 न्यायधर्ममयं राज्यं नलः प्रवलविक्रमः । पालयन्नन्यदाऽपृच्छदमात्यादीन् क्रमागतान् ॥१०२॥
 पित्रादीनां भुवं शास्त्र्यधिकं वा ते ततोऽवदन् । व्यंशानं भरतं भुक्तं त्वात्पित्रा, सकलं त्वया ॥१०३॥
 किन्तु तक्षशिला नाम पूर्वोजनशनद्वये । तत्र राजा कदम्बोऽस्ति त्वदाज्ञां स न मन्यते ॥१०४॥
 तच्छ्रुत्वा नलभूपालः कोपाटोपसमुद्भटः । द्रुतं व्यसृजदंतस्य स गत्वा तमयोच्चत ॥ १०५ ॥
 मत्स्वामिनोऽनलस्फूर्तितेजसो नलभूपतेः । आत्मानं यमपूर्मध्ये आज्ञां मा नय मानय ॥१०६॥
 कदम्बराजस्तच्छ्रुत्वा शुकुटीभीषणाननः । तमर्षचन्द्रयाञ्चक्रे स्वकीयमिव जीवितम् ॥ १०७ ॥
 द्रुतोऽपि गत्वा तत्सर्वं नलायाऽकथयत्तराम् । तं चाऽभिषेणयाञ्चक्रे नलः सवलवाहनः ॥ १०८ ॥
 सैन्येन वेष्टयामास नलस्तक्षशिलां पुरीम् । कदम्बः सह सैन्येन संमुखस्तस्य चाभवत् ॥१०९॥
 मिथः समरसंरम्भसमारम्भे तयोर्धृशम् । नलः कदम्बं निर्द्वन्द्वो द्वन्द्वयुद्धमयाचत ॥ ११० ॥
 तौ द्वावपि ततो द्वन्द्वैर्पुद्गरुद्धतदोर्युगौ । अयुध्येतां चिरं तत्र जङ्गमौ पर्वताविव ॥ १११ ॥
 सर्वेष्वपि हि युद्धेषु कदम्बमजयद् नलः । अपसृत्य स जग्राह व्रतं वैराग्यवासितः ॥ ११२ ॥

नलस्तमूचे धन्योऽसि माज्यं राज्यं यदत्यजः । स नीत्तरमदात्तस्मै निरीहस्य नलो नलः ॥११३॥
 जयशक्तिं च तत्सुतुं नलो राज्ये न्यवेशयत् । नलस्य भरतार्धाऽभिषेकश्चक्रे च पार्थिवैः ॥११४॥
 कोशलायामथायातो नगर्यां कोशलेश्वरः । महेन महता भैम्या सहाऽस्थात्पालयन् सुवम् ॥११५॥
 कूवरो राज्यलुब्धस्तु नलच्छलगवेपणम् । कुरुते प्रत्यहं दुष्टव्यन्तरः शुभपात्रवत् ॥११६॥
 नलश्च कूवरश्चापि द्यूतासक्तिजुषावुभौ । जयं पराजयं चापि लेभाते पाशपातनात् ॥११७॥
 अन्यदा न नलस्याऽनुकूलोऽक्षः काङ्क्षितोऽपतत् । कूवरोऽमारयत् शारांस्ततस्तस्य मुहुर्मुहुः ॥११८॥
 कूवरेण पराजिग्ये पुरग्रामादिकं नलः । विषण्णो राजलोकोऽथ कूवरो हर्षमाययौ ॥११९॥
 दधदन्त्यवदद् द्यूतव्यसनाऽनलसं नलम् । स्वामिंस्ते बन्धनयैतौ पाशकौ पाशकाविव ॥१२०॥
 कूवराय वरं राज्यं स्वयं दत्तं त्वया शुभम् । आचं द्यूते पराजित्य प्रवादोऽयं न सुन्दरः ॥१२१॥
 पश्यति स्म शृणोति स्म तां तद्वाचं च नो नलः । अत्रज्ञाता ततः पत्या सुदती रुदती ययौ ॥१२२॥
 कुलामात्यैरपि द्यूताद् निषिद्धो नैषधिस्ततः । तद्वचो नहि शुश्राव सद्यो भूताभिभूतवत् ॥१२३॥
 पृथिवीं हारयामास सान्तःपुरपरिच्छदाम् । नलो मुमोचाऽथ सर्वं गात्रादाभरणादिकम् ॥१२४॥
 कूवरो नलमूचे च नल ! राज्यं परित्यज । राज्यं ममेदमभवत् पार्श्वेर्द्धमिवाधिकम् ॥१२५॥
 न दूरे दोषमतां राज्यमिति जल्पन्नलोऽथ तम् । संव्यानमात्रद्रिणः प्रचचाल कलानिधिः ॥१२६॥

अनुयान्ती नलं भैमी कूवरस्त्ववराशयः । उवाच त्वं जिता द्यूते मेऽन्तःपुरमलंकुरु ॥१२७॥

इतश्च-

अमात्याः कूवरं प्रोचुर्मा कोपय सतीमिमाम् । ज्येष्ठो भ्राता पितेव स्यात् तदियं जननी तव ॥१२८॥
यलादपि नलादेतां यद्याच्छिद्य ग्रहीष्यसि । त्वां कोपज्वलेनेयं ततो भस्मीकरिष्यति ॥१२९॥
अनुयान्ती नलं तस्मादियं प्रोत्साहतां त्वया । नलं विष्टज तद्वैभ्या सरथ्यरथसारथिम् ॥ १३० ॥
इत्युक्तः कूवरश्चक्रे तत्तथाऽमात्यभाषितम् । निषेधं नैषधिश्चक्रे कूवरस्य रथार्पणे ॥ १३१ ॥
प्रधानपुरुषाः प्रोचुर्नलं नाथ ! त्वया समम् । कथं नु वयमायामः सेव्यः पट्टो यतोऽस्ति नः ? ॥१३२॥
तेनाद्य जगतीनाथ ! नागच्छामस्त्वया सह । तेऽधुना दवंदन्ती च मित्रं मन्त्री मिया सखा ॥१३३॥
तदियं पादचारेण कथं यास्यति वर्त्मनि ? । गृहाण तद्रथं नाथाऽनुगृहाण जनानगून् ॥१३४॥
अभ्यर्थनां प्रधानानामङ्गीकृत्य स कृत्यवित् । दवदन्त्या सहाऽऽरुह्य रथं राजपथेऽवलत् ॥१३५॥
नार्यो भैमीकेव्रह्मां वीक्ष्याभ्यङ्गोद्यतामिव । वष्टपुटुःखतश्चेक्रोपमश्रान्तमश्रुभिः ॥१३६॥
गच्छन् नगरमग्नेन पञ्चहस्तशतीभितम् । नलः स्तम्भं सधुनूल्य पुनरारोपयत्तदा ॥ १३७ ॥
तद् दृष्ट्वा प्रोचिरे पौरा अहो ! सत्त्वमहो ! वलम् । नलस्य वलिनोऽप्यस्य व्यसनं दैवतोऽभवत् ॥१३८॥
ज्ञानिना धुनिनैकेन पुराऽस्ति कथितं किल । भाव्ययं भरतार्धेशः क्षीरदानवशाद् धुनौ ॥१३९॥

स्तम्भमुन्मूल्य चारोप्य भाव्यर्धभरताधिपः । मिलितं तदिदं किन्तु राज्यभ्रंशोऽस्य दुःखकृत् ॥१४०॥
 अस्यां पुर्यां पुना राजा भवेद्यदि पुनर्नलः । स्वबान्धवं प्रति क्रूरो नन्दिष्यति न क्रूरः ॥१४१॥
 इत्थं पौरवचः शृण्वन्नत्याक्षीत् कोशलां नलः । दवदन्त्या समं वाल्यैः क्लृप्तहारावतारया ॥१४२॥
 दवदन्तीं नलोऽवादीद् देवि ! यामः क्व सम्प्रति । भैमी वभाषे मे तातोऽतिथीभूय पवित्र्यताम् ॥१४३॥
 हयान्न प्रेरयामास सारथिः कुण्डिनं प्रति । कर्भावलीभिवाऽलङ्घ्यां पर्याटदटवीं नलः ॥१४४॥
 भल्लीहताच्छभल्लादीन् भिल्लांस्तत्र ददर्श सः । दधाविरे नलं दृष्ट्वा ते शरासारवर्षिणः ॥ १४५ ॥
 नलोऽप्याकृष्टस्वप्नः सन् दधावे नाहलान् प्रति । सत्त्वशुद्धौ तदाकृष्टघटसर्प इवाऽधिकम् ॥ १४६ ॥
 भैमी भुजे नलं धृत्वा वभाषे नाथ ! कीदृशः ? । ईदृशेषु तवाक्षेपो गजस्य मशकेष्विव ॥ १४७ ॥
 भरतार्धजयोत्सिक्तो निखिंशस्त्रपते ह्ययम् । सुनियोगी कुनियोगे योजितः स्वामिना यथा ॥१४८॥
 भैमी तानभि हुंकारान् सुमोच शरदारुणान् । तेषां प्रभावात् ते काकनाशं नेशुर्जनंगमाः ॥१४९॥
 बभूवतू रथाद् दूरे तौ तु तानभिगाशुकौ । तयोरथ रथो भिल्लैरपरैरपहारितः ॥१५०॥
 करे भीमसुतां कृत्वा पर्याटीदटवीं नलः । तस्या विश्वासनायव ददानो दक्षिणं करम् ॥१५१॥
 वैदर्भी दर्भसंदर्भगर्भकामत्पदद्वयी । सातुरागमिवारण्यं चक्रे रुधिरविन्दुभिः ॥१५२॥

पट्टवन्धं तदा पादद्वन्द्वे तस्या नलो व्यधात् । मार्गस्तात्रानतिक्रम्यो यतस्तस्य प्रभावतः ॥१५३॥
 तरुमूलसमासीनां भीमजां निरवापयत् । स्वक्रीयपरिधानस्य चालयन्नञ्चलं नलः ॥१५४॥
 त्रिपत्रपत्राण्यादाय पुटीकृत्य जलं नलः । समानीयाऽपाययत् तां प्रष्टुं नेत्रवारिभिः ॥१५५॥
 विनयाद् भीमतनयाऽपृच्छदेतद् कियद्वनम् । नलोऽत्रादीदिदं देवि ! गव्यूतीनां चतुःशती ॥१५६॥
 क्रोशानां विशतिश्चैकाऽऽवाभ्यामुल्लङ्घिताऽद्य तु । एवं वार्तयतोः सूर्योऽस्तामापाऽनित्यतां वदन् ॥१५७॥
 अशोकपत्राण्युच्चित्य दवदन्त्याः कृते नलः । अनल्पं कल्पयाञ्चक्रे तल्पमल्पेतराशयः ॥१५८॥
 उवाच दयितां देवि ! तल्पे निद्रासखी भव । स्थास्यामि जागरूकोऽहं यामिन्यां यामिको यथा ॥१५९॥
 संबयानार्थं नलस्तल्पे निक्षिप्य प्रेयसीं ततः । असूषुपत्, सा सुष्वाप सृत्वा पञ्चनमस्कुतिम् ॥१६०॥
 निद्राञ्जुषि दवदन्त्यां ध्यायति स्माथ नैषधिः । व्यसने भ्रशुरस्याथ धिग् मां शरणयायिनम् ॥१६१॥
 तद्वल्लभामपि त्यक्त्वा विधाय हृदयं हृदम् । आत्मानमेकमादाय गच्छाम्भूर्ध्वमुखो वरम् ॥१६२॥
 मन्ये न हि स्यादेतस्याः सुशीलाया उपद्रवः । सतीनामङ्गराक्षकृच्छीलमेकं यतो मतम् ॥ १६३ ॥
 क्षुर्यां विच्छेद संव्यानं भैम्याः प्रेम्णा संपं नलः । स्वर्केनाऽलिवन्नीमसुतावह्नेऽक्षराणि च ॥१६४॥
 अयमध्वा विदर्भेषु याति न्यग्रोधरोधसा । कोशलेषु तु तद्वामस्तद्वच्छेस्तवं यथारुचि ॥१६५॥
 लिखित्वेति नलः क्रोशनिभृतं निवृत्तक्रमः । पश्यन् विवलिताग्रीवं ततो गन्तुं समुद्यतः ॥१६६॥

तावद् ययौ नलो यावददृश्या दवदन्यभूत् । बलित्वा पुनरप्यागात् पतितद्रविणो यथा ॥ १६७ ॥
 दध्याविति नलो दृष्ट्वा भैमी भूतलशायिनीम् । अधिशेतेऽन्ननि श्रान्तं शुद्धान्तं नैपधरहो ! ॥१६८॥
 हहा ! मर्माविधा दुष्टकर्मणा मे कुकर्मणः । दशमेतादृशीं प्राप्ता कुलीनेयं कलानिधिः ॥ १६९ ॥
 धिग् मामधर्मकर्मणं मर्मभापकवद् भृशम् । शुद्धशीला धर्मशीला यदेवं प्रापिता दशाम् ॥ १७० ॥
 निर्नायका समीपस्थे मयि सत्यापि ही ! नले । भूमौ निताम्बिनी शेते क्षेत्रस्थेव ह्रुदम्बिनी ॥१७१॥
 एतामेकाकिनीं मुक्त्वाऽन्यतो यास्याम्यहं यदि । मन्ये जीवितमेतस्या भविता मे पुरस्सरम् ॥१७२॥
 रक्ता भक्ता परित्यक्तुं युक्ता नेयं ततो मम । दुःखं वापि सुखं वापि तत् सहिष्ये सहैतया ॥१७३॥
 अथवा स्वपितुर्गेहं वलाद् नेष्यति मामियम् । वरं पितृपतेर्गेहं न तु पत्नीपितुर्गृहम् ॥ १७४ ॥
 तस्मादहं गमिष्यामि गृहीत्वा जठरं निजम् । मान्यां ममाक्षां विभ्राणा यात्वसौ सुजनालये ॥१७५॥
 निश्चित्येति नलधिते तामुल्लङ्घय विभावरीम् । प्रबोधक्काले वैदभ्यास्त्वरितस्त्वरितं ययौ ॥१७६॥
 प्रभाते माहते वाति कमलामोदमेदुरे । भीमपुत्री निशाशेषे स्वप्नमीदृशमैक्षत ॥ १७७ ॥
 यदहं सहकाराधिरूढाऽस्मि वनदन्तिना । भग्नः स तु समागत्य भ्रष्टा तस्मादहं ततः ॥१७८॥
 प्रबुद्धा भीमतनया नाऽपश्यद् नलमग्रतः ! समालोके ककुभः सा विक्रीता च शिष्टवत् ॥ १७९ ॥

अकारुण्यादरण्यान्तः कथं मां बह्वभोऽप्युचत् । भविष्यति गतो मन्ये क्षालनाय सुखस्य वा ॥१८०॥
 यद्वा पलाशपालाशैरानेतुं विमलं जलम् । मन्धुलक्षालनायाऽयद्युद्यतो नैति यद् नलः ॥ १८१ ॥
 तदेव हि सरोऽरण्यसरिर्द्विरिगुहादिकम् । नलं विनाऽखिलं युक्तमनलं तनुते दृशोः ॥ १८२ ॥
 एवं चिन्ताचान्तचेतोवृत्तिर्दिगवलोकिनी । स्वप्राणेशमपश्यन्ती स्वप्नस्याऽर्थं व्यचारयत् ॥ १८३ ॥
 सहकारो नलो राज्यं फलं परिजनो लयः । दवदन्ती परिभ्रष्टाऽस्म्यहं तद् दुर्लभो नलः ॥१८४॥
 स्वप्नार्थनिश्चयादेवं दध्यौ भीमसुता हृदि । न भर्ता न च राज्यं मे दैवाद् भ्रष्टा द्वयोरपि ॥१८५॥
 तारतारस्वरं तारलोचना विललाप सा । दुर्देशापतितानां ह्यवलानां रुदितं बलम् ॥ १८६ ॥
 प्राणनाथ ! किमु त्यक्त्वा भक्तचिन्ताऽपि हि त्वया । कथं भारं तवाऽकार्षं यद्वा चरणबन्धनम् ? ॥१८७॥
 तिरोहितोऽथ वल्लीभिः परिहासेन यद्यसि । तद्देहि दर्शनं-स्थातुं न चिरं रुचिरं यतः ॥ १८८ ॥
 याचते देवदन्त्येषा वनदेव्यः ! प्रसीदत । प्रियं प्रियस्य मार्गं वा मह्यं दर्शयताऽनयाः ! ॥ १८९ ॥
 त्वं धरित्रि ! भव द्वैधं पवन ! त्वं शुद्धाण माम् । दूरं जीवित ! गच्छ त्वं प्राणाऽस्यजत मां लघु ॥१९०॥
 इति भीमसुता वृक्षान् सिञ्चन्ती नयनोदकैः । स्वयं तेनेऽश्रुष्पुष्पाणि दुःस्वमेकं फलं परम् ॥१९१॥
 न जले न स्थले नैव च्छायायामातपे न च । लवोऽपि हि सुखस्याऽभूच्चिन्तयन्त्या नलं नलम् ॥१९२॥

स्वं संस्थाप्य स्वयं ब्रह्मान्तेन वद्भ्रममार्जयत् । तत्राक्षराणि संगीक्ष्य मुदिताऽवाचयत् ततः ॥१९३॥
 अचिन्तयच्च तच्चेतो गगनाङ्गणचन्द्रिका । ध्रुवमस्यन्यथाऽऽदेशप्रसादोऽयं कथं मम ॥ १९४ ॥
 ततः स्वभर्तुरादेशं दधाना हृदयेऽधिक्रमम् । ब्रजामि स्वपितृश्रिप्तं पत्युर्न तु पतिं विना ॥ १९५ ॥
 मया सह मियेणाऽपि गन्तव्यं शञ्चितं पुरा । विशेषेणाय तद् यामि पत्न्यादेशयत् पितुर्गृहम् ॥१९६॥
 ध्यात्विति गन्तुमारेभे दवदन्ती वटाध्वना । बीक्ष्यमाणाऽक्षराण्युच्चैर्मूर्ते नलमिवाऽयतः ॥ १९७ ॥
 ध्याप्रा व्याचमुखाः सर्पाः सदर्पा नगजा गजाः । ज्वाला जाङ्गुलिका सिंहीवदस्या दूरतोऽभयन् ॥१९८॥
 अन्येऽप्युपद्रवास्तस्या यान्त्या वर्त्मनि नाऽभवन् । पतिव्रताव्रतं ह्रीणां क्षेमस्थेमावहं यतः ॥ १९९ ॥
 सा लोलकुन्तला स्वेदजलचिलत्रपुलता । सद्युत्सुकपदं यान्ती हृद्यमान्ती महाशुचा ॥ २०० ॥
 दर्भविद्धपदमोघद्रक्तसिक्तमहीतला । सार्धमेकमुदैक्षिष्ट विष्टपधिनिकेतनम् ॥ २०१ ॥
 अचिन्तयच्च सार्थोऽयं मया लब्धस्तरण्डवत् । अरण्यार्णवनिस्सारस्तदनेन भविष्यति ॥ २०२ ॥
 यावत् तस्थावसौ स्वस्था दवदन्ती महासती । तावत् तं ररुधुः सार्थं क्वचिद्गगत्य दस्यवः ॥२०३॥
 आयान्तीमिति च दृष्ट्वा ततश्चौरचक्रुममूमूम् । चकारविभयां लोको यतः स्याद्भाजने भयम् ॥२०४॥
 मा मा यूयं भयं लोकाः ! कुरुध्वं सार्थवांसिनः । तदीयगोत्रदेवीवाऽवादीदिति नलमिया ॥ २०५ ॥
 तस्करानवदद्द रे रे ! यात दूरं दुरागयाः ! । अन्यथाऽनर्थसार्थो बः सार्थो यद् रक्षयते मया ॥२०६॥

वदन्ती दवदन्ती ते समाकर्णयाडपि तस्कराः । मन्यन्ते स्म तृणायाडपि नैते दैवपराहताः ॥२०७॥
 ततस्तदीयाहङ्कारतिरस्काराय भीमजा । क्षेपकाराय सार्थस्य हुंकारान् मुमुचे दृढान् ॥२०८॥
 वदन्ती दवदन्ती ते समाकर्णयाडपि तस्कराः । मन्यन्ते स्म तृणायाडपि नैते दैवपराहताः ॥२०९॥
 ततस्तदीयाहङ्कारतिरस्काराय भीमजा । क्षेपकाराय सार्थस्य हुंकारान् मुमुचे दृढान् ॥२१०॥
 श्रुत्वा तदीयहुंकाराननश्चय दस्यवः । कोदण्डदण्डङ्कारात् कान्दिशीका द्विका इव ॥२११॥
 सार्थशोडथावदद् नत्वा तां निजां जननीमिव । काडसि भागिनि ! कस्मान्न परिभ्राम्यसि काननेः ॥२१२॥
 श्रुत्वा तदीयहुंकाराननश्चय भीमजा । यथानस्थं स्वष्टचान्तं सर्वं कथितवत्यथ ॥२१३॥
 सार्थशोडथावदद् नत्वा तां निजां जननीमिव । काडसि भागिनि ! कस्मान्न परिभ्राम्यसि काननेः ॥२१४॥
 सार्थशोडथावदद् नत्वा तां निजां जननीमिव । काडसि भागिनि ! कस्मान्न परिभ्राम्यसि काननेः ॥२१५॥
 सार्थशोडथावदद् नत्वा तां निजां जननीमिव । काडसि भागिनि ! कस्मान्न परिभ्राम्यसि काननेः ॥२१६॥
 सार्थशोडथावदद् नत्वा तां निजां जननीमिव । काडसि भागिनि ! कस्मान्न परिभ्राम्यसि काननेः ॥२१७॥
 सार्थशोडथावदद् नत्वा तां निजां जननीमिव । काडसि भागिनि ! कस्मान्न परिभ्राम्यसि काननेः ॥२१८॥
 सार्थशोडथावदद् नत्वा तां निजां जननीमिव । काडसि भागिनि ! कस्मान्न परिभ्राम्यसि काननेः ॥२१९॥
 सार्थशोडथावदद् नत्वा तां निजां जननीमिव । काडसि भागिनि ! कस्मान्न परिभ्राम्यसि काननेः ॥२२०॥

(युगम्)

उवाच भक्षयिष्यामि त्वामेवं राक्षसोऽवदत् । अभीता साऽवदद् धैर्याद् मदीयं वचनं शृणु ॥२२०॥
 मृत्युभीरकृतार्थानां कृतार्थाया न मे भयम् । मा मां संस्पृश, शापेन संस्पृशन् न हि नन्दसि ॥ २२१ ॥
 धीरां वाचमिति श्रुत्वा तस्याः स रजनीचरः । उवाच तुभ्यं तुष्टोऽस्मि किं करोमि ददामि किम् ॥२२२॥
 सोचे तुष्टस्तदाऽऽख्याहि कदा मे पतिसङ्गमः ? । रक्षोऽवादीद् द्वादशान्दे प्रवासदिवसाऽऽदितः ॥२२३॥
 समायातः स्वयं वंश्म पितुस्तत्र नलः किल । मिलिष्यति ततः खेदं हृदये मा कृथा वृथा ॥ २२४ ॥

(युग्मम्)

त्वंचेद् भणसि त्वत्तातसदनेऽथ नयाम्यहम् । सोचे सद्वाऽयुंसाऽहं न यामि स्वस्ति तेऽस्तु तत् २२५
 आचिञ्कृत्य निजं रूपं यथागतमथागतम् । जग्राहाऽभिग्रहानित्यं भैमी द्वादशहायनीम् ॥२२६॥
 विक्रुती रक्तवासांसि ताम्दूलं च विलेपनम् । भूर्पां च न ग्रहीष्यामि नलस्य मिलनान्नश्रेः ॥२२७॥
 गिरिदर्यां तदाऽत्येतुं प्राष्टपं भैम्यवास्थित । विम्बं श्रीशान्तिनाथस्य निर्ममं मृण्मयं स्वयम् ॥२२८॥
 स्वयमानीय पुष्पाणि तत्पूजयति भीमजा । तपःप्रान्ते च कुरुते पारणं माशुकैः फलैः ॥२२९॥
 भैमीमपश्यन् सार्धेशोऽव्यागादनुपदं तदा । अर्हद्भ्रिन्चं पूजयन्तीं तां दृष्ट्वा मुष्टदे हृदि ॥ २३० ॥
 तां नत्वा धरणीपृष्ठे निविष्टो भीमजाऽपि तम् । विधाय स्वागतप्रश्नं सार्थनाथमत्रार्तियत् ॥२३१॥
 तापसास्तत्र चाऽऽजग्मुः केऽपि चासन्नधासिनः । तस्थुस्तथोन्मुखा अब्दशब्दं श्रुत्वेव केकिनः ॥२३२॥

अनवच्छिन्नमभोधिरम्भोऽम्भोदस्तथाऽमुचत् । तापसाश्च मिथः प्रोचुः क दृष्टिर्वञ्च्यतामसौ ॥ २३३ ॥
 त्रस्तांस्तान् वीक्ष्य भैम्भुचे हंहो ! मा थैष्ट तापसाः ! । कुण्डं तत्परिधौ कृत्वेत्युवाच च सतीतमा ॥ २३४ ॥
 सती यत्रसि तत्कुण्डादन्यतोऽब्दः प्रवर्षतु । तयत्युक्ते तृणच्छन्न इव कुण्डेऽम्बु नाऽपतत् ॥ २३५ ॥
 र्वपस्यन्दे तथा शैलः सर्वतो निर्जरोऽभवन् । उपत्यका गिरेर्निरपूरेणैव च निर्मिता ॥ २३६ ॥
 तेऽध्यायन् रूपशक्तिभ्यां भात्यसौ देवतेव नः । पप्रच्छ सार्थवाहस्तां को देवः पूज्यते त्वया ? ॥ २३७ ॥
 तस्यै भैम्याऽऽल्यदर्हन्तं सर्वज्ञं त्रिजगद्गुरुम् । पूजन्यत्यहमस्म्यत्र श्वापदेभ्यो विभेमि न ॥ २३८ ॥
 स्वरूपमर्हतो धर्ममार्हतं च दयापरम् । सार्थवाहाय साऽऽचख्यौ स च तं प्रत्यपद्यत ॥ २३९ ॥
 निजधर्मविरागेण तं धर्मं तापसा अपि । प्रत्यपद्यन्त, को रत्नलाभे काचं न हि त्यजेत् ? ॥ २४० ॥
 सार्थवाहः पुरं तत्र तापसानां प्रवोधतः । आख्यया तापसपुरमिति ख्यातं त्रिनिर्ममौ ॥ २४१ ॥
 कृतार्थोऽर्कतुमर्थं स्वं स सार्थेशः समर्थधीः । अर्हतः शान्तिनाथस्य तत्र चैत्यमचीकरत् ॥ २४२ ॥
 सार्थतापसलोकोऽस्यात् तत्रार्हद्वर्मकर्मठः । निशीथे त्वन्यदा भैमी तेजोऽपश्यच्छिलोच्चये ॥ २४३ ॥
 आगच्छतो गच्छतश्चाऽद्राक्षीद् देवाऽसुरानपि । तत्तथाऽपश्यदुत्पश्यः पुरलोकोऽपि विस्मितः ॥ २४४ ॥
 सवणिकृतापसा भैमी समारूढाऽथ पर्वतम् । मुनिं केवलिनं तत्राऽपश्यच्च सुरसेवितम् ॥ २४५ ॥
 तं वन्दित्वा तदीयांऽहिमूले न्यपददादरात् । यशोभद्रगुरुस्तस्य तं नत्वा स्थितवान् पुरः ॥ २४६ ॥

सिंहकेसरीपि ज्ञानी कारुण्यक्षीरसागरः । घकार देशनां क्लेशनिर्नाशनमहौषधीम् ॥ २४७ ॥
 दुष्पापं प्राप्य मानुष्यं कार्यं सफलमादरात् । देवपूजादयानर्धमकर्मविधानतः ॥ २४८ ॥
 धर्ममाख्याय स ज्ञानी प्रोचे कुलपतिं ततः । भैम्या यः कथितो धर्मः स त्रिधेयः सदा हृदि ॥ २४९ ॥
 अनया हि तदा रेखाकुण्डे वारिधरो धृतः । अस्याः सतीत्वात् सांनिध्यं कुर्वते देवता अपि ॥ २५० ॥
 सार्थशस्याऽस्य सार्थश्च स्तेनेभ्यो रक्षितोऽनया । तदियं नान्यथा ब्रूते दवदन्ती महासती ॥ २५१ ॥
 तदा च कश्चिदागत्य ततः केवलिनं नतः । भैमीशुवाच भद्रेऽस्मिन् घनेऽहं तापसोऽभवम् ॥ २५२ ॥
 कर्परो नामतः सोऽहं पश्चायितपसोत्कटः । वचसाऽपि न सानन्दं तापसाः किं नु मां व्यधुः ? ॥ २५३ ॥
 निर्गतोऽहमंकारात् तत्संत्यज्य तपोवनम् । गच्छन् समुत्सुको रात्रौ पतितोऽस्म्यद्विकन्दरे ॥ २५४ ॥
 गिरिदन्तास्फालितस्य दन्ताः सर्वेऽपि मेऽपतन् । सप्तरात्रं स्थितो वार्तामपि चकृन् तापसाः ॥ २५५ ॥
 गते मय्यभवत् तेषां सुखं प्रत्युत मे ततः । तेपसुपरि कोपोऽभूद् गिरिदाहसहोदरः ॥ २५६ ॥
 ज्वलत्कोपेन मृत्वाऽहमिहारण्येऽभवं फणी । त्वां दंष्टुं धावितोऽपाठि नमस्कारस्वयाऽनघे ! ॥ २५७ ॥
 कर्णाऽऽगतेन तेनाऽहं जाडुल्येवान्यतोऽगमम् । भेकादिजीवाहारेण जीवामि च विले स्थितः ॥ २५८ ॥
 अन्यदेत्थं कथ्यमानं त्वयाऽश्रौपमहं शुभे ! । जीवहिंसाकराः पापा जायन्ते दुःखभाजनम् ॥ २५९ ॥

तदाकर्ण्यऽहमध्यायं सर्वदा जीवधातकः । पापाऽऽत्माहं द्विजिह्वोऽस्मि का गतिर्भविता मम ? ॥ २६० ॥
 एवं च ध्यायतो मेऽभूत्क्षान्तिरुद्दीक्ष्य तापसान् । जातिस्मरणतोऽस्वार्थं भवं ह्यःकृतकार्यवत् ॥ २६१ ॥
 ततो वैराग्यकण्ठोलपरिप्लावित्तमानसः । आहारस्य परीहारमात्मना कृतवानहम् ॥ २६२ ॥
 सोऽहं विपथाऽऽद्यकल्पे देवोऽस्मि कुसुमग्रभः । नात्रा विमाने कुसुमसमृद्धे त्वत्प्रसादतः ॥ २६३ ॥
 अभविष्यद् न ते धर्मवचनं चेच्छ्रवोऽतिथिः । कुत्राऽगमिष्यं पापात्मा तदाऽहं दुर्गतौ गतौ ॥ २६४ ॥
 अवधिज्ञानतो देवि ! ज्ञात्वा त्वाह्वपकारिणीम् । समागमं धर्मशाले ! धर्मपुत्रोऽस्म्यहं तत्र ॥ २६५ ॥
 इत्युक्त्वा तापसानूचे स तापसत्रः सुरः । मदीयकोपाऽऽचरणं क्षमध्वं परमाहताः ! ॥ २६६ ॥
 प्रोच्येति तदहेर्वर्ष्यं हृष्टा गिरिगुहागृहात् । उल्लस्योवाच कोपी स्यात् सर्वोऽहं कर्परो यथा ॥ २६७ ॥
 तदा परमवैराग्याद् नत्वा केवलिनं मुनिम् । तापसानामभिपतिर्यथाचे त्रतमादरात् ॥ २६८ ॥
 केवलयाख्यद् यशोभद्रश्चरिदास्यति ते त्रतम् । गुरुर्ममाप्यपृच्छच्च ज्ञानिनं कुलपः पुनः ॥ २६९ ॥
 किं तारुण्यभरे दीक्षा गृहीता भावतः प्रभो ! ? । केवल्यूचे कौशलेशः क्लृवरोऽस्ति नलासुजः ॥ २७० ॥
 तस्याऽऽस्स्यहं सुतः सङ्गानगरीशश्च केशरी । अदाद् मह्यं निजां पुत्रीं वन्द्युमत्यभिधानिकाम् ॥ २७१ ॥
 पित्राऽऽज्ञादहं तत्र गतस्तां परिणीय च । अध्वन्यागच्छता मूरिदृष्टोऽयं मूर्तिमान् शमः ॥ २७२ ॥

देशानन्ते मया पृष्टः प्रमाणं निजकाऽऽद्युपः । पञ्चैव दिवसा इत्याचख्यौ च गुरुरेप मे ॥ २७३ ॥
 श्रुत्वैति मां त्रिपण्णाऽऽस्यं प्रेक्ष्य ग्राह गुरुः पुनः । नाऽभैर्गृहाण दीक्षां त्वं सैकाहमपि श्रुत्किदा ॥२७४॥
 प्रज्वयाऽस्मादिहाऽऽयातः पर्वतेऽस्य निदेशतः । घातिकर्मक्षयादेव केवलज्ञानमासदम् ॥ २७५ ॥
 एवं वदन्वयोगिस्थः केवली सिंहकेसरी । हत्वा चत्वारि कर्माणि जगाम परमं पदम् ॥ २७६ ॥
 खक्रे शरीरसंस्कारः सुरैस्तस्य शुभाशयैः । यशोधद्रान्तिके दीक्षामग्रहीत् तापसाधिपः ॥ २७७ ॥
 द्रवदन्त्यस्युवाचैवं स्वामिन् ! दीक्षां प्रदेहि मे । अवदच्छ्रीयशोभद्रो भोग्यं कर्माऽस्ति भैमि ! ते ॥ २७८ ॥
 उत्तीर्य पर्वतात् तत्र नगरे पुरवासिनाम् । सम्यक्त्वाऽऽरापणं चक्रे गुरुः श्रीशान्तिमन्दिरे ॥ २७९ ॥
 धर्मध्यानपरा वस्त्रगात्रमालिन्यधारिणी । गुहागृहान्तरे निन्ये सप्तार्द्धीं भीमनन्दिनी ॥ २८० ॥
 कश्चित् पान्थोऽन्यदा तस्यै कथयामास ते पतिः । मया दृष्टस्तदाऽऽकर्ण्य साऽभूद् रोमाञ्चदन्तुरां ॥२८१॥
 कर्णयोरमृतं कोऽयं निपिञ्चति वदन्त्यदः ? । भैमी तमन्वधाविष्ट स तु क्वापि तिरोदधे ॥ २८२ ॥
 पान्थस्य च गुहायाश्च सा भ्रष्टा कष्टपूरिता । खिन्ना खिन्ना महारण्ये निपपात नलप्रिया ॥ २८३ ॥
 वने निपतिता तस्यौ ययौ भूयो रुरोद च । किं करोमि क्व यामीति विमृश्य चलिता गुहाम् ॥ २८४ ॥
 दृष्ट्वा यान्ती च राक्षस्या मृगी सिंहिकथेव सा । प्रसारितवदनया ग्रसिष्य इति चोच्यत ॥ २८५ ॥
 भैम्भूने भव भग्नशा त्वं राक्षसि ! ममास्ति चेत् । अर्हन् देवो गुरुः साधुर्जनो धर्मो नलः पतिः ॥२८६॥

तच्छ्रुत्वाऽस्या महासत्या वचनं तां प्रणम्य च । क्षणादन्तर्दधे स्वप्नसमायातेव राक्षसी ॥ २८७ ॥
 यान्त्यग्रे निर्जलामेकां नदीमैक्षत भीमजा । तृपासंशुष्यचाल्वोष्ठी गतनिष्ठीवनाऽवदत् ॥ २८८ ॥
 मम चेद् मानसं सम्यक् सम्यग्दर्शनवासितम् । तदत्र लोलकङ्गोलविमलं जलमस्त्विति ॥ २८९ ॥
 इत्युक्त्वा पाणिना हत्वा भूतलं तत्क्षणाज्जलम् । आचर्प्य पपौ तच्च पीयूषपरिपेशलम् ॥ २९० ॥
 ततो यान्ती परिश्रान्ता न्यग्रोधाऽथो न्यविक्षत । पान्थाः सार्थाऽऽगता हृद्वा तामृचुः काऽसि सुन्दरि ! ॥ २९१ ॥
 सोचे सार्थात् परिभ्रष्टा निव्रसामि वने ननु । यास्यामि तापसपुरं तद्वर्त्म मम कथ्यताम् ॥ २९२ ॥
 ते प्रोचुः शक्यमो नैव मार्गं दर्शयितुं वयम् । आयान्तो सह शृङ्गीमस्त्रां कापि हि पुरे पुनः ॥ २९३ ॥
 तां तैः सह गतां सार्थे सार्थेशाः करुणाम्बुधिः । धनदेवत्रिभिषोऽपृच्छत् काऽसि किं वनवासिनी? ॥ २९४ ॥
 भैम्याऽऽख्यद् वणिजः पुत्री पत्या सह पितृगृहे । चलिता शयिता रात्रौ त्यक्त्वा तेनाऽस्मि दैवतः ॥ २९५ ॥
 स्वबन्धुभिरिवैभिश्च त्वदीयपुरुषैः समम् । समायातास्मि तत्कापि स्थाने वसति मां नय ॥ २९६ ॥
 सार्थेनाथोऽवददहं गन्ताऽचलपुरे वरे । वत्से ! सह मया गच्छ जनक्रेनेव निर्भया ॥ २९७ ॥
 इत्युक्त्वा तां सार्थेनाथो यानस्थामनयत्यग्नि । एकस्मिन्नद्रिक्कुजे च संनिवेशं न्यवीविक्षत् ॥ २९८ ॥
 भैमी तत्र स्थिता सुप्ता निशि शुश्राव केनचित् । पठ्यमानं नमस्कारं सार्थेवाहमुवाच तु ॥ २९९ ॥
 नमस्कारं पठन् कश्चिच्छ्राद्धः साधर्मिको मम । पार्थेऽस्य सोदरस्येव गच्छामि भवदाज्ञया ॥ ३०० ॥

सार्थशेन स्वप्नेव सह भैमी तदाश्रयम् । ययौ श्राद्धमपश्यच्च कुर्याणं चैत्यवन्दनम् ॥ ३०१ ॥
 आचैत्यवन्दनं तत्र तस्थुपी नलवृष्टभा । ददर्श च ववन्दे च विनीलं विम्बमर्हतः ॥ ३०२ ॥
 अपृच्छद् भीमजा भ्रातर्विम्बं कस्येतदर्हतः ? । स आख्यद् यामे ! श्रीमल्लेस्तीर्थस्य भविष्यतः ॥ ३०३ ॥
 एतद्विम्बं पूजयामि यतस्तत्कारणं शृणु । काञ्चीपुर्यां वणिगस्मि ज्ञानी तत्रैकदाऽऽगमत् ॥ ३०४ ॥
 धर्मगुप्ताभिधस्तत्रोद्याने स समवासरत् । नत्वाऽप्रच्छि मया कस्मिंस्तीर्थे मे निर्द्युतिर्विभो ! ? ॥ ३०५ ॥
 सोचे च त्वं दिवश्च्युत्वा मिथिलानगरीश्वरः । प्रसन्नचन्द्रो भूत्वा श्रीमल्लितीर्थे हि सेत्स्यसि ॥ ३०६ ॥
 ततः प्रमृत्स्यहं मल्लिनाथे भक्तिभरोद्गुरः । पटस्यं पूजयाम्येतद्विम्बं धार्मिकसचमे ! ॥ ३०७ ॥
 इत्याऽऽख्यायाऽवदद् भैमी स्वसः ! का त्वं कुतोऽसि वा ? । तस्मै श्राद्धाय दृत्तान्तमस्याः सार्थाधिपोऽवदत् ॥ ३०८ ॥
 श्रावकोऽपि हि तद्दुःखदुःख्युचे मा कृथाः शुचम् । सार्थेशस्ते पिता भ्राता चाहं तिष्ठ सुखेन तत् ॥ ३०९ ॥
 सार्थनाथोऽपि हि तत्प्रातः प्राप्नोऽञ्चलपुरे पुरे । मुक्त्या भीमसुतां तत्र जगाम स्वयमन्यतः ॥ ३१० ॥
 वृपातुरा पुरद्वारवापीमध्यं विवेश च । लक्ष्यमाणाऽभ्युहर्त्रीभिः सा साक्षादिव देवता ॥ ३११ ॥
 वामं तस्याः क्रमं गोधा जग्राह जलमध्यगम् । त्रिनमस्कारपटनप्रभवेण मुनोच च ॥ ३१२ ॥
 प्रक्षालयाऽऽस्यक्रमकरं वारि हारि निपीय च । निर्गल्य वाप्यास्तत्प्राप्तवल्भ्यां सा न्यविक्षत ॥ ३१३ ॥

तत्र राद् ऋतुपर्णोऽस्ति तस्य चन्द्रयशाः मिया । तस्कुम्भदास्य आनेतुं वारि वाप्यां समागमन् ॥३१४॥
 मिथो हसन्त्यो विभ्रत्यः स्वमूर्धमुकुटान् कुटान् । तास्तां निरूपयामाम् रूपतो देवतामिव ॥ ३१५ ॥
 असंरूपं च रूपं च वीक्षमाणाः शनैः शनैः । विविशुश्च निरीशुश्च निर्निमेषत्रिलोचनाः ॥ ३१६ ॥
 शेष्योऽथ कथयाञ्चक्षुर्गत्वा परमया मुदा । तां देव्यै चन्द्रयज्ञसे प्राप्तां कल्पलतामिव ॥ ३१७ ॥
 ऊचे चन्द्रयशाश्रेठीः समानयत तामिह । चन्द्रवत्याः सुताया मे भविता भगिनीव सा ॥ ३१८ ॥
 वापीसमीपे यातास्ता नगराभिमुखीं ततः । वीक्षामासुर्भीमसुतां मूर्तामङ्घ्रिबुतामिव ॥ ३१९ ॥
 ऊचुश्च, ऋतुपर्णस्य देवी चन्द्रयशोऽभिधा । त्वामाह्वयति पुत्रीत्वस्त्रेहमादधती हृदि ॥ ३२० ॥
 तद् देहि दुःखं दुःखेभ्यः स्वामिनीसन्निधे चल । छलं ते शून्यचिन्ताया भूतादिभ्योऽन्यथा भवेत् ॥३२१॥
 इति तद्वचसाऽचालीदालीढा स्नेहतन्तुभिः । ताभिर्विनीतवाद्याभिर्भूषणवासमनीयत ॥ ३२२ ॥
 न चन्द्रयज्ञसं मातृष्वसारं वेत्ति भीमजा । बाल्यदृष्टां भ्रागिनेयीं देवी चन्द्रयशा अपि ॥ ३२३ ॥
 दूरतोऽपि परं धर्मपुत्रीभ्रमणा ददर्श ताम् । इष्टेऽनिष्टे च यद् रागत्रिरागौ तलुतें मनः ॥ ३२४ ॥
 शाढं चन्द्रयशोदेव्या सस्वजे नलवह्नुभा । वैदर्भी तु ववन्दे तत्पादौ विनयवामना ॥ ३२५ ॥
 पृष्ठा देव्या च काऽसि त्वं कथयामास भीमजा । यत्पुरा सार्धनाथाय तदेव ही सवाष्पहृक् ॥ ३२६ ॥

देवी भैमीशुवाचाऽथ भद्रे ! मम निकेतने । पुत्री चन्द्रवतीव त्वं सुखं तिष्ठ शुभाशये ! ॥३२७॥
 देवी चन्द्रवतीमूचेऽन्यदा भैमीव भाल्यसौ । कथमीदृगवस्था स्यात् तस्याः सा हि नलाप्रिया ? ॥३२८॥
 योजनानां शते सार्धे तस्या आगमनं कुतः ? । ततो मदीयजाभेयी नेयं, सादृश्यमस्ति तु ॥ ३२९ ॥
 सा च राज्ञी चन्द्रयशा ददौ दानं निरन्तरम् । दीनदुःस्थितपात्रेभ्यो नगरस्य बहिर्भुवि ॥ ३३० ॥
 राज्ञी व्यज्ञपि वैदर्भ्याऽन्यदा दानं ददाम्यहम् । अत्र सत्रे कुतोऽयेति पतिर्यदि पुनर्मम ॥ ३३१ ॥
 तदाऽऽद्यपि तदादेशाद् दत्तवन्ती यथास्थिति । ददौ दानं खेदसहा नलाऽऽगमनवाञ्छया ॥ ३३२ ॥
 सा प्रत्येकमपृच्छञ्चाऽनुदिनं दानवाञ्छिनम् । ईदृगीदृक् पुमान् कोऽपि भवद्भिः काऽप्यदृश्यत ? ॥३३३॥
 सत्रस्था सान्यदा चौरमपश्यत् तलरक्षकैः । बद्धं पुरो नीयमानं रसद्विरसडिण्डिमम् ॥३३४॥
 तलाध्यक्षानपृच्छच्च भीमजाऽनेन कीदृशः । अपराधोऽत्र विदधे वध एवंविधोऽस्य यत् ? ॥३३५॥
 चन्द्रवत्या जहारैष पापो रत्नसमुद्रकम् । तेनासौ कर्मणा बध्यभूमिकां देवि ! नीयते ॥३३६॥
 चौरौ भैमीं प्रणम्योचे त्राणं स्वामिनि ! मे भव । भैम्यप्यभयदानेनाऽभ्यनन्दत् तं मलिम्बुचम् ॥३३७॥
 सतीत्वश्रावणापूर्वं त्रिर्जलाच्छोटेनेन सा । तद्गन्धास्त्रोटयाञ्चक्रे तुमुलश्रोस्थितो महान् ॥३३८॥
 तच्छ्रुत्वा ऋतुपर्णोऽथ जगाम सपरिच्छदः । विस्मितः सस्मितः भैमीमवदद् वदतां वरः ॥३३९॥

सर्वत्र क्षत्रधर्मोऽयं नीतिमार्गप्रवर्तकः । कार्ये यद् भूभुजा दुष्टशिष्टनिग्रहपालने ॥३४०॥
करं हि शूकता राज्ञा रक्ष्यः सर्वोऽप्युपद्रवः । अन्यथा तेन पापेन लिप्यते भूपतिः स्वयम् ॥३४१॥
पुत्रि ! चेदस्य चौरस्य निग्रहं न करोम्यहम् । तन्निर्भयो जनः सर्वः सर्वस्वं हरति द्रुतम् ॥३४२॥
भैम्यूचे तात ! मद्दृष्टौ चटितः सन् शरीरशृत् । मार्येत परमार्हत्यास्तन्मे कीदृक् कृपालुता ? ॥३४३॥
तदयं क्षम्यतां मन्तुर्यन्यां शरणमश्रितः । धर्मपुत्र्या वचनेन तं स्तेनमभुवद् द्रुपः ॥३४४॥
मुक्तमात्रः स तां मेने जननीं नतमस्तकः । प्राणदानोपकारं तं स्मरत्रित्यं नमोऽकरोत् ॥३४५॥
भैमी तमन्यदाऽपृच्छत् कोऽसि त्वं कुत आगतः ? । स ऊचे तापसपुरे वसन्तस्याऽस्मि कर्मकृत् ॥३४६॥
पिङ्गलो नामतः सोऽहं व्यसनस्यैकमन्दिरम् । जग्राह खात्रखननात्तस्य सर्वस्वमन्यदा ॥३४७॥
मार्गे गच्छन् सलोप्यश्च लुण्टाकैर्लुण्टितोऽस्म्यहम् । स्वगुरुस्वामिमित्रह्रीदोहिणं कुशलं कियत् ? ॥३४८॥
अत्राऽऽगत्यर्तुपर्णं च सेवमानः कुधीरहम् । अपश्यमन्यदा रत्नसमुद्गमहरं ततः ॥३४९॥
स्वमाच्छाद्योत्तरीयेण निर्गच्छन् भूभुजा स्वयम् । विज्ञातोऽस्मि न हि मज्ञावतामज्ञातमस्ति किम् ॥३५०॥
दृपादेशात्तलाध्यक्षैर्बद्धोऽथ वधहेतवे । नीयमानस्त्वामपश्यं मोचितोऽस्मि त्वयाऽनघे ॥३५१॥
किञ्च तापसनगराद्गतायामीश्वरि ! त्वयि । ज्वरार्ते इव तरयाज भोजनं सार्थेनायकः ॥३५२॥

१ भास्थितः, इति च ।

संबोधितो यशोभद्रमूरिणा स कथंचन । समरात्रोपवासान्ते बुभुजे सपरिच्छदः ॥ ३५३ ॥
 वसन्तश्चान्यदा देवि ! गतः कूवरभूपतिम् । दौकनस्य दौकनेन तुष्टोऽस्मै नरनिर्जरः ॥ ३५४ ॥
 दत्त्वा छत्रादिकं चक्रे तं तापसपुरेश्वरम् । वसन्तः श्रीशेखर इत्याभिधां चापि भूपतिः ॥ ३५५ ॥
 विद्युष्टो भूभुजा भग्भापिकीस्वरविकस्वरः । वसन्तपुरमायासीज्जनचिचद्रुतोपकृत् ॥ ३५६ ॥
 भवदीयप्रसादेन दवदन्ति ! महासति ! । राज्यं प्रकुरुते प्राज्यं स तापसपुरेश्वरः ॥ ३५७ ॥
 भैम्यूचे निजदुष्कर्ममभेदनकर्मठम् । व्रतं गृहाण सोऽप्यूचे करिष्ये तव भाषितम् ॥ ३५८ ॥
 तत्रायतं साधुगुणं प्रतिलम्भ्य च भीमजा । अवादीद्यत्रयं योग्यस्तदस्मै दीयतां व्रतम् ॥ ३५९ ॥
 तेन योग्य इति प्रोक्ते ययाचे पिङ्गलो व्रतम् । सद्यो देवगृहे नीत्वा प्रत्रज्यां ग्राहितश्च सः ॥ ३६० ॥
 अन्यदा कुण्डिनेशनाऽश्रावि यन्नलभूपतिम् । राज्यं द्यूते हारयित्वा कूवरो निरवासयत् ॥ ३६१ ॥
 सा विवेश महारण्ये दवदन्त्या सहैव हि । मृतो जीवति वा नैवं ज्ञायते काऽप्यसौ गतः ॥ ३६२ ॥
 पुष्पदन्त्यपि राज्ञी तं श्रुत्वा भीमरथाद् वृपात् । अरोदीद्रोदयन्ती सा रोदसीं प्रगुरुस्वरम् ॥ ३६३ ॥
 ततो भीमरथो राजा हरिमित्राभिधं बडुम् । निदिदेश प्रतिदिशं तयोः शुद्धिनिवन्धनम् ॥ ३६४ ॥
 सर्वत्र शोधयंस्तौ तु सोऽथाऽचलपुरे ययौ । अपश्यद् भूपतिं चन्द्रयज्ञसाऽप्रच्छिच्चाऽऽदरात् ॥ ३६५ ॥
 क्वचित् सपरिवारायाः कुशलं मामकस्वसुः ? । सोऽवोचत्कुशलं देव्या नलभैम्योस्तु चिन्त्यताम् ॥ ३६६ ॥

किं ब्रवीषीति भणितो देव्या वाक्यपटुर्वटुः । द्यूतप्रभृतिकां कर्णव्यथिकां न्यगदत् कथाम् ॥३६७॥
 सतश्चन्द्रयशा देवी रुदती तत्र संसदि । नेत्रयोः कज्जलमिव प्रमोदं निरवासयत् ॥ ३६८ ॥
 तत्सर्वं दुःखितं प्रेक्ष्य बुभुक्षाक्षामकुक्षिकः । वटुः सत्रं ययौ यस्माद् भोज्यं हि प्रथमं फलम् ॥३६९॥
 निविष्टस्तत्र भोज्याय भोज्यशालाधिकारिणिम् । निजस्वामिसुतो वीक्ष्य तापुपालक्षयञ्च सः ॥३७०॥
 ववन्दे चरणौ देव्याः स्फुरद्ग्रीमाश्चकञ्चुकः । विक्रासिनयनाम्भोजो विस्मृतक्षुदुवाच च ॥३७१॥
 केयं तव दशा देवि ! दवान्तर्गततेरिव ? । यत् सूत्रयसि सत्रेऽत्र कर्म कर्मकरोचितम् ॥३७२॥
 दिष्टया दृष्टिपथं याता जीवन्तीत्यभिधाय सः । उत्थायाऽत्रर्धयञ्चन्द्रयशोदेवीमवीतथीः ॥ ३७३ ॥
 अस्ति स्वास्तिमती दानशालायां देवि ! भीमजा । सत्रेऽकुण्ठसमुत्कण्ठाऽऽयाता चन्द्रयशास्ततः ॥३७४॥
 देवी चन्द्रयशा भीमनन्दिनीं नेत्रनन्दिनीम् । आशिश्लेष चिरायातनलिनीमलिनी यथा ॥३७५॥
 ऊचे च वत्से ! सुव्यक्तैलक्षणैलक्षिताऽपि हि । नैत्रोपलक्षिताऽसि त्वं त्रिग्मामज्ञानवञ्चिताम् ॥३७६॥
 त्वयापि हि कथङ्कारं वञ्चितास्मि गतस्मये ! । दुर्दशायामागतायां का लज्जा मातृमन्दिरे ? ॥३७७॥
 वत्से ! नलस्त्वया मुक्तस्त्वं मुक्ताऽसि नलेन वा ? । तेन त्याक्ताऽसि, तं तु त्वं महासति ! न मुञ्चसि ॥३७८॥
 त्वं चेत् त्यजसि दुर्दैवादघस्थापतितं पतिम् । ततः सुधारुचेर्विन्नात्कुशानुकणवर्षणम् ॥ ३७९ ॥
 किमेव नैषधेर्धर्मस्ताकुले वा कुलीनता ? । महासती भिया मार्गे त्यज्यतेऽल्लज्जन्चेतसा ॥३८०॥

तव दुःखानि शुक्लामि कुर्यां भ्रामणकं तव । मम मन्तुं क्षमस्यैनं यन्मया नोपलक्षिता ॥ ३८१ ॥
 तमोविधुन्तुदच्छेदः कृष्णपक्षनिशांस्वपि । क्व वा विशेषको वाले ! तव भाले सहोद्भवः ॥ ३८२ ॥
 इत्युक्त्वा स्वध्रुवाम्भोजनिष्ठीवनजलेन सा । भैम्या ललाटं माष्टि स्म जघ्नौ मूर्ध्नि पुनः पुनः ॥ ३८३ ॥
 शशीवाम्भोदनिर्मुक्तः प्रदीप इव वोधितः । विशेषको विशेषेण तत्क्षणे दिद्युते युता ॥ ३८४ ॥
 ततश्चन्द्रयशा देवी स्वपाणिभ्यां नलप्रियाम् । गन्धोदकैरस्त्रपयत् तां साक्षादिन देवताम् ॥ ३८५ ॥
 वसने श्वेतमसृणे चन्द्रिकानिमित्ते इव । देव्या समर्पिते भैमी ततः परिदधे मुदा ॥ ३८६ ॥
 देवी करे गृहीत्वा तां निपसाद सदस्यथ । ऋतुपर्णान्तिकेऽयासीत् तदा चास्तं गतो रविः ॥ ३८७ ॥
 तदा च तमसाऽपूरि निःशेषमपि पुष्करम् । वर्षासु वारिपूरेण वामलूर इवाधिकम् ॥ ३८८ ॥
 सभायां भूपतेनैव प्रविवेश तमीतमः । वारितं भीमजापुण्ड्रतेजोभिर्वैत्रिभिर्यथा ॥ ३८९ ॥
 उवाच राजा यातेऽस्तं पद्मिनीप्राणवल्लभे । दीपिकाया अभावेऽपि देवि ! कौतस्कुती द्युतिः ॥ ३९० ॥
 राज्ञी जन्मोद्भवं भैम्यास्तिलकं तददर्शयत् । कौतुकात् तत् प्यथाद्राजा सैदश्च तिमिरं तदा ॥ ३९१ ॥
 दूरेकृत्य ततः पाणिमृदुपर्णनरेश्वरः । पमच्छ पितृवद्राज्यभ्रंशप्रभृतिकां कथाम् ॥ ३९२ ॥

दनदन्त्यपि हि श्रूतादारभ्याऽऽरुभयत्कथाम् । निजनेत्रपयःपूर्वैस्तन्नन्ती पङ्किलागिलाम् ॥३९३॥
 राजा निजोचरीयेण तस्याः संभार्यं लोचने । उवाच तस्मै । या रोदीः कश्चिद्वैवाद्ग्ली न हि ॥३९४॥
 अत्रान्तरे सुरः कश्चित् स्वर्गाद्भागत्वं संसादि । तन्नोचै भीमतनयां विनयाद् रनितोऽखलिः ॥ ३९५ ॥
 स्वाभिन्यहं तनादेशाचस्करः गिङ्गलाह्वयः । गयज्य निहरन् गायतः श्रीतापसपुरेऽन्यदा ॥३९६॥
 इमशानमध्ये माध्यस्थेनाऽऽस्थां प्रतिगया ततः । नितानलोऽनिलोद्भूतो मधेहगदहत् तदा ॥ ३९७ ॥
 तथापि धर्मध्यानस्थो विभायाऽऽराधनामहम् । गिङ्गलो नामधेयेनाऽजनि स्वर्गे सुरोत्तमः ॥ ३९८ ॥
 त्नां नन्तुगागतो ज्ञात्वाऽयधिज्ञानाद् महासति ! । त्वयाऽस्मि रक्षितः साक्षात् शिक्षितो दीक्षितोऽस्म्यहम् ॥
 तत्र पादप्रसादेनाऽऽसदं स्वर्गसदां पदम् । इत्युहृत्वा स्वर्णकोटीः स सप्त वृद्धा तिरोदधे ॥४००॥
 तच्छ्रुत्वा चाद्भुतं श्रुपः सप्रत्यागमनत्याम् । अपर्णमर्षिव्यथकं प्रपदे धर्ममार्हतम् ॥ ४०१ ॥
 हरिभिन्नोऽन्यदा चन्द्रयज्ञसा सहितं नृपम् । अनुज्ञाप्याऽनयाद् भीमतनयां कुण्डिनं प्रति ॥४०२॥
 आगच्छन्तीं सुतां श्रुत्वाऽभ्यागमद् भीगश्रुपतिः । याजिना वायुवाजेन स्नेहेन च पुरस्कृतः ॥ ४०३ ॥
 आयान्तं पितरं वीक्ष्य भैमी चरणचारिणी । तत्पदाभ्भोगोः स्मरपुस्ताभ्भोजाऽपतततः ॥४०४॥
 तयोर्मिलितयौनेत्रनरीरैः मस्यमरैस्तदा । भूरिपद्माऽभनद् भूमिः पयोदसमये यथा ॥ ४०५ ॥
 बुष्पदन्ती तदायातां दनदन्तीं निजाङ्गनाम् । आदिलभ्यति स्म सुहृदं राजहंसीन पविनीम् ॥४०६॥

मुक्तकण्ठं च तत्कण्ठे लगित्वाऽरुदुर्बकैः । नलमिया, भवेद् दुःखमिष्टे दृष्टे नवं यतः ॥ ४०७ ॥
 प्रक्षाल्य नयनान्युच्चैर्वारिणा विनिवारणम् । चक्रुः परस्परं दुःखसमुद्गिरणपूर्वकम् ॥ ४०८ ॥
 पुष्पदन्ती सुतामङ्कमधिरोप्य जगाद च । दिष्ट्या दृष्टाश्च जीवन्ती भाग्यं नोऽद्यापि वर्तते ॥ ४०९ ॥
 समयं गमयन्त्यास्ते सुखेन न चिरादपि । मिलिष्यति नलः सर्वं जीवो जीवैच्छभेत हि ॥ ४१० ॥
 हरिमित्राय भूपालो ग्रामपञ्चशतीं ददौ । पुरे तत्रोत्सवं चक्रे देवयुर्वर्चया समम् ॥ ४११ ॥
 विदर्भाधिपतिः प्रोचे वैदर्भीमथ सांदरम् । नलो मिलिष्यति यथा तथा वत्से ! विभास्यते ॥ ४१२ ॥
 तदा च भीमजां मुक्त्वा परिभ्राम्यन् वने नलः । कक्षात् समुत्थितं धूममपश्यद् गदञ्जानिगम् ॥ ४१३ ॥
 धूमो निमेषमात्रेणाप्यभूत् कीलाकरालितः । वने समुद्यत्कुमुभकिंशुकौघभ्रममदः ॥ ४१४ ॥
 दहमानेषु वंशेषु क्रीडत्सु श्वापदेषु च । शब्दाद्वैतमभूत् तत्र कल्पान्तभ्रान्तिकुचदा ॥ ४१५ ॥
 नलो दवानले दीप्तेऽथाऽश्रौपीत् पुरुषस्वरम् । रक्ष मां नलभूपालेक्ष्वाकुत्रंशसमुद्भव ! ॥ ४१६ ॥
 अकारणोपकर्तारः सन्तो यदि तदाऽपि हि । उपकारं करिष्यामि तुभ्यमभ्यधिकं ह्युप ! ॥ ४१७ ॥
 मार्गणः शब्देवधीव तं शब्दमभिनगमिवान् । वदन्तं रक्षरक्षेत्यद्राक्षीत् सर्पं तदन्तरे ॥ ४१८ ॥

कथयिष्यामि ते दीक्षादिनां दैवज्ञवद् दिनम् । अन्यच्च श्रीफलं रत्नकरण्डं च गृहाण भोः ॥ ४३३ ॥
 यन्ना कार्यं स्वरूपेण प्रस्फोट्यं श्रीफलं तदा । दृष्ट्वा तदन्तरे देवदूष्ये रत्नकरण्डकम् ॥ ४३४ ॥
 उद्धृत्याऽऽभरणान्यस्य मध्ये वीक्ष्य क्षणादपि । परिदृश्या यथारूपां देवरूपनिभं भवेत् ॥ ४३५ ॥

(युगम्)

अपृच्छत् नलस्तात ! क स्तुषा तेऽवदत् सुरः ? । ततः स्थानात् तदुदन्तं विदर्भागमनात्रधि ॥ ४३६ ॥
 अश्वोचच्च नलं वत्स ! किं आस्यसि वनान्तरे । यियासति भवान् यत्र तत्र स्थाने नयाम्यहम् ॥ ४३७ ॥

(युगम्)

नलोऽवोचच्छुशुमारपुरं प्रापय मां प्रभो ! । देव एवं विधायाऽऽशु सुधाशनपदं ययौ ॥ ४३८ ॥
 नलोऽपि तत्पुरोपान्तोद्याने चैत्यं व्यलोकयत् । तदन्तर्नमिनाशस्य प्रतिमां प्रणनाम च ॥ ४३९ ॥
 शुंशुमारपुरस्याऽन्तर्यावद् विशति कुब्जकः । तदालानं समुन्मूल्य आभ्यति स्म मतङ्गजः ॥ ४४० ॥
 स्फुरन्तं नाधिसेहे स समीरमपि तीरगम् । आचक्रुर्प करेणोच्चैः सनीडनीडजानपि ॥ ४४१ ॥
 गजाजीवा गजस्याऽस्य पृष्ठे दूरेण तत्यजुः । उद्यानवृक्षानाक्षेपात् स वभञ्ज मभञ्जनः ॥ ४४२ ॥
 भूपतिर्दधिपर्णोऽथ क्षिप्रं वप्रोपरि स्थितः । मत्तं मतङ्गजं कर्तुमसमर्थो वशंवदम् ॥ ४४३ ॥
 अन्नादीदिति विस्पष्टं गजं यः कुर्वते वचात् । ददामि वाञ्छितं तस्य कोऽप्यस्ति द्विपशिक्षकः ? ॥ ४४४ ॥

अन्यदा कुञ्जमेकान्तस्थितमूचे क्षितीश्वरः । क त्वं कुतः क वास्तव्यो निवेदय ममाग्रतः ? ॥४५९॥
 कुञ्जशाल्यत् कोशलायां नलभूपस्य सूपकृत् । ह्रुण्डिकार्यः, समीपेऽस्य मया संशिक्षिताः कलाः ॥४६०॥
 नलः पराजितो द्यूते क्वरेणाऽखिलां भुवम् । वभूत्र भैमीमादाय वनवासी मुनिर्यथा ॥ ४६१ ॥
 व्यपद्यत नलस्तत्राऽहं तु त्वां समुपागमम् । क्वरं न तु शिश्राय गुणहीनं च वञ्चकम् ॥ ४६२ ॥
 तथा च वर्तया भूपः क्रन्दित्वा करुणस्वरम् । नलप्रेतक्रियां कुर्वन् कुञ्जेनैक्ष्यत सस्मितम् ॥४६३॥
 दधिपर्णवृपोऽन्येद्युर्दतं केनाऽपि हेतुना । प्रैपीद् भित्रत्वतस्त्वेपी कुण्डिनेश्वरसन्निधौ ॥ ४६४ ॥
 दूतोऽन्यदाऽऽख्यद् भीमाय मदीयस्वामिनोऽन्तिके । सूर्यपाकरसवतीविदस्ति नलसूपकृत् ॥ ४६५ ॥
 तदाकर्ण्य तदोत्कर्णां दत्तदन्त्यवदद् वृपम् । तात ! प्रेष्य चरं विद्धि कौटुम्बरुपः स सूपकृत् ? ॥४६६॥
 ततः स्वाभिसमादेशकुशलं कुशलं द्विजम् । समाहूय समादिक्षद् वृपतिर्नलशुद्धये ॥ ४६७ ॥
 स पृथुं पृथिवीनाथाऽऽदेशं माय्याऽचलद् द्विजः । शंशुमारपुरं प्राप शकुनेः सूचितप्रियः ॥ ४६८ ॥
 अव्रजत् कुञ्जकाभ्यर्णे प्रच्छं प्रच्छमतुच्छधीः । निपण्णश्च विपण्णश्च तं प्रेष्य विकृताकृतिम् ॥४६९॥
 अध्यायत् क नलः कैप क स्वर्णं क च पिचलम् ? । तन्नलभ्रान्तिरेतस्मिन् भीमपुत्र्या वृथैव हि ॥४७०॥
 निश्चिनोमि तथाप्येनमिति चित्ते विचिन्त्य च । नलापल्लोकयुगलं स श्लोकयुगलं जगौ ॥४७१॥
 पापिष्ठानां निकृष्टानामसत्त्वानां शिरोमणिः । एक एव नलः पत्नीं सतीं तत्याज यो वने ॥४७२॥

रथं नेष्यामि रथाख्हं निशान्तं कुण्डिनं पुरम् ॥४९९॥
 ५०० ॥
 ५०१ ॥
 ५०२ ॥
 ५०३ ॥
 ५०४ ॥
 ५०५ ॥
 ५०६ ॥
 ५०७ ॥
 ५०८ ॥
 ५०९ ॥
 ५१० ॥
 ५११ ॥
 ५१२ ॥

आरूढा फलितं चूतं तदादेशात् तयाऽम्बुजम् । हस्तेऽर्पितं च मे, पक्षी पुराऽऽरूढोऽपतत् ततः ॥५१३॥
भीमोऽवोचत् सुते । स्वप्नो मनोज्ञोऽयं तथाहसौ । देवता पुण्यराशिस्ते उद्यानं राज्यमद्भुतम् ॥५१४॥
चूतारोहः पतिसङ्गोऽपतत् पक्षीव कूबरः । प्रातः स्वप्नेक्षणाद् मन्ये मिलिष्यत्यद्य ते नलः ॥ ५१५ ॥

(युग्मम्)

तदा वृद्धारंगं कश्चिद् दधिपर्णमजिज्ञपत् । भीमोऽभ्यागम्य चालिङ्ग्यातिथ्यं कृत्वा तमब्रवीत् ॥५१६॥
सूर्यपाकां रसवतीं सूदस्ते वेत्ति कुब्जकः । तद् दर्शय ममाश्वर्थं पूर्यतां वार्तयाऽनया ॥५१७॥
दधिपर्णोऽब्रवत् कुब्जं चक्रे रसवतीं स च । भीमोऽपि बुभुजे स्वादं विज्ञातुं सपरिच्छदः ॥५१८॥
स्थालमोदनसंपूर्णं तदानाथ्य नलमिया । बुभुजेऽथ तदास्वादात् कुब्जं ज्ञातवती नलम् ॥५१९॥
पुरा मे ज्ञानिनाऽऽख्यातं भारते सूर्यपाकवित् । केवलं नल एवात्र तदयं निश्चितं नलः ॥ ५२० ॥
तदेव तिलकं कुर्वन्निव मां स्पृशतु द्रुतम् । नलाङ्गुल्या यतः स्पृष्टाऽहं स्यां पुलकमालिनी ॥५२१॥
भैमीवक्षो नलोऽस्पृक्षदङ्गुल्या च क्षणादभूत् । वपुः सरोजिनीनालमिवात्पुत्कटकण्टकम् ॥ ५२२ ॥
निद्राणाऽहं तदाऽत्याजि यास्यसि काथुना पुनः ? भैमीत्युक्त्वा करे धृत्वा नलं निन्द्ये गृहान्तरे ॥५२३॥
नलो विल्वकरणहाभ्यां वसनाभरणादिकम् । परिधायाऽभवत् सद्यः सुरवद् निजरूपभृत् ॥ ५२४ ॥
यथारूपं नलं भैमी ताडयित्वा कटाक्षितैः । चित्तचौरं चिरात् प्राप्तं भुजपाशैर्वबन्ध सा ॥५२५॥

पुनर्हरि समायान्तं नलमालिङ्गय भीमराट् । निजे सिंहासनेऽध्यास्य स्पेरास्थकमलोऽयत् ॥५०६॥
 इदं देहमिदं गेहमियं लक्ष्मीरियं सुता । त्वदीयं सर्वमप्येतच्चद् ब्रूहि करवाणि किम् ॥५२७॥
 दधिपर्णोऽयदद् वत्वा नलं, नाथाऽसि नाथ ! मे । तत्पतीद् ममान्यायकार्यं सर्वं सहस्व तत् ॥५२८॥
 अत्रान्तरे च सार्थेशो धनदेवः समागतत् । द्रष्टुं भीमरथं धर्म्योपलब्धं बहुपानतः ॥ ५२९ ॥
 वसन्तमृतुपर्णं च तत्प्रियां तत्सुवापणि । सर्वानाऽजायगद् भैमी तत्प्रत्युपचिक्कीर्यया ॥ ५३० ॥
 कृतसत्कृतयस्नेऽथ बन्धुवद् भीमभूभुजा । तस्यः पगनरो मासमातिर्येवैवैर्नैवैः ॥ ५३१ ॥
 अन्यदा तेषु सर्वेषु सत्पु भीमस्य संसदि । कश्चिद्गद् दिवो देवः स गौमभ्यथादिति ॥५३२॥
 भद्रे ! कुलपतिः सोऽहं यस्त्नया बोधितः पुरा । दिगाने केशोऽभूत् नाम्ना श्रीकेशरः पुरः ॥५३३॥
 त्वत्पसादादसौ प्राप्ता देवद्विद्विदैषवा । लक्ष्मणेति हृत्पु त्वर्णस्य सप्तकोटीस्तिरोदधे ॥५३४॥
 भीमर्तुदधिपर्णश्रीवसन्ताया नरेवराः । नलं राज्येऽधमपिपचुः श्रद्धा निम्नमिवाहर्तत् ॥५३५॥
 स्वानि स्वानि नलादेशाद् बलानि सवलानि ते । हंभुजा नलथागायुर्भुजो भुजयालिनः ॥ ५३६ ॥
 ततः परबलद्वेयी मूर्तिमान् गेववाहनः । चवाल दृष्ट्वा लोकां लः सवलथाहनः ॥ ५३७ ॥
 द्विनैः कृतिपथैः सैन्यमैदन्यः सैन्यनेशयत् । अंगोऽवतारिष्याने गामतां रतवल्लभे ॥ ५३८ ॥

कूवरोऽथ नलं ज्ञात्वा समायातं भयातुरः । बभूव गतसर्वस्व इव संशून्यमानसः ॥ ५३९ ॥
 नलोऽथ कूवरं प्रोचे पाशैः क्रीड मया समम् । द्वयोरपि श्रियोरेकः पतिः कोऽपि भवत्विति ॥ ५४० ॥
 मुदितः कूवरो धृतं मेने तत्र जिताहवः । क्रीडन् नलेन जिग्ये च भाग्येन विजयः करे ॥ ५४१ ॥
 नलेन कूबरः कूरो राज्यं जित्वा जितकृधा । अलंकृत्य निजं राज्यं यौवराज्यमलम्भ्यत ॥ ५४२ ॥
 नलः प्राप्य निजं राज्यं तदा भीमसुतायुतः । मुदा दृग्दत्तसैन्यानि पुरीचैत्यान्यवन्दत ॥ ५४३ ॥
 कौशलिकान्युपादाय कुशलप्रश्नपूर्वकम् । सेवायां कुशला भूपाः कोशलाधीशमभ्ययुः ॥ ५४४ ॥
 आखण्डल इवाखण्डशासनः खण्डयन् रिपून् । त्रिखण्डं भरतं रक्षन् सहस्राद्धीमलङ्कयत् ॥ ५४५ ॥
 स्वर्गादागत्य निषथोऽन्यदा नलमबोधयत् । न युज्यते रतिः कर्तुं विषयेषु विपेष्विव ॥ ५४६ ॥
 प्रज्याकालकथनं प्रतिपन्नं पुरा तव । गृह्णाण तदहो ! दीक्षां जीवितव्यतरोः फलम् ॥ ५४७ ॥
 भवे भवे भवेद् दुःखं यच्चतुर्गतिके भवे । तद् द्विधाविषयग्रामत्यजनं भज नन्दन ! ॥ ५४८ ॥
 निषिद्धो निषधेनैष नैषधिविषयात् प्रति । इयेष दीक्षामादातुं दातुं पात्रं धनानि च ॥ ५४९ ॥
 अथ तत्राऽऽगमत् मूरिर्जिनसेनाऽभिधः सुधीः । चित्रं यः सावधिर्द्वीनैः परं निरवधिर्गुणैः ॥ ५५० ॥
 तत्र भैमीनलौ गत्वाऽवन्दिषातां तमाहृतौ । पृष्ठः प्राच्यभवावस्थां कथयित्वाऽवदत् पुनः ॥ ५५१ ॥
 यशःसुरभिं सद्गर्णं स्वादुजन्य क्षपान्तरे । साधुप्रदत्तदुग्धात् ते राज्यमाज्यमिवाभवत् ॥ ५५२ ॥

यत्पुनर्द्वादशघटीं खेदितो मुनिपुङ्गवः । तदेष विरहो जज्ञे युवयोर्द्वादशाब्दिकः ॥ ५५३ ॥
 श्रुत्वेति तौ न्यस्य राज्यं तनये पुष्कलाभिधे । गुरोस्तस्माद् व्रतं लात्वा पालयांचक्रतुश्चिरम् ॥ ५५४ ॥
 भोगेच्छुरन्यदा भैम्यां नलोऽत्यज्यत स्वरिणा । सुरलोकात् समागत्य निषधेन प्रबोधितः ॥ ५५५ ॥
 विदधेऽनगानं कर्तुमसमर्थो व्रतं नलः । नलानुरागतश्चक्रे दवदन्त्यपि तत् तथा ॥ ५५६ ॥
 नलो मृत्वा कुबेरोऽभूद् भीमजा दयिताऽस्य च । तत्रापि हि तयोः स्नेहो महानजनि पूर्ववत् ॥ ५५७ ॥
 च्युत्वाऽथ पेढालपुरे हरिश्चन्द्रदृषीकसि । भैमी लक्ष्मीवतीकुक्षौ सुता कनकवत्यभूत् ॥ ५५८ ॥
 स्वयंवरे तां च वरेण्यमूर्तिरथोपेयमे दशमो दशार्हः । सा धार्मिकी धर्मकथासु लीना कलङ्कहीना समयं निनाय ॥
 पौत्रे सागरचन्द्रनामानि बलस्योच्चैर्गते स्वर्गितां गेहस्थाऽपि भवस्थितिं सविनया सा चिन्तयन्ती शुद्धुः ।
 ज्ञानं केवलमाप्य नेमिनिकटं संप्राप्य मासं दिनान्याधायानगानं च निर्द्वैतिमथ प्रक्षीणकर्माऽगमत् ॥ ५६० ॥
 सम्यत्त्वं परिपाति रक्षति जगद् नैवाऽवृत्तं भापते नादत्तेऽन्यधनं हृदत्तमिह यो ब्रह्मव्रतं सेवते ।
 यो शुभ्रं प्रभितं दधाति विनयं धत्ते च साधुव्रजे सिद्धयत्येप जनो यथैप दवदन्त्येभिर्गुणैर्भूषिता ॥ ५६१ ॥

इत्याचार्यश्रीविनयचन्द्रविरचिते श्रीमल्लिस्वामिचरिते महाकाव्ये विनयाङ्के सम्यक्त्वफले दवदन्ती-

महासतीचरितव्याघर्षनी नाम षष्ठः सर्गः ।

अहम्

सप्तमः सर्गः ।

अथ नत्वा जगन्नाथं जगन्नाथपिता नृपः । उवाच नाथ ! सम्यक्त्वदृष्टान्तः संश्रुतो मया ॥ १ ॥
अमुष्माद् नाथ ! दृष्टान्ताद् गतवान् मोहविप्लवः । मनश्च शुद्धिमज्जातं वैराग्यरसभावितम् ॥ २ ॥
इदानीं श्रोतुमिच्छामि श्रावकाणां व्रतावलीम् । अपवर्गसमारोहे दृढां निःश्रेणिकामिव ॥ ३ ॥
श्रीकुम्भभूपते ! मूलं व्रतेषु प्राणिरक्षणम् । यद् विना विफलं सर्वमूपरक्षितवीजवत् ॥ ४ ॥
जटी मुण्डी तपस्वी च दिग्वासा अरुणाम्बरः । शोभते न दयां मुक्त्वा जलहीनं यथा सरः ॥ ५ ॥
अहिंसा सर्वजन्तूनां भीतानामभयप्रदा । अहिंसा भवसंतप्तौचराहजलदावली ॥ ६ ॥
हिंसाया लवमात्रेणोपार्यते पातकं महत् । कालकूटकणेनाऽपि नरः किं न विनश्यति ? ॥ ७ ॥
प्राणातिपातविरतिं ये कुर्वन्ति विवेकिनः । प्रेत्य सर्वश्रियः पात्रं ते भवन्ति सुदत्तवत् ॥ ८ ॥
तथाहि माग्नेष्वस्ति स्वस्तिवह्नीघनाघनम् । पुरं राजगृहं नाम गृहं सकलसंपदाम् ॥ ९ ॥
विश्वविश्वम्भराधीशानिपवित्तपदद्वयः । विक्रमस्तत्र भूपालस्त्रिविक्रम इव श्रिया ॥ १० ॥
अन्येषुः सीमभूपालैः प्रान्तो देशः क्रदर्शितः । वन्दिग्राहं च विधृतास्तत्रत्याः कोटिसंचयाः ॥ ११ ॥

स्वदेशमथनं श्रुत्वा तानभि माहिणोद् बलम् । अध्यासामासुरेतेऽपि दुर्गे दुर्ग्रहमाग्रहात् ॥ १२ ॥
 विक्रमस्य बलेस्तेषां ग्रामग्रामा उपदुताः । अत्युग्रकृतपापानामिह लोकेऽपि यत्फलम् ॥ १३ ॥
 सुदचत्रामवास्तव्यः सुदचो वणिगात्मभूः । सप्तवर्षमपाणाङ्गो विधृतः केनचिद् हठात् ॥ १४ ॥
 अथाऽञ्जीतः पुरे राजगृहे राजभटेन सः । धृतश्च पूलकं दत्त्वा मस्तकेऽसौ चतुष्पथे ॥ १५ ॥
 अन्येन केनचित् तत्र सुदचस्य जनन्यपि । तदा त्रिक्रतुमारब्धा पुरस्तात्पुत्रनेत्रयोः ॥ १६ ॥
 स तामुदीक्ष्य साप्येनं रुरोद करुणस्वरैः । महौषधं हि दुःखोत्तं रोदनादपरं नाहं ॥ १७ ॥
 भङ्गो निजकदेशस्य गांधनस्य परिक्षयः । दत्तलभ्यपरैर्भ्रशः स्वजनानां परिच्युतिः ॥ १८ ॥
 मत्पुत्रो गतभाग्यांशो विधृतो रोरवालवत् । एषं विचिन्तयामास सुदचजननी तदा ॥ १९ ॥
 हा ! निर्वारेव मन्माता धृताऽनेन चतुष्पथे । अचिन्त्या हि गतिः पूर्वकर्मणां हतशर्मणाम् ॥ २० ॥
 स्फुटत्यूर्वी यदि ततो विशामि क्षितिवेशमयत् । अहं लभे त्रिपं र्सामि ततो मोदकलीलया ॥ २१ ॥
 तयोश्चिन्तयतोरेनं सुदचस्य जनन्यथ । तत्क्षणं हृदयस्फोटाद् व्यपद्यत चतुष्पथे ॥ २२ ॥
 ततो विशेषतस्तारतरं तरललोचनः । सुदचो रोदिति स्मोच्च रोदयत्त्रयपरानपि ॥ २३ ॥
 मूर्च्छया न्यपतत् पृच्छ्यां मूलकृच इवाक्षिपः । एकं हि जननीमृत्युः परदेशागमः परम् ॥ २४ ॥

१ गाऽभि, इत्यापि । २ क्षतः, धृति च ।

दयया नागरैः सिक्तो घनैः शुष्यहनं यथा । लब्धसंज्ञः समुत्तस्थौ सुदतो दत्तलोचनः ॥ २५ ॥
 राजकीयभटेनाऽपि पृष्टं मूर्च्छानिवन्धनम् । दुःखं जगाद् निःशेषं जन्नीमरणावधि ॥ २६ ॥
 इत्थं सूद आगत्य मूल्यमेतस्य पृष्टवान् । सोऽवोचदेनं मूल्येन न विक्रीणामि सन्मते ! ॥ २७ ॥
 एतस्य मूल्यवित्तेन न कर्तासि सुरालयम् । न न्यूनं पूरणं भावे दारिद्र्योपहतस्य मे ॥ २८ ॥
 दुःखितस्याऽस्य नो कर्तुं श्रुतिर्युक्ता स्वपुत्रत् । परं तुभ्यं प्रयच्छामि स्नेहेनैवं धनं विना ॥ २९ ॥
 मुधा संप्राप्य हृष्टः सन् सूदस्तस्माद् न्यवर्तत । अगादपि निजावासं भोजयामास तं स्वयम् ॥ ३० ॥
 गृहीतो राजसौधेऽसौ सूदेनौदनपक्तये । कारितश्च समादेशादिन्धनाऽऽनयनादिकम् ॥ ३१ ॥
 प्रस्तावे जगदे तेन हंशो बालक ! लावकान् । वंशकम्बादिनिष्पन्नपञ्जराद् निरवासय ॥ ३२ ॥
 विदधानो दयां चित्ते पञ्जराद् लावकानसौ । अशेषानमुञ्चत् तेऽपि नभसा रभसा ययुः ॥ ३३ ॥
 क्षणं स्थित्वा समागत्य पञ्जराद् लावका मया । तात ! सर्वे विनिर्मुक्ता यौष्माकीणनिदेशतः ॥ ३४ ॥
 इत्युत्कवन्तं तं सूदः कम्बया समताडयत् । मुग्धोऽयमिति तं बालं विततर्कं निजे हृदि ॥ ३५ ॥
 द्वितीयेऽन्त्यमुनाऽऽदिष्टो लावकान् बालकाऽधुना । वक्रां मीषां विधायाऽऽशु पञ्जरेभ्यः समानय ॥ ३६ ॥
 अथाऽसौ तत्र तांस्तेभ्य आकृष्य पूर्ववत्क्षणात् । मञ्जुवमुञ्चदवोपांश्च वक्रग्रीवोऽभवत् स्वयम् ॥ ३७ ॥
 वक्रग्रीवमधुं दृष्ट्वाऽवादीत् सूदः कुतो भवान् । वक्रग्रीवः समायातः सोऽवोचदथ मन्दगीः ? ॥ ३८ ॥

यौष्माकादेशतस्तात ! वक्रग्रीवोऽधुनाऽजनि । तच्छ्वेदं दधौ नित्ते डिङ्गिरो डिङ्गिरो णयम् ॥ ३९ ॥
 चक्रसांडनतः शिष्यो लोभी द्रन्निणदानतः । दुर्दान्तो दारपुत्रश्च मायी त्वावर्जनागुणैः ॥ ४० ॥
 विनिन्द्येति कशाघातपातैः शुक्लवाजिवत् । ताडितः संगतश्चापि सुहृदं केशरज्जुना ॥ ४१ ॥
 ताड्यमानमयम् राजा गत्राक्षस्थो विलास्य च । कथं मुद ! तराकोऽयं ताड्यते वनजोक्षवत् ? ॥ ४२ ॥
 तद्वद्वचमानदत् सुदः श्रुत्वा राजापि तत्तथा । कोपेन कम्पमानाङ्गो वातकम्पितदृक्षवत् ॥ ४३ ॥
 बन्धयित्वा शिशुं राजा गजाग्रे चर्गपुत्रवत् । निर्दयं मोचयांचक्रे कृतान्त इव दारुणः ॥ ४४ ॥

(युगमम्)

करेणोन्पाटयामास करेणुस्तं च संश्रितः । निर्दुष्टं शिक्षिताः प्राद्वैस्तिर्यञ्चः किं न कुर्वते ? ॥ ४५ ॥
 इतश्च पृष्टो भूपेन गिजीनियति चेद्भवान् । जीवितं हर जीनानामन्यथा मरणं तन ॥ ४६ ॥
 सुदत्तोऽथाऽगदद् देव ! भूयाद् मृत्युः करीश्वरात् । नाहं प्राणात्ययेऽप्युच्चैः करिष्ये प्राणिनां वधम् ॥ ४७ ॥
 तद्रचःश्रवणात् त्रुष्टः पृथ्वीशो नणिगात्मजम् । स्नेहस्तेरमुलाम्भोजोऽपृच्छद् गोत्रादिकं च सः ॥ ४८ ॥
 सुदत्तप्राप्तानास्तन्व्यो देवाऽहं नणिगात्मभूः । सुदत्तः संज्ञया गर्भश्रावको मृतमाहृकः ॥ ४९ ॥
 देवाऽखलितमर्णश्च पीयते तृपितैर्न हि । अशोधितमिन्धनादि क्षिप्यते नो हुताशने ॥ ५० ॥
 निशायां भुज्यते नापि पूज्यते भगवान् जिनः । वन्द्यन्ते गुरतः श्वेताम्बराः क्षान्तिपरायणाः ॥ ५१ ॥

सर्वथा जीवरक्षार्थं यतन्ते कुलजा मम । इत्यतो नाधिकं वेत्ति बाल्यतः पृथिवीपते ! ॥ ५२ ॥
 निशम्येति वृषोऽत्रोचद् धन्यं श्राद्धकुलं क्षितौ । यस्मिन् बाला अपि दयाप्रकृष्टाः शिष्टताजुषः ॥ ५३ ॥
 बालका अपि यत्रेदृग्जीवरक्षापरायणाः । ये पुनर्ज्ञातासिद्धान्तास्ते कीदृक्षाः क्षमातले ? ॥ ५४ ॥
 प्रशस्येति श्राद्धकुलं सुदत्तं दत्तशासनम् । अङ्गरक्षकनेतृत्वं चकार क्षोणिनायकः ॥ ५५ ॥
 वृषाङ्गरक्षां कुर्वाणस्तीर्थनाथार्चनोद्यतः । कुलीनललनोद्वाही दानशौण्डः प्रशान्तधीः ॥ ५६ ॥
 श्रीचन्द्रप्रभतीर्थशसमीपे श्रावकव्रतम् । आदाय विधिना शुद्धं सम्प्रकल्पत्रिधिवन्धुरम् ॥ ५७ ॥
 पर्यन्तेऽनशनं कृत्वा परमेष्ठिस्तवं स्मरन् । मृत्वा माहेन्द्रकल्पेऽभूत् तस्माद् निर्वाणमेष्यति ॥ ५८ ॥
 सुदत्तस्य यथा जातमिहाऽमुत्र श्रियां पदम् । तथान्येषामपि भवेत्प्राणिनां वधरक्षणत् ॥ ५९ ॥
 अथ नत्वा जिनं कुम्भो जगद रचिताञ्जलिः । धन्यः सुदत्तो भगवान् यो बाल्येऽपि दयापरः ॥ ६० ॥
 राजन् ! प्राणातिपातस्य धिरतेर्भूषणं सदा । मृषावादं परिहरेत् द्वैतीयीक्रमणव्रतम् ॥ ६१ ॥
 सत्यं कीर्तिलतामूलं सत्यं पुण्यनदीगिरिः । सत्यं विश्वाससौधं च सत्यं लक्ष्मीनिकेतनम् ॥ ६२ ॥
 यथा पुण्ड्रं रामाया वक्तूमभोजं विभूष्यते । यथा गङ्गाप्रवाहेण पूयते भुवनत्रयम् ॥ ६३ ॥
 यथा च शोभते काव्यं सार्थया पदशय्या । तथा सत्येन मनुज इहाऽमुत्र विराजते ॥ ६४ ॥ (युग्मम्)
 प्रतिष्ठाः लोकविश्वासप्रत्यया अदृतोदितैः । नदीपुरादिव ग्रामाः श्लाघ्यन्ते तटवासिनः ॥ ६५ ॥

सत्यवाक्यप्रभावेण भूपालैरपि पूज्यते । वसुबन्धुर्मथा श्रेष्ठी धर्मादेव कलौ किल ॥ ६६ ॥
 तथाहि धरणीवासाशिक्षानं पुरसुत्तमम् । तत्रारविन्दभूपालो विशालो निलयं श्रियः ॥ ६७ ॥
 वसुबन्धवाहयः श्रेष्ठी तत्र श्रेष्ठो गुणोत्करः । यद्विचैर्व्यवहर्तुं वा कौवेरीं धनदोऽगमत् ॥ ६८ ॥
 वसुभद्रः सुतोऽप्युष्य दुर्दान्तसुहृदां गणैः । समेतो नगरीं ब्राभ्यन् मद्रमत्त इव द्विपः ॥ ६९ ॥
 न पितुर्मन्यते शिक्षां नाभ्यस्यति कलाः क्वचित् । पर्वण्यपि गुरोः पादौ न ननामं दुराशयः ॥ ७० ॥
 अन्येद्युः श्रेष्ठिभ्रुवर्षीक्ष्योपक्ष्मापत्तिनिकेतनम् । गृहश्रोतःस्फुरञ्छूरिऋमिप्रोन्मत्तकर्दमम् ॥ ७१ ॥
 देवदूष्यमिवाहायोचार्यं मौलेर्वरां पटीम् । श्रोतोऽन्तः कुण्डलीकृत्य क्षिप्तवान् लेष्टुखण्डवत् ॥७२॥

(युग्मम्)

तस्योपरि क्रमौ न्यस्य विहाय चोत्तरच्छदम् । अग्रतः प्रससाराऽसौ मदनमत्तशिरोमणिः ॥ ७३ ॥
 कोऽयमेव इति नरं कश्चित् पप्रच्छ भूपतिः ? । अत्रादीदेव निःशेषतदीयकुलवेदकः ॥ ७४ ॥
 देवाऽयं वसुबन्धोश्च नन्दनो वसुभद्रकः । व्यसनोपहतस्त्यागी दुःशिक्षितमदाऽन्धलः ॥ ७५ ॥
 ततः कौतुकितो राजा वसुबन्धुमज्जहवत् । श्रेष्ठिस्तवात्मजः कस्मात्कुलशिक्षाविवर्जितः ? ॥७६ ॥
 स्वाभिन् ! शिक्षोपदेशांस्तत्राऽमस्ताऽयं कथञ्चन । कुलक्षये भवन्त्युच्चैः सुता इदृग्विवेष्टिताः ॥ ७७ ॥

अदृतिं मा कृथाः श्रेष्ठिन् ! विचारय वचो मम । भविष्यति कृतोद्दाहः शान्तात्मा तव नन्दनः ॥ ७८ ॥
 काचिद् वेत्रधराः ! श्रेष्ठिपुत्रयोग्याऽस्ति दिक्करी ? । परिणेतुं यद् भवन्तो नागरान्वयवेदिनः ॥ ७९ ॥
 अथाऽऽख्यद् वेत्रभृच्चैकः स्वामिन्न पुरे वरे । आसीत् श्रेष्ठी गुणी शान्तः पद्मः पद्मविलोचिनः ॥ ८० ॥
 पद्मादेवीति तस्याऽऽसीत् प्रेयसी कटुभाषिणी । मर्मविद्वचसां खानिः जङ्गमः कलिपादपः ॥ ८१ ॥
 तयोः शुभङ्करः पुत्रः पवित्राचारभासुरः । अल्पक्रुदल्पवाही च गुणमाणिक्यरोहणः ॥ ८२ ॥
 तस्याऽभूद् धारिणी नाम धरिणीव स्थिरा गिरा । नीरङ्गीसुभगा साञ्ची श्वश्रूपादोपजीविनी ॥ ८३ ॥
 पद्मातिकर्कशैत्रिक्यैः सर्वलोहमयैरिव । बधूं निरागसमपि ताडयामास दुर्मुखी ॥ ८४ ॥
 तन्न स्यापयति स्थाले यत्प्रयाति गलात्परम् । कृतमासोपवासेव शुभङ्करमियाऽननि ॥ ८५ ॥
 आदेशैः कर्मभिः प्राज्यै रोगैरिव कलेवरम् । तस्या दग्धमभूत् किं वा जातरोगेव साऽभवत् ॥ ८६ ॥
 श्वश्रुरौकः स्वयं त्यक्त्वा स पित्राऽऽवासमासदत् । अतिपूर्णं स्फुटत्येव सत्यं लोकवचो यतः ॥ ८७ ॥
 वत्से ! श्वशुरवेऽमाऽऽशु गम्यतां स्वीयतां तु न । तातेवमनि पुत्रीणां निवासे यचनीयता ॥ ८८ ॥
 यान्यक्षराणि रुष्टाऽपि भाषते श्वशुरप्रिया । तानि मन्त्राक्षराणीव शुभायेति विचिन्त्यताम् ॥ ८९ ॥
 इत्यादिताताशिक्षां च श्रुत्वा धारिण्युवाच तम् । प्रेतधामेव यस्यर्क्तं श्वाशुरं वेदम् सर्वथा ॥ ९० ॥
 वल्लरी दवदग्धाऽपि प्ररोहति मुहुर्मुहुः । वाचा दग्धः पुनस्तात ! प्रादुर्भवति न क्वचित् ॥ ९१ ॥

गृह्णन्नासो ममाऽभागाद् वनवास इवाजनि ।
 लिष्टकर्मोदितेः श्वश्रूजज्ञे विपमुखी मम ॥ ९२ ॥
 तात ! रूपे पतिव्यामि प्रवेक्ष्यामि हुताशने ।
 न पुनः श्वाशुरं वेदम गमिष्यामि कदाचन ॥ ९३ ॥
 इत्थमाकर्ण्य तद्वाक्यं चक्रे मौनं मुनिर्यथा ।
 अति हि व्याहृतं हन्त ! प्राणात्याय प्रजायते ॥ ९४ ॥
 अथ देवरि संप्राप्ते तामाह्वतुं तदौकसि ।
 ऊचेऽथ धरिणी तात ! न गन्तास्मि प्रियौकसि ॥ ९५ ॥
 शिरःकण्ठयनं कृत्वा ज्ञात्वा मातुर्विजृम्भितम् ।
 यथागतस्वथाऽऽयातो मौन्यभूच्च गृहे गतः ॥ ९६ ॥

इतश्च—

कस्याचिद् गतचित्तस्य वित्तं दत्त्वा यथारुचि ।
 पद्मेदेवी निजं पुत्रं पर्यणाययदञ्जसा ॥ ९७ ॥
 पूर्ववत् ताडयामास तां वधूं कर्कशैः पदैः ।
 स्वभावो यस्य यो लग्नः किं शक्यः कर्तुमन्यथा ? ॥ ९८ ॥
 ततो वधूजनैर्देव ! वधूमारिरिति स्फुटम् ।
 अदीयताह्वयस्तस्याः सान्वयं स्वरवत् तदा ॥ ९९ ॥
 देव ! तस्याः सुता तद्वत्कलिवल्लीवि जङ्गमा ।
 पुत्र्यो हि मातृवद् दृष्टाः पुत्राः पितृसमा यथा ॥ १०० ॥
 अङ्गारशकटीत्युच्चैस्तस्या नाम व्यजृम्भत ।
 न कश्चिदुद्ग्रहत्येनां विषकन्यामिवाऽवन्नौ ॥ १०१ ॥
 चेत्तया सह संयोगो वसुभद्रे भविष्यति ।
 एकमेव गृहं स्वामिस्तद् विनश्यति नापरम् ॥ १०२ ॥
 अथ स्वयं महीपालो वसुभद्रं स्वपुत्रवत् ।
 सार्धमङ्गारशकट्या पर्यणाययदञ्जसा ॥ १०३ ॥
 भिन्नश्च विहितः श्रेष्ठिगेहादक्षरपत्रकैः ।
 दुर्दान्तानां तन्जानां शिक्षा भवति नान्यथा ॥ १०४ ॥

निष्कलोऽसौ दिनैः स्तौकैरव्ययद् विसंचयम् । निर्धनश्चापि संष्टो दुष्टतानां हि तत्कियत् ॥ १०५ ॥
 साक्षात् शूलास्वरूपेण कलेत्रेण कदर्थितः । नाऽभुङ्ग समये नीरमपिवद् नापि सौख्यतः ॥ १०६ ॥
 गृहस्थान्तःप्रविष्टोऽसौ न ब्रूते कृतमौनवत् । कलिभीत्या मन्यते च तद्वाक्यं गुरुवाक्यवत् ॥ १०७ ॥
 अथ वर्षसु सीरं स वाहयामास दुःखितः । निष्कलानां हि कर्माणि कृष्यादि किल भुक्तये ॥ १०८ ॥
 कदन्नमशनं साऽप्यपराङ्घ्रे रुक्षशीतलम् । प्रददौ प्रत्यहं पत्यै सोऽप्यभुङ्ग दिवानिशम् ॥ १०९ ॥
 सोऽपरेद्युर्हलक्षेत्रे वाहमानः कृशाङ्गवान् । प्राजनेन बलीविर्दं खड्गं दुर्वलविग्रहम् ॥ ११० ॥
 ताडयन्नित्यभापिष्ट रे रे दृपभ ! सादरम् । शीघ्रं परिणायत्रिष्ये शान्तो मद्भूद् भवाऽन्यथा ॥ १११ ॥
 बाह्यालीविनिष्टोऽथ भूयः शुश्राव तद्वचः । हंहो वत्स ! कदा तेऽगाद् दुर्दान्तत्वमनुत्तरम् ॥ ११२ ॥
 स प्रवाच यदा देव ! त्वयाऽस्मि परिणयितः । तद्वाऽभूद् मम शान्तत्वं तत्त्वं तत्त्वविदो यथा ॥ ११३ ॥
 इतः प्रथति यत्किञ्चिद् गुरवो गौरवान्वितम् । निद्रेक्ष्यन्तिं विधास्यामि तदहं निरहंक्रुतिः ॥ ११४ ॥
 ततः सगौरवं राजा जिनचन्द्रसमुद्भवाम् । सुताममृतमुख्याख्यां श्रेष्ठिजं पर्यणाययत् ॥ ११५ ॥
 सर्वथा मुक्तदौर्गत्यः सर्वथाकृतसत्क्रियः । सर्वथा रञ्जितजनः सर्वथाऽभूच्छमाहतः ॥ ११६ ॥
 विषयान् सेवमानस्य समभूत् तस्य नन्दनः । सोमदेव इति ख्याता तस्याऽऽख्या भूभुजा कृता ॥ ११७ ॥
 अन्यदा पोतमारुह्य सोमदेवोऽम्बुधौ गतः । परकूलाद् निष्टतश्च मन्दिरद्वारमाययौ ॥ ११८ ॥

पौत्रोत्क्रो गतवास्तत्र वसुवन्धुर्महाधृतिः । पोतस्थमालिलिङ्गाऽऽशु सुतं मूर्ध्नि वुञ्चुच्च च ॥ ११९ ॥
 अग्रच्छ स्वस्थचित्तेन मार्गव्यतिकरोऽखिलः । विराय मिलितानां स्याद् वार्ताभिर्यद् महाधृतिः ॥ १२० ॥
 पोतेऽत्रैव वणिक्पुत्रं धर्मदेवाभियाश्रुतम् । पमच्छ सोमदेवोऽथ किमिदं हस्यते पुरः ? ॥ १२१ ॥
 देवाऽयं पुरतो मत्स्यः साक्षादद्विरिचापरः । कुताश्चिद् निश्चलः सम्प्रग्नानयं कैलः शुभाशय ! ॥ १२२ ॥
 सोमदेव उवाचाऽथ श्रयो नायं महामते ! । किन्स्वयं पर्वतः क्रोऽपि यादस्तुल्यो महोदधौ ॥ १२३ ॥
 चेदयं भद्र ! मत्स्यः स्याद् मामह्नीनं धनं तव । चेदयं पर्वतो भात्री तावकीनः पणश्च कः ? ॥ १२४ ॥
 अथेत्यं धर्मदेवेन जगदे ममिताक्षरम् । मामकीनं शिरस्तेऽस्तु तद्वशे लभ्यर्भागवत् ॥ १२५ ॥
 उभाभ्यां वसुवन्धुश्च साक्षीचक्रे स्वजल्पयोः । ततो धर्मोऽक्षिपत् तत्र गञ्जलचतृणपूलकम् ॥ १२६ ॥
 तत्पृष्ठं पतता तेन संजातं तापितं तिमिः । ननाश काकनाशं च वराको लगुडादिव ॥ १२७ ॥
 धर्मदेवो धनं तस्य याचते पितृदत्तवत् । सोऽपि मौन्यभवत् काममन्यथाक्षिप्तचित्तवत् ॥ १२८ ॥
 ततस्तेन महीभर्तुर्गदितं पुरतोऽखिलम् । परिभूतेषु भूपालः पितेव परिपालकः ॥ १२९ ॥
 हंहो ! युष्मद्विवादेऽभूत् कः साक्षीत्यगदद् वृषः ? । अनयोरगदद् धर्मः साक्ष्यस्तस्य पितामहः ॥ १३० ॥

१ भागवत, इत्यपि ।

वसुवन्धुं समाहूयाऽपृच्छत् क्षितिपतिश्च तत् । असौ सत्यमभाषिष्ट तं वृत्तान्तं सविस्तरम् ॥ १३१ ॥
 अस्य सत्यवचः श्रुत्वाऽभ्यधादथ महीश्वरः । अहो ! मृततगीः श्रेष्ठी अहो ! व्रतविवेचनम् ॥ १३२ ॥
 कौस्तुभेन यथा वक्षो भूष्यते केशिशासितुः । तथा सत्येन मनुजो वक्षःस्थेनाऽकलङ्किना ॥ १३३ ॥
 जराभरणकङ्कालः प्रत्यृहव्यूहवारिधिः । विष्वक्प्रवहणेनैव सत्यत्राक्येन तीर्यते ॥ १३४ ॥
 धर्मवानपि विश्नोऽपि मृततोतरभाषणात् । न नन्दति निरानन्दो मन्त्रपाठी यथाऽशुचौ ॥ १३५ ॥
 असारे विभवेऽमुष्मिन् सारो मृततगीरहो ! । क्षाराम्बुधाविव क्षीरकूपिका तपिकाऽधिकम् ॥ १३६ ॥
 प्रत्नस्येत्यवदद् धात्रीपुङ्गवः श्रेष्ठिपुङ्गवम् । पौत्रस्यार्थं कथं नोक्तं भवता मृततेतरत् ? ॥ १३७ ॥
 स्वामिन् ! श्वेताम्बराचार्यद्वेषोपदान्तिके । गृह्णता भावतः सर्वव्रतानि बहुभेदतः ॥ १३८ ॥
 विशेषतो व्रतेऽप्यस्मिन् निश्चयो विदधे मया । असावितर्हि यौष्पाकादेशतः परिपालितः ॥ १३९ ॥
 अथ सत्कृत्य भूपालस्तद्भाले स्वर्णपट्टकम् । सत्यस्य सूचकं वदध्वा गृहे स्वयममोचयत् ॥ १४० ॥
 ततः प्रभृति स श्राद्धव्रतानि परिपालयन् । कल्पं लान्तकमासाद्य भरते मांक्षमेध्यति ॥ १४१ ॥
 वृत्तार्थोऽथ जगन्नाथं नत्वा कुम्भोऽभणत्तराम् । वसुवन्धुः कृतार्थोऽयं यः सत्यव्रततत्परः ॥ १४२ ॥
 अथाऽप्रकाशयद् नाथस्तातीयीकमणुव्रतम् । अदत्तादानविरतिलक्षणं शुभलक्षणम् ॥ १४३ ॥
 परद्रव्यमतिः प्रायः प्राणी स्यात् कर्मगौरवत् । पश्य सोमोऽपि पविन्याः श्रियं हरति रात्रिषु ॥ १४४ ॥

परद्रव्याऽपहर्तारः कर्तारः कर्मवैभवम् । हन्तारः प्राप्तकीर्तीनां यातारो नरकावनीम् ॥१४५॥
 अदत्तादाननिरतास्ते लभन्ते शुभतरद् । शृणु भव्य ! प्रबोधाय संगमकनिदर्शनम् ॥ १४६ ॥
 तथाहौरावते क्षेत्रे नगरे सोमपत्तने । अभूद् भूमीश्वरश्चन्द्रकेतुः केतुरिव द्विपाम् ॥ १४७ ॥
 क्षत्रियायाः सुतस्तत्र वास्तव्यः संगमाभिधः । पञ्चवत्सरदेशीयः समभूद् घस्मरोऽनिशम् ॥ १४८ ॥
 अन्येद्युर्वभणे तेन देहि मातस्तितलान् मम । साऽप्याख्यत् खलतो गत्वा गृहाण निजयेच्छया ॥१४९॥
 न मे तिलपतिस्तातो न बन्धुर्न च मातुलः । न पितृव्यः पतिर्नाऽपि कथं दास्यति सोऽवदत् ॥१५०॥
 जनयित्र्या ततः कण्ठस्नानं सैप विधापितः । सोऽप्यार्द्रविग्रहस्तत्र गतवान् प्रमितैः पदैः ॥ १५१ ॥
 श्येनपातं पपातैस्तत्र तेष्वथ संगतः । लुठति स्म तरां श्रान्ततुरङ्गम इवाधिकम् ॥ १५२ ॥
 आः पाप ! बालकक्रीडां कथमत्र विधास्यसि ? । जनैस्ताड्यमान इति स मन्दं प्रासरत् ततः ॥ १५३ ॥
 धृत्वा धृत्वा शरीरं सोऽपातयद् भ्रुवि तांस्तितान् । जनन्याऽथ प्रमार्जिन्या ते च पुञ्जीकृताः क्षितौ ॥१५४॥
 जाता सुखादिका तस्य लब्धोपायस्तदर्जने । एवं दिवानिशं कुर्वन् जातास्वादः प्रगल्भते ॥ १५५ ॥
 कालक इति पौरश्च मुच्यमानो दिवानिशम् । क्रमशस्तस्करो जातो दुर्ग्राणो भटकोटिभिः ॥ १५६ ॥
 गतवित्परिखां जानन् सखीमपि महोदधेः । सौधान्यपि क्षणाद्दुलीपुञ्जानीव व्यलङ्घयत् ॥१५७॥

१ मन्वन्, इत्यपि ।

कदाचिद् मौनभागेप कदाचिद् भिक्षुकक्रियः । कदाचिद् धनदः श्रीभिः कदाचिद् नाट्यकारकः ॥१५८॥
 सर्वरूपधरः सोऽभूद् विद्यासिद्ध इवावनौ । कृताहानोऽम्बया रागात् सूर सूर इति स्फुटम् ॥१५९॥
 अन्येद्युर्मातुलस्तस्य यशोनागोऽभिधानतः । एकान्ते शिक्षयामास तं विनेयं गुरुर्यथा ॥ १६० ॥
 वरस ! स्वच्छाशय ! त्यक्तुं चौर्यं साम्प्रतमेव ते । परद्रव्यहरा नूनं छिद्यन्ते ऋजुवृक्षवत् ॥ १६१ ॥
 मार्यन्ते विविधैर्परैः क्रीडायां शारयो यथा । ताड्यन्ते च कशाघातैस्तुरङ्गा इव सादिभिः ॥१६२॥
 एतावन्ति दिनान्युर्च्यन्त्येकं सुन्दरदृशम् । तद् वाल्वाद् मया क्षान्तं वाला अज्ञा इति श्रुतिः ॥१६३॥
 एतद्वर्चांस्यनाकर्ण्य मासरद् निजकर्मणि । किं विधत्ते यतोऽन्धानां प्रदीप्ता दीपकोट्यपि ? ॥१६४॥
 तत्रवास्तव्यभद्रालयसार्थयाद्भ्रमहौकसि । खात्रं पातयितुं सज्जो न प्रापौपायनं च सः ॥१६५॥
 ऊर्ध्वस्थाः सुभटा विज्वग्भित्तयः फलकाङ्क्षिताः । खात्रदाने कुतो हेतुर्निर्हेतुः सोऽप्यजायत ॥ १६६ ॥
 अन्येद्युर्भद्रवित्तेशो विषयं चन्दनं गतः । पदातिरिव तत्पृष्ठे संगमोऽपि हि संगतः ॥ १६७ ॥
 तत्र गत्वेदृशीं चक्रे वार्तां कापि महामतिः । भद्रस्य सुषितं गेहं खात्रदानेन केनचित् ॥ १६८ ॥
 किंवदन्ती च सा पौरप्रणाल्या भद्रसन्निधौ । अगादाख्यत सोऽप्युच्चैर्न ह्येतद् घटते क्वचित् ॥१६९॥
 परं कोशस्य क्रोणोऽस्ति जर्जरं दक्षिणतरः । तत्र संभाव्यते खात्रसंभवोऽन्यत्र न क्वचित् ॥ १७० ॥

तद्वचो मन्त्रत्रच्छत्वा ववले नगरं प्रति । रात्रौ स्वात्रमदासीच्च तत्र स्मेराम्बुजाकृतिः ॥ १७१ ॥
 गृहीतभद्रविचोऽसौ तत्राऽस्थाद् निर्भयाशयः । इभ्योऽप्यगाच्च वेगेन तदैवादौ निरैक्षत ॥ १७२ ॥
 अथैत्र पातितं खात्रं निशायां नाथ ! केनचित् । इत्यारक्षत्राक्यानि श्रुत्वोचे वणिजां पतिः ॥ १७३ ॥
 ह्यस्तनेऽङ्गि मयाऽश्रावि यत् खात्रं ते महौकसि । पातितं तदग्र्यं सत्यं जातं भाग्येतरोद्गयात् ॥ १७४ ॥
 तद्धूर्तक्रीडितं किञ्चिच्चिन्त्यते धीविलोकनात् । यद् देवैरपि दुर्जेयं तत्साध्यं बुद्धिवैभवात् ॥ १७५ ॥
 अक्षतेरिव रत्रौघैः धृन्वा स्थालं महीपतेः । प्राश्रुतीकृत्य तत्खात्रेष्टमाख्यत वित्तवान् ॥ १७६ ॥
 तदाकर्ण्य नृपः कोपारुणदारुणलोचनः । समाकार्य तलारक्षं साक्षेपमिदमब्रवीत् ॥ १७७ ॥
 रे रे तलाधिपाऽशेषं त्वयि सत्यपि तस्कुरैः । अनाथमिव मे नूनं पचनं परिमोष्यते ॥ १७८ ॥
 सोऽवदद् तद्ग्रहे नाथ ! उपाया बहवः कृताः । परं न कापि संप्राप्तः समुद्रक्षिप्तचूर्णित् ॥ १७९ ॥
 सप्ताहाद् दैवपादानां पुरश्चौरमुपानये । अन्यथा तेन दण्डेन दण्डो मम विधीयताम् ॥ १८० ॥
 ततः प्रभृति सातत्याद् भ्राम्यन् नगररक्षकः । स्थूलाङ्गं पुरुषं काञ्चिद् भ्रमन्तं दृष्टवान् पुरे ॥ १८१ ॥
 तं दूरस्थस्तलाध्यक्षो वीक्षमाणः पदे पदे । मध्याह्ने द्विजवेपेण यान्तमिभ्यमहौकसि ॥ १८२ ॥
 सन्ध्यायां कृतनेपथ्यं सामन्ततनयायितम् । निरीक्ष्य ज्ञातवानेप चौरबुद्धिर्हि सिद्धिकृत् (युगम्) ॥ १८३ ॥

स बद्धो बहिर्वन्धेन ततो नीतो नृपान्तिके । पपात भद्रनामाङ्गमुद्रा तद्ब्रह्ममध्यतः ॥ १८४ ॥
 नृपाऽऽदेशात् तलाध्यक्षः शूलायामेनमक्षिपत् । इतश्चाऽजानती तत्राऽऽगमत्तस्याऽम्बिका पुरः ॥ १८५ ॥
 शूलामोतं सुतं दृष्ट्वा कालरक्षःकटाक्षितम् । चक्रपलार्या सा भीता पान्थो दुःशकुनादिव ॥ १८६ ॥
 हंशो ! तलाध्यक्षनराः ! इमां रण्डां मदन्तिके । समानयत, वेगेन कथयिष्ये धनं हि वः ॥ १८७ ॥
 कोक्त्रयमाना खरवत्साऽऽनीताऽजा वृकैरिव । रे रण्डे ! तव दुःशिक्षाफलं मम विजृम्भितम् ॥ १८८ ॥
 भक्षके यद्यरक्षिष्यस्त्रिलस्तैन्यपरं हि माम् । तदा नैवंविधोऽनर्थो निरपत्स्यत मेऽधुना ॥ १८९ ॥
 दुस्त्यजो बाल्यसंस्कारो नीलीराग इवाम्बरे । अहं त्वयोपेक्षितश्च मारितश्च त्वयैव हि ॥ १९० ॥
 इत्युत्त्वा बाहुदण्डाभ्यां त्रिधृत्याम्नां दुराशयः । घ्राणं चिच्छेद् दन्ताग्रैः कर्णावपि च मूलतः ॥ १९१ ॥
 इति कृत्वा स रौद्रात्मा रौद्रध्यानकदर्थितः । जगाम सङ्गमो धूममभाख्यो नरंकावनीम् ॥ १९२ ॥
 अदत्तग्रहणे राजन् ! फलमीदृग् विलोक्यते । तस्मात्परधनत्यागः कर्तव्यो हितमिच्छुना ॥ १९३ ॥
 उवाचाऽथ धरानाथः श्रुत्वाऽगुष्य निदर्शनम् । अस्माकं कर्मणो चित्तं वाताऽऽन्दोलितकेतुवत् ॥ १९४ ॥
 केषाञ्चिदाधिपत्येन महेशानां निरागसाम् । सर्वस्वं जगृहेऽस्माभिः खानयित्वा गृहाण्यपि ॥ १९५ ॥
 केचिद् बाला अपि च्छिन्नाः केचिदुन्मीलितास्ततः । वृक्षा इव परोलक्षा मया वार्धकिना यथा ॥ १९६ ॥
 सर्वस्वं हरता तेषां यत्कर्मोपार्जितं मया । तद्ब्रह्मसात्करिष्यामि त्वत्पादरजसांऽञ्जसा ॥ १९७ ॥

अथ व्याख्यानयद् विश्वनाथस्तुर्यमणुव्रतम् । अब्रह्मविरतिर्नाम माहात्म्यद्वयनाथनः ॥१९८॥
 केचिद् नवेऽपि तारुण्ये वृद्धा इव विवेकिनः । अनाचारे न वर्तन्ते शीलमालिन्यगङ्गया ॥१९९॥
 वित्तापहारदुःखानि नानाकारकर्थनाः । अङ्गप्रत्यङ्गविच्छेदाँल्लभन्ते पारदारिकाः ॥२००॥
 विश्वासत्रसतिः शीलं शीलशुद्धतिकारणम् । सर्वसौख्यनिधिः शीलं शीलं कीर्तिनदीगिरिः ॥२०१॥
 अहार्थं मण्डनं शीलं शीलं सर्वाङ्गभूषणम् । शीलं सर्वज्ञधर्मद्रोमूलं शीलं श्रियः पदम् ॥२०२॥
 शीलव्रतगुणाऽऽकृष्टा देवा अपि हि पतिवत् । आयान्ति स्मृतिमात्रेण प्रयान्ति च विसर्जनात् ॥२०३॥
 स्वकीयदारसंतोषं ये भजन्ति दृढव्रताः । तेषां सुदर्शनस्यैव शूला सिंहासनं भवेत् ॥२०४॥
 तथाहि भरते वर्षे विषयेऽप्यङ्गनामनि । चम्पानाम पुरी तत्र भूपालो दधिवाहनः ॥२०५॥
 देवी तस्याऽभया नाम धाम लावण्यसंपदाम् । धात्री पात्री च बुद्धीनामगुण्याः पण्डिताह्वया ॥२०६॥
 श्रेष्ठी वृषभदासाख्यस्तत्रासीद् धाम संपदाम् । अर्हदासीति सत्यार्थं तस्य पत्नी पतिव्रता ॥२०७॥
 अश्रुण्यर्षभदासस्य सद्यः प्रियभापकः । महिष्या रक्षकः शान्तः सुभगः सुभगाशयः ॥२०८॥
 अन्येद्युश्चारयित्वा स महिषीर्वलितस्तदा । अपश्यत् तपसा क्षामं मुनिं शममित्राङ्गिनम् ॥२०९॥
 यत्रास्तिभित्वासत्वात्कायोत्सर्गपरायणम् । सोऽपश्यच्च महासत्त्वं पुरीपरिसरेऽपि हि ॥२१०॥

तं वीक्ष्याचिन्तयद्सौ धन्योऽयं पुण्यभागयम् । यः पूः पितृवनेऽत्रात्सीदेकाकी खड्गिशृङ्गवत् ॥२११॥
 तपस्तेजोऽस्य वीक्ष्येव दिनान्तेऽप्यविनश्वरम् । ममज्ज भानुमानब्धौ, किं न कुर्वीत लज्जितः ? ॥२१२॥
 दृष्टिप्रचारं रुन्धाना लुण्टाकी पदत्रेः सताम् । कुमहीपतिसेवेव रुरोधाशां तमस्ततिः ॥२१३॥
 विकाल इति विज्ञाय गृहीत्वा माहिपं ततः । स्मरन् मुनिपदाम्भोजमगमद् निजमन्दिरम् ॥२१४॥
 महिषीदोहनाद्यानि स्वकर्माणि विधाय सः । अस्वाप्सीदुचिते स्थाने पलालालीकरालिते ॥२१५॥
 अहो ! करालः शिशिरस्तुपारकणवर्षकः । दहन् कमलिनीखण्डं खण्डीकुर्वल्लताततीः ॥ २१६ ॥
 निर्वातवासवेऽमस्था ऊरीकृतहसन्तिकाः । अमुं शीतमृतुं सौख्याद् गमयन्ति धनेश्वराः ॥२१७॥
 अस्मादृशास्तु तैलेन दिग्धाङ्गाः कन्थयाऽन्विताः । पलालशयनस्याऽन्तर्गमयन्ति महानिशाः ॥२१८॥
 स यतिः प्रावृतो नैव यथाजात इव स्थितः । साहिष्यते कथं शीतं दुःसहं सहसा कृतम् ? ॥२१९॥
 तदाऽहं निजया पट्या प्रावरिष्यं मुनिं यदि । इदं शीतं महासत्त्वोऽलङ्घयिष्यदसंशयम् ॥ २२० ॥
 विमृशन्निति कृत्यानि विनिर्माय स सादरम् । मुनिपादरजःपूतं तं प्रदेशमगादथ ॥ २२१ ॥
 अत्रान्तरे दिशां चक्रं द्योतयन् संहरंस्तमः । पूर्वभूधरमाणिक्यमुदियाय नभोमणिः ॥ २२२ ॥
 नमोऽर्द्धद्वय इति प्रोच्य सोऽपि साधुः खगेन्द्रवत् । अमुष्य वीक्षमाणस्य विहायस्तलमासदत् ॥२२३॥
 अहो ! अभाग्यपत्राणाम्ब्र मुखोऽसि निश्चितम् । येनाऽसौ वन्दितो नैव नास्माद्धर्मोऽपि संश्रुतः ॥२२४॥

अथवा येन मन्त्रेण नभोऽगादेप पावनः । स मया शुश्रुवे सम्यक् तस्मादस्मि कृतार्थहेतु ॥२२५॥
 ममाप्यम्बरचारित्वं भविता मुनिराजवत् । नमोऽर्हद्व्य इतीयन्ति पठति स्माक्षराणि सः ॥२२६॥
 भोजनावसरे रात्रौ शयानो जाग्रदप्यथ । अमुमाद्योपयामास प्रकृत्या भद्रकाशयः ॥ २२७ ॥
 अन्यदा श्रेष्ठिनः पत्नी भणन्तममुच्चकैः । श्रुत्वा रे पाप ! मन्त्रं नो हससीति स्म भाषते ॥२२८॥
 नाहं मातरमुं मन्त्रं हसामि शपथा मम । किन्त्वस्य लाभमङ्गल्यं प्रसद्य निखिलं शृणु ॥ २२९ ॥
 ततस्नापोधनं वृत्तं सुवृत्तस्तमचीकथत् । तत्तथेति तयाऽज्ञायि भाषितं तस्य सत्यतः ॥२३०॥
 आद्योऽयं सर्वमन्त्राणां विद्यानां वसुसंपदाम् । मङ्गल्यानामशेषाणां निःश्रेयसश्रियामपि ॥२३१॥
 तदहो ! शोभने स्थाने शुचिभूतेन भावतः । ध्यातव्योऽयं महामन्त्रः कल्पद्रुरिव जङ्गमः ॥२३२॥
 मातर्मा कलयसंपूर्णममुं शिक्षय सुन्दरम् । तयाऽथ पाठितः पञ्चपरमोष्ठिस्तत्रोऽखिलः ॥२३३॥
 इतश्च ग्रीष्मवेतालसमुच्चानयन्व्रतत् । व्यानशे व्योम मेधानां पटलं गवलद्युति ॥ २३४ ॥
 श्रूयन्ते कोकिनां केकाः कामं कर्णमुदां पदम् । पान्थानां गमनच्छेदकामाज्ञा इव सर्वगाः ॥२३५॥
 धाराबाणैरब्दयोधा यद्विध्यन् धनुर्भूतः । तदश्रुमिपतः पान्थनेत्रयोर्लक्ष्यते जलम् ॥ २३६ ॥
 शूदां गन्धाद् भवन्ति स्म मातरा उन्मदिष्णवः । किं चित्रं यत्पमोदन्ते मलिना मलिनोदये ॥२३७॥

विहाय पत्निनीं भुङ्गा निधेवन्ते स्म मालतीम् । संपूर्णं सेवते सर्वो रिक्तं त्यजति दूरतः ॥ २३८ ॥
 मन्दं वर्षति पर्जन्ये स समादाय माहिषम् । अर्वाक् चारयितुं व्यूढं गङ्गायाः कूलमासदत् ॥ २३९ ॥
 अथ पाथोधरः पाथोधाराभिर्धरणीं तथा । अपूरयद् यथा निम्नस्थलाद्यं नाप्यलक्ष्यत ॥ २४० ॥
 कृकाराकारविद्युद्भिर्दीपदीपायितं ततः । कज्जलश्यामलैः कामं दुर्दिनैः शर्वरीयितम् ॥ २४१ ॥
 नीडेषु नीडजा मूकीभूता विद्युद्भयादिव । लपन्ति चातका विष्वक् मत्यङ्गं याचका इव ॥ २४२ ॥
 वाहा अपि नदीयन्ते सरिन्नाथानि निम्नगाः । अभूद् भूः पाथसां पात्रमेकं कल्पान्तवत् तदा ॥ २४३ ॥
 कम्बलप्रावृत्ततनुः सुभगो नागवेद्यमनि । चिरमस्थाद् महिष्यश्च नद्याः कूलं परं ययुः ॥ २४४ ॥
 कपिञ्जलकलकलै रात्रिं विज्ञाय भाविनीम् । तस्माद् निर्गत्य ता विष्वग्वीक्षमाणः स सैरभीः ॥ २४५ ॥
 बुद्ध्या विज्ञाय गङ्गायाः परकूलं ममाधुना । महिष्यश्चरितुं प्राप्ताः संप्रतं किं नु संप्रतम् ? ॥ २४६ ॥
 विमृश्यति स्मरन्मन्त्रं नमोऽहद्भ्य इति श्रुतम् । अविक्षत् स्वर्धुनीं वारिस्फारस्फूत्कारदारुणाम् ॥ २४७ ॥
 यस्यां वृक्षा महान्तोऽपि मूलोन्मूलितसंपदः । शरारिवत् तरन्त्युच्चैः स्थानभ्रंशो कुतः स्थितिः ? ॥ २४८ ॥
 तीरग्रामष्टहाण्युच्चैर्बभूवुश्च त्र तरन्ति च । सुक्तानीव विमानानि मेघदेवैः सहोदकैः ॥ २४९ ॥
 पयोभिर्यष्टबाणानां जनानामार्तनिस्वनाः । श्रूयन्ते दण्डभूच्चण्डमङ्गलातोद्यनादवत् ॥ २५० ॥
 तत्प्राप्तारथप्रायः सुभगस्तारकोत्तमः । विद्धोऽतितीक्ष्णकीलेन शूलाप्रोत इवाजनि ॥ २५१ ॥

स्मरन् पञ्चनमस्कारं सद्गतेः शासनोपमम् । सुभगः प्राप पञ्चत्वं दुर्लभ्या भवितव्यता ॥ २५२ ॥
 छपभश्रेष्ठिभार्याया अर्हद्वास्यास्तत्तस्नदा । वभूव स सुतत्वेन सुभगः स्वप्नसूचितः ॥२५३॥
 जिनानामर्चनां कुर्वे दीने दानं ददामि च । पात्रं चित्ते वितरामि गुप्तमुञ्चामि चन्दिनः ॥ २५४ ॥
 दोहदमिदमेतस्याः विज्ञाय स्वानुसारतः । अमारिद्योगणापूर्वं तत्सर्वं श्रेष्ठ्यपूरयत् ॥२५५॥
 अथ जाते सुते श्रेष्ठी महोत्सवमनोरमम् । सुदर्शन इति प्रीत्या सत्यार्थं नाम निर्ममौ ॥२५६॥
 देहेन स कलाभिश्च वर्धमानो दिने दिने । नयनानन्दजननो रजनीश इवाजनि ॥२५७॥
 पुरन्धीणां मनःपत्रसमुल्लासनभास्करम् । वनं काममहे तस्य स यौवनमुपेयिवात् ॥ २५८ ॥
 ततः सागरदत्ताख्यश्रेष्ठिनः कन्यकां शुभाम् । मनोरमाभिर्धां हर्षाद् गुरुणा परिणायितः ॥२५९॥
 अष्टुना युक्ता दीक्षां न्यस्तो निजपदे सुतः । सुदर्शनः सतां श्लाघ्यः सर्वदैव सुदर्शनः ॥२६०॥
 ऋषध्वजति रूरेण धिया च धिपणायते । चरित्रेण पवित्रेण गृहस्थोऽपि सुनीयते ॥ २६१ ॥
 सत्यवाक्येन यस्यास्यं विवेकेन मनोऽम्बुजम् । रूपं लावण्यपूरेण युतं यस्य व्यराजत ॥२६२॥
 सर्वज्ञशासने यस्य रागो नैव पुरन्धिषु । यस्याऽभूद् व्यसनं शास्त्रे कामास्त्रे न मनागपि ॥२६३॥
 असौ द्वादशधा श्राद्धधर्मं सुगुरुसन्निधौ । प्रपद्य परमश्राद्धोऽजनिष्ठ सुविशिष्टधीः ॥२६४॥

राजावीनां स मान्योऽभूत् किं पुनः पौरसंहती । यस्माद् मनोरमं शलिं यस्य गीश्व मनोरमा ॥ २६५ ॥
 बभूव तस्य सन्मित्रं कपिलो नाम सन्मतिः । पुरोधा भूमिपालस्य पद्मकर्मप्रगुणाशयः ॥२६६॥
 कपिला नाम तत्पत्नी तारुण्यमदविह्वला । चतुःपङ्क्तिरुपात्रं दक्षा पण्डितमनिनी ॥२६७॥
 अन्येद्युर्वर्णिता प्रेम्णा कपिलेन तद्ग्रतः । सुदर्शनगुणग्रामोऽभिरामस्त्रिदशेश्वरपि ॥२६८॥
 ततो न सा रतिं प्राप विद्धवानङ्गमार्गणैः । ततः प्रभृति तत्रोत्काऽदिदक्षत सुदर्शनम् ॥२६९॥
 अन्येद्युः कपिलो राजकार्याद् ग्रामान्तरं गतः । प्रस्तावविज्ञा कपिला निजधात्रीमवोचत ॥२७०॥
 श्रेष्ठिस्तावकमित्रस्य जातं वपुरयादवम् । देहवार्तामपि प्रष्टुं कस्माद् नागम्यते त्वया ? ॥२७१॥
 इति शिक्षां शुहुर्दत्त्वा प्रेषिता निजधात्रिका । सा तद्देहं समासाद्य तत्तथाऽवदुच्चकैः ॥२७२॥
 तच्छ्रुत्वा वत्सलः श्रेष्ठी तत्रागत्येत्यवोचत । भ्रातृजाये ! मम भ्राता भट्टः कुत्रावतिष्ठते ? ॥२७३॥
 तयोचे मन्दिरस्यान्तस्तत्र सुप्तोऽस्ति वान्धवः । भवानपि द्रुतं तत्र यातु यातु सदाशयः ॥ २७४ ॥
 गृहस्यान्तः प्रविष्टो न दृष्टवान् सुहृदं निजम् । भ्रातृजाये ! कथं मां तु विश्वात्रयसि बालवत् ॥२७५॥
 हृत्वाभिस्तनेत्राणि कामास्त्राणीव विभ्रती । प्रकटानि चलन्नेत्रा पुरस्तादस्य संस्थिता ॥२७६॥
 यदैवाऽपृणवं नाथ ! तव रूपादिवर्णनम् । तदा प्रभृति मे कामतप्तं वपुरजायत ॥ २७७ ॥
 संगमामृतरूपेण गात्रं निर्वापिय प्रिय ! । यावत्कन्दर्पदहनाद् भस्मसाद् न भवाम्यहम् ॥२७८॥

त्रिहस्योचे ततः श्रेष्ठी सुग्धे ! सुग्धासि निश्चितम् । पुंत्रेपेण भ्राम्युच्चैरहमस्मि नपुंसकः ॥ २७९ ॥
 एवं क्लृप्तप्रयोगेण विमोच्य स्वं शुभाशयः । निरगाच्छ्रेष्ठिपुत्रागो दध्याविति च मानसे ॥२८०॥
 परगेहे न गन्तव्यं स्वस्मादपि प्रयोजनत् । परंगहमविष्टानां व्यलीकानि भवन्ति यत् ॥२८१॥
 मानिनीमानलुण्टाकः स्वरसञ्जीवनौषधम् । लासकः पञ्चिनीनां च व्रसन्तः समत्रातरत् ॥२८२॥
 भृङ्गीणां विरुतैर्यत्र कोकिलानां तु क्लृजितैः । स्वरः युतां व्यत्रोधिष्ठ राजा वन्दिस्वरैरिव ॥२८३॥
 प्रतिदृशं विलोक्यन्ते दोलाः शाखासु लम्बिताः । पान्थप्रणाण्डजग्राहे पाशा इव मनोभुवा ॥२८४॥
 वसन्तश्रीसनाथानि काननानि निरीक्षितुम् । दधिवाहनभूपालश्चवाल सपरिच्छदः ॥२८५॥
 सुदर्शनश्च रूपेण सुदर्शनधरायितः । गतः क्रीडितुद्याने नन्दनस्येव सोदरे ॥२८६॥
 कपिलश्च द्विजः प्रान्तिकर्मज्ञैर्वेदत्रेदिभिः । अतिथीराक्षरोच्चारवधिरिकृतपुरुकरैः ॥२८७॥
 तदनु प्रस्थिता यातुं कपिला ब्राह्मणीहिता । तत्पुरथाभया देवी वरयानसमाश्रिता ॥२८८॥
 मनोरमाऽपि सश्रीका सर्वलङ्कारशालिनी । साकं पुत्रैश्चतुर्भिश्च लक्ष्मीपतिभुजैरिव ॥२८९॥
 हृष्ट्वा लीलियितं तस्या देवीनामपि दुर्लभम् । पमच्छ कपिला राज्ञी कस्यैषा वरवर्णिनी ? ॥२९०॥
 पत्नी सुदर्शनस्यैयं नामधेयाद् मनोरमा । एतयोर्नन्दना एते उपाया इव रूपिणः ॥२९१॥

एवं निगदिते देव्या सहासं साऽप्यवोचत । अहो ! वणिक्प्रियाणां हि कीदृशं किल कौशलम् ? ॥२९२॥

यतः—

अस्या ननुसकं भर्ता परं जाताः सुताः कथम् ? । इत्यन्योन्यविरुद्धार्थो वणिकूपदी पतिव्रता ॥२९३॥
चेत्पथं संभवेद् व्योम्नि ग्रन्थौ चेद्द्वयतेऽनलः । तथाऽपि श्रोष्टिनोऽमुष्माद् न भवन्ति सुताः खलु ॥२९४॥
अथाऽऽख्यदभया देवी मुग्धे ! ज्ञातमिदं कथम् ? । ततः सा पूर्ववृत्तान्तमवदच्च तदग्रतः ॥ २९५ ॥
सहास्यमभया प्राह कपिले ! मुग्धचेतने ! । अज्ञातकामशास्त्रार्थे ! वृथा पण्डितमानिनि ! ॥ २९६ ॥
असकौ परकीयासु रामासु भगिनीष्विव । सदा ननुसकं श्रेष्ठी न पुनर्निजयोषिति ॥ २९७ ॥
तद् मुग्धे ! वञ्चिताऽसि त्वं छलात्तेन सुबुद्धिना । अथो कपिलयाऽऽख्यायि सख्यहं तावदीदृशी ॥२९८॥
कामशास्त्रेषु नैपुण्यं भवतीषु विराजते । स्वामिन्या यादृशी ज्ञाता तादृश्येवाऽस्म्यहं पुनः ॥ २९९ ॥
ज्ञास्यामि तव दक्षत्वं कामार्थेषु विनिश्चितम् । यद्यसुं राजवद् देवि ! निर्घातं क्रीडयिष्यति ॥ ३०० ॥
निशम्येदं वभाणैषा सख्यसुं रमये न हि । तदा तव सतीर्ध्याऽहं वृथा विज्ञातकौशला ॥ ३०१ ॥
इत्थं विज्ञाय सा देवी प्रतिज्ञां तां गरीयसीम् । गत्वोद्याने यथाकामं क्रीडित्वा सौधमागमत् ॥३०२॥
अस्त्यस्याः पण्डिता नाम धात्री विश्वासभाजनम् । तदग्रे विजने देवी कथयामास सादरम् ॥३०३॥
सुदर्शनेन सार्धं मे यथा भवति सङ्गमः । तथा कुरु वितत्यौषैः किञ्चित्कैतवनाटकम् ॥ ३०४ ॥

लवाच धात्रिका पुत्रि ! धरित्रीधवल्लभे ! । न सुन्दरं त्वया मोक्तमिहाऽप्युत्राऽप्रियङ्करम् ॥ ३०५ ॥
 यस्मादेष महासत्त्वः परनारीसहोदरः । कामयिष्यति कस्मात् त्वां गृहस्थोऽपि महाव्रती ? ॥ ३०६ ॥
 कथमत्र सभानेयः पारीन्द्र इव काननाद् । आनीतोऽपि तव स्वार्थं न कर्तेति विचिन्तय ॥ ३०७ ॥
 अथोवाचाऽभया देवी प्रतिज्ञेयं कृता मया । साकं कपिलगेहिन्या सत्या कार्या यथा तथा ॥ ३०८ ॥
 नान्यस्य पुरतो मातराख्यातुमपि पार्यते । अतितुष्करकार्याणां भवत्येव विचक्षणता ॥ ३०९ ॥
 निःश्वसाऽथ क्षणं स्थित्वाऽवादीद्धात्री मया सुते ! । उपायो लब्ध ईदृशः, कीदृश इति साऽगदत् ॥ ३१० ॥
 श्रेष्ठेषु पौषधं पूर्णं विधत्ते पर्ववासरे । चत्वरदिषु मौनेन कायोत्सर्गान्नि तिष्ठति ॥ ३११ ॥
 त्वत्कृते तत्र गत्वा तं कायोत्सर्गपरायणम् । सूकीभावेन तिष्ठन्तं संवेष्ट्य वसनाञ्चलैः ॥ ३१२ ॥
 कन्दर्पप्रतिभाव्याजद् व्यामोह्य द्वाररक्षकान् । द्विस्त्रिंशो नयनव्याजादानेव्यामि सुदर्शनम् ॥ ३१३ ॥
 एवं कृते त्वया कार्या स्वप्रतिज्ञा यथोदिता । ढका देया ढाक्किनेन नात्र जेयं परं बलम् ॥ ३१४ ॥
 एवं कृते राज्ञी धात्रिकया गदिता मुदिताऽभवत् । प्रस्तावपण्डिता शश्वदीक्षमाणा चिरं स्थिता ॥ ३१५ ॥
 अन्येद्युरष्टमीरात्रौ धात्र्या विज्ञातकार्यया । दृष्टः श्रेष्ठी महासत्त्वः पौषधागारमाश्रितः ॥ ३१६ ॥
 पुष्पादिकसपर्याया नयनाऽनयनच्छलात् । कन्दर्पप्रतिविम्बस्य व्याजादेय प्रवेशितः ॥ ३१७ ॥
 अगुं वीक्ष्याऽभयदेवी हृष्टा प्राप्तानिधानवत् । क्षोभयितुं समारंभे कटाक्षविशैलैः शितैः ॥ ३१८ ॥

निजसङ्गसुधास्वादकलनां ललनामिय ! । दयां विधाय संवेहि स्वर्गसौख्यमहाद्भुतम् ॥ ३१९ ॥
 किमिति व्रतकष्टानि कुरुषे मूढमानस ! ? । या व्रतैरपि दुष्पापा सा मात्साहं त्वयाऽधुना ॥ ३२० ॥
 अनाथामिव मां हन्यमानां मदनमार्गणैः । कस्मादुपेक्षसे नाथ ! सदयोऽस्यवलजने ॥ ३२१ ॥
 त्वां स्मरन्त्याः प्रमाभूवन् दिनाः कल्पशतोपमाः । निशा अपि गुणाधार ! ब्राह्मया मे दिवसा इवा ॥ ३२२ ॥
 निशास्वप्नेषु वातासु दिगन्तेषु दृशोः पुरः । त्वामेकरूपिणमपि वीक्षे रूपमहस्रगम् ॥ ३२३ ॥
 निशम्येत्यथ साकारं प्रत्याख्यानं समाहितः । धर्मध्यानरतः श्रेष्ठी विशेषेण चकार सः ॥ ३२४ ॥
 अभयाऽपि यथाबुद्धि भापमाणा नवा गिरः । मुनीनामपि हि क्षोभकारिणी रूपसंपदा ॥ ३२५ ॥
 गायन्ती पञ्चमश्रामवन्धुरां नवगीतिकाम् । क्षोभयामास नैवासुं रजन्याऽपि समग्रया ॥ ३२६ ॥
 अमुं स्वदारसंतोषपवित्रामिव वीक्षितुम् । अजनिष्ट प्रभास्फोटस्तिमिरं संहरन् करैः ॥ ३२७ ॥
 एतावत्यो मया वाचः सामभिः प्रतिपादिताः । तैः साध्यो यद्भवान्नैव सन्निपात इवोदकैः ॥ ३२८ ॥
 इदानीं पाटितं देहं कृत्वाऽहं नखकोटिभिः । पूत्करिष्येतरां पाप ! नेदं भाव्यगला व्रतम् ॥ ३२९ ॥
 तथाप्यधुभ्यति श्रेष्ठिपुङ्गवे नृपवृहत्तमा । अहो ! वज्रमयो ह्येष न विलीनो मद्गन्तिके ॥ ३३० ॥
 चिन्तयित्वेति पूत्कर्तुं समारंभे महारवैः । सत्यं रक्ता विरक्ताश्च मारयन्ति स्त्रियः खलु ॥ ३३१ ॥
 रे रक्षकाः ! बलादेष मां कामयितुमुद्यतः । दारयति नलैस्तीक्ष्णैः शीघ्रं धावत धावत ॥ ३३२ ॥

श्रुत्वेदं सत्वरं तत्र समागात्पृथिवीपतिः । अहुं विश्वासभवनमपश्यच्च स्वचित्तवत् ॥ ३३३ ॥
 अपृच्छच्च प्रयत्नेन वृत्तान्तस्तत्र चैष कः ? । सोऽप्यस्थाद् मौनभाक् कामं विशेषेण समाहितः ॥ ३३४ ॥
 नाऽदासीदुत्तरं किञ्चिदेप कुब्जः क्षितीश्वरः । शूलापोतो विधातव्य एष इत्यादिशन्नरान् ॥ ३३५ ॥
 रे ! पारदारिकेत्युग्रैः संदंशैरिव भापितैः । तस्य श्रोत्रपुटीमन्तर्भेद्यामासुराशु ते ॥ ३३६ ॥
 न्यस्तोऽसौ रासभे पृष्ठे कण्ठन्यस्तशरावत्रान् । निम्बपत्रैः क्रुतोष्णीपः कज्जलैल्लिप्तविग्रहः ॥ ३३७ ॥
 गाढं विडम्बयित्वासौ आमयित्वा महापुरे । नीतः पितृवने श्रेष्ठी स्मरन् पञ्चनमस्कृतिम् ॥ ३३८ ॥
 इत्थश्च श्रेष्ठिनः पत्नी महासती मनोरमा । अशृणोद् दुःश्रवां वार्तां तदीयां वज्रपातवत् ॥ ३३९ ॥
 सर्वज्ञशासनभिज्ञः परदारपराङ्मुखः । पट्टदेवीं महीभर्तुः श्रेष्ठी प्रार्थयते कथम् ? ॥ ३४० ॥
 किञ्चित्संभाव्यते देव्याः कूटं कूटनिधिर्हि सा । असंपूर्णे निजार्थे हि किं न कुर्युर्मलीमसाः ? ॥ ३४१ ॥
 अन्तःशून्या बहीरम्या नारी वारीव देहिनाम् । लौल्यादास्वाद्यमानोच्चैर्निर्मिपति गलग्रहम् ॥ ३४२ ॥
 लज्जाक्रान्तिनिर्मुक्ता स्त्री शक्तीव भयङ्करा । किं न धत्ते महामोहस्तन्यस्ता विवेकिनाम् ? ॥ ३४३ ॥
 विचिन्त्येति कृतस्नाना वसाना श्वेतवाससी । पूजयित्वाहृतो विभ्यं निर्विलम्बं मनोरमा ॥ ३४४ ॥
 यद्यप परदारेषु निर्विकारः सुदर्शनः । तदद्य कुरु सांनिध्यं मातः ! शासनदेवते ! ॥ ३४५ ॥
 इति व्याकृत्य नासाग्रन्यस्तनेत्रा सदाहती । कायोत्सर्गं विषत्ते स्म निश्चलाङ्गी शिला यथा ॥ ३४६ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

इतश्चाहृतमवचनेदेवी तस्याः प्रभावतः । अगाद् बध्यभुवं तत्र यत्राऽतिष्ठत् सुदर्शनः ॥ ३४७ ॥
इतः सुदर्शनः श्रेष्ठी शूलायां त्रिनिवेशितः । शूला सिंहासनं जज्ञे देवतायाः प्रभावतः ॥ ३४८ ॥
ततश्च कृष्णः कोशेभ्यो निखिंशा निखिंपस्तदा । मुक्ताश्च श्रेष्ठिनः कण्ठपीठे नगररक्षकैः ॥ ३४९ ॥
देवतायाः प्रभावेण प्रहारास्ते समन्ततः । स्रग्माल्यरूपिणो जाता भ्रमद्भृङ्गमनोरमाः ॥ ३५० ॥
ततो रक्षानिवद्धोऽसौ कण्ठपीठे तलाधिपैः । हाररूपोऽभवत्सोऽपि चलत्तरलनायकः ॥ ३५१ ॥
उपरिष्ठात् ततः पुर्या विचक्रे देवता शिलाम् । पुरीपिधानवत् कालचक्रवद् यमवक्त्रवत् ॥ ३५२ ॥
तामालेक्य भयोद्भ्रान्तः सपौरांजनि भूपतिः । सर्वासामेव भीतीनां मरणं हि महाभयम् ॥ ३५३ ॥
सागसं पृथिवीपालं सपौरं सपरिच्छदम् । एषा हन्मि शिलापातादिति शृण्वन्तु मे वचः ॥ ३५४ ॥
स्मरन्तु देवतां पौरा युष्मद्यसनवारिणीम् । कुद्वाऽहं सर्वथा द्रोपरहितश्रेष्ठिनो वधात् ॥ ३५५ ॥
रे ! रे ! धरेश ! नो वेत्सि स्वभार्याया विजृम्भितम् । यदस्य चिन्तितं मूढ ! तत्ते पततु मस्तके ॥ ३५६ ॥
इति दैवं वचः श्रुत्वा बभ्रुपातसहोदरम् । मृत्युभीतो दृपः प्राह स्वामिन्यागः सहस्र मे ॥ ३५७ ॥
अत्रिमृश्य त्रिधाताऽस्मि क्षन्तव्यो दुर्नयो मम । विनम्रे सव्यलीकेऽपि महात्मानः कृपापराः ॥ ३५८ ॥
द्विपेन्द्रे चेदमुं मूढ ! स्वयं धातासि सन्मतिम् । मौलौ दधासि चेच्छत्रं छत्रधारकवत्स्वयम् ॥ ३५९ ॥

राज्ञा स पौरलोकेष्व वायमाणोऽपि सन्मतिः । संवेगादादंदे दीक्षामन्तिके तस्य भ्रातः ॥ ३७३ ॥
 अभयाऽपि प्रभावं तं प्रभावन्तं निरीक्ष्य तम् । उद्धृथात्मानमक्रोज्जीवितत्यागमञ्जसा ॥ ३७४ ॥
 अथ पाटलिपुत्रस्य इमशाने व्यन्तरामरी । अभूदुद्धन्यनात्रैहिं व्यन्तरत्वं प्रजायते ॥ ३७५ ॥

यतः—

उद्धन्यनाद् विषयासाद् रज्जुवन्धाद् हुताशनात् । सलिलस्य प्रवेशाच्च व्यन्तरत्वं प्रकीर्तितम् ॥ ३७६ ॥
 चेद् विशुद्धं भवेच्चेतो निधने कर्मलाघवात् । महादुःखनिधानेषु परथा नरकादिषु ॥ ३७७ ॥

(शुभम्)

नरनाथभयोद्भ्रान्ता तथा धात्र्यपि पण्डिता । चम्पापुर्या विनिःसृत्य पाटलीपुत्रमास्थिता ॥ ३७८ ॥
 देवदत्ताभिधानाया वेक्याया गृहमागता । रूपं सुदर्शनस्योच्चैः सदा व्याख्यातवत्यसौ ॥ ३७९ ॥
 तद्गुणश्रवणादेषा जातरागा दिने दिने । कृष्णपक्षेन्दुलेखेन भजते स्म परिक्षयम् ॥ ३८० ॥
 ततः सोऽपि महासत्त्वो गीतार्थः श्रुतपारगः । एकाकी प्रतिमां धीमान् भजे गुरुनिदेशतः ॥ ३८१ ॥
 विहरन् मेदिनीपीठे तपःशोषितविग्रहः । समस्तलब्धिसंपूर्णः समागात् पाटलीपथे ॥ ३८२ ॥
 सिद्धान्तोक्तविधानेन भिक्षायै पर्यटन्नसौ । निरैक्ष्यत तथा धात्र्या देवदत्ताऽसमेतया ॥ ३८३ ॥

ऊचे सा भगवानेष साधुः सुदर्शनाभिधः । यद्वाचार्त्ताभिः क्षणमिन्नं दिनं निर्गम्यते मया ॥ ३८४ ॥
 यद्येव तपसा क्षीणस्वथाऽप्यद्भुतरूपभाक् । भग्नोऽपि क्लेशो हैमो न तुल्यः क्लेशैः परैः ॥ ३८५ ॥
 तदादेशात् ततः काचिद् गत्वा चेष्टी तदन्तिके । गर्भश्राद्ध्युपमानेन ब्रवन्दे चरणौ घृणेः ॥ ३८६ ॥
 उपोषिता मुनेऽस्माकं स्वाभिनी भस्वनेऽहनि । इदानीं पारणां कर्त्ता तदायातु भवांस्ततः ॥ ३८७ ॥
 ऋजुचेता महासत्वस्या दक्षितवर्त्मना । भ्राम्यन् वेद्यागृहं प्रापदपरिज्ञातचर्यया ॥ ३८८ ॥
 यथा यथा मुनिर्गृहमविशन्मुनिचर्यया । तथा तथार्गलां चेष्टी ददाति स्म दुराशया ॥ ३८९ ॥
 चलैर्नेत्राञ्चलैः साधोश्चारित्रं कज्जलध्वजम् । विग्रहो मूर्तिमान् जज्ञे धिग् मे सुन्दरमूर्तिताम् ॥ ३९० ॥
 यद्यपि ब्रतवानस्मि तथापि मम विग्रहः । विग्रहो मूर्तिमान् जज्ञे धिग् मे सुन्दरमूर्तिताम् ॥ ३९१ ॥
 ध्यायन्तेति मौनमाधाय कायोत्सर्गं ददौ घृणिः । कायोत्सर्गाद् विलीयन्त उपसर्गपरम्पराः ॥ ३९२ ॥
 सकलं वासरं साधुः खेदितः कामजल्पनैः । तथापि ध्यानतोऽवालीत्कचिन्नैवाऽऽमपुत्रवत् ॥ ३९३ ॥
 देवदानिदेशेन रात्रौ साधुसुदर्शनः । परित्यक्तः पितृवने क्रीडत्कौशिकभीषणे ॥ ३९४ ॥
 अथासौ व्यन्तरी तत्र क्रीडन्ती वीक्ष्य तं घृणिम् । पूर्ववैरस्मृतिं प्रापवधिज्ञानप्रयोगतः ॥ ३९५ ॥
 विचक्रे शीतलं वातं दुष्पारकणवर्षिणम् । येनाऽऽमाऽपि विदीर्येत किं पुनस्तादृशां तन्मूः ॥ ३९६ ॥

ततः शकुनिकारूपं विकृत्य व्यन्तरामरी । भूत्या पक्षी च नीरेण स्थित्वा तस्योपरि क्रुधा ॥३९७॥
मोचयन्ती जलान्मुनैः पक्षगाणि शनैः शनैः । विदधे पक्षपातं सा तालघृन्ताऽनिलागितम् ॥३९८॥

(युगम्)

तपःक्षामो विद्यसनः कथं शीतं सहेद् मुनिः ? । तद्रात्रं कम्पितव्याजाच्छीतं दूरेऽकरोद्विष ॥ ३९९ ॥
रे ! रे ! जीव ! कियन्मानं तव कष्टमुपस्थितम् ? । यत्सोढं नरके तस्य चणिकामात्रमीक्ष्यताम् ॥४००॥
पायितं त्रपु संतप्तं कुम्भीपत्रेषु पाचितः । तारितः पूयसंपूर्णो वैतरिणीं तरङ्गिणीम् ॥ ४०१ ॥
संछिन्नः कुन्तचक्राद्यैः परमाधार्मिकैः सुरैः । तत्कष्टं जीव ! हृदये दधतः किमिदं तव ? ॥ ४०२ ॥
तयोपकृतिकारिण्याः कर्पयन्त्यास्तनूमिमाग् । एतस्या नालमीशोऽसि कर्तुं प्रत्युपकारिताम् ॥४०३॥
एवं भावयतस्त्वस्य सहमानस्य तां व्यथाम् । सूर्योदये वरज्ञानमुत्पेदे विश्वशीपकम् ॥ ४०४ ॥
अथ भक्त्या समाकृष्टा आगतास्त्रिदशास्तदा । केवलज्ञानगहिमां चक्रिरे सुगहैः सह ॥ ४०५ ॥
ततो देवकृते पद्मराने मुनिमतङ्गजः । उपाविक्षदथाऽऽनन्तुमापतन् पुरवासिनः ॥ ४०६ ॥
ततो देशनया तस्य प्रबुद्धा व्यन्तरामरी । अन्येऽपि वहवो लोका भोजिरे धर्ममार्हतम् ॥ ४०७ ॥
अथो विहृत्य मुचिरं केवली प्रतिबोधकृत् । निर्वाणसंपदं भजे सर्वकृशप्रणाशकम् ॥ ४०८ ॥
राजन् ! यथाऽयुना चक्रे गृहस्थत्वेऽपि सद्ब्रिया । व्रतं स्वदारसंतोषं तथा कार्यं नरैरपि ॥४०९॥

अथ प्रणम्य तीर्थेशं श्रीकुम्भोऽभिदधे नृपः । धन्यः सुदर्शनः श्रेष्ठी जिनदर्शनविश्रुतः ॥ ४१० ॥
 तावत्सर्वो जनो धीमांस्तावत्सर्वोऽपि पण्डितः । तावच्छुचिः कृतज्ञश्च यावद् न स्त्रीकटाक्षितः ॥ ४११ ॥
 तावत्सर्वो जनो धीमांस्तावत्सर्वोऽपि पण्डितः । तावच्छुचिः कृतज्ञश्च यावद् न स्त्रीकटाक्षितः ॥ ४१२ ॥
 तावत्सर्वो जनो धीमांस्तावत्सर्वोऽपि पण्डितः । तावच्छुचिः कृतज्ञश्च यावद् न स्त्रीकटाक्षितः ॥ ४१३ ॥
 विकारैर्मान्मथैः काम्यैर्यद्दुर्नैरिव ताडितम् । न भिन्नं रत्नवज्जाट्यं शीलं तद् निर्वृतेः पदम् ॥ ४१४ ॥
 अथ प्राकाशयद्विश्वनाथः पाथोदनिस्वनः । परिग्रहमितिनामाणुव्रतं पञ्चमं व्रतम् ॥ ४१५ ॥
 पोतो यथाऽतिसंपूर्णो मज्जत्येव महोदधौ । तथा परिमितिभ्रष्टः संसारे दुस्तरे नरः ॥ ४१६ ॥
 धनधान्यक्षेत्रवस्तुरजतस्य चतुष्पदाम् । सुवर्णकुप्यद्विपदां प्रमाणं पञ्चमं व्रतम् ॥ ४१७ ॥
 सचित्ताचिचतयोर्येन यावती विरतिः कृता । तावती तेन पाल्यैव नोच्छ्वया मूलमार्गवत् ॥ ४१८ ॥
 परिग्रहमिति चकुर्ये ज्ञातजिनशासनाः । ते स्युर्भोगपदं शश्वद् भोगदत्तसुदत्तवत् ॥ ४१९ ॥
 समस्ति भारतेऽसुत्र पुरं रत्नाकराभिधम् । यद् वेष्टितमिवाम्भोधिवलयैः परिस्वामिषात् ॥ ४२० ॥
 सत्यभस्तत्र भूपालः सप्रतापः परन्तपः । तद्गुणैर्ग्रथिता कीर्तिपटी छादयते दिशः ॥ ४२१ ॥
 तस्मिन्नेवास्ति वास्तव्यो भोगदत्ताभिधः सुधीः । इभ्यपुत्रः परं देवाद् दारिद्र्यस्य निकेतनम् ॥ ४२२ ॥
 लक्ष्मीः खलु सखी कीर्तिलक्ष्मीः कल्याणपारदः । लक्ष्मीविप्लवतादात्रं लक्ष्मी रक्षणमङ्गलम् ॥ ४२३ ॥
 जातिः कुलं विवेकोऽपि सर्वे रूपादयो गुणाः । एकैव श्रिया हीनास्तुणायन्ते शरीरिणाम् ॥ ४२४ ॥
 धनुर्दण्डः सुवंशोऽपि सगुणः पर्ववानपि । सततं लक्षलाभाय यतते कोटिमानपि ॥ ४२५ ॥

लक्ष्म्या मुक्तस्य पार्थोधरेपेयं जलमप्यभूत् । शाक्रीफलानि स्वादूनि भवन्ति श्रीमतो गृहे ॥ ४२४ ॥
गोपमुख्योऽपि कृष्णोऽपि हलिनो बन्धुरप्यहो ! । लक्ष्म्या कक्षीकृतः शश्वद् भण्यते पुरुषोत्तमः ॥४२५॥
एवं विचिन्त्य नगराद् निर्ययौ देवतासखः । अरण्ये योगिनं कंचिद् वीक्षामास च विस्मितः ॥४२६॥
वितन्वता तदादेशं तन्वता शिष्यतां भृशम् । अरञ्जि तेन योगीन्द्रो विनयात्किं न सिध्यति ? ॥४२७॥
हंहो ! नर ! कथं शश्वत्सेवसे मां कृतादरः ? । तद् ब्रूहि चिन्तितं चिंते पूर्ये ते समीहितम् ॥४२८॥
योगीन्द्र ! द्रविणार्थस्मि तदुपायं निवेदय । वित्तजातविहीनोऽपि नरो गौरिव गण्यते ॥ ४२९ ॥
वत्साञ्च क्लृपिका कान्ता कोटीवेधरसाकुला । अस्यां प्रविश्य वेगेन तमाकृप निमेषतः ॥ ४३० ॥
यथा ते जायते स्वर्णसिद्धिश्चिन्तितपूरदा । अचिन्त्यो हि रसादीनां महिमा कल्पवृक्षवत् ॥४३१॥
ततश्च लघुखट्वायां निवेद्याशुं सतुम्बकम् । गुणैः प्रस्रमैः क्षिप्तः क्लृपिकायां खनाविव ॥४३२॥
उपत्यकस्थितेनाऽथ कण्ठीठागतासुना । क्लृपिकार्थं गतो यावत् तावद् दृष्टः स केनचित् ॥४३३॥
हंहो ! नर ! रसं कस्मादाक्रण्डं त्वं समुद्यतः ? । तदवश्यं मृतिस्तेऽत्र न क्षेमो यमसंनिधौ ॥ ४३४ ॥
इत्याकर्ण्य वचस्तस्य भेरीभाङ्कारभासुरम् । ऊचे कस्त्वं कुतोऽप्यत्र संस्थितस्तन्निवेदय ? ॥४३५॥
भ्रातरस्मि धनग्रामवासी व्यवहृतिप्रियः । सुदत्तनामतो दत्तद्रव्यः कौटुम्बिकत्रजे ॥ ४३६ ॥
स ग्रामशौरधाटीभिर्भगः प्रज्वालितो भृशम् । ततोऽहं काननेऽमुष्मिन् भ्राम्यन् योगीन्द्रमैक्षिषि ॥४३७॥

सेवितश्च मया पाणिपादसंवाहनादिभिः । रञ्जितश्च धनोपायमित्यभाषिष्ट दुष्टधीः ॥ ४३८ ॥
 अमुष्या रसमाकृष्य कृत्वा हेमशतान्यहो ! । रसेन देहनेनैव दारिद्र्यस्य जलाञ्जलिम् ॥ ४३९ ॥
 ततोऽहं त्वामिवात्रैव क्षिप्तस्तेन दुरात्मना । मयाऽल्लबु भृतं भद्र ! रसेनाऽनन्ददायिना ॥४४०॥
 कृषिकाकण्ठमानीतस्तेनाकृष्टो गुणोद्भूतेः । याचितं तुम्बकं भद्र ! सुग्धबुद्ध्या मयापितम् ॥४४१॥
 छित्त्वा गुणं तेन पातितो दुष्टबुद्धिना । पतताञ्च मया लब्धाऽधित्यका सुखवृत्तिका ॥४४२॥
 अस्यां निवसतो भद्र ! दिनाष्टकमजायत । इतश्चागाद् भवानत्रं मद्दोत्रज इवाऽपरः ॥४४३॥
 द्यूतं वैश्यादुरागश्च धातुवादश्च विभ्रमः । योगिसेवा सदा रष्टे दैवेऽमी स्युः शरीरिणाम् ॥४४५॥
 बहवो द्रविणोपायाः पाशुपाल्यादिकाः क्षितौ । योगिसेवा कथं चक्रे मतिः कर्मानुसारिणी ? ॥४४५॥
 एकराशिगतत्वेन योगिनश्च यमस्य च । विभेमि स्वप्नमध्येऽपि किं पुना रूपदर्शनात् ॥४४६॥
 श्रुत्वैति भोगदत्तोऽथ स्थितो भीतस्तदन्तिके । मूर्कीभूत इवोड्डीनप्राणः प्राणभयं महत् ॥४४७॥
 इतश्च योगिनाऽप्युचे वत्साऽल्लबु रसेन मे । संपूर्णक्षिरु वेगेन विघ्ननिघ्नः शुभक्षणः ॥ ४४८ ॥
 नाऽवदद् भोगदत्तोऽथ भाषितोऽपि मुहुर्मुहुः । शुकवत्पञ्जरान्तस्थो मार्जारस्य निरीक्षणात् ॥४४९॥
 क्षणं छित्त्वा विचेतस्को योग्यभूद् योग्यकर्मणि । एतौ तु निर्गमोपायं ध्यायन्तौ गर्भगाविव ॥४५०॥

ऊर्ध्वस्थभोगदत्तेन प्रलम्बीकृतबाहुना । द्वितीयाधित्यका दृष्टा प्रत्याशाबीजभूमिका ॥४५१॥
 ततो द्वावपि तौ तत्र वरत्रालम्बिताविव । द्वितीयोत्पत्यकाप्राप्तौ निर्यातौ च बहिस्ततः ॥४५२॥
 इतश्च चलितौ तस्मात् प्रेतेशसदनादिव । प्राप्तः शोणक्षणे योगी मदिरामदमत्तवत् ॥ ४५३ ॥
 ततश्च दण्डमादाय डुढौके योगवित् तयोः । तावपि प्रसूतप्राणौ चलतः स्म महाशुनौ ॥४५४॥
 भङ्गाभङ्गि शुष्टामुष्टि दण्डादण्डि शुजाशुजि । अभूत्तेषां महायुद्धं प्रक्षणीयमिवान्तकम् ॥ ४५५ ॥
 बद्धस्ताभ्यां दृढं योगी कन्दलीजालरञ्जुभिः । यत्क्रियेताऽस्य तद् न्यूनं, शठे हि शठता मता ॥४५६॥
 रे ! रे ! वत्सौ ! कथंकारं हयो मां गलसंग्रहात् ? । युवयोर्द्विविणं दास्ये वाञ्छानिच्छेदकोविदम् ॥४५७॥
 अस्या रसं समाकृष्य कोटीविधं प्रयच्छ नौ । तदा ते जीवितं भावि नान्यथा स्मर्यतां प्रभुः ॥४५८॥
 आमित्युक्तेऽथ तेनोच्चैः क्षिप्तोऽसौ कूपिक्राजले । तेनैव च प्रयोगेण सोऽभूत् संभृततुम्बकः ॥४५९॥
 न पूर्वमर्पयिष्यामि भवतस्तुम्बकं करे । पश्चान्मदीयमाचारं भवन्तौ कुरुतो यतः ॥ ४६० ॥
 यथा ते योगवित् ! प्राणा वल्लभा आवयोस्तथा । अयं न्यायः कथं क्षेपे विस्मृतो भवता भृशम् ? ॥४६१॥
 ततस्ताभ्यां स योगीन्द्र आकृष्टस्तुम्बपात्रयुक् । एतेन रसकर्माणि कथितानि तयोः पुरः ॥ ४६२ ॥
 अथोभौ वलितौ तस्मात् तूर्णं पूर्णमनोरथौ । विभ्रतौ सुचिरं चित्ते योगिनः कूटनाटकम् ॥४६३॥
 मार्गे भिष्टैः सहालोच्य गृहीता यद्यसुं कथम् ? । तदा प्रसारितदृशोर्हूतं वातेन कज्जलम् ॥ ४६४ ॥

ध्यात्वेति धरिणीपीठे निक्षिप्यालानु संभृतम् ।
 चेलतुः सत्वरं भीतौ वीक्षमाणो दिगन्तरान् ॥४६५॥
 कथञ्चिद् विभ्रमुचते स्मृताभीप्सितदैवतौ ॥४६६॥
 प्रनष्टः किमभाग्यानां करस्थमपि याति न ? ॥४६७॥
 परं भाग्येतरं याति दूरतः पुगतः स्थितम् ॥४६८॥
 परं भाग्येतरं याति दूरतः पुगतः स्थितम् ॥४६९॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥४७०॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥४७१॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥४७२॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥४७३॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥४७४॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥४७५॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥४७६॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥४७७॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥४७८॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥४७९॥
 यद्ययं रसः संप्राप्तस्तथापि विधिवल्लिगतात् ॥
 इतश्च नाह्लैर्वदुश्चा गृहीत्वाऽलात्रु चापरम् ॥४८०॥

सत्तया विहिते देव्या चलितौ मगधानभि । प्रापतुः कुशस्थलाख्यं पुरं प्रवरमंदिरम् ॥ ४७९ ॥
 तत्र सूत्रभृतः कुट्यां स्थित्वा सुक्त्वा च तुम्बकम् । रक्षाकृते निवेदयासुं भोगदत्ता बहिर्ययौ ॥४८०॥
 सुदत्तैऽप्यथ निद्राणे गलितालाबुकच्छटा । तया सूत्रभृतो वंशी संतप्ता हेममय्यभूत् ॥ ७८१ ॥
 तं वीक्ष्य सूत्रभृत्तुष्टो गृहीत्वा तुम्बकं करे । विमुच्याऽनलतोऽधाक्षीत्कुटीं प्लूत्कारपूर्वकम् ॥४८२॥
 निद्रायमाणं धृत्वाऽथ सुदत्तं करकरये । बहिर्शिक्षेप वेगेन तन्वन् मायादयोदयम् ॥ ४८३ ॥
 आखुनाऽलाबुकगुणश्चिच्छेदे जर्णिगेहगः । रसश्च पतितो भूमौ निष्फलत्वमजायत ॥ ४८४ ॥

यतः—

येऽर्थाः विश्वस्तघातेन येऽर्था मित्रवधादपि । न तेऽर्थाः सुचिरं सन्ति बहूथालीढा गृहा इव ॥४८५॥
 इतश्चेतो भोगदत्तो दग्धां सूत्रभृतः कुटीम् । दृष्ट्वा पप्रच्छ सुहृदं तुम्बकं तत्र संनिधौ ? ॥ ४८६ ॥
 मित्रौकः संस्थितं तुम्बं भस्मराशिरजायत । अद्यापि भाग्यलेशोऽपि नावयोः क्रियतां कथम् ? ॥४८७॥
 अधो तौ निर्गतौ तस्मात् प्राप्य वैभारपर्वतम् । स्मृतेष्टदेवतौ यावद् दम्पां दातुं समुद्यतौ ॥ ४८८ ॥
 तावन्महीभृतः शृङ्गे कारयोत्सर्गस्थितो मुनिः । उभाभ्यां समतां तन्वन् दृष्टशेऽसौ दृशोः पुरः ॥४८९॥
 ततो मृत्युमर्तिं काञ्चिच्छिथिलीकृत्य तावुभौ । आगत्य प्रणिपत्यपि ववन्दान्ते शुभाशयौ ॥ ४९० ॥

मुनिर्ध्यानं विमुच्यथा दत्त्वा धर्माशिषं तयोः । अभाषिष्टति लोभान्धौ विहतौ स्थश्चिरं क्षितौ ॥४९१॥
 योगिनस्तुम्बके प्राप्य पद्मदेव्याः प्रभावतः । लब्धायुष्कौ पुनर्ध्यातमरणवत्र पर्वते ॥ ४९२ ॥
 लोभक्षोभमहाम्भोधैर्भ्रमकृष्टोलमालिनः । इदं फेनायितं भद्रौ ! जानीतां धीविमर्शनात् ॥४९३॥
 जनाः पीतमहामोहकनकाः कनकाशया । लभन्ते प्राकृताः प्रायः स्वर्णं प्राकृतभाषया ॥४९४॥
 वृष्णा खानिरगांधर्यं दुष्पूरा केन पूर्यते ? । या महद्भिरपि क्षितैर्भूयो भूयो विवर्धते ॥ ४९५ ॥
 द्युता दन्ताः सिताः केशा वाञ्छितरोधः पदे पदे । पातसह्यममुं देहं तृष्णा साध्वी न शाम्यति ॥४९६॥
 प्रभूतैरपि संप्राप्तैरथैस्तृष्णा न शाम्यति । हविषा कृष्णवर्त्मव भूयो भूयोः प्रवर्धते ॥ ४९७ ॥
 पादसंवाहनादीनि वेरुयानामपि कुर्वते । अवन्ध्यमपि वन्दन्ते उच्छिष्टमपि भुञ्जते ॥ ४९८ ॥
 अकृत्यमपि कुर्वन्ति कृत्यमपि त्यजन्त्यलम् । लोभाभिभूता मनुजाः किं किं नाम न कुर्वते ? ॥४९९॥
 परिग्रहस्य प्रमितिं कुर्वतां लोभशान्तये । सेतुवन्ध्यमिवाऽपारमहामोहमहोदधेः ॥ ५०० ॥
 अथ तौ द्वादशश्राद्धत्रतान्यप्यविशेषतः । त्रिशतकनकसहस्राथक्रतुः प्रमितिघ्नते ॥ ५०१ ॥
 इतो भ्रातृसुतः साधोर्विद्युन्मालीति खेचरः । नभसा विद्यया प्राप वन्दितुं तं महासुनिम् ॥ ५०२ ॥
 जत्वा मुनिमिमौ दृष्ट्वा पृच्छति स्म नभथरः । काविमौ भद्रकाकारौ त्वन्सुखेक्षणतत्परौ ? ॥ ५०३ ॥

शृङ्गाररसवापीभिर्वनिताभिर्दिवानिशम् । साकं चिक्रीड राज्यस्य चिन्तां नैव चकार सः ५३० ॥
 कदाचिच्चपकैर्हैरश्रितैः स्मेरपङ्कजैः । रामाभिः सह मैरयं पिवति स्म सविस्मयम् ॥५३१॥
 कदाचिदुद्यानगतः पुष्पावचयमुच्चकैः । योषिद्भिः सह कुर्वाणो वसन्ते खेलति स्म सः ॥ ५३२ ॥
 वर्षासु कृतहर्षसु सौधोत्सङ्गे नराधिपः । मेघरागं स रामाभिरगायतुम्नुरूपमः ॥ ५३३ ॥
 कदाचित् क्रीडावापिषु शृङ्गीभिल्लोलोचनाः । असिञ्चन् कामतप्तङ्गीः स करीव करेणुकाः ॥ ५३४ ॥
 एवं विषयसेवां स वितन्वानो दिवानिशम् । दिवसान् गमयामास हर्षोत्कर्षमयानिव ॥ ५३५ ॥
 अन्येद्युर्मन्त्रिणो भूपमुपरुध्य महाग्रहात् । एवं विज्ञपयामासुर्मुद्गीकारम्यया गिरा ॥ ५३६ ॥
 स्वसदृष्टं यथा पुंसः क्षणमात्रं सुखायते । प्रबुद्धस्य न तत् किञ्चिदेवं विषयजं सुखम् ॥ ५३७ ॥
 शब्दादिविषयाऽऽसक्ता धर्ममार्गपराङ्मुखाः । अजरामरवद् मूढाश्चेष्टन्ते नष्टचेतनाः ॥ ५३८ ॥
 विषयेषु निषीदन्तो न जानन्ति हिताऽहितम् । शृण्वन्ति न हितं वाक्यमेड्मूका इवानिशम् ॥ ५३९ ॥
 आदौ हृद्यरसाऽऽस्वादाः पर्यन्ते परितापिनः । विषया विषवत् त्याज्याः पुंसा स्वहितमिच्छता ॥५४०॥
 एकवारं विपं हन्ति शुकमेव न चिन्तितम् । विषयाश्चिन्तनादेव बहुधा च विनाशकाः ॥ ५४१ ॥
 प्राप्ता अपि नरैः कामा दुःखं ददति देहिनाम् । क्षणात्तुष्टाः क्षणाद् रुष्टा गन्धर्वनगरोपमाः ॥ ५४२ ॥
 विषयेषु प्रसक्तानां कन्दर्पाज्ञाविधायिनाम् । लोकद्वयविधातिन्यो जायन्तेऽनर्थवीथयः ॥ ५४३ ॥

एतेपामयलामूलं शूलं निर्दृष्टिसंपदः । पश्य धर्मधरो राजा स्त्रियः पञ्चत्वमासदत् ॥ ५४४ ॥
 तथाहन्नैव स क्षेत्रे नगरे पुण्डवर्द्धने । राजा धर्मधरो नाम दुर्द्रो वैरिभूजाम् ॥ ५४५ ॥
 तत्रैव नगरेऽस्ति स ब्राह्मणो गोधनाभिधः । सावित्री प्रेयसी तस्य सावित्री ब्रह्मणो यथा ॥ ५४६ ॥
 साऽन्यदा भूशुजा हृष्टा निःसमानवपुर्लता । हवादन्तः पुरे क्षिप्त्वा कामिनां का विवेकता ? ॥ ५४७ ॥
 शृहीतां गृहिणीं ज्ञात्वा ब्राह्मणो वेदपारगः । मुष्टो मुष्ट इति चिरं व्याजहार घृणाकरम् ॥ ५४८ ॥
 म्रिये ! प्राणाप्रिये ! हा ! हा ! स्मेरपङ्कहहानने ! । त्रियेऽहं त्वां विना कस्माद् गताऽसि नृपवेदमनि ? ॥ ५४९ ॥
 त्वां विना दिवसा जाता दीर्घा मासोपमा मम । सर्वगं त्वां निरीक्षेऽहं विष्णुमूर्त्तिमिवाऽपराम् ॥ ५५० ॥
 स्वाहा स्वधा कथङ्कारं करिष्ये त्वां विना म्रिये ! । धर्मक्रियाणां मूलं हि गृहिण्यो गृहमेधिनाम् ॥ ५५१ ॥
 विलपन्निति पदकूर्मा भ्राम्यन् शून्यमनास्ततः । जगौ पञ्चपदीं तस्याः प्रेमपादपसारिणीम् ॥ ५५२ ॥
 इत्थं तनयस्तस्य पञ्चवर्षमाणभृत् । वाणिज्यकारकैरात्तो ही दुष्कर्मविजृम्भितम् ॥ ५५३ ॥
 कालक्रमेण संपन्ना तस्य तद्वैज्याधिका । व्यतिक्रान्ते हि सप्ताहे दुःखं विस्मरति स्फुटम् ॥ ५५४ ॥
 सावित्र्या सह भूषालो बुभुजे विपयान् सदा । साऽपि प्रेयःसुतस्नेहगेहादि व्यस्मरततः ॥ ५५५ ॥
 अन्यदा ब्राह्मणो राजसौधग्रे मधुरस्वारम् । तस्याः पञ्चपदीं गायन् ददृशे जगतीशुजा ॥ ५५६ ॥

सुधीरिदानीमापन्नद्वादशश्रावकव्रतौ । भोगदत्तसुदत्ताख्यौ भद्रकौ भद्रकोविदी ॥ ५०४ ॥
 मुने ! युक्तं ततः कर्तुं साधु साधर्मिकार्हणम् । विद्यया विचदानैर्वा यतो रौद्रान्तगीरिति ॥ ५०५ ॥
 अन्योन्यदेशजन्मानस्त्वन्यान्याह्वारवर्द्धिताः । जिनशासनसंपन्नाः सर्वे ते वान्धवा मताः ॥ ५०६ ॥
 ततः कुष्ठरुजाहन्तु वलयं सन्महौषधेः । अर्पयामास ताभ्यां स सत्ये मुह्यन्ति नोत्तमाः ॥ ५०७ ॥
 धन्यौ स्तः कृतपुण्यौ स्तः सुलब्धजन्मजीवितौ । यदयं तीर्थकृद्गर्मः संप्राप्तो दिव्यरत्नवत् ॥ ५०८ ॥
 तौ प्रशस्य मुनिं नत्वा विद्युन्माली तिरोदधे । तावप्येनं नमस्कृत्येतुः पुरं कुशस्थलम् ॥ ५०९ ॥
 तत्रत्यभूमिनाथस्य नरदेवस्य संज्ञिनः । पुत्रः परन्तपो नाम गलकुष्ठरुजान्वितः ॥ ५१० ॥
 यः कश्चिदेनमुल्लासं विदधाति कथंचन । स स्वर्णलक्षं शृङ्गातु घोषयामासिवानिति ॥ ५११ ॥
 इमामाघोषणां श्रुत्वा डिण्डिमध्वानपूर्वकम् । धारयामासतुर्वाद्यमानं पटहमुद्भटम् ॥ ५१२ ॥
 गत्वोपभूपमालोक्य कुमारं वेदनानुरम् । विनष्टनासिकं कुष्ठरोगस्यातिभरादिव ॥ ५१३ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

सप्ताहात् कामसंकाशः कुमारो रूपसंपदा । क्रियते स्म ततस्ताभ्यां वैद्याभ्यामिव न्माकिनः ॥ ५१४ ॥
 अथ भूमीपतिस्तुष्टोऽवादीद् विक्रिसिताननः । इदं राज्यमियं लक्ष्मीर्धुवयोरिति शृण्वताम् ॥ ५१५ ॥

१ सिद्धान्त-इत्यपि ।

हेन्द्रक्षिप्तसहस्रेभ्यः परं भूमिपते ! हि नौ । ध्रुक्त्वाऽस्ति नियमः साधुपादान्ते विहितो ध्रुवम् ॥५१६॥
 तच्छ्रुत्वा विस्मितो राजा प्राह धन्यात्रिमौ नरौ । ययोर्नियम ईदृक्षो लोभाब्धः कुम्भसंभवः ॥५१७॥
 तावन्मात्रं वरं स्वर्णं गृहीत्वोभौ पुरस्थितौ । पालयामासतुः श्राद्धधर्मं शुद्धं यथाविधि ॥ ५१८ ॥
 अस्माकं मागध्रे देशे विहारं कुर्वतां सताम् । गृहीतारौ मुनीन्द्रत्वं यातारौ च परं पदम् ॥५१९॥
 इत्याकर्ण्योऽर्हतो वाक्यमभाषिष्ठ क्षमापतिः । तौ धन्यौ यौ प्रभोः पार्श्वे गृहीतारौ महाव्रतम् ॥५२०॥
 एकं महाव्रतं तीर्थनाथादधिगतं परम् । कामधेनुपयःसिक्तकल्पद्रोः साम्यमञ्चति ॥ ५२१ ॥
 स्वामिन् ! पञ्चाणुव्रतानि श्रुतान्येकाग्रचेतसा । गुणव्रतत्रयीं श्रोतुमुत्कृतिष्ठाभि सम्प्रतम् ॥ ५२२ ॥
 तत्राद्यं दिग्ब्रतं भोगोपभोगाख्यं द्वितीयकम् । ततश्चानर्थदण्डाख्यं शृणु कुम्भमहीपते ! ॥ ५२३ ॥
 कर्मणा गन्धिकेनेव सूक्ष्मीकृत्य प्रवेशितैः । इदं व्याप्तं जगज्जीवैर्वसैरिव समुद्रकः ॥ ५२४ ॥
 स्थावरजङ्गमभेदा वादरा अपि जन्तवः । सन्ति तिर्यगधश्चोर्ध्वं तेषां व्यापत्तिभीरुणा ॥ ५२५ ॥
 आदाय दिग्ब्रतं सम्यक् पालनीयं प्रयत्नतः । अयतोऽयं यतः प्राणी तप्ताऽयोगोलसंनिभः ॥५२६॥
 नियन्त्रिते हि देहे स्वे गमनं प्रति देहिना । अभयं सर्वसत्त्वेभ्यो दत्तं पुण्यफलप्रदम् ॥ ५२७ ॥
 दिग्ब्रतग्रहणात् प्राणी प्रेत्याऽसुत्र श्रियः पदम् । संपद्यतेतरां मित्रानन्द ऐरवते यथा ॥ ५२८ ॥
 तथाहि पुष्करद्वीपे क्षेत्रे ऐरावताभिधे । पुरं भोगपुरं तत्र मित्रानन्दक्षितीश्वरः ॥ ५२९ ॥

साऽपि तद् दुःकृतं मोचे वेक्ष्यायाः पुरतो निजम् । मातरग्निं प्रवेक्ष्यामि सुवर्णमिव शुद्धये ॥ ५८४ ॥
 पुत्रि ! चान्द्रायणादीनि व्रतानि विविधान्यपि । विधाय दुःकृतं सर्वं प्रक्षालय शुभाशये ! ॥ ५८५ ॥
 दत्त्वा दानानि तीर्थेषु पुत्रि ! पातकमुत्सृज । नेदं तव वपुः सोढा हुताशं स्फुरदर्चिपम् ॥ ५८६ ॥
 महातीर्थनमस्कारात् तिलस्वर्णादिदानतः । पुत्रसङ्गादिकं पापं प्रयाति क्षयमञ्जसा ॥ ५८७ ॥
 एवं स्मात्तानि वाक्यानि श्रावयन्ती द्विजाऽऽननात् । दिनयामत्रयं यावत् खेदिता सा पणाङ्गना ॥ ५८८ ॥
 नवनिर्देशनैर्मातः ! करिष्ये भोजनं स्फुटम् । इति मे निश्चयो धर्मकार्ये विघ्नक्रियेति किम् ? ॥ ५८९ ॥
 इति निश्चयमेतस्याः परिज्ञायाऽथ कुट्टिनी । ऊचे द्रव्यमिदं सर्वं कृतार्थीक्षुरु दानतः ॥ ५९० ॥
 ततः सा विहितस्नाना ददाना दानमद्भुतम् । चितापार्श्वे समागत्य पौरलोकसमाकुला ॥ ५९१ ॥
 चितां प्रदक्षिणीकृत्य विवेशाऽऽौ पणाङ्गना । इतोऽभूद् डामरो वातो महाघृष्टिरजायत ॥ ५९२ ॥
 तदङ्गपर्शभीत्येव ज्वलनो ज्वलितोऽपि सन् । निर्वाणः, नांगरो लोकः प्रनष्टो जलताडितः ॥ ५९३ ॥
 किञ्चिद् दग्ध्वा ततो वेक्ष्या निर्गत्य चितिमध्यतः । सरयूसरितस्तीरे पपात चितिदारुवत् ॥ ५९४ ॥
 स्लोकाम्भसि शफरीव वेपमाना मुहुर्मुहुः । रोदयन्ती दिशां चक्रं चक्रन्द कुररीव सा ॥ ५९५ ॥
 विरते वारिदे वृष्टेः कोऽपि गोपः समापतत् । शुश्राव रुदितं तस्या निशीथे करुणापरः ॥ ५९६ ॥
 काचित्पावकदग्धेति ज्ञात्वा गोपाधिपेन सा । गृहीता सौकसि प्रीत्या स्पृष्ट्वाऽङ्गानि मृदूनि च ॥ ५९७ ॥

एरण्डपत्रजीर्णार्थैरुत्तार्य ज्वलनं ततः । उल्लाघा विदधे कालक्रमेण पणसुन्दरी ॥ ५९८ ॥

(युग्मम्)

ततः कलत्रमस्याऽभूदेषा विधिविजृम्भणात् । जन्मान्तरशतानि स्युरेकस्मिन्नपि जन्मनि ॥ ५९९ ॥

स गोपाधिपतिभ्रीम्यन् दुर्दूरुडपुरेऽगमत् । नैकत्र स्थितिरितेषां शरत्पाथोसुचामिव ॥ ६०० ॥

सा चूतपल्लवीच्छन्नविग्रहा गोपगेहिनी । मस्तकन्यस्तदध्याऽऽज्यनवनीतादिभाजना ॥ ६०१ ॥

तक्रं श्लोत श्लोत वदन्ती सुदती भृशम् । इन्द्रकीले स्वलित्वाऽसौ पपात चललोचना ॥ ६०२ ॥

पुस्फुटस्तत्र भाण्डानि मूर्धनिर्दिष्टमन्त्रवत् । ततोऽन्याभिरियं स्नेहाद् बभणे गोपकामिनी ॥ ६०३ ॥

सखि ! भग्नानि भाण्डानि, करिष्यसि किमुत्तरम् ? । निजस्य पुरतः पत्युर्निकेतनगता सती ॥ ६०४ ॥

किंचिद् विहस्य साऽप्यूचे सख्यः ! शोचामि किं ननु ? । शोचनीयं मया प्राज्यममृणं हि ऋणं बहु ॥ ६०५ ॥

हत्वा वृषं पतिमवेक्ष्य भुजङ्गदंष्ट्रं देशान्तरे विधिवशाद् गणिकाऽस्मि जाता ।

पुत्रं भुजङ्गमधिगम्य चितां प्रविष्टा शोचामि गोपगृहिणी कथमद्य तक्रम् ? ॥ ६०६ ॥

एवं लोलक्षणावृत्तं श्रुत्वा भोगपुरेश्वर ! । जीवितव्यवयकर्त्री विषयाशां श्लथीकुरु ॥ ६०७ ॥

मित्रानन्दस्ततोऽवोचद् युष्मदुक्तकथाश्रुतेः । विषयेभ्यो निवृत्तोऽपशकुनेभ्य इवाध्वगः ॥ ६०८ ॥

१ गेहिनीत्यपि ।

मियेऽपुं पश्य को न्वेष इति व्याकुरु सस्वरम् । साऽप्यूचे देव ! नैवाऽमुं जानेऽहं कोऽयमित्यपि ॥ ५५७ ॥
 आज्ञाऽत्र राजपादानां यदि जानामि किञ्चन । उवाच भूपतिर्भद्रे ! परिणीतः पतिस्तव ॥ ५५८ ॥
 निशंभ्येति च सा दध्यौ परिणीतः पतिश्च यः । तं न वेद्मि महाभाग ! धिग् मां कामत्रशंभ्वाम् ॥ ५५९ ॥
 अनेन भूशुजा शीलं मामक्रीनं विखण्डितम् । तदेनं खण्डयिष्यामि कृते प्रतिकृतिः शुभा ॥ ५६० ॥
 अत्रहित्थमथाऽऽहत्य दिनं निर्गम्य दुःखिता । निशायां भूशुजं सुप्तं निजघान घनेर्षया ॥ ५६१ ॥
 इतश्च यामिकानां सा वञ्चयित्वा दशो निशि । स्वकीयाऽऽवासायासीदपश्यच्च निजं प्रियम् ॥ ५६२ ॥
 अङ्गुष्ठमोटनाच्चक्रे निद्राच्छेदममुष्य सा । केयं देवीति निश्चर्यायन्नुपत्रिष्टो द्विजोऽभवत् ॥ ५६३ ॥
 प्राणप्रिय ! मिया तेऽस्मि सावित्रीति विचिन्तय । एतावन्ति दिनान्यस्यामपश्यन्ती छलं क्वचित् ॥ ५६४ ॥
 इदानीं तु छलं प्राप्य समागां तव संनिधौ । त्वत्पादौ शरणं मे स्तां गुरुः स्त्रीणां पतिर्यतः ॥ ५६५ ॥
 अकस्माद्दीर्घपृष्ठेन पृष्ठे दष्टोऽथ स द्विजः । भीतैरिव विपावेगात् प्राणैश्च मुमुचे क्षणात् ॥ ५६६ ॥
 गतप्राणं प्रियं प्रेक्ष्य विज्ञातनिजचेष्टिता । तस्यामेव निशीथिन्यां चलिता पश्चिमां प्रति ॥ ५६७ ॥
 कतिभिर्दिवसैः प्राप नगरं पाटलाभिधम् । देवतामन्दिरं चैकं निरैक्षिष्ट मनोहरम् ॥ ५६८ ॥
 इतश्चाऽगात्कामदंष्ट्रा वैश्या वैशिकमन्दिरं । विलोललोचनामेनां विलोक्य ध्यातवत्यसौ ॥ ५६९ ॥

स्थानभ्रष्टा च रक्षा च नष्टा कष्टादुपागता । अस्मदावासयोग्याऽसौ योग्या कुसुमधन्विनः ॥ ५७० ॥
 ध्यात्वेति पुत्रि ! जामेयि ! कथं नागा युहे मम ! ? दैवादुपागते दुःखे का त्रया मातृमन्दिरे ? ॥ ५७१ ॥
 इत्युक्त्वा निजवाहुभ्यामुपगृह्य पणाङ्गना । हसौ बाष्पाऽश्रिते कृत्वा तां निनाय निजालयम् ॥ ५७२ ॥
 स्नपयित्वा च तां मीत्या विलिप्तां चन्दनद्रवैः । गणिका चन्द्रिकाशुभ्रे वाससी पर्यधापयत् ॥ ५७३ ॥
 आगच्छश्चिश्च गच्छद्भिर्नरैः प्राशृतसंभृतैः । देवता सकलेवाऽसौ सेव्यते स्म दिवानिशम् ॥ ५७४ ॥
 अन्येद्युग्रहणं दत्त्वा स्थितः कश्चिद्धनेश्वरः । रमयित्वा निशां सर्वां प्रातः पृष्टति तेन सा ॥ ५७५ ॥
 कीतस्कुताऽसि रंभोरु ! किमाख्याऽसि सुलोचने ! ? । त्वां हृष्ट्वा मे मनोजातं प्रेमाद्रं तन्वतो वद ॥ ५७६ ॥
 साऽप्याख्यद् मूलतो वृत्तं नामस्थानपुरस्सरम् । ततः शय्यातलं युक्त्वा विदूरस्थो जगद सः ॥ ५७७ ॥
 तत्र सूत्ररहं मातर्हृतो वाणिज्यकारकैः । हा ! अकार्यमिदं वृत्तं चण्डालैरपि वर्जितम् ॥ ५७८ ॥
 यद्यहं खण्डनाः कृत्वा देहं बहौ दहाम्यहो ! । तथाप्यमुष्य पापस्य पारं गच्छामि न क्वचित् ॥ ५७९ ॥
 अदृष्टव्येष्वहं नूनमद्रष्टव्यशिरोमणिः । अग्राह्यनामकेभ्योऽपि प्रथमः पृथिवीतले ॥ ५८० ॥
 त्वच्छुवनं मविष्टोऽहं निषिद्धः शकुनैर्नहि । अथवा तेऽपि भाव्यर्थं विहन्तुं शक्नुवन्ति न ॥ ५८१ ॥
 पातकं क्षालयिष्यामि तदहं बहिसाधनात् । अत्युग्रकृतपापस्य नाऽन्या काचिद् गतिर्मम ॥ ५८२ ॥
 अथैनां स नमस्कृत्य गत्वा निजकुटीं प्रगे । दत्त्वा दानानि दीनेभ्यो भस्मसात्समजायत ॥ ५८३ ॥

प्रसरत् सलिलं यद्वत्सतुवन्धने वाध्यते । यद्वत् तुरग उन्मार्गप्रसक्तो वरसादिना ॥ ६०९ ॥
यथा कुलवधूः पत्या सैरिणी गणसङ्गिनी । अप्रवृत्तिप्रवृत्तौ राद् तथाऽऽचार्यः सुमन्त्रिभिः ॥ ६१० ॥
(दुग्मम्)

भवन्तो गुरवोऽस्माकं भवन्तः सुहृदोऽपि च । भवन्तो नयनप्राया भवन्तश्च त्रिपश्चितः ॥ ६११ ॥
अन्येद्युश्चन्द्रशालायामास्थितः पृथिवीपतिः । अपश्यत् स्फारशृङ्गारं जनं यान्तं पुरो वहिः ॥ ६१२ ॥
राजैस्तत्र वरोद्याने केवली सुव्रतःभिधः । समागादित्युवाचोच्चैः कश्चित् पृष्टो महीश्रुजा ॥ ६१३ ॥
भिन्नानन्दः कृतानन्दः सचिवैः सह वन्दितुम् । नत्वा गत्वा मुनिं भक्त्या विनिविष्टः कृताञ्जलिः ॥ ६१४ ॥
मुनिर्नृपतिमुद्दिश्य व्याजहारेति कोमलम् । आशापिशाची सुदृढा तथा व्याप्तं जगत्रयम् ॥ ६१५ ॥
चिन्ताचक्रसमारूढो योगदण्डसमाहतः । प्राच्यकर्मकुलालेन भ्राम्यते घटवद् नरः ॥ ६१६ ॥
आतपच्छाययोर्यद्वत् सहाऽवस्थानलक्षणः । विरोधस्तद्वदंत्राऽपि विक्षेयः सुखवाञ्छयोः ॥ ६१७ ॥
वाञ्छा चेन्न सुखं जन्तोस्तदभावे परं सुखम् । न भूतानि न भात्रीनि सुखानि सह वाञ्छया ॥ ६१८ ॥
जीवान्निरागसो घ्नन्ति मृपावादं वदन्ति च । कुर्वन्ति कूटदम्भादि वञ्चयन्ति निजानपि ॥ ६१९ ॥
पूज्येभ्योऽपि हि दुह्यन्ति निन्दन्ति स्वगुरून्पि । आरभन्ते महारम्भान् लुम्पन्ति यामनैगमान् ॥ ६२० ॥
गोहत्यां भ्रणहत्यां च ब्रह्महत्यां च निहन्ताः । लोभान्धाः किं न कुर्वन्ति परद्रव्यजिघृक्षवः ? ॥ ६२१ ॥

लोभव्यालमहामन्त्रं दिग्गमाणाऽभिधं व्रतम् । समाहितैः प्रपन्नं यैस्तैः कृता प्राणिनां कृपा ॥६२२॥
 भुत्वेति जगतीनाथः काष्ठासु चतसृष्वपि । विशेषतो दिग्विरतौ योजनानां शतं व्यधात् ॥६२३॥
 पुनैः प्रणम्य निग्रन्थं ग्रन्थवद् वर्णभासुरं । आगत्याऽऽत्राससुर्वीशः श्राद्धधर्मपालयत् ॥ ६२४ ॥
 समभूद्भ्यमित्रीणो मित्रानन्दो नृपोऽन्यदा । देशान्ते शत्रुभिः साकं संग्रामः समजायत ॥ ६२५ ॥
 भूपेन निर्जिताः सर्वे बलीयांसोऽपि लीलया । तेषां प्रणश्यतां पृष्ठे गतो दूरं महीपतिः ॥ ६२६ ॥
 स दूराऽतिक्रमं ज्ञात्वा राजा पप्रच्छ मन्त्रिणम् । क्रियन्मानां भुवं भद्र ! समयाता वयं पुरात् ॥६२७॥
 मन्त्री प्रोवाच नगराद् योजनशतमागताः । ततोऽसौ चिन्तयामास स्मृतदिग्विरतिव्रतः ॥६२८॥
 न गन्तव्यं मया क्वापि योजनानां शतात्परम् । ईदृक्षो नियमोऽग्राहि केवलज्ञानिनोऽन्तिके ॥ ६२९ ॥
 अथ मौनपरं भूपं हृष्ट्वा मन्त्री व्यजिज्ञपत् । क्रियतां सत्वरं देव ! प्रयाणक्रममिद्विपः ॥ ६३० ॥
 यस्मात्सन्ति महीपाल ! शत्रवोऽभ्यर्णचारिणः । अथ प्रोवाच भूपालो नाऽहं गन्तास्म्यस्तः परम् ॥६३१॥
 दिग्विरतिव्रते मन्त्रिन् ! समस्ति मेम निश्चयः । नास्तः प्रयाणं कर्त्तास्मि श्रेयोनिश्चयपालनम् ॥६३२॥
 सुस्थाऽवस्थासु भूपाल ! पात्यतां नियमस्थितिः । विधुरे प्रोद्गते सर्वे कार्ये यथात्रिधि ॥ ६३३ ॥
 विशेषाद् विधुरे मन्त्रिन् ! कार्ये नियमपालनम् । धीराणां कातराणां च व्यसने लभ्यतेऽन्तरम् ॥६३४॥

१ -भासुरमित्यपि । २ मिति- इति च ।

अथाऽनापृच्छ्य भूपालं मन्त्री नीतिघटस्ततः । किञ्चित् सैन्यं समादाय प्रतस्थे द्विद्विजिगीषया ॥ ६३५ ॥
 अतिश्रान्तं बलं ज्ञात्वा मन्त्रिणोऽरिमहीभुजः । विजिगियरे ततो नीतिघटं जम्बुश्र लीलया ॥ ६३६ ॥
 मन्त्रिणं नृपतिः श्रुत्वा कालधर्ममुपागतम् । आचार्यानिव तुष्टाव भवाम्भोधिघटोद्भवान् ॥ ६३७ ॥
 यैर्मे नियमदानेन प्रदत्तमिह जीवितम् । प्रणम्य तत्पदद्वन्द्वं ग्रहीष्यामि महाव्रतम् ॥ ६३८ ॥
 इति निश्चयमादाय वचले नगरं प्रति । मार्गस्यार्धे च तान् राजा दृष्टवान् मुनिपुङ्गवान् ॥ ६३९ ॥
 तेषां गुरूणामभ्यर्णे भवार्णवतितीर्षया । अष्टलाद् भूमिपालोऽथ व्रतं निर्ग्रन्थसेवितम् ॥ ६४० ॥
 महाव्रतं परिपालय यथोक्तं नृपसंयमी । जगामाऽप्यच्युतं कल्पं तस्मात्सिद्धिभवाऽस्यति ॥ ६४१ ॥
 कथान्ते न्यगदद् राजा शिरःप्रणतिपूर्वकम् । धन्योऽसौ दिगितौ येन विशुद्धो नियमः कृतः ॥ ६४२ ॥
 भोगोपभोगयोः संख्या क्रियते या महीपते ! । भोगोपभोगनामाऽस्ति तद् द्वितीयं गुणव्रतम् ॥ ६४३ ॥
 भोज्यभेदात् कर्मभेदादिदं संभवति द्विधा । भोज्येषु बहुवीजानि खरकर्माणि कर्मसु ॥ ६४४ ॥
 भोज्यभेदे फलं सर्वमज्ञातं बहुवीजवत् । अनन्तकायमांसानि मद्यपानं निशाऽशनम् ॥ ६४५ ॥
 न्यग्रोधोऽदुम्बरप्लक्षकाष्ठोऽदुम्बरभूरुहाम् । श्रीवृक्षस्य च नो भोज्यं श्राद्धैर्जीवाऽऽकुलं फलम् ॥ ६४६ ॥
 अपकं गोरसोन्मिश्रुषितं द्विदेलं तथा । अर्हद्वयमतिक्रान्तं दध्यन्नं कैथितं त्यजेत् ॥ ६४७ ॥

इदं भोजनतः प्रोक्तं कर्मतोऽङ्गारकर्म च । वनच्छेदं शाकटं च भाटकं स्फोटकर्म च ॥ ६४८ ॥
 रसकेशविषाणां तु वाणियं दन्तलाक्षयोः । यन्त्रपीडानिर्लाञ्छनद्वदानानि कानने ॥ ६४९ ॥
 सरःशोषविडालम्बकुक्कुटादिकपोषणम् । धर्मार्थी वर्जयेन्नित्यं जीवेषु करुणापरः ॥ ६५० ॥
 भोगोपभोगविरतिं ये कुर्वन्ति मनीषिणः । ते लभन्ते सुखं भीमभीमसेनौ यथाश्रुतौ ॥ ६५१ ॥
 संनिवेशे निवेशाख्ये ब्रजत्रजविराजिनि । अभूतां आतरौ भीमभीमसेनाऽभिधाबुभौ ॥ ६५२ ॥
 पूर्वाऽपरपयोराशिपयांसीव युगक्षये । सर्वदिग्संभवाः क्रूरा अमिलंस्तस्करास्तयोः ॥ ६५३ ॥
 धनान्यहरतां सार्द्धं तस्करैर्गोधनान्यपि । बभञ्जतुः पुराण्युच्चैरयुक्तीतां प्रवासिनः ॥ ६५४ ॥
 अन्येद्युर्विमहासखाः पावयन्तो महीतलम् । तत्राऽऽचार्याः समाजग्न्युः शमश्रीपुरुषोत्तमाः ॥ ६५५ ॥
 अथाऽऽविरभवद् व्योम्नि प्रचण्डः घनमण्डली । मण्डलीकृतसुत्रामाऽखण्डकोदण्डमण्डना ॥ ६५६ ॥
 पदव्यस्तटिनीयन्ते वाङ्दीयन्ते सरिद्वराः । सरांसि मानसायन्ते वरीवृषति वारिदे ॥ ६५७ ॥
 जनानामपि संचारो निषिद्धः प्रसृतैर्जलैः । का पुनर्यमिनां वार्त्ता प्रासुकाध्वविहारिणाम् ? ॥ ६५८ ॥
 आचार्यैः प्रेषितं साधुयुगलं विपुलं धिया । तत्तयोः पार्श्वमागत्य वभाषे निपुणं वचः ॥ ६५९ ॥
 आयुष्मन्तौ ! भवत्पार्श्वे प्रेषितौ गुरुणाऽधुना । वर्षाकालः समायातो न गन्तुं युज्यते क्वचित् ॥ ६६० ॥

१ कुधितमपि ।

मुनिवाचमिमां श्रुत्वा वभाषाते इति स्फुटम् । अत्र तिष्ठन्तु निष्ठां स्वां तन्वाना गुरुभिः समम् ॥६६१॥
अन्नप्रभृति यत्किञ्चिद् रोचते वो निरन्तरम् । तत्सर्वं भवद्भिर्ग्रीहं लक्ष्मीदीनफला ! यतः ॥६६२॥
अवोचतां मुनी भद्रौ ! न निग्रन्थानां कल्पते । एकस्मिन्नपि संस्त्याये ग्रहीतुमशनादिकम् ॥६६३॥
यतः-

यथा द्रुमस्य पुष्पेषु रसं पिबति षट्पदः । न च पुष्पं क्लामयति स स्वं प्रीणाति नित्यशः ॥६६४॥
तथा सुसाधवो धीराः प्रविष्टा गोचरक्षणे । गृहेषु गृह्णते भिक्षामगृह्णा रससंपदि ॥६६५॥
भो ! भो ! भद्रौ ! परं शुद्धं स्त्रीषण्डपशुवर्जितम् । कुलीनजनगेहाऽन्तः संपदत्तासुपाश्रयम् ॥६६६॥
यता-

यो ददात्याऽऽश्रयं ज्ञानशालिनां तत्त्वमालिनाम् । वस्त्रान्नपानशय्यादि सर्वं प्राऽदायि तेन यत् ॥६६७॥
परोपकारः स्वाध्यायो ज्ञानाऽभ्यासश्च संयमः । एतन्निर्मापितं तेन येन दत्त उपाश्रयः ॥६६८॥
प्राप्नोति राज्यचक्रित्वस्वर्गिशक्रश्रियं नरः । उत्पत्तिं सुकुले कीर्तिं स्फुटिं च जनपर्षदि ॥६६९॥
शय्यादानमभावेण भवाब्धिं तरति क्षणात् । अतः शय्यातरस्तीर्थकरैः सर्वैरुदाहृतः ॥६७०॥
निशम्येति मुनिभोक्तमभ्यधत्तां मुनीन् प्रति । असाबुपाश्रयः साधु ! गृह्यतां विधिपूर्वकम् ॥६७१॥
तत्राऽस्थुः सूरयः श्रीमत्सिद्धान्तार्थस्य वाचनम् । वितन्वानाः समाधानं सावधानस्वमानसाः ॥६७२॥

तावपि शृणुतः स्मौचैः सिद्धान्तध्वनिमुत्तमम् । अशृण्वानौ पदव्याख्यां दृष्टान्तस्थितिशालिनीम् ॥६७३॥
 वर्षीरात्रे व्यतिक्रान्ते शोपमायाति कर्षमे । कूलमध्यप्रवाहासु कूलिनीषु समन्ततः ॥६७४॥
 शरत्कालश्रियो हासे कामे पुण्यति सर्व्वतः । विहारं कर्तुमारब्धा आचार्याः साधुवर्षया ॥६७५॥ (युग्मम्)
 द्वावपि भ्रातरौ मूर्खीननुगन्तुं शुभाशयौ । गर्भश्राद्धोपमौ भक्त्या मृत्तौ सपरिच्छदौ ॥६७६॥
 लचिते भूमिभागेऽधः सूरिः स्थित्वा प्रशान्तगीः । उवाच भद्रकौ ! वाक्यमास्माकीनं निशम्यताम् ॥६७७॥
 शुद्धान्नपानदानेन सान्निध्याद् भवतो रिह । सौख्येन संस्थिता वर्षीरात्रमेकदिनं यथा ॥६७८॥
 आज्ञया जिनराजस्य निर्ग्रन्थभट्टवेष्टिताः । वयं मोह्रिषुं जेतुं चलिताः सैन्यया इव ॥६७९॥
 धर्मश्रवणमस्माकं न जातं भवतोः क्वचित् । परमेकं वचश्चारु विप्रेयं शुभशुद्धये ॥६८०॥
 अभिग्रहणामन्येषां भवन्तो न सहिष्णवः । रात्रिशुक्तिपरीहारं भावशुद्ध्या विधीयताम् ॥६८१॥
 यतः—

भ्रमन्ति सर्व्वतो भीमा रजन्या रजनीचराः । अतो निशि न भोक्तव्यं दुष्टवेलेति दूषणात् ॥६८२॥
 मक्षिका कुरुते चान्तिं मज्ञां हन्ति पिपीलिका । कोलिकः कुष्ठरोगं तु विधत्ते निशि भोजनात् ॥६८३॥
 स्वरभङ्गं क्वचः कुर्यादलिर्विध्यति तालु च । दोषानेवंविधान् ज्ञात्वा रात्रौ कोऽश्नाति कोविदः ॥६८४॥
 आयुर्वर्षशतं लोके तदद्दं स उपोषितः । करोति विरतिं धन्यो यः सदा निशि भोजनात् ॥६८५॥

आचार्योक्तमिति श्रुत्वा संवेगरसरङ्गितौ । प्रापद्येतां व्रतं रात्रिभोजनप्रतिषेधकृत् ॥६८६॥
 आचार्या अपि निर्ग्रन्थैः सार्द्धमन्यत्र धीधनाः । विजहुः कोकिला भृङ्गा हंसा न नियता यतः ॥६८७॥
 अन्येद्युस्तावपि प्रति ग्रामे घाटीं विधाय च । अगृह्णीतां धनान्युच्चैर्गोधनानि विशेषतः ॥६८८॥
 तयोः परिच्छद्द्वैः पापैर्निवृत्तैः प्रान्तरान्तरे । पीनाङ्गो महिषः कोऽपि हतो धौतैः परश्वधैः ॥६८९॥
 कौश्वित् प्रविश्य ग्रामान्तः क्रीतं मरेयमुच्चकैः । पुंसां पापप्रवृत्तानां सर्वव्यसनसंभवः ॥६९०॥
 अनयोः पत्तिभिश्चैवं चिन्तितं दुष्टमानसैः । मारयामो विषं दत्त्वा मदिराक्रायिकान् यदि ॥६९१॥
 एतत्सर्वं धनाद्युच्चैरस्माकं भागवज्जितम् । सकलं जायते यस्मान्मारणीया विभागिनः ॥६९२॥
 मरेयक्रायिकैरेवं ध्यात्विति गरलं क्षणात् । मदिष्ट्यायां अदिष्ट्यायां चिक्षिपे गन्धधूलिवत् ॥६९३॥
 तदीयविषदानस्य शङ्कया पादचारतः । अस्तपर्वतमास्त्व पपाताऽम्भोनिधौ रत्रिः ॥६९४॥
 प्रसन्ने तिमिरैर्विष्वग् नागपूगानुजैरिव । घूकैर्जुष्टुषिरे भीमै रक्षोमङ्गलतूर्यवत् ॥६९५॥
 अथोभयेऽपि मिलितास्तस्कराः क्रूरचेष्टिताः । परस्परं निजं वस्तु प्राभृतं विदधुस्तदा ॥६९६॥
 स्वामिनौ ! पश्यतामेतत्सुखादरस्येशलम् । अथोचतुर्महाभागौ निषेधो रात्रिभोजने ॥६९७॥
 सुस्थाऽवस्थासु नेतारौ ! पालयतां नियमस्थितिः । शरीरमाद्यं सर्वत्र साधकं धर्मकर्मणि ॥६९८॥
 इहो ! भद्रमुखास्तेषां गुरुणां पादसंनिधौ । विदधे नियमस्तस्य भङ्गः किं श्रेयसे खलु ? ॥६९९॥

शूरः स एव यः संख्ये भिनत्तीभरद्वयम् । वादी स एव यो राजसभायां युक्तियुक्तीः ॥७००॥
 गुरुः स एव यस्तत्त्वं शास्तोपासकपर्षदि । भव्यः स एव यः सम्यक् परिपालयति व्रतम् ॥७०१॥
 एतयोर्गिरमाकर्ण्य ततस्तत्त्वार्थसाधिकाम् । अथान्ये तस्करास्तद्दहन्योन्यस्य ददुस्तराम् ॥७०२॥
 ततो विषोत्थकीलाभिः कल्पकालानलैरिव । तेषामायुर्द्रमो देहे सापायं हन्त जीवितम् ॥७०३॥
 एतान् पञ्चत्वमापन्नान्वीक्ष्य तौ हृदि वभ्रतुः । गुरुणा व्रतदानेनऽऽवयोर्दत्तं हि जीवितम् ॥७०४॥
 तेषां गुरुणां सातत्यं परोपकृतिकारिणाम् । भवावो भुवि जीवन्तावदृणत्वपरौ कथम् ? ॥७०५॥
 तेषामेव गुरुणां तौ पार्श्वे जगृहदुर्व्रतम् । जगमदुरच्युतं कल्पं तस्मान्निर्वाणमेण्यतः ॥७०६॥
 आकर्ण्यतां सकर्णेन वर्ण्यमानं मितैः पदैः । अनर्थदण्डविरतिस्सार्तीयीकी गुणव्रतम् ॥७०७॥
 आर्तरोद्रे अपध्याने त्रिना स्वार्थं परस्य च । पापोपदेशः सोऽनर्थदण्ड इत्यभिधीयते ॥७०८॥
 येऽनर्थदण्डमीदृक्षं कुर्वते कूरचेष्टिताः । ते दुःखभागिनो लोके लोभनन्यादिक्रो यथा ॥७०९॥
 तथाहि समभूत् ख्यातं पुरं भोगपुराभिधम् । ताराचन्द्राभिधस्तत्र श्रेष्ठी श्रेष्ठगुणाकरः ॥७१०॥
 संपूर्णसर्वसामग्न्याः प्रकृष्टीकृतनाविकः । गृहीतभूरिभाण्डौघः सुभटैरुद्भटैः समम् ॥७११॥
 आशुगो वायुवत्पोतो लङ्घयन्मकराकरम् । रत्नमेखलनामानं महाद्वीपमुपेयिवान् ॥७१२॥

तस्माद्दुत्तार्य भाण्डानि कूले कूलंक्रपापतेः । उत्करान् कारयामास श्रियां क्रीडाऽचलानिव ॥ ७१३ ॥
 पुरन्दरपुरं प्राप्य श्रिया पौरन्दरं पुरम् । तत्राऽभूद् भूपतिः स्फीतवाहनो मेघवाहनः ॥ ७१४ ॥
 लोभनन्दीति तत्राऽभूत् सत्यार्थो वणिजां पतिः । पापकर्गतो नित्यं महामोहनिकेतनम् ॥ ७१५ ॥
 तत्रैव नगरे मन्त्री काणको वञ्चनामतिः । बुद्ध्या गृहीतद्रविणः परेषां पश्यतामपि ॥ ७१६ ॥
 तयोर्मन्त्रश्रियां पात्रं सत्रागारमिवैनसाम् । सुशिल्पी चर्मकारोऽस्ति मायामय इतीरितः ॥ ७१७ ॥
 सत्रितुर्मन्दिरे शान्तो द्विजो होराविचक्षणः । अत्रिद्यमाननेत्रोऽपि त्रिलोचन इति स्मृतः ॥ ७१८ ॥
 इतश्च लोभनन्धेष श्रुत्वा पोतं समागतम् । ताराचन्द्राऽन्तिके प्राप गृहीत्वा प्राभृतं निशि ॥ ७१९ ॥
 संप्रापश्रुचितं कृत्वा पप्रच्छाऽस्वच्छमानसः । पोतभाण्डं क्रियद् भद्र ! ममाऽशेषं निगद्यताम् ॥ ७२० ॥
 माञ्जलत्वात् ततस्तेन सर्वश्रुतं यथास्थितम् । शिरो विधूय तेनापि सखेदमिव भापितम् ॥ ७२१ ॥
 प्रयास एव जातस्ते कुभाण्डाऽऽनयनात् परम् । यस्मादमीषां न कापि विक्रयः कपिवद् भवेत् ॥ ७२२ ॥
 हंहो ! तथापि गृह्णेऽहं पुरा कीर्त्तिभयात् परम् । दास्येऽहं प्रस्थमेकं ते निजमानसवाञ्छितम् ॥ ७२३ ॥
 तथाऽऽदहतमनेनापि सत्यङ्कारः समर्पितः । लयका विहिताः पौरा भाण्डं दृष्ट्याहतं कृतम् ॥ ७२४ ॥
 परकीयाऽपि मेऽद्य श्रीरात्मयीयेति विचिन्तयन् । गत्वा गृहं सुखं सुप्तः सुतोद्वाहक्षणादिव ॥ ७२५ ॥

१ प्राप्तः, इत्यपि ।

द्वितीये यामिनीयामे सचिवो वञ्चनामतिः । ताराचन्द्रं छलयितुं हृष्टः प्राप तदन्तिक्रे ॥ ७२६ ॥
 उचितप्रतिपत्त्याऽसौ ताराचन्द्रेण विष्टरे । उपविश्य पप्रच्छेऽथ स्वागतं मन्त्रिणोऽन्तिक्रे ॥ ७२७ ॥
 मन्त्रिणा वाचाविसरे भणितं क्रूरचेतसा । पुराऽहं चौरवत् क्षिप्तथारके जगतीश्रुजा ॥ ७२८ ॥
 तस्मात् कथञ्चिद् नष्ट्वाऽहं पोतादुचीर्य सागरम् । पुरं भोगपुरं प्राप त्वत्पितुः सदनं स्थितः ॥ ७२९ ॥
 मया समक्षं लोकानां चक्षुर्भुक्त्वाऽथ दक्षिणम् । जगृहे स्वर्णलक्ष्म्यं ततोऽत्राऽऽगां वृपान्तिक्रे ॥ ७३० ॥
 तन्मङ्गल्यपदे दत्त्वा क्षमयित्वा स्वदुर्नयं । पूर्ववत्सचिवो जातो द्रव्यात् किं न प्रजायते ? ॥ ७३१ ॥
 मत्पुण्यैस्त्वमिहायातः स्वर्णलक्ष्मिदं सखे ! । गृहाणाऽर्पय मे चक्षुर्व्यवहारं प्रवर्त्तय ॥ ७३२ ॥
 दत्ते मे लोचने भद्र ! कर्त्तव्यो भाण्डविक्रयः । आहारे व्यवहारे च सज्जा लज्जा सतां न यत् ॥ ७३३ ॥
 इत्युक्त्वा सचिवे याते विमनाः पोतनायकः । चिन्तया रजनीयामयुगं युगमिवाऽनयत् ॥ ७३४ ॥
 मायामयो महामायः पर्यटंस्तत्कुटीतटे । आगात्, सन्धापयाश्चक्रे वणिजो पादरक्षणम् ॥ ७३५ ॥
 चर्मकारस्ततः प्राह किं मे दास्यथ वेतनम् ? । पोतनाथ उवाच त्वां तोपयिष्यामि सर्वथा ॥ ७३६ ॥
 कृतकार्यमग्रे दृष्ट्वा सोऽथाऽवोचत रूपकम् । द्रम्मं द्रम्माष्टकं द्रम्मशतं वा त्वं गृहाण भोः ! ॥ ७३७ ॥
 ततो द्रम्मसहस्रेषु दीयमानेषु तेन तु । नायं सन्तोषवान् जातः किं पुनर्भूरिवाञ्छकः ? ॥ ७३८ ॥
 अथोचे चर्मकृद् श्रेष्ठिन् ! पोतपण्यं ममाखिलम् । यद्यर्पयसि तत्तोपो जायते मम नान्यथा ॥ ७३९ ॥

ममानुज्ञां विना पण्यं चेद् विक्रेष्यसि किञ्चन । तद् भूपाज्ञाविभङ्गस्य कारयिष्यामि कारणम् ॥७४०॥
एवमुक्त्वाऽगमचर्मकारः कारुककूटधीः । जगाम नगरस्यान्तस्ताराचन्द्रोऽपि पर्यटन् ॥ ७४१ ॥
दृष्टो मदनमञ्जर्या वैश्यया शस्यरूपया । लक्ष्मीकृतः कटाक्षाणां स साक्षाद्विवसात्यये ॥ ७४२ ॥
आनायितो गृहे श्रेष्ठी प्रेष्य चेटीं सुलोचनाम् । स्नापितो भोजितो भक्त्या परमानन्दमेदुराम् ॥ ७४३ ॥
एवं निवसतस्तस्य कियन्त्यपि दिनान्यगुः । अन्येद्युः स तथा पृष्टः कस्त्वं कस्मादिहागतः ? ॥ ७४४ ॥
ततस्तेन स्ववृत्तान्तः समीचीनो निवेदितः । साऽवोचद् विपदः प्राप्नो खेदः कार्यो न कोविदैः ॥७४५॥
आपदः संपदोऽप्यत्र समीपस्थाः शरीरिणाम् । न शोकहर्षयोस्तास्मादर्पणीयं मनो बुधैः ॥ ७४६ ॥
एवमुक्त्वाऽथ सा गत्वा भट्टं त्रिलोचनम् । एवं विज्ञपयामास रूपाजीवा सुकोमलम् ॥ ७४७ ॥
मत्पतेस्तारचन्द्रस्य व्यसनं महदुत्थितम् । निस्तरिष्यति तत्सौख्याद् नयेति वद कोविद ! ? ॥ ७४८ ॥
सोऽप्युवाच तव पतिर्व्यसनं निस्तरिष्यति । सुखेनाऽपि न खेदस्तत्त्वया कार्यो, निजे हृदि ॥ ७४९ ॥
श्रुत्वेत्युपश्रुतिप्रायं हृष्टा वैश्यागृहं गता । यामिन्यां प्रेयामास तारेन्दुं रविमन्दिरे ॥ ७५० ॥
प्रछन्नाभूय सूर्यस्य मन्दिरंस्थाद् वणिग्वरः । इतोऽभ्यागाह्योभनन्दी छात्रेण विनिवेदितः ॥ ७५१ ॥
आख्याय पूर्ववृत्तान्तं श्रेष्ठिनोदितमीदृशम् । निरूपय निर्जां होरां निर्वाहो भविता नवा ॥ ७५२ ॥
होरां विचार्य सोऽप्यूचे यदीदं पोतनायकः । वक्ष्यते वचनं प्राज्ञस्तदा तव किमुत्तरम् ? ॥ ७५३ ॥

न किञ्चित् शोभनं भद्र ! भयिता प्रत्युताऽऽपदं । श्रुत्वैति शून्यधीः प्राप मन्दिरं श्रेष्ठिसुन्दरः ॥ ७५४ ॥
 अथाख्यत् तस्य पार्श्वस्थश्छात्रः पात्रं महाधियाम् । होराज्ञानस्य तत्त्वार्थं पुनः पाठय मां प्रभो ! ॥ ७५५ ॥
 तत्र पाठयितुं भद्र उपाक्रमत सत्वरम् । विनयाविद्यादाने हि बुधाः स्युः सततोद्यमाः ॥ ७५६ ॥
 वेदाध्ययनदानेषु देवार्चासु विपोद्भृताः । पुरीधामप्रवेशेषु वामा होरा शुभा मता ॥ ७५७ ॥
 संग्रामे भोजनस्नाने स्त्रोसंगे राजदर्शने । क्रूरकर्मसु शेषेषु दीप्ते वामेतरा मता ॥ ७५९ ॥
 दक्षिणे यदि वा वामे यत्र वायुर्निरन्तरम् । तं पादमग्रतः कृत्वा निस्सरेद् निजमन्दिरात् ॥ ७६० ॥
 गुरुभुध्रुपामात्या अन्येऽपीप्सितद्रायिनः । पूर्णाङ्गे खलु कर्तव्या कार्यसिद्धिमभीप्सता ॥ ७६१ ॥
 आसने शयने वाऽपि पूर्णाङ्गे विनिवेशिताः । वशीभवन्ति कामिभ्यो न कामर्मणमतः परम् ॥ ७६२ ॥
 यदा पृच्छति चन्द्रस्थस्तदा संधानमादिशेत् । पृच्छेद् यदा तु सूर्यस्थस्तदा जानिहि विग्रहम् ॥ ७६३ ॥
 चन्द्रस्थाने यदा वायुः सूर्यस्थाने च पृच्छति । तदा न रक्ष्यते रोगी मृत्योर्वैद्यज्ञतैरपि ॥ ७६४ ॥
 रविस्थाने यदा प्राणः प्रष्टा पृच्छति चन्द्रगः । तदाऽसौ म्रियते रोगी यदि ज्ञाता सुरेश्वरः ॥ ७६५ ॥
 यस्मिन्नङ्गे चरेद् वायुस्तत्रस्थो यदि पृच्छति । पीडितोऽपि तदा रोगी जीवत्यसंशयम् ॥ ७६६ ॥
 बहन्तौ नासिकां वामां दक्षिणां चाभिसंस्थितः । यदि पृच्छेत् तदा पुत्रो रिक्तायां तु सुता भवेत् ॥ ७६६ ॥
 पार्थिवे जीवन्निज्ञानं मूलज्ञानं जलेऽनिले । आग्नेये धातुविज्ञानं व्याप्ति शून्यं विनिर्दिशेत् ॥ ७६७ ॥

एवं तं पाठयन्नास्ति मन्त्र्यागाद् वञ्चनामतिः । पूर्ववत् कथयामास स पूर्ववद्भाषत ॥ ७६८ ॥
 अथ चर्मकृति प्राप्ते पूर्ववद् गदिते सति । मन्त्री कृष्णमुखो जातो मृतज्येष्ठसुतो यथा ॥ ७६९ ॥
 तच्छ्रुत्वा चर्मकारोऽपि निरानन्दो गतस्सयः । विप्रस्य क्रदुर्कूर्वायिष्यः श्रेष्ठिन्व्रन्मानसे भृशम् ॥ ७७० ॥
 तारेन्दुर्भट्टवाक्यानि सुधारससमान्यथ । आक्रुष्य मुदितस्त्वान्तः सततं सुमना ययौ ॥ ७७१ ॥
 अथ प्रातर्नृपाभ्यर्णमागत्य सह वैश्यया । ताराचन्द्रेण सर्वोऽपि स्ववृत्तान्तो निवदितः ॥ ७७२ ॥
 अथ श्रेष्ठी समाहूतो भूमिपालेन कोपिना । आगतः सोऽपि साग्रङ्गं नत्वा भूपमुपाविगत ॥ ७७३ ॥
 रोपरक्तेक्षणः क्षमापः साक्षेपं स्मेति भाषते । रे ! श्रेष्ठिन्नीदृशं कर्म मर्माऽऽद्विक्रुरूपेऽत्र किम् ? ॥ ७७४ ॥
 अराजकमिदं राज्यं किं वा न्यायो न विद्यते ? । येन कार्याण्यनार्याणि क्रियन्ते निजयेच्छया ॥ ७७५ ॥
 श्रेष्ठी सार्धैर्मृचे च गत्वाऽभ्यर्णेऽस्य साञ्जसम् । संलापपूर्वकं राजन् ! निविष्टोऽहं यथाविधि ॥ ७७६ ॥
 अनेनोचे सखेऽमीषां भाण्डानां मम विक्रयात् । संभाव्यते कचिच्छाभस्ततोऽजल्पमधीश्वर ! ? ॥ ७७७ ॥
 त्वदीयपण्यराशीनां विक्रयो भविता न हि । ततोऽयमगदद्देव ! निर्भाग्योऽहं महामते ! ॥ ७७८ ॥
 यत् किञ्चिद् रोचते तुभ्यं तद्भाण्डप्रस्थिकं सखे ! । भृत्वा शीघ्रं ग्रहीष्यामि कुभाण्डान्यखिलान्यपि ७७९
 अङ्गीकृतमनेनाऽपि सत्यंकारो मयाऽपितः । अवार्थं साक्षिणो नाथ ! वह्नवो विहिता मया ॥ ७८० ॥
 अथाह भूपतिः श्रेष्ठी न्याययुक्तं वचोऽवदत् । अनेन लभ्यंमत्रतद् यतस्तिष्ठन्ति साक्षिणः ॥ ७८१ ॥

ताराचन्द्रस्ततः प्राह सस्मितं संमतं मम । यद्येष ददते मर्ह्यं प्रस्थमेकं समीहितम् ॥ ७८२ ॥
 लोभनन्दी ततः प्राह प्रस्थमेकं मनोगतम् । याचस्येति विवादे हि कालक्षेपः क्षमेत किम् ? ॥ ७८३ ॥
 ताराचन्द्रोऽप्यभाषिष्ट श्रुणु मे रुचिरं वचः । उत्तरानिलपूतानां खण्डितानामुदूखले ॥ ७८४ ॥
 रामाकरगृहीतानां समक्षं नृपपर्षदः । प्रदेहि मशकस्याऽस्थनां प्रस्थं स्वच्छ ! ममाधुना ॥७८५॥
 (युग्मम्)

एवं तारेन्दुना प्रोक्ते विलक्षोऽजन्यसौ वणिक् । असाध्यं न मतेः किञ्चिज्जलानामिव धीमताम् ॥८७६॥
 सचिचोऽपि समाहूतो नत्वा नृपमुपाविशत् । ऊचे नृपतिरेतस्य निपिद्धं किं क्रयाणकम् ? ॥७८७॥
 सोऽप्यूचे दक्षिणं चक्षुरस्य ग्रहणकेऽस्ति मे । स्वर्णलक्षं गृहीत्वाऽसौ तदर्पयतु साम्प्रतम् ॥७८८॥
 राज्ञोक्तं शोभनं वक्ति मन्ययं नयकोविदः । ताराचन्द्रस्ततः प्राह युक्तमुक्तं विपश्चिता ॥७८९॥
 राजन् ! मे मन्दिरे नूनं सहस्राणि दशां नृणाम् । त्वन्मध्यपणितं नेत्रं न जाने हन्त ! निश्चितम् ॥७९०॥
 त्वं वामलोचनं मन्त्रिन् ! सधुद्रृत्य समर्पय । येनोपलक्ष्यते पूर्णं विदधामि मनोरथम् ॥७९१॥
 विहस्याऽथ नृपोऽवादीद् युक्तियुक्तं वदत्ययम् । उपलक्ष्य यतः कर्ता नेत्रार्पणविधिं ननु ॥७९२॥
 अहो ! मतिप्रपञ्चोऽस्य यच्चक्रेऽहं निरुत्तरः । विचिन्त्येति स मायावी मौनमाश्रित्य निर्गतः ॥७९३॥

१ स्वच्छमते !, एवमपि ।

चर्मकारं समाहूतं ताराचन्द्रोऽप्यभापत । कैमर्थ्यक्येन पण्यं मे दीयमानं निपेयसि ? ॥७९४॥
 चर्मकृत् तद्युवाचेति यावदस्मि न तोपितः । त्वया क्रयाणकं नैव तावद् देयं हि कस्यचित् ॥७९५॥
 ताराचन्द्रोऽथ न्यगददिदं चर्मकृतां वर ! । अमुष्य रत्नचन्द्रस्य नरेन्द्रस्य सुतोऽजनि ॥ ७९६ ॥
 तस्य जन्मनि तुष्टस्त्वं नवेति वद कद्वद ? । सोऽप्युवाच सखे ! तुष्टः संजातोऽहं गिरा तव ॥७९७॥
 ताराचन्द्रो नरेन्द्रस्य प्रणम्य क्रमपङ्कजम् । एतद्ग्रहत्रयीमुक्तो व्यवहारपरोऽजनि ॥ ७९८ ॥
 इत्थ नगरे तत्र द्यूतकारो धनाह्वयः । क्षुभया पीडितः कामं तारेन्दुं समुपागमत् ॥ ७९९ ॥
 ताराचन्द्र ! क्षुभात्तोऽहं देहि मे भोजनं वरम् । अन्यथा जीवितव्यदुः क्षुद्दयेन विनाश्यते ॥ ८०० ॥
 यतः—

क्षुभया परिभूतानां प्राणाः बुद्धिः पराक्रमः । एते सर्वे विलीयन्ते कल्यान्तेनेव पर्वताः ॥ ८०१ ॥
 क्षुधाक्षीवस्य जीवस्य पञ्च नश्यन्त्यसंशयम् । सुवासनेन्द्रियबलं धर्मकृत्यं रतिः स्मृतिः ॥८०२॥
 सगौरवं कृतस्नेहं ताराचन्द्रेण भोजितः । अबदानात्परं दानं न भूतं न भविष्यति ॥ ८०३ ॥
 अथ द्यूतरतः सोऽपि लोभनन्दी गृहे निशि । पद्माकारमदात् स्वात्रं किमसाध्यं हि तादृशाम् ? ॥८०४॥
 औप्राहीनम इत्यादि मन्त्राक्षरपरायणम् । वारं वारं ताराचन्द्र इत्याख्यां ग्राहकं स्फुटम् ॥८०५॥
 मज्वलद्वहिकुण्डस्य पुरस्थं कृष्णमासुरम् । ध्यानमापूरयन्तं च दाहयन्तं तिलादिकम् ॥ ८०६ ॥

क्षरवीरारुणपुण्यैः पूजयन्तं च देवताम् । अद्राक्षीदेष निधृतं श्रेष्ठिनं लोभनन्दिनम् ॥ ८०७ ॥
(त्रिभिविंशोपक्रम्)

असुमर्थं गदिष्यामि तारेन्दोः प्राणदायकम् । यतो मया गृहे भुक्तमेतस्य स्नेहगौरवात् ॥ ८०८ ॥
तृणमुत्तारितं मूर्ध्ना येन तस्याऽपि तन्यते । उपकारः किमेतस्य पुनः सर्वोपकारिणः ॥ ८०९ ॥
ध्यात्वेति विनिवृत्तोऽसौ प्रातस्तारेन्दुमन्दिरम् । यावद् गच्छति तावत् स मुकं लोकं विलोकते ॥ ८१० ॥
अथाऽपृच्छत् कथं लोको गतासुरिव दृश्यते ! । ततः कश्चिन्नरोऽत्रोचद् दाहोऽभूद् श्रेष्ठिनस्तनौ ॥ ८११ ॥
तल्लोभनन्दिनो नूनं विस्मष्टं दृष्टचेष्टितम् । यतोऽभिचारमन्त्राणां माहात्म्यं हि निरर्गलम् ॥ ८१२ ॥
तत् ज्ञात्वा रत्नचन्द्रस्य नरेन्द्रस्यानितके गतः । तत् सर्वं कथयागास तदीक्षामास भूपतिः ॥ ८१३ ॥
यथावदुक्तं तत्सर्वं तदागम्याऽधिगम्य च । अत्रन्धयद् श्रेष्ठिगलेऽश्मपिण्डं पापपिण्डवत् ॥ ८१४ ॥
तं चिक्षेप महाम्भोधौ दुष्टशिक्षापरो नृपः । ताराचन्द्रोऽपि संग्रहे विहितौपधत्पटुः ॥ ८१५ ॥
योऽनर्थदण्डमीदृक्षं कुरुते क्रूरधीः स हि । लोभनन्दिवद्भूमोधौ भवाम्भोधौ निगलान्नि ॥ ८१६ ॥
प्रणम्याऽथ जिनं राजा राजमानो मुदा भृशम् । उत्राचाऽनर्थदण्डस्य शुश्रुवे निखिलं वचः ॥ ८१७ ॥

अनर्थदण्डमुज्झन्ति ये नराः शिवयादिनः । तेपागर्थाः प्रसिद्धैर्युरनर्थीनामिनोज्झनात् ॥ ८१८ ॥
 अथ महिः प्रभुः प्राह शिक्षाव्रतचतुष्टयीम् । तत्र सामागिकं देशानकाशिकं च पौषधम् ॥ ८१९ ॥
 अतिथेः संविभागश्च शिक्षाव्रतचतुष्टयीम् । यः पालयति पुण्यात्पा तस्य सिद्धिरसंशयम् ॥ ८२० ॥
 अङ्गिनां समभावो यः सर्वभूतेषु भावतः । प्राहुः सामागिकं नज्ज्ञास्तात् शिक्षापदमादिमम् ॥ ८२१ ॥
 आद्यशिक्षापदस्थस्य श्राद्धस्याऽपि यत्तेरिव । चन्द्रानतंसनृपतेरिव कर्मक्षयो भवेत् ॥ ८२२ ॥
 नगरं नाम सार्केतं सङ्केतगृहयत् श्रियाम् । चन्द्रानतंसकस्तात्र नृपतिः सगजायत ॥ ८२३ ॥
 हिमष्टङ्गिं विकुर्वाणः स्तनयित्त्वरिचाधिकम् । पविनीमानलुण्टाकः विशिर्तुरवानरत् ॥ ८२४ ॥
 शिशिरे वर्तमानेऽस्मिन् माघमासेऽनघाशयः । रजन्यागमगद् राजा वासवेऽम गतस्सयः ॥ ८२५ ॥
 विधिवद् भावनालीनो राजचिह्नैर्विचर्जितः । दण्डकोच्चारसम्पूर्णमादात् सामायिकं व्रतम् ॥ ८२६ ॥
 प्रज्वलिष्यति दीपोऽसौ यावद् ध्वान्तविलोपकः । स्पर्धयेव मया तावत् स्थेयं ध्यानवता सता ॥ ८२७ ॥
 विचिन्त्येत्थं महीनाथः सामायिकपवित्रितः । अतिष्ठत् प्रतिमायां स रौद्रार्चध्यानवर्जितः ॥ ८२८ ॥
 तत् तल्पपालिका ध्वान्तं स्वामिनो मा स्म भूदिति । गते प्राग्याभिनीयामे प्रदीपे तैलमक्षिपत् ॥ ८२९ ॥
 अचिन्तयन्तृपो मेऽसौ कर्मक्षयविधायिनी । संधास्यामि निजं भावं प्राक्तनकर्मेभेदनम् ॥ ८३० ॥

गते द्वितीये यामेऽथ प्रदीपेऽत्र गृहस्थिते । अक्षिपद् जाग्रती तैलं सा शय्यापालिका पुनः ८३१
 ततोऽप्यचिन्तयद् राजा रणादौ कष्टमुत्कटम् । सोढं मया कियच्चेदं परम्परसुखमदम् ? ॥ ८३२ ॥
 व्यतीते रजनीयामे तृतीये तल्पपालिका । चिक्षेप महिक्कायां तु तैलं सा भक्तमानिनी ॥ ८३३ ॥
 पुनर्दधौ महीपालः क्षालयिष्याम्यहं निजम् । पापं तापत्रिनिष्ठुक्तः शरीरे स्वप्नशे सति ॥ ८३४ ॥
 सर्वोऽपि सहते कष्टं प्रायः परवशः पुमान् । कर्मक्षयाय तन्नैव, कर्मनिर्मूलनं त्विदम् ॥ ८३५ ॥
 श्रमोत्पन्नव्यथाखिन्नः स प्रदीप इवाऽचिरात् । विभातायां विभावर्यां निर्वाणाऽभिमुखोऽभवत् ॥ ८३६ ॥
 अतिमष्टद्धभावोऽसौ त्रिहिताऽऽल्लोचनादिकः । आयुःक्षये विपद्याऽसौ महद्विस्त्रिदशोऽजनि ॥ ८३७ ॥
 सामायिकव्रतं चैक्रे यथाऽनेन महीशुजा । तथाऽन्यैरपि कर्तव्यमिदं सर्वसुखमदम् ॥ ८३८ ॥
 दिग्व्रते योऽन्विथक्ते तत्संक्षेपो दिने दिने । देशात्रकाशिकं तत् स्यात् शिक्षाव्रतं द्वितीयकम् ॥ ८३९ ॥
 देशात्रकाशिकं यस्तु परिपालयति व्रतम् । स सुखी जायते धीमान् धनसेनधनेशवत् ॥ ८४० ॥
 तथाहि रत्नखेटाख्ये खेटे रत्नधनाभिधः । श्रेष्ठी श्रेष्ठमतिस्त्स्य धनसेनसुतोऽजनि ॥ ८४१ ॥
 स सर्वदा नीचसेवी स्वभावेन विदूषकः । परापवादतन्निष्ठः साधूनामपि दूषकः ॥ ८४२ ॥
 अन्येद्युर्विजने श्रेष्ठी प्रेम्णा पुत्रमजूहवत् । परापत्रादं मा वत्स ! कापीः कीर्तिलताहिमम् ॥ ८४३ ॥

१ सम्यग्गति परः पाठः ।

मूलं परापवादद्रोः कलिः, स्कन्धश्च दुर्वचः । धर्मभ्रंशः प्रसूनानि फलं दुर्गतिसंगतिः ॥ ८४४ ॥
 नीचसंगाच्चिरं पुत्र ! सुदीर्घा भत्रसंततिः । शृणु चन्द्रयशोवृत्तं वृत्तं नवभवावधि ॥८४५॥
 तथाहि भरतक्षेत्रे पुरं ब्रह्मपुराभिधम् । ब्रह्मसेनो नृपस्तत्र जयसेनो जिघांसुभिः ॥८४६॥
 निःशेषशास्त्रविदुरो विदुरोऽस्य पुरोहितः । पुरन्दरयशास्तास्य भार्या शीलधुरन्धरा ॥८४७॥
 तयोश्चन्द्रयशाः पुत्री बल्लभा निजजीववत् । पैतृके साऽर्हती धर्मे नाऽकार्षीद् वासनां क्वचित् ॥८४८॥
 कलिकाननकन्दल्या पैशून्याऽशून्यचित्तया । यशोदेववणिक्पत्न्या ब्रह्मसुन्दरीसंज्ञया ॥८४९॥
 गृह्या कागभोगेषु सदाचारपथद्विषा । तस्या अजायत प्रीतिः सख्यं तुल्ये स्मृतं यतः ॥८५०॥

(युगम्)

चतसेऽनया समं सख्यं न श्रेयांसि समाश्रयेत् । न तथोन्नोत्कृद् रत्नं सर्पमूर्ध्नि यथा भिये ॥८५१॥
 इत्थं सा प्रतिपिद्वाऽपि पितृभ्यां न निवर्त्तते । यद् यन्निवारितं प्रायः तत्तदाऽऽसवेत जनः ॥ ८५२ ॥
 अन्येशुरुन्मनाश्चन्द्रयशाः सख्याऽनयोदिता । मूर्खचित्तिमिवात्यन्तं किमु शून्येव लक्षसे ? ॥८५३॥
 सखि ! भियो विरक्तो मे रक्तो मदिरयेव सः । प्रकामं मदिरावत्या न मां दृष्ट्वापि वीक्षते ॥८५४॥
 अजातनन्दना कालं निर्गमिष्यामि किं सखि ! ? । न पुत्रो न पतिश्चापि केवलं जन्म हार्यते ॥८५५॥
 अलं सखि ! त्रिपादेनाऽऽकर्णयौपयिकं वचः । नीलीरागनिभं रागं यथा कुर्यात् त्वयि मियः ॥८५६॥

अत्रास्ति धर्मधीर्नाम पुरः प्रत्राजिका बहिः । बहुश्रुता सप्रभावा चाऽस्मिन् कर्मणि कर्मठा ॥८५७॥
 अथ द्वाभ्यां तत्र गत्वा पूजयित्वा धनादिभिः । पत्युष्टेत्तान्त आख्यातः साऽवादीन्मा विपीदतां ॥८५८॥
 ब्रह्मसुन्दर्यथोवाचाऽसुष्टुहीता त्वयाऽम्बिके ! । युक्तं परोपकाराय प्रवर्तन्ते भवाद्दशाः ॥ ८५९ ॥
 अथोच्चारणमाहोच्चारणं प्रत्राजिका रहः । अदाच्च चन्द्रयशसे षुष्टकर्मैव सूचितम् ॥ ८६० ॥
 तत्रोपगूर्णमाहात्म्यात् शिरसि क्षेपणात् पतिः । विरक्तो मदिरात्रत्यां रक्तश्चन्द्रयशस्यभूत् ॥ ८६१ ॥
 बद्धं क्लिष्टं तया कर्म महादुःखनिबन्धनम् । विपाको यस्य संभावी बहुसंसारकारणम् ॥ ८६२ ॥
 कालक्रमेण सा मृत्वा समभूत्पर्वते वशा । अप्रिया गृथनाथस्य तत्तत्कर्मविपाकतः ॥ ८६३ ॥
 यत्र सा क्रीडति प्रीत्या तत्र एव न गच्छति । तां विलोक्य प्रजज्वाल नवेनेव देवेन सः ॥८६४॥
 अथ मृत्वा गिरौ तत्र वानरीत्वेन साऽभवत् । अनिष्टा पूर्ववत् पत्युः स्वदुष्कृतवशंवदा ॥ ८६५ ॥
 अन्येद्युर्थयनाथेन ताडिता सा बलीमुखी । भ्राम्यन्ती शून्यहृत् पुंसा केनचिद् विधृता हवात् ॥८६६॥
 अथायःशृङ्खलावद्धा महादुःखप्रपीडिता । मृत्वाऽभूत् कुक्कुटीत्वेन कुत्रचित् कोलिकौकसि ॥ ८६७ ॥
 तथापि कुक्कुटस्याभूदनिष्टा पूर्वजन्मवत् । मृत्वा विडालिकात्वेन जाता तत्रापि पूर्ववत् ॥ ८६८ ॥
 अथ मृत्वाऽभवत् पत्नी चाण्डालस्य सदाधियुक् । दुर्गन्धा दुर्भगा क्रूरा वामना पामनाऽपि च ॥८६९॥
 ताडयित्वा श्वर्पाकेन गृहाद् निष्कासिता सती । भ्राम्यन्ती कानने घोरे निधयाता साधुशुद्धैः ॥८७०॥

पन्था धर्मपरेऽस्माकं दृश्यतां मुनयोऽवदन् । अनया दर्शितः पन्थाः साधवः प्रोचिरेऽथ ताम् ॥ ८७१ ॥
 भद्रे ! भद्रङ्करो धर्मः कार्यः स्वस्य हितेच्छया । साऽवदत्कदृशो धर्मोऽकथयंस्ते यथाविधि ॥ ८७२ ॥
 ततः प्रभृति सा शुद्धं कुर्वाणा धर्ममार्हतम् । तत्कर्मदोषशेषांश्चात् सुताऽभूत् श्वेतवीपतेः ॥ ८७३ ॥
 कोशलस्वामिना साकं कृतोद्गोहंयमप्यभूत् । तद्रूपं यक्षिणी काचिद् विकृत्याऽन्तःपुरेऽगमत् ॥ ८७४ ॥
 तद् दृत्तं श्वेतवीनाथपुत्री ज्ञात्वाऽत्तिदुःखिता । मवर्तिनी समीपेऽगाद् नत्वाऽविक्षिद् यथासनम् ॥ ८७५ ॥
 ज्ञानादुक्तवती प्रत्राजिकाचूर्णादि सा सती । ततोऽस्या गलितं मोहध्वान्तं वोधिरदीप्यत ॥ ८७६ ॥
 जातिस्मरणमुत्पेदे संवेगः प्रासरद् हृदि । क्रियद्भगवति ! क्लिष्टं मम कर्माऽस्ति साम्प्रतम् ॥ ८७७ ॥
 ऊचे प्रवर्तिनी वत्सेऽहोरात्रमिति कर्म ते । अथाऽख्यदेपा मे माणनाथो ज्ञास्यति मां कथम् ? ॥ ८७८ ॥
 इदानीं जातशङ्कस्ते प्रियो निशि कथञ्चन । प्रतिमां तीर्थनाथस्य समीपस्थां करिष्यति ॥ ८७९ ॥
 तां दृष्ट्वा यक्षिणी दूरादपयास्यति दस्युवत् । जिनार्चायाः पुरो यस्मान् दुष्टाः स्थातुमीश्वराः ॥ ८८० ॥
 प्रवर्त्तिनि ! न सा पत्युस्तद् विधास्यति खण्डनम् । साऽख्यत् शुभाशये ! नैव किञ्चित् कर्त्ता शुभोदयात् ८८१ ॥
 ततः प्रभृति ते भर्त्ता कर्त्ता त्वां प्राणवल्लभाम् । सर्व्वथा पूर्व्वसंभूतः क्षिप्तः कर्मभवो यतः ॥ ८८२ ॥
 प्रवर्त्तिन्यर्हतो धर्म्मे तत्त्वं किमपि यन्मतम् । तद् ब्रूहि करुणां कृत्वा यतस्त्वं करुणानिधिः ॥ ८८३ ॥

प्रधानं सर्व्वमन्त्रेषु भीतानां वज्रपञ्जरम् । साधकं मुक्तिमार्गस्य दीपकं ज्ञानसम्पदाम् ॥ ८८४
 जीवन्तु शाश्वतं साऽथ नमस्कारं यथात्रिधि । अशिक्षयत्प्रियां राज्ञः सा सम्यक् प्रत्यपद्यत ॥ ८८५ ॥
 तत्रस्थैव नमस्कारतत्परा नृपवल्लभा । सकलां गमयामास क्षणवत्क्षणदां मुदा ॥ ८८६ ॥
 ततस्तस्याः पतिवृत्तं यक्षिण्या अवगम्य च । तमुपाश्रयमागत्य देव्या अनुनयं व्यधात् ॥ ८८७ ॥
 आर्यपुत्र ! न ते किञ्चित् कुर्यामः, कर्मणे भृशम् । निमित्तमात्रं सर्वोऽप्यपराधगुणयोरपि ॥ ८८८ ॥
 अथोवाच नृपो देवि ! कर्मणे कुंप्यसि कथम् ? । साऽऽचख्यौ मूलतो वृत्तं प्रवृत्तिन्या निवेदितम् ॥ ८८९ ॥
 निशम्योचे नृपः प्राच्यकर्मणां फलमीदृशम् । अनुभूतमनुस्यूतामिव पत्न्या भवे भवे ॥ ८९० ॥
 ततः प्रवृत्तिनीं नत्वा धामाऽगात्सप्रियो नृपः । साऽपि द्वादशधा धर्मं परिपाल्य दिवं ययौ ॥ ८९१ ॥
 एतच्चन्द्रयशोवृत्तं श्रुत्वा पुत्र ! पवित्रधीः । नीचसंगं त्रिमृञ्चाऽऽद्यु चेदिच्छसि समुन्नतिम् ॥ ८९२ ॥
 नत्वा तातमसौ प्राह नीचसंगात् समन्ततः । निवृत्तोऽहं प्रवृत्तस्तु तत्राऽध्वनि शुभाशयम् ॥ ८९३ ॥
 अहं तातार्हतं धर्मं श्रोतुमिच्छामि साम्प्रतम् । ततोऽसौ कथयामास श्रावकत्रतपद्गतिम् ॥ ८९४ ॥
 उपादत्तार्हतो धर्मं सद्गुरोरिव भाविकम् । विशेषाच्च मनश्चक्रे व्रते देशावकाशिके ॥ ८९५ ॥

१ किमु कुप्यसीत्यपि । २ स गुरोः सदगुरोरिव, एवमपि ।

अन्येद्युर्जनकादेशात् पण्यन्तरजिष्टक्षया । चलितः पूर्णगोणिकैः वृषैः पञ्चशतैर्युतः ॥ ८९६ ॥
 कण्ठयज्जस्फुरद्गण्डानिर्घोषाः प्रासरंस्तराम् । देशान्तरश्रियामाकारणद्रुता इवोद्भटाः ॥ ८९७ ॥
 वक्त्राङ्गयोरन्तराले सार्थस्तस्योपितोऽखिलः । मिमिंक्षुरपरं सार्थं सार्था त्रार्थात्रिवापगाः ॥ ८९८ ॥
 धनसेनोऽथ शर्वर्या कृताचखिजगद्गुरोः । आ सार्थाद् विदधे देशात्रकाशिकं व्रतं मुदा ॥ ८९९ ॥
 इत्थ निशि कोऽप्येत्य जगाद वणिजां पतिम् । देव ! नाहलसंघाताश्लेषुः सार्थजिष्टक्षया ॥ ९०० ॥
 इदं वृत्तं परेषां स वैदेहानां जगाद तु । तेऽप्युच्युस्ताहि वेगेन नश्यतां धनसेन ! भोः ! ॥ ९०१ ॥
 न्यगदद् धनसेनोऽथ व्यूहं कृत्वाऽत्र तिष्ठत । नाहलानीकिनीसंघाः किं करिष्यन्ति जाग्रताम् ? ॥ ९०२ ॥
 यष्टिभिर्मुष्टिभिश्चापैः प्रस्तरैर्गोलकादिभिः । व्यूहभेदं त्रिधास्यन्ति धनसेनेति चिन्तय ॥ ९०३ ॥
 अथाऽभ्यधाद् धनसेनो मया स्थातव्यमत्र यत् । आ सार्थात्परतो यस्मान्निषेधो गमने निशि ॥ ९०४ ॥
 अहो ! ते मूर्खता भद्रावादीद् यन्नियमो मम । स्वस्थावस्थासु कर्त्तव्यं व्रतस्य परिपालनम् ॥ ९०५ ॥
 भद्र ! धर्मप्रभावान्ते भूयाद् रक्षा निशान्तरे । वयं तु सधना यामो नश्यतां नास्ति भीः क्वचित् ॥ ९०६ ॥
 वैदेहा अपरं सार्थमादाय रजनमिषुले । भीत्या मृगा इवाऽनश्यन्नास्ति मृत्युसमं भयम् ॥ ९०७ ॥
 तेषां प्रणश्यतामर्द्धमार्गं भिल्ला उदायुधाः । आययुः संमुखं मूर्त्ताः कालरात्रिसुता इव ॥ ९०८ ॥
 अथ तैर्वेष्टितः सार्थः शरीरीवांग्रकर्मभिः । गृहीतसारथ्य कृतः प्रहतः प्रस्तरादिभिः ॥ ९०९ ॥

अथ प्राणान् समादाय नेशुः सार्थजना निशि । धनसेनस्तु कुशली तत्रस्थो व्रतपालनात् ॥ ९१० ॥
 अत्रबुद्ध्या स्वरूपं तत् प्रनष्टा गतगौरुपात् । विशेषतोः रतो जने धर्मेऽभूत् सुसमाहितः ॥ ९११ ॥
 अथ प्राप्य स्वकीयं तत् पुरं रत्नपुराभिधम् । समुपाजितलक्ष्मीकः श्राद्धव्रतमपालयत् ॥ ९१२ ॥
 पर्यन्तेऽनशनं कृत्वा समाधिध्यानतत्परः । मृत्वाऽभूत् प्रथमे कल्पे सुरो ललितसंज्ञकः ॥ ९१३ ॥
 देशावकाशिकं शुद्धं यथाऽन्नेन सुराक्षितम् । तथाऽन्यैरपि भूपाल ! पालनीयं विवोक्तना ॥ ९१४ ॥
 श्रीकुम्भो न्यगदद् नाथ ! धनसेनः कृतार्थधीः । यस्येदृक्षं मनो धर्मे सुस्थितं परमार्थतः ॥ ९१५ ॥
 वरं पुरं शरीरं च द्रविणं च त्यजन्त्यपि । त्यजन्त्यऽभिग्रहं नैव जीवितव्यव्ययेऽपि हि ॥ ९१६ ॥
 पौपधप्रतदृष्टान्तं स्वामिन् ! श्रोतुं सम्युत्सुकः । केपां तृप्यन्ति चेतांसि यौष्माकीण्यचःश्रुतौ ? ॥ ९१७ ॥
 अथाऽभ्यधाद् जिनो मह्यिः संदेहध्वान्तभास्करः । माकन्दफलसप्रतीत्या गिरा तत्त्वकिरा भृशम् ॥ ९१८ ॥
 पौपं दत्ते क्रमाद् ध्यानधर्मस्य शुभदायिनः । इति निष्पत्तितः प्राहुस्तत्त्वज्ञाः पौपधव्रतम् ॥ ९१९ ॥
 केचित् पौपधतनिष्ठा मृत्युदा अपि वेदनाः । सहन्तेऽन्यत्त्वभावेन राजन् ! शिखरसेनवत् ॥ ९२० ॥
 तथाहि मिथिलापुर्यां विजयी विनयी नयी । राजा विजयधर्माख्यश्चन्द्रधर्माऽस्य बह्वभा ॥ ९२१ ॥
 अन्येशुरनवधात्री खेलन्ती सममालिभिः । विशिष्टलक्षणाधारा ह्यीरबामिति कश्चन ॥ ९२२ ॥

व्यामोहा विद्यया लोकान् विद्यासाधनहेतवे । जह्रेऽन्तःपुरमासीनां चन्द्रधर्मा निशामुखे ॥९२३॥ (युग्मम्)
 अस्या अपहृतिं ज्ञात्वा निधेरिव धराधवः । मूलच्छिन्नाह्रिप इव पपात पृथिवीतले ॥ ९२४ ॥
 चन्दनद्रवनिष्यन्दितालवृन्तमहानिलैः । चिरं कृतप्रतीकारो मूर्च्छोविच्छेदमाप सः ॥ ९२५ ॥
 हा ! प्रिये ! हा ! प्रिये ! राकाशशङ्खद्वनानघे ! कुतोऽस्मान् त्वमनापृच्छय गताऽसि मृगलोचने ! ॥९२६॥
 त्वां विना नगरं देवि ! शून्यमेतद् विलोक्यते । त्वदनु प्रस्थिताः प्राणाः शून्यमस्थात् कलेवरम् ॥९२७॥
 एवं दुःखपरे राज्ञि चतुर्थे दिवसे दिवः । जटाजूटधरो मन्त्रसिद्धः कश्चिदुपागतः ॥ ९२८ ॥
 वयस्य ! मन्त्रसिद्ध्यर्थं तत्र कान्ता मया हुता । एष कल्पो यतोऽग्न्याऽऽराधने गुरुणोदितः ॥९२९॥
 तां जामिषिव मे विद्धि न ते पीडा भविष्यति । षण्मासान्ते त्वया साकं संगमः साधु सेत्स्यति ॥९३०॥
 इत्युदित्वा गते तस्मिन् पुनः मूर्च्छोमवाप सः । आर्द्राभूतं च तद् दुःखं पिटको घर्षणादिव ॥ ९३१ ॥
 मूर्च्छोन्ते प्रेयसीं स्मृत्वा ध्यानी मौनी च सोऽभवत् । पल्थोपमोपमास्तस्य बभ्रुुर्दिवसाः कति ॥९३२॥
 व्यामोहतिमिरे तस्य दूरीभूते कथञ्चन । जह्युः सचिवाः सर्वे लब्धाऽपूर्वनिधानवत् ॥ ९३३ ॥
 अत्रान्तरे समगल्योद्यानपालोऽग्यभाषत । विजयस्य महीपाल ! मङ्गलैरतुलैर्दृशम् ॥ ९३४ ॥
 तवोद्याने जिनस्वामी गजगामी समागतः । अनेकसंशयध्वान्तध्वंसकस्तिग्मभानुवत् ॥ ९३५ ॥
 श्रुत्वेदं हर्षरोचिष्णुर्द्राग् पारितोषिकं नृपः । दत्त्वा व्यसृजदेनं तु स्वयमागाच्च वन्दितुम् ॥ ९३६ ॥

प्राकारत्रितयं दृष्ट्वा भ्राजमानं जिनेशितुः । धाराकदम्बवद् धाराहतो रोमाञ्चितोऽभवत् ॥ ९३७ ॥
 ततः प्रदक्षिणीकृत्य तीर्थनायं क्षमापतिः । स्तुत्वा स्तोत्रैर्विचित्रैश्च यथास्थानमुपाविशत् ॥ ९३८ ॥
 अनादिनिधनो जीवो बद्धः कर्मभिरुद्धैः । दुर्वतभ्रामितः पोत इवाम्भोधौ भ्रमत्यलम् ॥ ९३९ ॥
 तत्रैव भ्राम्यतो द्वीपकल्पः कल्पद्रुमोपमः । जैनो धर्मः स च द्वेधा साधुश्राद्धविभेदतः ॥ ९४० ॥
 साधुधर्मो यथा प्रोक्तो व्रतपञ्चकबन्धुरः । अद्वीयानयं मार्गो लोकाग्रमुपतिष्ठते ॥ ९४१ ॥
 श्राद्धधर्मात् परं मोक्षो भवति द्वित्रिजन्मतः । अयं तु सुकरो ज्ञेयः प्रायशो विषयैषिणाम् ॥ ९४२ ॥
 कस्य धर्मस्य माहात्म्यादभूवं पृथिवीश्वरः । इत्युक्ते भूशुजा तेन प्रोचे वाचंयमाग्रणीः ॥ ९४३ ॥
 आसीदिहैव भरते विन्ध्यसंज्ञो महीधरः । चतुर्विधगजोत्पत्तिभूमिर्भूमितिदण्डवत् ॥ ९४४ ॥
 तस्मिन् शिविरसेनोऽभूत् पल्लीशः क्षत्रियाग्रणीः । जन्तुजातवधे निष्ठो गरिष्ठः स्तेयसाहसः ॥ ९४५ ॥
 इयं ते प्रेयसी प्रेमरत्नरोहणभूमिका । समभूत् श्रीमती नाम्ना पल्लिश्रीरिव गेहिनी ॥ ९४६ ॥
 गुञ्जाशुक्ताफलाहारा वल्कलाम्बरधारिणी । बहिपिच्छकृतोत्तंसा प्रियङ्गुद्वृत्तिभासुरा ॥ ९४७ ॥
 त्वया सह सदुर्गाद्रिनिक्षुञ्जे कृतचङ्कमा । पिबन्ती नैर्झरं वारि त्रासयन्ती मृगीरपि ॥ ९४८ ॥
 यूथभ्रष्टमिव न्यङ्कुं सार्थच्युतमिवाध्वगम् । एकं ददर्श सा साधु पर्यटन्तं महागिरौ ॥ ९४९ ॥
 (त्रिभिर्विशेषकम्)

अथोवाच भवान् साधो! कस्माद् भ्राम्यन्निहाऽऽगतः सोऽप्याख्यत्रिजकाद् गच्छाद् भ्रष्टोऽहं दिवसात्यये १५०
 नाऽहं किञ्चिद् क्वचिद् वेद्मि दिग्मूढ इव साम्प्रतम् । दर्शयतु भवान् मार्गं श्रेयस्ते भावि भाविकः ॥९५१॥
 अथैष स्वगृहे नीत्वा स्थापयित्वा वराश्रये । वस्त्रान्नपानशय्याभिर्भवद्भ्यां प्रतिलाभितः ॥९५२॥
 मृण्वतोरार्हतं धर्मं दम्पत्योर्वासनाऽभवत् । अशिक्षेतां भवन्तौ चाऽऽवश्यकादिविधिं पुनः ॥९५३॥
 चतुष्पर्व्यां गृहीष्यामि पौषधं पातकौषधम् । एवं निश्चयमाधत्त भवान् भवविरागधीः ॥९५४॥
 अन्येद्युः शिखरसेनोऽमावास्यौ शुद्धवैसनः । अगृह्णात् पौषधं तद्वत् श्रीमत्यपि शुभाशया ॥९५५॥
 पुच्छेनाऽऽच्छोटयन् पृथ्वीं नार्दैर्मुखरयन् दिशः । कोपशेरचिषा रज्यल्लोचनद्वयदीपिकः ॥९५६॥
 मूर्त्तौ रौद्रो रसः प्रेताधिपतेः प्रतिहस्तकः । इतश्चाऽगाद् निशीथिन्यां पारीन्द्रः पौषधालये ॥९५७॥

(युग्मम्)

तं दृष्ट्वा धन्व धन्वेति भाषमाणं मुहुर्मुहुः । भवन्तं वीक्ष्य त्वत्पत्नी प्रोचे वाचं मिताक्षरम् ॥९५८॥
 नाथ ! सन्यस्ताशस्त्रस्य पौषधत्रतशालिनः । जन्तोर्घातं न दातुं ते युज्यते जैनसाधुवत् ॥ ९६९ ॥
 सहस्रोपसर्गमसुं कर्मन्धनहुताशनम् । येन ते शिवशर्माणि भावीनि करगोचरे ॥ ९६० ॥
 श्रुत्वैवं वचनं चारुगुरुवाक्यमिवापरम् । भवान् क्षान्तिवरागारे स्थितः साम्यमहाधनः ॥९६१॥

१ प्रतिलाभ्यते, इत्यपि । २ अमावासीशब्दस्य सप्तम्यन्तेमेतत् । ३-मानसः, एवमपि ।

वृतः सिंहेन दुःसहं भवान् शिरसि ताडितः । अनित्यतादिभावज्ञ इत्याशु ध्यानवान् भवान् ॥९६२॥
 रे ! जीव ! किमिदं कष्टं यत्सोढा नरकोदरे । तदिदं वर्णिकामात्रं दश्यते तेन साम्प्रतम् ॥९६३॥
 रे ! जीव ! शतशः प्राणत्यागस्तेऽजनि संसृतौ । पाण्डित्यमरणं नैव प्राप्तं कर्मद्रुपवकम् ॥९६४॥
 स्मरन्निति भवान् मृत्वा भूत्वा नैकी च लान्तके । त्वमभूः पृथिवीपालस्तद्देपाऽपि ते प्रिया ॥९६५॥
 तत्पूर्व्वं पशत्रो भद्र ! निरागसो वियोजिताः । तद्विपाकं विरहेण सहसे दुःसहं चिरम् ॥ ९६६ ॥
 श्रुत्वेति तीर्थकृत्योक्तं लघुकर्मा महीपतिः । राज्ये पुरन्दरपुत्रं न्यस्याऽभूत् श्रमणोत्तमः ॥९६७॥
 ततस्तीर्थकरोपान्ते तपस्तप्त्वा सुदुष्करम् । अन्तकृतकेवलीभूय राजर्षिः प्राप निर्द्वैतम् ॥ ९६८ ॥
 तेन विद्याभृता नीता तत्र सा वल्लभेशितुः । श्रुत्वा तीर्थकरयोक्तं प्रव्रज्याऽथ शिवं ययौ ॥९६९॥
 अथ नत्वाऽवदत् कुम्भपृथ्वीशः प्राज्यविक्रमः । स्वामिन् ! पोषधदृष्टान्तो जातः कर्णावतंसताम् ॥९७०॥
 कृतार्थः शिखरसेनः पौषधत्रतत्परः । येन प्राणात्ययेऽप्युच्चैः पालितं पौषधत्रतम् ॥ ९७१ ॥
 इदानीं श्रोतुमिच्छामि तुर्यं शिक्षात्रतं प्रभो ! । श्राद्धधर्मो भवेद् येन समग्रोऽथाह तीर्थकृत ॥ ९७२ ॥
 तुर्यं शिक्षात्रतं प्राहुरतिथः संविभागतः । प्राप्तय साधवं काले दानात् प्राशुकवस्तुनः ॥ ९७३ ॥
 अतिथेः संविभागः स्यादेतद्द्वत्रतानेपवणात् । भाविनी चन्दना वीरतीर्थे निर्वाणगामिनी ॥ ९७४ ॥

तथाहि—

इक्ष्वाकुवंशसिद्धार्थनन्दनः पावनाकृतिः । सुवर्णवर्णरुचिरः सिंहाङ्कः सिंहविक्रमः ॥ ९७५ ॥
गृहीतचारुचारित्रच्छत्रस्थः छत्रवर्जितः । विहरन्नगरीं प्राप कौशम्बीं चरसो जिनः ॥ ९७६ ॥ (युग्मम्)
तत्र राजा शतानीकः शतानीकजिताहितः । सुता चेत्कराजस्य तस्य देवी मृगावती ॥ ९७७ ॥
सुगुप्तः सचिवस्तस्य नन्दाख्या तस्य गेहिनी । सुवयस्या मृगावत्याः परमप्रीतिभूरभूत् ॥ ९७८ ॥
श्रेष्ठी धनावहस्तत्र धनैर्धनदसन्निभः । मूलाख्या प्रेयसी तस्य गृहकम्पधुरन्धरा ॥ ९७९ ॥
अत्रार्हन् पौपमासस्य श्यामले प्रतिपदिने । जग्राहाऽभिग्रहमष्टं दुर्गाद्यामितरैर्जनैः ॥ ९८० ॥
मुण्डिता लोहनिगडवद्गपादा तपःपरा । रुदती सुदती किञ्चिन् मन्युना राजपुत्रिका ॥ ९८१ ॥
प्रेष्यभावं गता काचिद् देहल्यन्तस्थितक्रमा । वहिःक्षिप्ताऽपरपदा भिक्षुकेषु गतेष्वपि ॥ ९८२ ॥
कुलमापान् सूर्पकोणेन यदि मष्टं प्रदास्यति । तदैवाऽहं विधास्यामि पारणामन्यथा न तु ॥ ९८३ ॥
नीचोक्षेषु गृहपूचैर्गोचिराऽध्वानमागतः । अलक्ष्याभिग्रहो वीरः पर्यध्राम्यत् दिने दिने ॥ ९८४ ॥
दीयमानां मुहुर्भिक्षामगृह्णति जिनेश्वरे । अभिग्रहवशेनाऽथ पौराः खेदमुपागमन् ॥ ९८५ ॥
अर्हन्ननाचभिक्षोऽसौ सहमानः परीपहान् । अनयंश्चतुरो मासान् दिवसानिव निर्ममः ॥ ९८६ ॥
अन्येद्युश्चरमस्वामी सुगुप्तौकसि भिक्षया । प्रविशन्वैक्षि तत्पत्न्या सुमेरुरिव जङ्गमः ॥ ९८७ ॥

नन्द्याऽऽनन्दसंपूर्णं वस्तुकल्पमढौक्यत । धन्या धन्येति भाषिण्या यद् वीरो गृहमागतः ॥ ९८८ ॥
 अनुकूलमभूत् दैवं सत्यार्था आशिषोऽपि च । उज्जृम्भितं मुहुः पुण्यं तुष्टा मे कुलदेवता ॥ ९८९ ॥
 एवं मनसि विभ्रत्प्रामाभिग्रहशब्दं जिनः । अनात्ताभिक्षस्तद्रेहाद् विर्ययी गजलीलया ॥ ९९० ॥
 अधन्या मन्दभाग्याऽहमसंपूर्णमनोरथा । ययागतः तयागच्छत्येव चिन्तामणिः श्रिया ॥ ९९१ ॥
 एवं खेदपरां नन्दां दास्युचेऽगं दिने दिने । आयाति याति च स्वामी तद्भ्रेतुरचगम्यताम् ॥ ९९२ ॥
 इत्थमाकर्ण्य नन्दाऽपि सखेदा पत्युरग्रतः । वीरस्याऽनात्ताभिक्षत्वं कथयामासुपी तदा ॥ ९९३ ॥
 परचित्तोपलक्षिण्या किं क्वार्गं भगतां धिया ? । यदसौ जगतां नाथो गृहमायाति याति च ॥ ९९४ ॥
 जानात्वभिग्रहं मेयान् दुर्लभे धीमयोगतः । सर्वज्ञेनैव क्वार्गाणि ज्ञायन्ते भवता भिया ॥ ९९५ ॥
 असुक्ते सुगुरो नाथ ! युज्यते किं विवेकिभिः ? । अन्यथा पशुवृज्जन्य वयं मन्यामहे निजम् ॥ ९९६ ॥
 ततो मन्त्री जगद्देवं तीर्थेशितुरभिग्रहम् । यथातथा करिष्यामि पूर्णं प्रातः मृगेक्षणे ! ॥ ९९७ ॥
 विजयाख्या प्रतीहारी मृगानत्यास्तादागता । तगोरालापमाकर्ण्य गत्या देव्या उवाच च ॥ ९९८ ॥
 मृगावत्यपि तत्कालं विदधे खेदमुचकैः । जिनशासनभक्तानां किमिदं क्विल कौतुकम् ॥ ९९९ ॥
 संप्रान्तस्तां शतानीकोऽपृच्छत् खेदनिवन्धनम् । तस्याः हृदयवासिन्याः संक्रान्तं हृदयादिच ॥ १००० ॥

उच्चकैः खेदसंच्छन्ना मन्दध्वाना मृगावती । व्याजहार नृपस्याऽग्रे दीनं दीनं महासती ॥ १००१ ॥
 चराचरं चरैर्विश्वं जानते जगतीश्रुजः । स्वपुरीमपि नैव त्वमहो ! ते मतिकौशलम् ॥ १००२ ॥
 त्रैलोक्याधिपतिं वीरं वसन्तं नात्र वेत्सि किम् ? । अथवा राज्यलुब्धा हि गुरुपूजाप्रमद्वराः ॥ १००३ ॥
 राजा वभाषे धिग् मां यदसौ परमेश्वरः ? । अलक्ष्याभिग्रहोऽप्युच्चैः संपूर्णाभिग्रहो न यत् ॥ १००४ ॥
 साधु साधु प्रिये ! वीराभिग्रहं प्रेरितः प्रति । मन्त्री मन्त्रं गुरुस्त्वं मे यदस्यैवं प्रमादहत् ॥ १००५ ॥
 प्रभाते प्रेयसि ! ज्ञात्वाऽभिग्रहं चरमेशितुः । पारणां कारयिष्यामि शरीरग्लानिहारिणीम् ॥ १००६ ॥
 राजा सचिचमाहूय वीरवृत्तं यथातथम् । सविस्तरमुवाचाऽहं ह्येत्किंकञ्चुकञ्चुरः ॥ १००७ ॥
 धिग् धिग् नश्रुरो मासान् वसंस्तपसि तत्परः । प्रभुर्नो वन्दितो नैव ज्ञातोऽपि ज्ञातनन्दनः ॥ १००८ ॥
 विज्ञेयोऽभिग्रहो भर्तुः कथंचिदपि धीधन ! । पारणं कारणीयश्च नान्यथा श्राद्धताऽपि का ? ॥ १००९ ॥
 सचिवोऽप्यब्रवीद् देव ! बहवोऽभिग्रहाः श्रुताः । तथ्यवाद्यभिधो वक्तोपाध्यायः सर्वशास्त्रवित् ॥ १०१० ॥
 भूपोऽप्यथ समाहूयाऽध्यापकं तथ्यवादिनम् । वीरस्याभिग्रहं चारु विचारय यथामति ॥ १०११ ॥
 अर्थ्यन्ते सर्वधर्माणामाचारास्त्व शासने । तन्मध्यात् केनचिद् भर्त्ता विधाता पारणाविधिम् ॥ १०१२ ॥
 अध्यापकोऽप्यभाषिष्ठ भूयांसोऽभिग्रहाः खलु । द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदात् संयमिनां मताः ॥ १०१३ ॥
 ते चामी-

महर्षिः कोऽपि कुन्तेन प्रोतैः संख्यातमण्डकैः । सादिना दीयमानैश्च विधत्ते पारणाविधिम् ॥ १०१४ ॥
 कश्चिद् बालादिहस्तेन प्राशुकं चणकादिकम् । शुक्लति पारणाकालेऽभिग्रहा विविधाः किल ॥ १०१५ ॥
 आलानस्तम्भमुन्मूल्य पृहहस्ती मदान्धलः । गत्वा कान्दविकाट्टानि करेणाऽऽदाय मण्डकान् ॥ १०१६ ॥
 महं ददाति चेत् काले तदा स्यात् पारणाविधिः । इत्याद्यभिग्रहा राजन् ! पूर्यन्ते देवतावशात् ॥ १०१७ ॥

(युग्मम्)

विशिष्टज्ञानमाहात्म्यं विनाऽस्याऽभिग्रहः कथम् । मादृशैर्गदितुं शक्यः, सर्वे हि महतां महत् ॥ १०१८ ॥
 ईदृशोऽभिग्रहान् राजा पुर्यामाद्योष्य ङिण्डिमात् । बहुधाऽध्यापकेनोक्तान् कारयामास कार्यवित् ॥ १०१९ ॥
 केचित् तृपाज्ञया चतुः केचिद् भक्त्या जिनं प्रति । रत्नवृष्टीच्छया केचित् केचित् कीर्तिजिघृक्षया ॥ १०२० ॥
 केचित् कुल्याशया स्पष्टं व्यधुरेवंविधं जनाः । तथापि तीर्थकृद् भिक्षां न जग्राह कथञ्चन ॥ १०२१ ॥
 मम्लानवदनच्छाया रजनीनीरजोपमाः । व्रीडां खेदाकुलाः पौरा विदधुर्मुखिता इव ॥ १०२२ ॥

इतश्च—

अस्त्रैश्चतुर्विधैः शान्तैः कङ्कटैर्गजवाजिभिः । पूरयित्वा गणं नावां पूर्ववैरेण दूरतः ॥ १०२३ ॥
 नद्याः पथा शतानीको विक्रमादेकया निशा । एत्याऽरुधत् पुरीं चम्पां तित्तिरीभिव पाशकः ॥ १०२४ ॥
 ज्ञात्वा तदागमं शम्पापातवद् भयविद्रुतः । चम्पाधिपः पलायिष्ठ दस्युवद् दधिवाहनः ॥ १०२५ ॥

यो यद् वस्तु समादत्ते तत् तस्येत्याऽऽदिशद् नृपः । युगपुः तद्भद्राशम्पां निर्नीरविशगन्द् भृशम् ॥१०२६॥
 दधिवाहनभूर्भुर्धारिणीमङ्गहारिणीम् । श्रिया भूमीचरीं देवीमिन देवीमनीतथीः ॥१०२७॥
 वसुमत्या सपं पुत्र्या राजलक्ष्म्येव मूर्तया । कोऽप्योऽद्रिक्रोऽग्रहीद् राज्यसर्वस्वमिन संचितम् ॥१०२८॥

(युगम्)

शतानीकः परानीकैरनीकैः पर्यलङ्कृतः । कृतकृत्यः पुरीं प्राप स्वचिक्रमक्रमासलीम् ॥१०२९॥
 मोहितस्तेन धारिण्या रूपेणाऽप्रतिमश्रिया । जनानां पुरतो गच्छन् जगादेति सुदुःसहम् ॥ १०३० ॥
 इमां रूपवतीं प्रौढां भार्यां कर्चासि निश्चितम् । पुर्याभ्रतुष्पथे गत्वा विक्रेतासि कुमारिकाम् ॥१०३१॥
 श्रुत्वेति धारिणी देवी कर्णयोः कडुकं वचः । मनस्येवं दधारोच्चैः सिञ्चन्त्यश्रुजलैर्गर्हीम् ॥ १०३२ ॥
 महाकुले प्रसूताऽहमिन्दोरपि सुनिर्मले । दधिवाहनराजस्य पददेव्यसि निश्रुता ॥ १०३३ ॥
 विश्वाततीर्थकृद्दर्मा शीलालङ्कारशालिनी । उल्लापानीदृशान् देवाद् विष्णोम्यघक्रारकान् ॥१०३४॥
 नाऽप्यपि किमु रे ! जीव ! मत्तेभश्रुतिचञ्चलम् । देहं त्यज्जना यशोदेहं न रक्षसि सनातनम् ॥१०३५॥
 वपुोऽस्मात् स्वयं गच्छ विलतो मूपको यथा । द्विजिहस्य प्रयेसे स्याच्छुभयो ! न शुभं तव ॥१०३६॥
 सोक्ता तद्भर्त्सनीद्युक्तैरिय प्राणैर्विसुच्यते । अङ्गुलीदर्शनाद् शोपं याति कूर्मपाण्डकं यतः ॥१०३७॥

१ निर्वाण-इत्यपि । २ शुभयुक्त । इत्यर्थः ।

नृपपत्नीं समालोक्य विपत्नां करभासनः । यद्वदेपाऽभवत् तद्वदेपाऽपि भविता क्षणात् ॥१०३८॥
 एवं विचिन्त्य सास्त्रिणां भापमाणः पुरो नयन् । राजवर्त्मनि विक्रेतुं दधौ, मूर्ध्नि तृणं ददौ ॥१०३९॥
 क सान्तःपुरभूः क्रीडा केयं विक्रयभूमिका ? । क मूर्ध्नि मुकुटश्रीश्च क चैतत् तृणमोचनम् ? ॥१०४०॥
 अथवा प्रावृत्तानां हि कर्मणां फलमीदृशम् । परो निमित्तमात्रं स्याद्, कस्यै कुप्याम्यहं ततः ॥१०४१॥
 एवं खेदपरां राजपुत्रीमालोक्य भास्करः । पश्चिमामगमत्, सन्तः परदुःखेन दुःखिताः ॥१०४२॥
 नभोलक्ष्मीरिमां वीक्ष्य स्थितां विक्रयवर्त्मनि । तिमिरच्छन्नाना दध्रे कज्जलाश्रुजलश्रियम् ॥१०४३॥
 श्रेष्ठी धनावहस्तत्राऽऽगतो दासजिघृक्षया । एनां श्रियमिवालोक्य दधाराऽऽनन्दसंपदम् ॥१०४४॥
 असौ कन्या न सामान्याऽगाद् दैवादीदृशीं दशाम् । संपदो विपदश्चाप्यरघदृघटिका यतः ॥१०४५॥
 इमां क्रयक्षितौ क्षितां वीक्षमाणार्जुनामिव । हृदयं भविता द्वेधा वालुङ्कमिव पक्त्रिमम् ॥१०४६॥
 यस्य कस्यापि हीनस्य करे यास्यति रत्नवत् । यतश्चतुष्पथे तेन विक्रेतुं विधृता ध्रुवम् ॥१०४७॥
 तिष्ठन्त्या मद्गृहस्यान्तः स्यादस्या बन्धुसंगमः । मूलद्रव्यं यतो नव्यं सतामुपकृतिर्मता ॥१०४८॥
 धनावहो विचिन्त्येति तस्मै दत्त्वेप्सितं धनम् । निन्ये वसुमतीं वालां स्ववेश्म विगतस्त्रयः ॥१०४९॥
 पृष्टाश्च श्रेष्ठिना वत्से ! का त्वं कस्याऽसि नन्दिनी ? । किं गोत्रं किमु ते नाम का नाम जननी तव ? ॥१०५०॥

१ चार्धितमिवेत्याशयः ।

महत्त्वेन कुलस्योच्चैः स्वकुलं वक्तुमक्षमा । सा तस्यौ न्यगुखी बाला रजन्यामिव पद्मिनी ॥१०५१॥
 उवाच श्रेष्ठिनीं मूलाभात्रयोर्दुहिताऽसकौ । लालनीया पालनीया नेत्रकैरवकौसुदी ॥१०५२॥
 तथा श्रेष्ठिगिराऽवात्सीत् वत्सा वसुमती सुखम् । जङ्गमा कल्पवल्लीव नानाभरणभूषिता ॥१०५३॥
 मज्ञाविनयवाक्शीलैर्निःशेषैश्चन्दनोपमैः । चन्दनेत्यभिधां चक्रे सत्यामस्या धनावहः ॥१०५४॥
 आत्राल्यविमर्लैर्दृत्तैर्वाला तारुण्यशालिनी । द्वितीयेन्दुवदानन्दं विदधे, पिदधे तमः ॥१०५५॥
 स्वभावेन स्वरूपेयं विशेषाद् यौवनश्रिया । अश्विनीपूर्णमासीवाऽशुभदिन्द्रमहेन सा ॥१०५६॥
 वीक्ष्येमां यौत्रनोद्यानवशां गजवशां गजवशां । विदध्यौ श्रेष्ठिनी मूला चिन्तयन्त्याऽऽयतिं हृदि ॥१०५७॥
 श्रेष्ठी संभाषते नित्यं यद्यप्येनां सुतामपि । चेद् दैवादुपपद्येत्त जीवन्त्यपि मृताऽऽस्म्यहम् ॥१०५८॥

अथवा—

न सा विद्या न तद् ज्ञानं न तद् ध्यानं न सा कला । निवर्त्येत मनो येन स्मरापस्मारघस्मरम् १॥०५९॥
 यदूचे—

बलवानिन्द्रियग्रामः, पण्डितोऽप्यत्र मुह्यति । विश्वापित्रोऽपि सोत्कण्ठं कण्ठं जग्राह मेनकाम् ॥१०६०॥
 पद्मयोनिः निजां पुत्रीं न भियां कृतवान् किमु ? । तावत् शूरो भवेत् सर्वो यावद् न लीकटाक्षितः ॥१०६१॥

परं रामा सुलम्बेन तुच्छत्वेन सुहृष्टुः । कालं निनाय ताम्यन्ती शाकिनीव दुराशया ॥१०६२॥
 इतश्च मासरद् ग्रीष्मो भ्राष्ट्रमिन्धनविद्युतिः । नखंपचरजालोकदृगायुःकर्मनाशनः ॥१०६३॥
 सर्वत्र क्षितकारीपपात्रकौपम्यमध्वसु । वहमानंप्लूक्तानां श्लत्कारेषु सर्वतः ॥१०६४॥
 श्रेष्ठी धनावहो गेहमासाद्य चिरपान्थवत् । हा हेति मन्त्रमुच्चार्य निविष्टो दृष्टविष्टरे ॥१०६५॥
 तदंहिक्षालकः कोऽपि नासीद् दासीमुखो जनः । निनयाच्चन्दनोस्थाय निपिद्धा श्रेष्ठिनाऽपि हि ॥१०६६॥
 पादौ क्षालयितुं भक्त्या प्रावर्त्तिष्ठ विशिष्टधीः । भवेत् कुलप्रभूतानां विनयो मण्डनं यतः ॥१०६७॥
 सुभगः केशपाशोऽस्या निपतन् पङ्किलक्षितौ । लक्ष्यते स्म सुवैष्णोऽभयात्तम इव व्रजन् ॥१०६८॥
 मा भूदेतर्हि वत्सायाः पङ्किलः क्वचसंचयः । इति यष्ट्या दधारोच्चैः पितृवत् प्रेमलालसः ॥१०६९॥
 एतच्च श्रेष्ठिनी दूरजालकान्तरवर्त्तिनी । विलोक्य ध्यातवत्येवं तत्सत्यं चिन्तितं च यत् ॥१०७०॥
 पत्नीत्वसत्यङ्कारोऽस्याः केशपाशनियन्त्रणम् । पितुः क्रियेदृशी नैव, दुर्जया भवितव्यता ॥१०७१॥
 उच्छेद्या तदियं मूलाद् गरवल्लीव जङ्गमा । इति निश्चयमाधाय मौनं मूला चकार सा ॥१०७२॥
 जगाम चिपणिं श्रेष्ठी मूलाऽप्याऽऽहूय नापितम् । रोगार्त्ताया इवाऽमुष्याः केशपाशमनाशयत् ॥१०७३॥
 ददौ च पादयोः कामं निगडानि दृढान्यपि । चन्दनां ताडयामास स्वकरैः करिणीमिव ॥१०७४॥
 गृहापवरके न्यस्य सा वन्दीमिव चन्दनाम् । कपाटंसंपुटं दत्त्वा कोपाटोपादत्रोचत ॥१०७५॥

यः कश्चित् श्रेष्ठिनोऽप्यग्रे चन्दनां कथयिष्यति । स मे कोपहुताशस्य होमद्रव्यं भविष्यति ॥१०७६॥
 एवं नियन्त्र्य लोकं स्वं मूला मूलग्रहं ययौ । सायं श्रेष्ठी समायातोऽपृच्छत् काऽस्ति सुता मम ? ॥१०७७॥
 कश्चन श्रेष्ठिनीभीतेः पृच्छतोऽप्यस्य नाऽवदत् । सर्वोऽपि गृहिणीहस्तगोचरो गृहमागतः ॥ १०७८ ॥
 मत्सुता रमते काऽपि स्वच्छस्वान्ता परौकसि । ध्यात्वेत्यगमयत्कालं मृदुधीः स्नेहलाशयः ॥ १०७९ ॥
 अपश्यंश्चन्दनां काऽपि द्वितीयेऽह्नयऽभ्याषत । मूकीभूत इव जनो नाऽऽख्यत् किञ्चन सर्वथा ॥ १०८० ॥
 ततः शोकाञ्जलः श्रेष्ठी प्रोवाच स परिच्छदम् । जानन्तश्चेन्नाऽऽख्यास्यथ ताडयिष्यामि वस्तदा ॥१०८१॥
 श्रुत्वेत्यऽचिन्तयत् काचित् स्थविरा किंकरी हृदि । जीत्रेद् मे जीवितव्येन चन्दनाऽऽनन्ददा हशाम् ॥१०८२॥
 ममाऽस्त्यऽदूरतो गृत्सुर्जरया जर्जरं वपुः । अदूरवीक्षिणी दृष्टिर्विस्मृतिश्च गरीयसी ॥ १०८३ ॥
 इयं सुयौवना वत्सा महाकण्ठेन पूरिता । विपत्स्यते, कियद् बल्लीच्छिन्नं पुष्पं हि नन्दति ॥१०८४॥
 गदिते चन्दनादृत्ते किमेषा मे विधास्यति । उदस्ते शकटे हन्त ! किं विधाता गणाधिपः ? ॥१०८५॥
 ध्यात्वेत्यऽदर्शयत् तस्य चन्दनारोधमन्दिरम् । मूलाया वीक्षमाणायः कोपारुणहशो भृशम् ॥१०८६॥
 स्वयमुद्घाटयामास द्वारं श्रेष्ठी धनावहः । तत्रैक्षत सुतां तृष्णाक्षुधार्तां म्लानविग्रहाम् ॥ १०८७ ॥
 पादयोर्निगडैर्बाहं यन्त्रिणां हस्तिनीमिव । भिक्षुकीमिव मुण्डां च चासुण्डावत्केशोदरीम् ॥ १०८८ ॥

वहलैर्बहलैः क्षोणीं सिचन्तीं लोचनाश्रुभिः । रुष्यन्तीं कर्मणे स्वस्य विमृशन्तीं निजस्थितिम् ॥१०८९॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

मरौ गतां राजहंसीमिवेमां वीक्ष्य दुःखितः । पुत्रिके ! भव विश्वस्ता जल्पन् रसवतीं ययौ ॥ १०९० ॥
 दैवाद् भोज्यं विशिष्टं नो वीक्षमाणो धनावहः । एतस्याः सूर्पकोणस्थान् कुलमापान् स समार्षयत् ॥१०९१॥
 अमृन् शुद्धं सुते ! तावद् यावत् कर्मारमानये । भवन्निगडविच्छेदे गदित्वेत्यगमद् धनी ॥ १०९२ ॥
 ऊर्ध्वस्था चन्दना चित्ते चिन्तयन्तीत्यडखिद्यत । मम राजकुले जन्म केदं चेटीत्वचेष्टितम् ? ॥ १०९३ ॥
 चेदार्गां श्रेष्ठिनो गेहे कुतोऽवस्थेदशी मम ? । काकमांसं तदुच्छिष्टं स्वल्पं तदपि याचितम् ॥ १०९४ ॥
 षष्ठपारणकालेऽपी कुलमाया मम भुक्तये । यद्याऽऽयात्यडतिथिः कोऽपि चारित्री समतानिधिः ॥१०९५॥
 अदत्तं भुज्यते यच्च तत्पशूनां समञ्जसम् । अतिथेः संविभागेन भोजनं भाजनं श्रियाम् ॥ १०९६ ॥
 विचिन्त्यैवं सुता राज्ञो द्वाराभिमुखमैक्षत । ईक्षितैरतिथिं प्रेम्णाऽऽकारयन्तीव दूरतः ॥ १०९७ ॥
 इतश्च श्रीमहावीरो भिक्षायै पर्यटन् पुरि । पुण्यराशिरिवैतस्या मूर्तिमान् समुपागमत् ॥ १०९८ ॥
 अहो ! अहो ! तपःपात्रं निश्रेयसश्रियां भुनिः । कोऽपि कोऽपि महासत्त्वः स्वशरीरेऽपि निर्ममः ॥१०९९॥
 ईदृक्षाय तपःस्थाय पुरा जन्मनि नो मया । गदत्तं किंचन कापि तदवस्थाऽजनीदृशी ॥ ११०० ॥
 अथवा मे महत्पुण्यं यदसावागतो भुनिः । उच्छृसतीव मे चित्तमुष्मात् खेदभागपि ॥ ११०१ ॥

ध्यात्वेति चन्दनाऽचालीत् कुलमापान्वितसूर्धिका । एकं पादं ददावन्तस्तद्देहल्याः परं बहिः ॥ ११०२ ॥
 देहलीं निगडैर्गाढमाक्रमितुमनीश्वरी । तत्रैवास्याद् दृढभक्तिर्जिननाथमुनाच च ॥ ११०३ ॥
 कल्पन्ते यदि कुलमापा भगवन् ! भवतारक ! भवतां सूर्पकोणेन ममानुग्रहकाम्यया ॥ ११०४ ॥
 द्रव्यक्षेत्रादिसम्पूर्णं विज्ञायाऽभिग्रहं जिनः । करं कुलमापभिक्षायै ततः प्रासारयद् वरम् ॥ ११०५ ॥
 धन्याऽस्मि कृतपुण्याऽस्मि श्लाध्याऽस्मि क्षमिणामपि । सुलब्धपात्रदानाऽस्मि मनस्येवं विचिन्वती ॥ ११०६ ॥
 वीक्षमाणा जगदिदं स्वाभाविकमुदान्वितम् । विस्मरन्ती क्षुधागलानिं त्रिनरूपयिलोकनात् ॥ ११०७ ॥
 उल्लसत्प्रोतरोमाञ्चा कुलमापांस्तीर्थकृत्करे । अक्षिपत्सूर्पकोणेन कतिचिद् भक्तिवत्सला ॥ ११०८ ॥

(त्रिभिविंशोपक्रम)

अहो ! दानमहो ! दानं श्लाघमाना मुहुर्मुहुः । तत्र प्रीत्याऽऽययुर्देवा दीप्यमानास्तनुद्युता ॥ ११०९ ॥
 पञ्चदिव्याभियेकश्च विदधुर्जयवन्द्युरम् । तुष्टुङ्निगडान्यस्या जीर्णरज्जुवदञ्जसा ॥ १११० ॥
 पादयोर्नूपुरे तस्या जज्ञाते हेमनिर्मिते । तत्कालं केशपाशश्च पूर्व्वमेम्ण इवागतः ॥ ११११ ॥
 सर्व्वार्ङ्गमपि नेपथ्यधारिणी धारिणीसुता । वीरभक्तैः सुरैश्चक्रं देवीव क्षितिचारिणी ॥ १११२ ॥
 दिव्यां भेरीं नभोमार्गे ताडयन्तो मुहुर्मुहुः । जयनादं वितन्वन्तो नटतुर्नाकवासिनः ॥ १११३ ॥
 तं श्रुत्वा दुन्दुभिध्वानं शतानीको मृगान्वती । सुगुप्तो नन्दया सार्द्धं तत्रेयुर्जिनपारणे ॥ १११४ ॥

सम्पूर्णाभिग्रहं वीरं विज्ञायाज्वधिना हरिः । उत्फुल्लचेता आगच्छत् द्योतयंस्तेजसा नमः ॥ १११५ ॥
दधिवाहनभूपालकञ्चुकी सम्पुलाभिधः । शतानीकसमीपस्थश्चम्पावस्कन्द आगतः ॥ १११६ ॥
तस्मिन्नेत्य वसुमतीं दृष्ट्वा तत्पादयोः स्थितः । अरोदीद् मुक्तकण्ठत्वाद् रोदयन्नितरानपि ॥ १११७ ॥
किमु रोदिषि राज्ञोक्तः कञ्चुकीति जगाद तम् ? । दधिवाहनभूरेषा धारिणीकुक्षिसम्भवा ॥ १११८ ॥
निजराज्यपरिभ्रष्टां चेटीवत् परवेशमगाम् । मुक्तकण्ठं रोदिमि स्य वीक्ष्येमां स्वामिनन्दिनीम् ॥ १११९ ॥
राजा प्राह न शोच्येयं ययाऽर्हन् प्रतिलाभितः । आ संसृतेरियं धन्या वीरं याऽपारयत् प्रभुम् ॥ ११२० ॥
मृगावत्युवाचेयं भगिनी मम धारिणी । नाथेयं मम यामेयी नयनानन्ददायिनी ॥ ११२१ ॥
पञ्चभिर्दिवसैर्नूतनपण्मासान् तपसो विधेः । विधाय पारणां वीरो धनगेहाद् विनिर्गतः ॥ ११२२ ॥
आदिःसुलोभतो रत्नदृष्टिं भूमीपतिस्ततः । निषिद्धो हरिणाऽदृक्त्वाच्चन्दनाऽऽदेशतो धनी ॥ ११२३ ॥
उत्पन्नकेवलज्ञानाचन्दना ज्ञातिनन्दनात् । व्रतमादायनिर्वाणपदमेष्यति शाश्वतम् ॥ ११२४ ॥
सुपात्रदानमाहात्म्यात् तत्क्षणात् संपदः सताम् । घनम्भःसिक्तवह्नीनां यथान्यायं वनश्रियः ॥ ११२५ ॥
इत्थं श्रावकधर्मस्य व्रतानि परिपालयन् । क्रमादुपासको मोक्षसौख्यभाग् द्वित्रिजन्मतः ॥ ११२६ ॥
ततः श्रीकुम्भभूपालः प्रोवाच रुचिरं वचः । श्राद्धधर्माद् विरक्तोऽस्मि क्रमशो मोक्षदायकात् ॥ ११२७ ॥
अथोत्थाय पुरीमासः श्रीकुम्भः पृथिवीपतिः । आहूय नन्दनं मल्लं नाम राज्ये न्यत्रीधिशत् ॥ ११२८ ॥

पडपि स्वामिमित्राणि न्यस्य राज्ये तदूद्भवान् । अचलन् शिविकासीना विमानस्था इवर्भवंः ॥११२९॥
 महता विस्तरणाऽथ स्फीतसंगीतमङ्गलः । देवैर्व्योमस्थितैर्वीक्षमाणः क्रौतिकितेक्षणैः ॥११३०॥
 प्रवित्रजिषुभिश्चाऽन्यैर्यथाष्टद्वपुरस्सरैः । प्रभावत्या समं देव्या पराभिश्च महीपतिः ॥११३१॥
 महान्तमुत्सवं कृत्वा प्रदक्षिणिततीर्थकृत् । उवाच स्वामिनं भक्त्या मां तारय भवाम्बुधेः ११३२॥
 प्रभोः पडपि मित्राणि परिच्छदयुतान्यथ । बभाषिरे जगन्नाथं नाथ ! तारय संसृतेः ॥११३३॥
 अथ श्रीकुम्भभूपालप्रमुखान् नरपुङ्गवान् । प्रभावतीप्रभृतिकाः पौरनारीरनेकशः ॥११३४॥
 सामायिकत्रतोच्चारपूर्वं मल्लिजिनेश्वरः । स्वयं प्रत्राजयामास वासनिक्षेपपूर्वकम् ॥११३५॥
 पडपि स्वामिमित्राणि प्रभोः वक्राद् प्रवत्रजुः । क्रमाद् केवलमासाद्य नाथप्राक् शिवगामिनः ॥११३६॥
 आद्यशिष्यो जिनेन्द्रस्य भिषगाल्यो गणाग्रणीः । सप्ताविंशतिरन्येऽपि वभूदुर्ध्वनोत्तमाः ॥ ११३७ ॥
 उत्पादविगमध्रौव्यत्रिपद्यास्तेऽनुसारतः । द्वादशज्ञानि पूर्णानि रचयामासुरञ्जसा ॥ ११३८ ॥
 दिव्यचूर्णभृते स्थाले विधृते वज्रिणा स्वयम् । स्वामिनोत्थाय तन्मौलौ वासाः क्षिता यथाक्रमम् ॥११३९॥
 गर्जत्सु सुरतूर्येषु प्रमृत्यत्स्वमरेषु च । गीयमानेषु देवीभिर्भ्रवलेषूज्ज्वलेषु च ॥११४०॥
 सूत्रेणार्थेन सर्वेण तथा तदुभयेन च । द्रव्यैर्गुणैश्च पर्यायैर्नैरपि च सप्तभिः ॥ ११४१ ॥

१ ऋभवो देवा इत्यर्थः ।

अनुज्ञामनुयोगस्य गणानुज्ञां च सर्वतः । श्रीमल्लिदत्तवास्तेषां प्रत्येकं विधिपूर्वकम् ॥११४२॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

प्राग्वत् पूर्वसने स्थित्वा श्रीमल्लिदेशनां व्यधात् । अनुशास्त्रिभ्यो तेषुपि श्रुत्वा तां बहु मेनिरे ॥११४३॥
 पौरुष्यन्ते प्रभोभ्राता श्रीमल्लः क्षितिपालकः । तण्डुलानां चतुष्प्रस्थीं चतुःस्थालस्थितामथा ॥११४४॥
 वज्रशुभ्रिहितैर्गन्धैर्द्विगुणीकृतसौरभैः । सौधादाऽऽनायामास तूर्यगीतपुरस्सरम् ॥११४५॥ (युग्मम्)
 ढौकित्वा स्वामिनोऽग्रेऽसौ दिव्यपूजापुरस्सरं । ऊर्ध्वमुत्क्षिप्य तत्क्षिप्रं तदर्द्धं जगृहः सुराः ॥११४६॥
 भूगतार्थं वृषेणात्तं परमानन्ददायिना । शेषमर्द्धं विभज्याऽन्यैर्गोत्रिभूद् जगृहे जनैः ॥११४७॥
 पूर्वोत्पन्ना रुजः सर्वा नवीना न भवन्ति यत् । षण्मासीं यावदेतस्य स्थलेर्माहात्म्यतोऽङ्गिनाम् ॥११४८॥
 अथोत्तस्थौ जगन्नाथः श्रीमान् मल्लिर्निजासनात् । अन्तरद्वारमार्गेण निर्ययौ त्रिदशान्वितः ॥११४९॥
 द्वितीयत्रयमध्यस्थेशानंकाष्टाविभागे । देवच्छन्दे प्रभुर्मल्लिर्गतो विश्रामहेतवे ॥११५०॥
 धियां निधिभिषक् श्रीमान् सूरिर्गणभृद् गुणी । स्वामिनः पादपीठस्थो विदधे धर्मदेशनाम् ॥११५१॥
 खेदच्छेदो जिनेन्द्रस्य शिष्यौधे गुणदीपनम् । सभायां प्रत्ययो द्वाभ्यां गणभृत्कथनं गुणाः ॥११५२॥
 गणभृदेशनाप्रान्ते प्रणम्य त्रिदशेश्वराः । स्थानं निजं निजं जग्मुः स्मरन्तः स्वामिदेशनाम् ॥११५३॥
 तीर्थे तस्मिन्भूद् यक्षः कुबेरो नाम भक्तिमान् । इन्द्रायुधद्युतिर्दोभिरष्टाभिश्च मनोहरः ॥११५४॥

वरदेनाऽपि शूलेनाऽभयदेनाऽपि पशुना । चतुर्भिर्दक्षिणैरिति थं भुजैर्भूपितविग्रहः ॥ ११५५ ॥
वामैस्तु शक्तिमुद्गरवीजपूराक्षिप्तत्रिभिः । चञ्चलतुर्मुखाम्भोजः श्रीमल्लिक्रमसेयकः ॥ ११५६ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

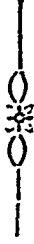
वैरोटया नाम तत्तीर्थे समभूत् शासनेश्वरी । कृष्णाङ्गी कमलासीना सोमा सोमाननाम्बुजा ॥ ११५७ ॥

पुरः पुरस्थौ त्रिनयाभिनम्रैर्वन्दारुभिर्देवगणैरुपेतः ।

हेमाम्बुजन्यस्तपदारविन्दः श्रीमल्लिनाथो विजहार तस्मात् ॥ ११५८ ॥

इत्याचार्यश्रीविनयचन्द्रविरचिते श्रीमल्लिस्वामिचरिते महाकाव्ये विनयाङ्के सम्यक्त्वपूर्वकप्राणातिपातादिव्रतेषु
सुदत्त-सुबन्धु-सङ्गमक-सुदर्शन-भोगदत्त-मित्रानन्द-भीम-भीमसेन-लाभनन्दि-ताराचन्द्र-चन्द्रा-

वतंसक-धनसेन शिखरसेन-चन्दनबाला फलव्यावर्णनो नाम सप्तमः सर्गः ।

अहम्

अष्टमः सर्गः ।

अथ श्रीभगवान् मल्लिनिर्दधानः क्रमद्वयीम् । दिव्यस्वर्णसरोजेषु न्यस्यमानेषु नाक्किभिः ॥ १ ॥

प्रभापूरितदिवचक्रे धर्मचक्रे प्रसर्पति । पुरः स्थिते विराजिष्णौ रविसब्रह्मचारिणि ॥ २ ॥

ऋतुषु भ्राजमानेषु स्मरैः पुष्पैर्निजैर्निजैः । कण्ठकेषु च जातेषु नम्रेषु न्यगुत्खेषु च ॥ ३ ॥

प्रदक्षिणं च गच्छत्सु ततपक्षेषु पक्षिषु । अनुकूलेऽनिले वाति जन्तुजातसुखावहम् ॥ ४ ॥

विहरंस्त्रिजगन्नाथः सनाथोऽतिशयश्रिया । पुरं चन्द्रपुरं प्राप कुशावर्त्तविभूषणम् ॥५॥ (पञ्चभिः कुलकम्)

तत्राऽभून्नास्तिको राजाऽभिधानादास्तिकः पुनः । अध्यक्षप्रमितिवद्दी पञ्चभूतस्थितौ रतः ॥ ६ ॥

सर्वज्ञः प्राप इत्युच्चैः श्रुत्वा क्रोपनमानसः । विवादायाऽऽस्तिको राजा गतवान् स्वामिसंनिधौ ॥ ७ ॥

उवाच जगतां स्वामी गिरा तत्त्वकिरा स्वयम् । जीवाजीवादितत्त्वानि सदृष्टान्तानि सप्तथा ॥ ८ ॥

अथ द्ध्याविति क्षोणीपालो हृदि विमोहत्रान् । असदेतदिहाध्यक्षप्रमाणाविषयत्वतः ॥ ९ ॥

प्रभुरूचे महीपाल ! नास्तिता याऽस्ति ते हृदि । तवैवाऽपेक्षया सेयमथवा सर्वदेहिनाम् ॥ १० ॥

मत्यसं चेत् तवाभीष्टं तदा वंश्यादिपुरुषान् । त्वमनुमन्यसे नो चेद् तदा सर्वं विसंस्थुलम् ॥ ११ ॥

क्वचिद्ध्यक्षगम्योऽयं क्वचिद् परोक्षगोचरः । क्वचिच्चानुमतेर्गम्यस्तस्माद् जीवोऽस्ति सर्वथा ॥ १२ ॥

तत्सिद्धौ च तवैवेह सर्वज्ञत्वं प्रसिद्ध्यति । सर्वज्ञत्वे च संसिद्धे जीवत्वं सर्वमेव हि ॥ १३ ॥

जीवत्वेऽपि च संसिद्धे पुण्यपापादयोऽखिलाः । उद्धृते हि तरौ किं न भवेयुः पल्लवोदयाः ? ॥ १४ ॥

अथाह भूपतिः स्वामिन् ! परलोकोऽस्ति चेद् क्वचित् । आसीद् धर्मरता मेऽम्भवा सर्वदा सदयार्त्तिनाम् ॥ १५ ॥

अथ शुभमन्मतेनाऽसौ भविष्यति दिवं गता । तातश्च कृतपापेन निश्चितं नरकं गतः ॥ १६ ॥
 मन्माता किं न मामेत्य प्रबोधयति सत्वरम् ? । पिता तु नरकादेत्य किं न यच्छति दर्शनम् ? ॥ १७ ॥
 प्रेत्यामुत्रास्थितिः तस्मात् जगन्नाथ ! न विद्यते । प्रत्यये व्यत्यये दृष्टे किमु मुह्यति कोविदः ? ॥ १८ ॥
 प्रभुरूचे महीपाल ! यत् ते माता समेति नो । दिवो मनुष्यलोकेऽस्मिस्तदाऽऽकर्णय कारणम् ॥ १९ ॥
 देवा हि विपयासक्ता नानाक्रीडाविधायिनः । असमाप्तविधेयार्था मनुष्येषु त्रिनिस्पृहाः ॥ २० ॥
 मनुष्यलोकदुर्गन्धैरिहाऽऽगच्छन्ति नैव ते । विना कल्याणकादीनि पूर्वस्नेहं च भूपते ! ॥ २१ ॥
 परमाधार्मिकैः कामं वाध्यमाना निरन्तरम् । नारकास्तु पराधीना आगच्छेयुः कथं किल ? ॥ २२ ॥
 भूयोऽपि भूपतिः प्रोचे भगवन् ! एकदा मया । एकशौरो महाकुम्भ्यां प्रक्षिप्तः खलु यत् ततः ॥ २३ ॥
 पिधायौचैर्गुरुद्वारे निश्छिद्रे जलुसारिते । मृतशौरो मयाऽलोकिकि तत् जीवस्य न निर्गमः ॥ २४ ॥
 कुम्भीमध्येऽपि यत्रेन वीक्ष्यमाणैः सुदुर्बुधुः । जीवः कुत्रापि नो दृष्टो दृष्टास्तु कृमिराशयः ॥ २५ ॥
 तद्वदन्यो मया दस्युः सूक्ष्मखण्डानि कारितः । न तत्र वीक्षितः प्राणी तस्मान्नास्तीति चिन्त्यताम् ॥ २६ ॥
 अथार्हन् न्यगदद् वीरं कुम्भीमध्ये स्थितो नरः । निश्छिद्रे पिहितद्वारे शङ्खमादाय वादयेत् ॥ २७ ॥
 स शङ्खनिखनो भद्र ! यथा बाह्ये प्रसर्पति । तथाऽप्यसुमान् गच्छन् दृश्यते न विलोकनात् ॥ २८ ॥
 ध्मायमाने लोहपिण्डे पुरुषेण निरन्तरम् । सर्वात्मना कुतस्तत्र प्रविंशश हुताशनः ॥ २९ ॥

तथायं प्रविशन्नात्मा निर्गच्छन् न च वीक्ष्यते । दृष्टक्रमिगणो राजन् ! दृष्टान्तोऽयं मयोदितः ॥ ३० ॥
 अथो विहस्य भूपालोऽयूचे किञ्चिद् विमोहवान् । अहंन् ! परेद्यत्रिश्रौरो विधृतो विहितगसः ॥ ३१ ॥
 जीवनेव तुलारूढो पौराध्यक्षं प्रगोलितः । उच्छ्वासस्य निरोधेन मारयित्वा तथैव सः ॥ ३२ ॥
 तोलितस्वत्क्षणं यावांस्तावानेव जिनेश्वरः । तस्माद् देहत् कथं प्राणी व्यतिरिक्तो विचिन्त्यताम् ? ॥ ३३ ॥
 प्रभुरूचेऽथ केनाऽपि गोपालेन हतिर्दृढम् । तोलितो वातसम्पूर्णो रिक्तोऽपि हि तथा तथा ॥ ३४ ॥
 तस्मात् सर्वाङ्गसंस्पर्शो कथाञ्चिद् देहतः पृथक् । स्वसंवेदनसंसिद्धो जीवः प्रत्यक्ष एव हि ॥ ३५ ॥
 तथाहि—

चैतन्यानुगतानेकचलनस्पन्दनादिभिः । चेष्टाभिलक्ष्यते जीवो वातवद् ध्वजकम्पनात् ॥ ३६ ॥
 यदूचे—

लोकाकाशसमदेशनिचयः कर्तोपभोक्ता स्वयं सङ्कोचप्रविकाशधर्मसदनं कायप्रमाणस्तथा ।
 चैतन्यान्वितवीर्यलब्धिकलितो भोगोपभोगैर्युतां भेदच्छेदवियुक्तसर्वगतिको जीवोऽत्र संसारगः ॥ ३७ ॥
 राजाऽऽह भगवन्नद्य सद्यो मोहः पलायितः । स्फुरिते चेतसि स्फीतमास्तिकत्वं यथोदितम् ॥ ३८ ॥
 परं कुलक्रमायातं नास्तिकत्वं सदा धृतम् । विमोक्तुं तत् कथं शक्तो भवेदात्मनि हीनता ? ॥ ३९ ॥
 प्रभुः प्राह महाभाग ! स्लोकेमेतद् विवेकिनाम् । किञ्च व्याधिः क्रमायातो दारिद्र्यं नाऽत्र मुच्यते ? ॥ ४० ॥

यथेह वणिजः केऽपि नानावाहनशालिनः । गता वाणिज्यकार्येण लोहाकरं व्यलोकयन् ॥ ४१ ॥
 ततो लोहं गृहीत्वा ते गच्छन्तः पुनरग्रतः । त्रपुकाकरमालोक्य मुस्ताऽयो जगृहस्रु ॥४२॥
 तासुद्वीक्ष्य महामोहादेको लोहं न मुञ्चति । सीसपत्रं ततस्ताम्रं रूप्यं स्वर्णं महाद्युति ॥४३॥
 दृष्ट्वा विमुच्य पूर्वसं वणिजो मुदिताशयाः । लोभन्तः स्म गृह्णन्तस्ते मणीननणीयसः ॥४४॥
 एकस्तु भण्यमानोऽपि तैर्वणिभिः पदे पदे । तन्मोहं नैव तत्याज महामोहमिवापरम् ॥४५॥
 ततः सर्वे समायाताः स्वेषु स्वेषु गृहेषु ते । मणिविक्रयमाहात्म्याद् वग्युर्थेनदा इव ॥४६॥
 लोहग्राही तदा तूत्रैर्वीक्ष्य वीक्ष्य दिने दिने । सञ्जातराजयक्ष्मेव क्षीयते स्म प्रतिक्षणम् ॥४७॥
 तथा तवापि भूमिश ! पश्चात्तापो भविष्यति । अथो विमुच्यतामेष कदाग्रहमहाग्रहः ॥४८॥
 श्रुत्वेति स्वामिनोदीर्णं प्रभुं नत्वा क्षितीश्वरः । उवाच जगतीनाथ ! भवादुचारयाऽनुना ॥४९॥
 स्वामिन् ! मोहपिशाचो मे नष्टस्त्वन्मूर्त्तियन्त्रितः । उद्धृतं च शुभं ज्ञानं ज्ञातं तत्त्वं प्रभूदितम् ॥५०॥
 परमेतावता सद्भिः श्लाघ्यतेऽयं भवो नृणाम् । निर्वाणान्तसुखप्रसिंहतत्रोऽत्रैव यद्गुणाः ॥५१॥
 उत्तयेति नगरीं गत्वा राज्ये न्यस्य स्वनन्दनम् । सप्तशतमितै राजपुत्रैः पावित्र्यहेतवे ॥५२॥
 दत्त्वा दानानि सर्वत्र यथार्थो नृप आस्तिकः । प्रभुश्चारितसन्मन्त्राद् नाथस्यान्तेऽभवद् यतिः ॥५३॥
 इतश्च शाल्मलीग्रामेऽभिरामो गोधनोत्करैः । वृषपोपरः शश्वत् कठसंशः कृपीवलः ॥५४॥

दारिद्र्यभिश्चुकमठी कठीनासाऽस्य बह्वभा । आपन्नसन्धा समभूत् सा तुतोप स्वमानसे ॥५५॥
 गर्भस्थजीविदुष्कर्मभारादिव कठो मृतः । संजातनन्दना सुतिव्यथार्त्ता साऽपि दैवतः ॥५६॥
 ततः संबद्धितो मातृष्वस्ता स्नेहेन बालकः । वृन्त्यर्थी ग्राम्यलोक्रानां वत्सरूपण्यचारयत् ॥५७॥
 यमदूतैरिवोद्गैर्वत्सरूपाणि गोचरे । चरन्ति वृकसङ्घतैर्ग्रस्यन्तेऽस्य पुरःस्थितैः ॥५८॥
 तत्तत्स्वामिजनैर्वहं ताञ्जमानः पदे पदे । स सीरं वाहयामास परक्षेत्रेषु वृत्तये ॥५९॥
 क्षेत्रेषु येषां येषां स हलं वाहयति स्फुटम् । तेषां तेषां च धान्यस्य न स्यादेकः कणोऽपि हि ॥६०॥
 रे ! रे ! कपोतपोताभ ! त्यज क्षेत्राणि नः क्षणात् । तर्ज्यमान इति ग्राम्यैः स स्वग्रामाद् विनिर्यगौ ॥६१॥
 स बभ्राम महीर्षिष्ठं भूतार्त्तं इव शून्यधीः । उरत्वातो रोहणस्तेन नाप्तं किञ्चिद् रजो विना ॥६२॥
 यतः—यत्र वा तत्र वा यातु पाताले वा मगच्छतु । तथाऽपि पूर्वजीर्णानि कर्माणि पुर इयति ॥ ६३ ॥
 ततो निवृत्तो दीनास्यः सर्वथा पुण्यवर्जितः । सर्वोपायपरिभ्रष्टो मुष्टो दुष्कर्मधर्मणा ॥ ६४ ॥
 नैतस्य भोजनं दातुमुदयास्तमयान्तरे । मथुरस्मीति ध्यात्वेति ययावस्तं दिवाकरः ॥ ६५ ॥
 इतश्च तेन संध्यायां सुरसदृम मनोहरम् । अरण्यानीमहामभोधेरन्तरीपमिवैक्षत् ॥ ६६ ॥
 मध्यस्थितः पुमान् क्रोऽपि भद्राकारः सुलक्षणः । स्वर्णवर्णवपुस्तेन दृष्टे दिवसात्यये ॥ ६७ ॥
 ततश्चित्रघटं पुष्पैरर्चयन् जिनचिम्बवत् । घण्टानुरणनाकारं हुक्कारं विदधेऽप्यसौ ॥ ६८ ॥

तस्य प्रभावतो भास्वान् प्रसादः समजायत । तत्र दिव्याङ्गनाकाराश्रिक्रीडुश्चपलेक्षणाः ॥ ६९ ॥
 जलैरुणैः कत्रोणैश्च ताभिः स्नानमकारयत् । स्फूर्ज्जयजयोद्दामप्रथमोत्पन्नदेववत् ॥ ७० ॥
 असावङ्गे नरः सिद्धश्चलत्कल्पद्रुमोपमः । आपादमस्तकं शस्ताऽऽभरणश्रेणिकां व्यधात् ॥ ७१ ॥
 ततो रसवतीं दिव्यां बुभुजे सिद्धपुरुषः । विद्याः प्रसाधिताः किं किं न कुर्वन्ति समीहितम् ? ॥ ७२ ॥
 त्रियामां सुखसम्भारैरेकयाममिवोज्ज्वलैः । अतिवाह्य प्रभातेऽसावुपजहेऽखिलं च तत् ॥ ७३ ॥
 चित्रकुम्भं निवेश्याऽऽशु सुरमन्दिरकोणके । पुनः प्रभाते देवौकोमध्येऽस्थ्यात् सिद्धमन्त्रभृत् ॥ ७४ ॥
 एतत् सर्वं विलोषयाऽथ स नरो ग्रामसम्भवः । अमुं गुरुमिवात्यन्तं सिषेवे भक्तिवत्सलः ॥ ७५ ॥
 पादसंवाहनार्थैस्तु ग्रामीणः सिद्धपुरुषम् । आराध्य प्रत्यहं सोऽथ तुतोष विनयादलम् ॥ ७६ ॥

यतः—

विनयः सम्पदां घाम विनयः कीर्तिकर्मणम् । विनयो धर्मवार्धीन्दुर्विनयो मूलमुन्नतेः ॥ ७७ ॥
 हंही ! तवाऽहं तुष्टोऽस्मि याचस्वोऽस्मितमात्मनः । अथ ग्राम्योऽवदत् सिद्धं कौशीकृतकरद्वयः ॥ ७८ ॥
 सर्वथा हन्त ! निष्पुण्यो मृतस्वजनवान्धवः । मन्दप्रतिभ एकाकी नभोमार्गादित्र च्युतः ॥ ७९ ॥
 शुष्माकं शरणं प्राप्तो यद् युक्तं तत् समाचरेः । ससत्त्वा हि महासत्त्वाः परोपकृतिकर्मणि ॥ ८० ॥
 यतः—

दयालुत्वमनौद्धत्यं दाक्षिण्यं प्रियभाषिता । परोपकारकारित्वं षण्डनानि महात्मनाम् ॥ ८१ ॥
 अहो ! अयमपुण्यौका अहो ! दौर्गत्यदूषितः । अहो ! विनयवानेष ध्यायति श्लोति सिद्धराद् ॥ ८२ ॥
 यतः—एतस्य मन्दभाग्यस्य यत् क्रियेतोपकारकम् । तत् तस्याद् बहुपुण्यार्थं व्याधितस्यौषधं यथा ॥ ८३ ॥
 संपदं प्राप्य कर्त्तव्या सर्वसत्त्वोपकारिता । काकोऽपि पूरयत्युच्चैर्ज्वरं परितो भ्रमन् ॥ ८४ ॥
 विमृश्येत्यब्रवीदिवं प्रहृष्टः सिद्धरूपः । ददामि भद्र ! ते विद्यां कामितश्रीमहोदधिम् ॥ ८५ ॥
 विद्याभिमन्त्रितं किं वा चित्रकुम्भमिमं शुभम् ? । एतद् विचिन्त्य सम्यक् त्वं वद वाञ्छितमात्मनः ॥ ८६ ॥
 ग्रामीणाश्चिन्तयामास यदि विद्याक्षरं मम । एकं तु विस्थतं देवात् तदा का नाम मे गतिः ? ॥ ८७ ॥
 अयं चित्रघटो मेऽस्तु सर्वाभिष्टार्थसार्थदः । विमृश्येत्यवदद् गोधो देवार्पय घटं मम ॥ ८८ ॥
 विद्यासिद्धेन स घटः प्रदत्तः कल्पवृक्षवत् । यत्प्रभावेन सर्वेऽर्थाः सम्पद्यन्ते समीहिताः ॥ ८९ ॥
 असौ चित्रघटं प्राप्य शासनाप्तनिधानवत् । एवं विचिन्तयामास स्वग्रामाभिमुखं व्रजन् ॥ ९० ॥
 किं तथा क्रियते लक्ष्म्या या स्यादन्यत्र भूयसी ? । यां सुहृदो न वीक्ष्यन्ते प्रमोदोत्फुल्लचक्षुषः ॥ ९१ ॥
 अथासौ ग्राममापन्नो दधानो मस्तके घटम् । चित्रकुम्भ इति नरैराहूतः संज्ञया शुदा ॥ ९२ ॥
 तेषां विलोकमानानां घटमाहात्म्यतोऽन्वहम् । सौधं विरचयामास क्षणात् कान्वयं कवीन्द्रवत् ॥ ९३ ॥

१ नरः, इत्यर्थः ।

कुम्भभूरिप्रभावेण नेपथ्यादि विनिर्ममौ । अल्पैरपि दिनैः सोऽभूदाप्सुष्यायण उच्चकैः ॥ ९४ ॥
 अबन्धोरपि तस्याऽथ समजायन्त बान्धवाः । सोऽयं लक्ष्म्या महादेव्याः प्रभावः प्रेङ्खति क्षितौ ॥ ९५ ॥
 यतः—

अनाथानामियं नेत्री निःसखानामियं सखी । अगुरुणाभियं गुर्वी रत्नाकरतन्द्रवा ॥ ९६ ॥
 अन्यदा सुजनास्तेन मीलिताः शुभपर्वणि । भोजिता विविधैर्भोज्यैर्वस्त्रैश्च प्रतिलाभिताः ॥ ९७ ॥
 ततस्ते सुजना हर्षाद् नष्टतुल्यवन्धुरम् । सोऽपि चित्रघटं मौलौ विधायाऽऽनन्दमन्दिरम् ॥ ९८ ॥
 हस्ताभ्यां तेन तालायां प्रदत्तायां प्रसादतः । पपात मौलितः कुम्भो वभञ्जाऽप्याऽऽमपात्रवत् ॥ ९९ ॥

(युग्मम्)

एतत् सर्वं तिरोजज्ञे गन्धर्वनगरोपमम् । घटभङ्गादिवैतस्य भङ्गं पुण्यानि लेभिरे ॥ १०० ॥
 पूर्वोपार्जितदारिद्र्यं पुण्यधैर्दूरतो गतम् । पूर्वस्नेहादिवैतस्य डुढौके क्षणमात्रतः ॥ १०१ ॥
 सवन्धुः शून्यचेतस्को भ्राम्यन् भूतार्तवद् भृशम् । पुरं चन्द्रपुरं प्राप कुशाग्रमुखमण्डनम् ॥ १०२ ॥
 गतस्तत्राऽशृणोदपि श्रीसर्वज्ञोऽत्र देवता । कोऽप्यस्ति यो ममोपायं घटस्य घटयिष्यति ॥ १०३ ॥
 ध्यात्वेति स्वामिनं नत्वा भद्रको भद्रकाशयः । उपाविक्षत् सभामन्तर्वाक्षमाणः प्रभुश्रियम् ॥ १०४ ॥

चित्रकुम्भार्जनापायं हृदये ध्यातवानसि । श्रुत्वेति तद्द्विरः सत्यमसौ सर्वज्ञदेवता ॥ १०५ ॥
 तस्मादितस्य पार्श्वेऽहं चित्रकुम्भार्जनासुखम् । अविनाशवशं याचे गोधोऽथादिति चेतसि ॥ १०६ ॥
 अथोवाच प्रभुर्भद्र ! यदीच्छसि सुखं किल । अविनाश्वरसुदुदामं तत् प्रत्रज्य समार्जय ॥ १०७ ॥
 ततो जगत्पते ! दीक्षां देहि नित्यसुखावहाम् । येन ध्यायामि नाथ ! त्वां सिद्धपुरुषसन्निभम् ॥ १०८ ॥
 चित्रकुम्भनरः सोऽथ सवन्धुः सप्रियः प्रभोः । पार्श्वे दीक्षां स्म गृह्णाति किं न स्याल्लघुकर्मणाम् ॥ १०९ ॥
 इतश्च भारते वर्षे गङ्गासिन्धुविराजिते । हस्तिनागपुरं नाम पुरं सुरपुरोपमम् ॥ ११० ॥
 तत्र सिंहरथो नाम भूपतिः सिंहविक्रमः । अभूत् काञ्चनमालेति तस्य प्राणप्रिया सती ॥ १११ ॥
 गुरुपादाम्बुजद्वन्द्वसेवाहेवाकपदपदः । तत्रासीज्जिनदत्तारुयो धार्मिको वणिगग्रणीः ॥ ११२ ॥
 तस्य गेहे प्रतिज्ञातकर्मनिर्वाहकर्मठः । अभवद् देवपालारुयो गोपालः क्षत्रवंशभूः ॥ ११३ ॥
 दृष्ट्वा सद्धर्मनिष्ठं स श्रेष्ठिनं शुद्धमानसः । भद्रकत्वेन गोपालः चिन्तयामासिवानिति ॥ ११४ ॥
 धर्मेण द्रविणं राज्यं धर्मेण विजयश्रियः । धर्मेण कामिता अर्था धर्मेण सुखकीर्तयः ॥ ११५ ॥
 अतुलं मङ्गलं धर्मो धर्मः पापदुर्माऽनलः । धर्मश्चतुर्गत्तिकोऽहनिपतज्जन्तुधारकः ॥ ११६ ॥
 लत्तिष्ठन्तं शयानं च नमस्कारपरायणम् । दृष्ट्वाऽथ श्रेष्ठिनं देवपालः पप्रच्छ भद्रकः ॥ ११७ ॥
 श्रेष्ठिब्रह्मनिशं मन्त्रकल्पं किमिदमुच्यते ? । असावाह महाभाग ! विद्यतेऽस्य महाफलम् ॥ ११८ ॥

अधनानां धनं रूपहीनानां रूपमुत्तमम् । रोगिणां रोगनिर्णेशं नमस्कारः करोत्यसौ ॥ ११९ ॥
 श्रुत्वेति श्रेष्ठिनो वाक्यं देवपालः शुभाशयः । परमेश्ठिमहामन्त्रमपाठीत् सर्वकामदम् ॥ १२० ॥
 कतिपयेषु जातेषु वासरेषु समाययौ । वर्षाकालो महाभीष्मग्रीष्मद्रुमपरश्वधः ॥ १२१ ॥
 धरा धाराधरं द्रष्ट्वाऽभीष्टमागतमुन्नतम् । कदम्बकुटजोद्भूतैः पुष्पैरर्घमिवाऽतनोत् ॥ १२२ ॥
 मेघराजागमं दृष्ट्वा दूराद् वैतालिका इव । चक्रुर्जययारावं केकाव्याञ्जनं केकिनः ॥ १२३ ॥
 समायान्ति महोत्कण्ठाः पथिकाः स्वगृहानभिः । कः करोति जडैः सार्द्धं संगमं हि मनागपि ॥ १२४ ॥
 पन्थानो गतसंचारा जाता दुर्दमकर्मदात् । जाड्योदये हि संवृत्ते सर्वे दुःखाकरं नृणाम् ॥ १२५ ॥
 उदकेनोदपूर्यन्त भूमिभागाः प्रतिक्षणम् । पुण्याधिकानां कमलासंचयेन गृहा इव ॥ १२६ ॥
 नदीतीरेषु रच्यन्ते वालुकाभिः कुमारकैः । देवागाराणि रम्याणि भूमीरोमाङ्कुरा इव ॥ १२७ ॥
 अभियोगात्तकमला राजहंसा जिगीषवः । संचेरुराश्रयं स्वीयं स्वपक्षत्रलशालिनः ॥ १२८ ॥
 गवां दृन्दमथादाय वर्षत्यथ घनाघने । चारणार्थं गिरेः कुञ्जे गतवान् धेनुपालकः ॥ १२९ ॥
 करविन्यस्तदण्डोऽसौ कम्बलावृतविग्रहः । नदीरयक्षतक्षोण्यां जिनवक्तुं ददर्श सः ॥ १३० ॥
 तदर्शनघनेनाऽऽशु संजातानन्दकन्दलः । विम्बमाकृष्टवानेष लब्धाङ्कृतनिधानवत् ॥ १३१ ॥

विधाय वेदिकां तत्र जिनित्रिम्बं न्यवीविशत् । मन्दिरं रचयाञ्चक्रे तृणभित्तिविभूषितम् ॥ १३२ ॥
धन्योऽहं कृतपुण्योऽहं यस्य मे वृषभो जिनः । मत्यक्षोऽभूत् स्वयं देवाधिदेवः परमेश्वरः ॥ १३३ ॥
नदीतीरे कृतस्नानः प्रावृत्तश्वेतचीवरः । स स्नात्रं कृतवांस्तस्यै पवित्रं स्वं तु निर्ममौ ॥ १३४ ॥
सिन्दुवारैर्नैर्गोप आनर्चं त्रिजगद्गुरुम् । अथ तुष्टाव भावेन नम्रमौलिशुभाशयः ॥ १३५ ॥
नमः श्रीवृषभेशाय जगद्गन्धाय तायिने । अनन्तज्ञानसौख्याय मुख्याय परमेष्ठिनाम् ॥ १३६ ॥
एवं स्तुत्वा जिनाधीशं प्रमोदोत्फुल्ललोचनः । मेने कृतार्थमात्मानं भक्तिव्यक्तिकस्वरः ॥ १३७ ॥
यावज्जीवं जिनाधीशं पूजयित्वाऽमुमुक्षुमम् । भोक्तव्यमिति सोऽकार्षीदिति निश्चयमञ्जसा ॥ १३८ ॥
पुष्पैः कान्तारसंभूतैर्जिनं पूजयतः सतः । गोपालदेवपालस्य ययौ कालः कियानपि ॥ १३९ ॥
इतश्च-वृपसिंहरथस्याभूत् पुत्री नाम्ना मनोरमा । काञ्चनमेयसीक्लिसरोमण्डनवारलो ॥ १४० ॥
जाङ्गली ग्रीष्मसर्पस्य वर्षाकालोऽन्यदाऽस्फुरत् । अब्धिकण्डोलत्रद् येन जाता मार्गोः सुदुर्गमाः ॥ १४१ ॥
असौ गाढप्रतिज्ञत्वाद् भणितः श्रेष्ठिनाऽपि हि । नैवाऽकार्षीत् ततो जग्धं तदेकहृदयः सुधीः ॥ १४२ ॥
पयःपूर्णं नदीतीरं गन्तुं नेशः कथञ्चन । उपवासान् वसन् गेहमकार्षीत् सप्त भक्तिभाक् ॥ १४३ ॥
(युगम्)

१ तत्र, एवमपि । २ हंसीति हृदयम् ।

मन्दीभूते नदीतीरे कथञ्चिद् वासरेऽष्टमे । उत्तीर्य भुजदण्डाभ्यां निजं नैत्यमगादसौ ॥ १४४ ॥
सुखसागरकल्लोलैरिवाप्तं स्यं विचिन्तयन् । प्रणनाम जिनाभीं पठितस्तोत्रपूर्वकम् ॥ १४५ ॥
तद्भक्तितोषितोच्चैःस्थितेन गगनाङ्गणे । तदधिष्ठातृदेवेनेत्युनेऽथ रुचिरं वचः ॥ १४६ ॥
वरं दृणु महाभाग ! यथेच्छं स्वच्छमानसः । गुरूणां क्रमरोवा हि सफलैव शरीरिणाम् ॥ १४७ ॥
यदि तुष्टोऽसि देवाऽऽशु देहि मे राजसम्पदम् । इत्युक्तवान् महृष्टात्पमा देवपालः मुदाऽङ्कितः ॥ १४८ ॥
समुद्रपरिखारम्यां क्षोणीमैकपुरीमिव । अचिराहृष्यसे नूनमित्युक्त्या स तिरोऽभवत् ॥ १४९ ॥
तदाप्रभृति भावेन देवपालो महामतिः । प्रमोदभाक् विशेषेण जिनमानर्च सर्वदा ॥ १५० ॥
अन्यदा गहिरुद्याने दमसारमहामुनेः । घातिर्नर्मक्षयाद् जज्ञे पञ्चगं ज्ञानमुत्तमम् ॥ १५१ ॥
ततः सुधाभुजो हृष्टा पुण्यष्टिमथ व्यधुः । सुवर्णकमलं चक्षुर्वैकियं च मनोहरम् ॥ १५२ ॥
धर्ममाख्यातुमारभे तत्रासीनो महामुनिः । देवागमं विलोक्ययाऽथ समागाद् वन्दितुं नृपः ॥ १५३ ॥
संसारः कदलीगर्भ इवाऽसारो विशो पते ! । निवास इव दुःखानां गृहावासः सदाङ्गिनाम् ॥ १५४ ॥
दम्भोलिनेव यन्मुब्ध्या चूर्ण्यन्ते पर्वतोत्कराः । कम्पमानकरास्तोऽपि भवन्ति निधनागमे ॥ १५५ ॥
मृत्योः काले समायाते शरणं नास्ति देहिनाम् । जिनोपज्ञं विना धर्मं निर्वाणपदसाधकम् ॥ १५६ ॥

इति श्रुत्वा महीपालो विधाय करकुहमलम् । पप्रच्छ निजमायुष्कं भवन्नागविरागवान् ॥१५७॥
 दिनानि त्रीणि ते राजन् ! आयुष्कमवसिष्यते । इत्युक्तवान् मुनिर्ज्ञानज्ञातसर्वजगत्स्थितिः ॥१५८॥
 शीतार्च इव भूपालः कम्पमानकरद्वयः । स्तोकेन जीवितव्येन किं करिष्यामि सम्प्रति ? ॥ १५९ ॥
 अथाह भगवानेवं मा विपीद रसापते ! । अणुनाऽप्यायुषा किं न क्रियते हि विवेकिभिः ? ॥१६०॥
 मुहूर्त्तमपि सावधत्यागः स्यात् शाश्वतश्रिये । हन्यन्ते विपकछोला एकस्मादपि मन्त्रतः ॥१६१॥
 विन्यस्य पुरुषं कश्चिद् राज्ये प्रवलविक्रमम् । आगच्छामि प्रभो ! यावत् तत् त्वं तिष्ठ दयानिधे ! ॥१६२॥
 महापुरुष ! मा कार्पीः प्रमादं मूलमापदाम् । सर्वेषामपि कार्याणां प्रमादः प्रथमो रिपुः ॥१६३॥
 प्रणिपत्य गुरोः पादौ यथास्थानमगान्ठपः । तच्चिन्तयाऽपि कृच्छ्रेण क्लृप्तं दिनमवाहयत् ॥ १६४ ॥
 कोऽधिष्ठाताऽस्य लोकस्य भात्री विक्रमवारिधिः । केनोपायेन निष्पुत्रो मोक्ष्यामि क्षितिपालनम् ॥१६५॥
 तस्म चिन्ता प्रपन्नस्य सिद्धाख्या कुलदेवता । प्रत्यक्षाऽभूत् तमस्विन्यां दीपिकेव तमोऽपहा ॥ १६६ ॥
 मा कृथाः सर्वथा खेदं नरनाथ ! स्वमानसे । अभिपिञ्च प्रभाते त्वं दिव्यपञ्चकमुच्चकैः ॥ १६७ ॥
 तत्कृतं पुरुषं राज्ये विन्यस्य निजपुत्रवत् । परलोकाय पश्चात्त्वं यतस्वोत्सवंति साऽगमत् ॥१६८॥
 प्रभातेऽथाऽभिपिक्तानि पञ्च दिव्यानि भूभुजा । भ्रेमुस्तान्यथ सर्वत्र प्रतिरथ्यं प्रतित्रिकम् ॥१६९॥
 मन्त्रिसामन्तपुत्राश्च भ्रेमुस्तांद्राज्यलिप्सया । पुरो द्विपस्य भृङ्गारैरिन्द्रसामानिका इव ॥१७०॥

पुरे भ्रान्तानि तान्यापुनैव राजगधरं नरम् । मध्याह्नसमये जग्मुर्वाहोद्यानादिवीथिषु ॥१७१॥
 निद्रौ देवपालोऽथ कस्यचित् शाखिनस्तले । यष्टिमुच्छीर्षिके कृत्वा कम्बलाऽऽवृतत्रिग्रहः ॥१७२॥
 देवपालं समालोक्य नवाम्बुकणवर्षकः । करी जगर्ज गम्भीरं तडित्वानिव मूर्त्तिमान् ॥१७३॥
 हेर्षा चकार बाल्हीकः कोकिला ध्वानसुन्दरम् । विस्वृतं पाण्डुरं छत्रमुत्फुल्लकमलोपमम् ॥१७४॥
 जाह्नवीलहरीधेते चापरे चेलतुः स्वयम् । अभिपिच्य करीन्द्रेण न्यस्तः स्कन्धे विशुर्गवाम् ॥१७५॥
 ततः सिंहस्थेनाऽसौ महोत्सवपुरस्सरम् । तत्रैव वासरे पुत्र्याः कारितः पाणिपीडनम् ॥१७६॥
 ततः सिंहस्थो गत्वा नरेन्द्रो मुनिसन्निधौ । व्रतं जग्राह भावेन पूर्वोपात्ततमोऽपहम् ॥१७७॥
 कृत्वा चतुर्विधाहारपरित्यागं महामुनिः । चतुर्थे देवलोकंऽसौ पूर्णायुष्कः सुरोऽभवत् ॥१७८॥
 तदुपायनत्कम्बलाद्यं गोपालैः श्रेष्ठिनो गृहे । अन्यैः समर्पितं गावः स्वयमीयुर्दिनात्यये ॥१७९॥
 गोपाल इति कृत्वा तं सामन्ता नन्तुमीर्षया । अहङ्काराद् न चाऽऽयान्ति जनाः पूजितपूजकाः ॥१८०॥
 महाजनप्रधानोऽयमिति ध्यात्वा विशो पतिः । आजृह्वज्जिनदत्तं नाऽऽयथौ सोऽप्यज्वज्ञया ॥१८१॥
 कम्बलादि निशाप्रान्ते सिंहद्वारे नरेशितुः । अवज्ञोपायनानीव जिनदत्तोऽप्यऽमोचयत् ॥१८२॥
 तान्याऽऽलोक्य निदध्यौ स हहा ! पूर्वविजृम्भितम् । वृणायाऽपि न मन्यन्ते धिग्मां राज्यर्द्धिभूषितम् ॥१८३॥

अथ इत्यभिधेयम् ।

अहं खिद्ये कथंकारं येन दत्तमिदं पदम् ? । स करिष्यति निःशेषं जनमाज्ञाविधायिनम् ॥१८४॥
 ततोऽर्चयित्वा विधिवज्जिनेन्द्रमिति सोऽवदत् । कथं दत्तं त्वया राज्यं स्वामिन् ! विष्वक्कारणम् ? ॥१८५॥
 अथोचे व्यन्तरो भद्र ! गजेन्द्रं मृत्तिकामयम् । विनिर्माय समागच्छेः समारूढाऽत्र वन्दितुम् ॥१८६॥
 द्विरदोऽस्मत्प्रभावेण त्वद्यारूढे चलिष्यति । आज्ञां करिष्यते सर्वस्ततस्तव निरन्तरम् ॥१८७॥
 श्रुत्वेति भूपतिः प्राप प्रासादं मुदिताशयः । कुम्भकारा नृपादेशाच्चक्रुर्मृत्सामयं गजम् ॥१८८॥
 इममारूढ्य भूपालो वन्दितुं जिज्ञासायकम् । आगामीति ततो जज्ञे पुरे हास्यास्पदं महत् ॥ १८९ ॥
 सामन्ता मन्त्रिणां पुत्राः पौरग्रामेयका अपि । तमवेक्षितुमाजग्मुः सर्वोऽप्यऽद्भुतकौतुकी ॥ १९० ॥
 शुभेऽहि गजमारूढाऽऽहूय तं श्रेष्ठिपुङ्गवम् । समृद्धारो महीपालः पश्वासने न्यवेशयत् ॥ १९१ ॥
 व्यन्तरस्यानुभावेन करी मृत्सामयोऽचलत् । विसिम्बिमे जनः सर्वः पश्यन् नवकुतूहलम् ॥ १९२ ॥
 पुरात् स्वे निर्भिते गत्वा चैत्ये नत्वा जगद्गुरुम् । तमेव गजमारूढो नृपोऽगाद् निजमन्दिरम् ॥ १९३ ॥
 आलानस्तम्भसम्बद्धं श्रेष्ठिभेनं गजं कुरु । इत्यादेशं महीभतुर्लब्ध्वा सो हर्षितोऽभवत् ॥ १९४ ॥
 श्रेष्ठिना राजवत् तेन दत्ता कुम्भे शृणिक्षितिः । न चचाल पदं हस्ती वारित इव केनचित् ॥ १९५ ॥
 वीक्षापन्नोऽभवच्छ्रेष्ठी तस्मादुत्तीर्थ सत्वरम् । नृपपादाम्बुजं भक्त्याऽनमन्निदमुवाच च ॥१९६॥
 गोपाल इति यत्कृत्वाऽपराद्धं भवतः प्रतिः । तत्क्षमस्व महीपाल ! पुण्यलक्ष्मीनिकेतन ! ॥ १९७ ॥

ततो देवानुभावेन निःशेषाः पृथ्वीभुजः । आज्ञां प्रपदिरे तस्य शेषामित्र नरेशितुः ॥१९८॥
 शाश्वतार्हद्भवानां सहस्रं पृथिवीपतिः । तच्चैत्यं कारयामास स्वर्णस्तम्भमनोहरम् ॥१९९॥
 श्वेतवस्त्रे परिधाय भक्तिमान् पृथिवीपतिः । पुष्पेरानर्च तीर्थेशं त्रिसन्ध्यं श्रेणिको यथा ॥२००॥
 स्वचैत्ये कारयामासाऽऽट्टाह्निकादिपु पर्वण्यु । शासनोन्नतये राजा नात्र्यं सूर्याभेदेववत् ॥२०१॥
 अन्यदा वन्दितुं देवमचलद् नगराद् नृपः । सार्द्धं मनोरमादेव्या शच्येन घनवाहनः ॥२०२॥
 कौपीनवसनं क्षामं भारभुगशिशोरम् । मनोरमा पुराऽद्राक्षीद् व्रजन्तं काण्डवाहकम् ॥२०३॥
 तं विलोक्य मुमुर्च्छाऽऽशु देवी मोहपरायणा । अद्भुतिच्छिवशास्त्रेव पपात पृथिवीतले ॥२०४॥
 तथाविधापदि प्राप्तां दृष्ट्वा देवीं मनोरमाम् । वज्राहत इव क्षमापः कृच्छ्राद् वक्तुं प्रचक्रमे ॥२०५॥
 यो यद् वेत्ति जनः सर्वः स तच्च कुरुतामिह । स्मर्तव्या व्यसनप्राप्ते विद्या मन्त्राधिदेवताः ॥२०६॥
 वैद्याः प्राहुः पित्तमूर्च्छां देवज्ञां ग्रहपीडनम् । मान्त्रिका देवतादोषमाप्ता मुद्गलविप्रवम् ॥२०७॥
 प्रगुणं रचयामासुर्भेषजः शकूरादिकम् । देवज्ञा विदधुः पूजां ग्रहाणां मन्त्रपूर्वकम् ॥२०८॥
 देवतानां समारेभे पूजनं मान्त्रिकैरथ । मन्यन्ते नितरामाप्ता उपयाचिनमंहतिम् ॥२०९॥
 एकतथ विरच्यन्ते शय्याः पङ्कजिनीदलैः । एकतथापि चूर्ण्यन्ते स्थूलमौक्तिकराशयः ॥२१०॥
 मूर्त्तिमद्भिराऽम्भोर्देवनाम्भःकणवर्षिभिः । वीज्यते तालवृन्तैः सा मृदुवानमनोहरैः ॥२११॥

उपचारशतैः कृत्वा मूर्च्छाव्यपगमे सति । एवं पपाठ भूपालबल्लभा मधुरस्वरम् ॥ २१२ ॥
 अहन्निहि पत्नी न इहि जलु तो वि न वृढा हृत्य । अब्जो ! तहनि क्वाडियह ! अज्ज थि सा ति अन्नथ ॥ २१३ ॥
 अहन्निहि पत्नी न इहि जलु तो वि न वृढा हृत्य । अब्जो ! तहनि क्वाडियह ! अज्ज थि सा ति अन्नथ ॥ २१४ ॥
 देवि ! क एप वृत्तान्तो येन प्रोक्तं त्वयेदृशम् ? । साऽऽख्यव् देवमकं काष्ठवाहकं द्रुतमानय ॥ २१५ ॥
 देवि ! क एप वृत्तान्तो येन प्रोक्तं त्वयेदृशम् ? । साऽऽख्यव् देवमकं काष्ठवाहकं द्रुतमानय ॥ २१५ ॥
 देवि ! क एप वृत्तान्तो येन प्रोक्तं त्वयेदृशम् ? । साऽऽख्यव् देवमकं काष्ठवाहकं द्रुतमानय ॥ २१६ ॥
 सोऽथाऽऽहूतः समायातः साऽऽख्यदेवी मनोरमा । देवायं काहलो नाम मत्पतिः पूर्वजन्मनि ॥ २१७ ॥
 पूर्वजन्मनि पत्न्यऽस्याऽभवं सिंहलिकाह्वया । दुःखदौर्भाग्यदौर्गल्पपराभवनिर्केतनम् ॥ २१८ ॥
 पूर्वजन्मनि पत्न्यऽस्याऽभवं सिंहलिकाह्वया । दुःखदौर्भाग्यदौर्गल्पपराभवनिर्केतनम् ॥ २१९ ॥
 अन्यदाऽनेन संयुक्ता गताऽहं काष्ठहेतवे । वनमध्ये महाकायतालशालमनोहरे ॥ २२० ॥
 मिथ्यात्वात्प्रे गते दूरं सूर्यवज्जिननायकः । दृष्टो दिष्टया जगन्नाथः सनाथोऽतिशयिथिया ॥ २२१ ॥
 पूजयात्र इमं देवमावां प्रिय ! जगन्नतम् । मयाचेदयमथ ग्राह त्वमेव कुरु सर्वदा ॥ २२२ ॥
 निर्द्धर्मं बल्लभं ज्ञात्वा गत्वा शैचलिनीतटम् । सिन्दुवारैरिमं देवं भावतः पर्यपूजयम् ॥ २२३ ॥
 अत्रान्तरे महीपाल ! त्वं दृष्टो गोपधेपथुर । पूजयंस्त्रिजगन्नाथं जटाजूटेन सण्डितम् ॥ २२४ ॥
 धनयोऽयं जगतां नाथं यः पूजयति भावतः । मत्पतिर्न पुनर्नूनं देवपूजापराङ्मुखः ॥ २२५ ॥
 दधती भावनामेवं तस्मिन्नेत्र दिने नृप ! । कदन्नाशनयोऽनेन मृत्वा रात्रः सुताऽभवम् ॥ २२६ ॥

विदाङ्करोतु भूपालो देशार्चाफलसुत्तमम् । पारत्रिकं गमाऽनन्तसौख्यलक्ष्मीत्रिधायकम् ॥ २२४ ॥
 इमं विलोक्य संपन्ना मम जातिस्पृतिः मिथ ! । इदं ततः पपाठाऽहं मूर्च्छाव्यपगमे सति ॥ २२५ ॥
 इदं श्रुत्वा नृपः प्राख्यंज्जिनेशार्चाफलं महत् । पारत्रिकं तत्रैतस्या ऐहिकं मम वर्त्तते ॥ २२६ ॥
 इत्थ भगवान् धर्मो श्रुत्तिसानिव निर्धमः । शुनितन्द्राभिधः स्मृतिर्वाभेयं नन्तुपागतः ॥ २२७ ॥
 प्रणिपत्य मुनेः पादौ श्रुतवान् देशनां नृपः । सपत्नीकस्तु सम्यक्त्वं भावतः मत्स्यपद्यत ॥ २२८ ॥
 परमश्रावको राजा द्वादशव्रतपूर्वकम् । चकार जगतौ चैत्यैर्निःशेषामपि श्रुतिगाम् ॥ २२९ ॥
 देशे देशे मदीपेन भारिव्यसनरक्षणम् । कारितं जीर्णचैत्यागामुद्भृतिश्च पुरे पुरे ॥ २३० ॥
 निर्दोषमथ सम्यक्त्वं परिपालय मनोरमा । मृत्ना त्साधिना प्राप पूर्णायुक्ता सुरालयम् ॥ २३१ ॥

इतश्च—

अथाऽऽस्तिःक्रमहीपार्थिसमेतः समतानिभिः । हस्तिनानगरं प्राप विहरन् जगतां पतिः ॥ २३२ ॥
 स्वामिनं समवसृतं विज्ञाय जगतीपतिः । देवपालः समायातो वन्दितुं जगतां गुरुम् ॥ २३३ ॥
 प्रदक्षिणिततीर्थेशः कृतस्तवनमङ्गलः । निपसाद् यथास्थानं दत्तदृष्टिर्जिनेश्वरे ॥ २३४ ॥
 उवाच जगतां नाथो गोहपङ्कमहाप्रभः । राजन् ! राजीवनेत्राया मरणाद् दुःखमाप्तवान् ॥ २३५ ॥

१ प्राहति च ।

अनित्यं सर्वमप्येवम् । पयःपूर्णांमकुम्भवत् । तस्मिन् ममत्वमुच्चैर्यत्तद् मोहस्य विभ्रुम्भितम् ॥ २३६ ॥
 जीवाः सर्वे सुतत्त्वेन भायात्त्वेनाऽपि जज्ञिरे । संवन्धः किं स कांऽप्यस्ति स्पृष्टः कर्मनशोर्न यः ॥ २३७ ॥
 गस्यैव हर्षकार्याणि क्रियन्ते स्नेहगर्भिनैः । तस्यैव प्रेतकर्मणि तन्यन्ते शोकसंकुलैः ॥ २३८ ॥
 अनित्यताकृतमतिः शुष्कमालयो न शञ्चति । नित्यताकृतबुद्धिस्तु भयभाण्डोऽपि रोदिति ॥ २३९ ॥
 इत्यादिस्वामिवाक्यानि श्रावं श्रावं महीपतिः । विरक्तो भवपाशेभ्यो राज्ञे पुत्रं निवेद्य च ॥ २४० ॥
 त्रिशतीप्रमिते राज्ञः पुत्रैर्वैराग्यरक्षितैः । साकं श्रीमल्लिनाथान्ते श्रमणोऽजायतोच्चकैः ॥ २४१ ॥

(युगम्)
 श्रीमल्लिस्वामिनः पुरः ॥ २४२ ॥
 इतश्च कश्चिदागत्य द्विजः प्रकृतिमानश्रुत् । स्तम्भ इव स्थिरोऽतिष्ठत् श्रीमल्लिस्वामिनः पुरः ॥ २४३ ॥
 उवाच जगतां नाथो मा मानं कुरु मानव ! । अयं वन्द्योऽप्ययं निन्द्य इति चेतसि मा कृथाः ॥ २४४ ॥
 पुगऽपि मानमाहात्म्याद् यज्ञदत्ताभिधो द्विजः । निन्दनीयकुले जातां त्रिजातः कर्मवन्धने ॥ २४५ ॥
 पुगं क्षितिप्रतिष्ठाक्ये महीमण्डलमण्डने । यज्ञदत्तो द्विजः क्रोधी प्रतिषो मूर्तिमानिव ॥ २४६ ॥
 सोऽनिन्दत् पण्डितं मन्यो जिननायकशासनम् । जृम्भते स्वल्पबुद्धीनामात्मनीना न हि क्रिया ॥ २४७ ॥
 तस्य निन्दांमसहिष्णुः सहिष्णुगपि तन्क्षणात् । गुरुणा प्रतिपिद्धोऽपि चेच्छकः कोऽपि बुद्धिमान् ॥ २४८ ॥ (युगम्)
 वादायाऽऽह्वयायामास यज्ञदत्तं द्विजं मुदा । यतः परबले दृष्टं नहि स्थातुमलं भटाः ॥ २४९ ॥

जेष्यते येन यस्तस्य सोऽन्तेवासी भविष्यति । तयोर्विवदतोरेषा प्रतिज्ञाऽभूमहीयसी ॥२४९॥
 हेतुवादी विवादेन सोऽजयत् चेष्टको द्विजम् । उदयंस्तरणिः किन्तु तमसा परिभूयते ॥२५०॥
 प्रतिज्ञातं व्रतं विप्रस्तस्य जग्राह सन्निधौ । प्रतिज्ञापालने सन्तस्त्वरन्ते दुष्करेऽपि हि ॥२५१॥
 वृथाऽप्याऽऽस्वादितो हन्त ! सुधाऽऽहारो जराहरः । प्रतिज्ञावशतोऽप्याऽऽत्तं व्रतं सौख्याय जायते ॥२५२॥
 एवं शासनदेव्याऽसौ बोधितोऽपि महाशुनिः । अनिन्दद् वस्त्राङ्गमलम् दुस्त्यजा कुलवासना ॥२५३॥
 ज्ञातयस्तस्य संसर्गाद् भेजुः शान्तिं क्षणादपि । माष्टयेण्याच सम्पर्काद् दवदग्धा द्रुमा इव ॥२५४॥
 तस्य प्रणयिनी तत्रानुरागं विभ्रती शठा । वश्याय पारणे तस्मै कदाचित् कार्मणं ददौ ॥२५५॥
 स राजयक्ष्मणेवोच्चैः क्षयं तेनाऽनिशं व्रजन् । स्मरन् पञ्च नमस्कारं देवलोकमगान्मुनिः ॥२५६॥
 तस्याऽऽवसानं सा श्रुत्वा वैराग्यात् सहचरिणी । व्रतं जग्राह मानुष्यजन्मभूर्मीरुहः फलम् ॥२५७॥
 पतिहत्यात्मकं घोरमनालोच्चैव पातकम् । तपः कृत्वा दिवं साऽऽप तपः सर्वोऽर्थसाधकम् ॥२५८॥
 यज्ञदत्तस्य जीवोऽथ च्युत्वा राजगृहे पुरे । धनसार्धपतेर्दास्याश्चिलात्या नन्दनोऽजनि ॥२५९॥
 चिलातीपुत्र इत्येव चिलात्याः पुत्र इत्यभूत् । को नामकरणादीनि गोपानां हि प्रकल्पयेत् ? ॥२६०॥
 यज्ञदत्तप्रियाजीवः पुत्रपञ्चकपृष्ठतः । भद्राया धनभार्यायाः सुसुमाख्या सुताऽभवत् ॥२६१॥
 बालधारककर्मत्वे सुसुमाया धनो धनी । योजयामास दासेरं युक्तेयं स्थितिरिहेशाम् ॥२६२॥

॥ २६३ ॥

भूयास्याऽऽर्गास्यऽगौ चक्रे विश्वत् श्रेष्ठीव राजतः । निरवासयदन्यायकृतं तं दन्दशूकृतम् ॥ २६४ ॥
अन्यायपुंश्रलीक्रीडासङ्केतस्य निकेतनम् । पल्लीं सिंहगुहाभिख्यामगाद् दासीसुतस्ततः ॥ २६५ ॥
अथो मलिम्लुचैः साकं पत्नीणैरनयाऽध्वनः । तस्याऽजायत सन्धीतिः सख्यं तुल्ये प्रवर्धते ॥ २६६ ॥
मृते सिंहगुहेशेऽसौ तत्पदे तैर्निवेशितः । नरेन्द्रेणाऽपि दुर्जैः सपक्ष इव पन्नगः ॥ २६७ ॥
इतश्च सुंसुमां कामो राजधानीमिवोत्तमाम् । कामिचित्तजनावासनिवेशाय विनिर्ममौ ॥ २६८ ॥
अस्ति राजगृहे श्रेष्ठी पञ्चपुत्रो धनाभिधः । सुंसुमाख्या सुता तस्य निःसीमा रूपसम्पदा ॥ २६९ ॥
युष्माकं द्रविणं तस्य सुंसुमा मे ह्युपरिका । व्यवस्थायेति तैः सार्द्धमगाद् धनगृहं निशि ॥ २७० ॥
(युग्मम्)

दत्त्वाऽत्रस्वापिनीं विद्यां श्रेष्ठिलोकस्य तत्क्षणम् । वेगेन लुण्टयामास निष्पुत्रस्यैव तद् धनं ॥ २७१ ॥
पत्निनीमिव मातङ्गः पौलस्त्य इव जानकीम् । स सुंसुमामपाऽहार्षीत् प्रीतिवह्नीघनोदयाम् ॥ २७२ ॥
तद्वासरोढजम्बूवद् मोघा विद्याऽभयद् धने । सपुत्रोऽपससाराऽथ नीतिर्नीतिमतामसौ ॥ २७३ ॥
लुण्टयित्वा धनं हत्वा सुंसुमां च तथा स्वयम् । दुष्टबुद्धिः पलायिष्ट लुण्टाकैः सह दुर्जैः ॥ २७४ ॥
धनः श्रेष्ठी समाहूय रक्षकानित्यभापत । समानयत भोः ! वित्तं निःशेषं सुंसुमामपि ॥ २७५ ॥
आरक्षकजनैः साकं नन्दनैरपि पञ्चभिः । अनुव्रजन् धनः श्रेष्ठी सुतामयममन्यत ॥ २७६ ॥

इत इतः पलायन्त इतोऽपि श्रूयते रघः । इतोऽपि दृश्यते रेणुश्रीराणां चरणोद्भवः ॥२७६॥
 छुवाणैः पदिकैरेवमनुस्यूता इव क्षणात् । संलोप्रांस्तस्करान् क्रूरान् ददृशुः पुररक्षकाः ॥२७७॥
 इतो गृह्णीत गृह्णीत हत हतेति भापकैः । रक्षकैस्तस्करा व्याप्ता मृगा वागुरिकैरिव ॥२७८॥
 आरक्षकजनत्रातघातवित्रस्तचेतसः । वित्तं मुत्तत्रा प्रणेशुस्तं इयेनादिव विहङ्गमाः ॥२७९॥
 आरक्षपुरुषा वित्तं दुष्पापं प्राप्य पुष्कलम् । व्यावर्त्तन्त, कृतार्था हि जनाः स्वस्थानगामिनः ॥२८०॥
 सुंसमामुद्ग्रहंशे^३ खड्गयष्टिमिवाऽपराम् । अरण्यानीं प्रविष्टोऽसौ गुह्याभिव मृगाधिपः ॥२८१॥
 सहितः पञ्चभिः पुत्रैः पुत्रीं क्रष्टुं तदाननात् । स्वमनःस्पन्देयेवाऽऽशु धावति स्म धनोऽसुखी ॥२८२॥
 समीपमांगते तस्मिन् सुंसमा माऽस्तु मेऽस्य सा । ध्यात्व्येति कदलीलावमलावीत् सुंसमाशिरः ॥२८३॥
 पुरस्तात्तत्कवन्धस्य पुत्रयुक्तो धनो रुदन् । अरोदयत् तरुश्रेणीं प्रतिध्वानैः सुदुःश्रवैः ॥२८४॥
 तस्याः कवन्धमुत्सृज्य निवृत्तोऽसौ सनन्दनः । नखंपचरजा जज्ञे मध्याह्नसमयस्ततः ॥२८५॥
 श्रेष्ठिशोकेन विच्छायाः स्वजना इव शालिनः । बाढमश्रूणि मुञ्चन्ति पतत्किञ्जल्ककैतवात् ॥२८६॥
 न जलं न फलं काऽपि ददृशुर्धननन्दनाः । पशूंश्च प्रत्युत हिंसांश्चैरेशमेरितानिव ॥२८७॥
 पुत्रिकामर्णं वित्तनाशो दुःखसमागमः । विचिन्त्येति धनो दैवमुपालभत भूरिशः ॥२८८॥

१ अपहृतद्रविणसाहितानिति भावः । २ स्कन्ध इत्यर्थः । ३-सुधीरित्यणि ।

दैवमेवापदां कर्तुं हर्तुं सुप्राप्तसम्पदाम् । विधातु शुभबुद्धीनां दातु निन्त्रधियामपि ॥२८९॥
 इत्थं ध्यायन् धनः श्रेष्ठी प्राप राजगृहं पुरम् । सुंसमायाश्चकाराऽऽशु प्रेतकार्यं यथाविधि ॥२९०॥
 अथ त्रैराग्यमापन्नः श्रीवीरस्वामिसन्निधौ । व्रतं प्राप तपस्तत्त्वा धनर्षिस्त्रिदिनं ययौ ॥२९१॥
 चैलातेयः सुंसमाया वीक्षमाणो सुखं ययौ । दिशं याम्यामुपगतां मियामनुव्रजन्निव ॥२९२॥
 कायोत्सर्गस्थितं ध्यानतत्परं कामविद्विषम् । सोऽपकम्यं मेहमिव मुनिमेकमथैक्षत ॥२९३॥
 स्वकीयकर्मणा कामं लज्जितस्तमुवाच सः । धर्मं ब्रूहन्न्यथा तेऽपि छेत्स्याम्यस्याः शिरो यथा ॥२९४॥
 स ज्ञानी ज्ञानतो ज्ञात्वा भव्योऽयमिति चाब्रवीत् । उपशमो विवेकश्च संवरः कार्य इत्यपि ॥२९५॥
 ततश्च चारणमुनिर्नभोगमनविद्यया । उत्पपात महासत्त्वः सत्त्वरशिप्रबोधकृत् ॥२९६॥
 अथ भावयतस्तस्य वारं वारं पदत्रयीम् । उल्लेख ईदृशो जज्ञे दुष्टस्याऽपि शुभोदयात् ॥२९७॥
 क्रोधादीनां कपायाणां कुर्यादुपशमं सुधीः । तैरहं हहहा !! क्रान्तः कुप्टीव कृमिजालकैः ॥२९८॥
 श्रद्धासुकुण्डजं कुर्वन् पथ्यं सन्तोषचूर्णितम् । चिकित्साभ्यद्य तान् सर्वान् शमयेपजयोगतः ॥२९९॥
 धर्मरोहणमणिकथं लग्नकं शिवसम्पदः । कर्मणं कीर्तिकान्ताया आत्रालं ज्ञानशास्त्रिनः ॥३००॥
 अधिष्ठानं माहात्म्यस्य क्रकचं मोहदौरुणः । विवेकं कुहतां धीमान् सावद्यत्यागलक्षणम् ॥३०१॥ (युग्मम्)

१ शब्दरूपां मौद्गमेव पथ्यं कुर्वातत्यान्तरम् । २ मोहकाष्ठस्येति ज्ञानीयम् ।

सुंसमायाः शिरः पाणौ सत्यंकारमिर्वनसः । दद्यानस्य मम काऽऽस्ते निर्वेकः कारणं श्रियः ? ॥३०२॥
 तच्छीर्षं दुर्गतिद्वारकपिशीर्षं निवेकतः । मुञ्चति स्म चित्वातीगुर्मूर्त्तीभूतश्रियंतरम् ॥३०३॥
 संवरो भणितोऽभ्याणां मनसश्च निवर्तनम् । स प्रपन्नो मया भाग्यात् फल्यकल्पः शिचश्रियः ॥३०४॥
 पदानामर्थमेवं स भावयन् भावनाऽन्यतम् । समाधिमधिगम्योच्चैरभूत् हृन्मात्रचेतनः ॥३०५॥
 अथ विस्वाऽऽज्ञा देहं व्याप्तं तस्य महात्मनः । क्षणात् पिपीलिकाश्रकुः सच्छिद्रं चालनीसगम् ॥३०६॥
 स तासामुपसर्गेऽपि चिद्यन्यस्त इव स्थिरः । अहोरात्रदये सार्धे व्यतिक्रान्ते दिवं ययौ ॥३०७॥
 श्रुत्वेति यज्ञदत्तस्य दृष्टान्तं मानसंभवम् । द्विजो मानं परित्यज्य स्वामिनं प्रणमंस्तदा ॥३०८॥
 अथाऽवोचत भगवन्नऽहमस्मि द्विजाग्रणीः । अयं क्षत्रकुलोत्पन्नो मया नन्यः कथं जिनः ? ॥३०९॥
 इत्यादिर्मपेकः स्वामिन् ! विकल्पो भवकोटिकृत् । क्षणमात्रादयं नष्टः किं न स्याद्गुरुसङ्गमात् ? ॥३१०॥
 ततस्त्रिभुवनधीशपादान्नात्वा द्विजाग्रणीः । कृतमानपरित्यागश्रित्तं प्रत्यपकृत ॥३११॥
 ततश्च विहरन्नाथः श्वेतामूर्ध्नी नगरी ययौ । तत्रास्थुः तापसाः क्रोपमानसास्त्रिशतीमिताः ॥३१२॥
 सर्वशो भगवानेप श्रुत्वेति वचनं कटु । आगुः समवसरणं रणं दुःकृतकर्मणाम् ॥३१३॥
 तानुवाच जगन्नाथो भोः ! भोः ! मुनिमतङ्गजाः ! । सर्वज्ञचनं श्रुत्वा किं कोपेन मलीमसाः ? ॥३१४॥

मनोगतपरिज्ञातादुत्कर्णास्तेऽत्रदन्विति । प्रणत्य भगवत्पादौ कोपाख्यानं प्रकाशय ॥३१५॥
 अथ प्रबोधमुद्दिश्य श्रीमन्मल्लिजिनेश्वरः । एवं गदितुमारंभे प्रत्यूहध्वान्तभास्करः ॥३१६॥
 सिद्धान्तपारदृग्वाऽपि प्रकृत्या कोपनोऽधिकम् । चण्डरुद्राभिषः स्मरिरभूद् भुवन्नविष्टुतः ॥ ३१७ ॥
 अत्यल्पेऽपि क्रियालोपे प्रमाद्यन्तं कदाचन । आनुकोश मुनिग्रामं क्रोधात्रेशविसंस्थुलः ॥३१८॥
 स्तोत्रमात्रं मुनीनां स एबलितं सोढुमक्षमः । गच्छस्य दूरदेशेऽस्थाद् मुनिसंक्लेशभीलुकः ॥३१९॥
 मासकल्पेन सातत्यं गच्छेन सह संयमी । विहरन् मालव देशेऽवन्मुद्यानमुपेयितान् ॥ ३२० ॥
 इतः कश्चिन्महेशस्य स्रुतुः कन्दर्पमुन्दरः । पर्यणयत वित्तेशकन्यकां रतिसन्निभाम् ॥ ३२१ ॥
 मित्रैः समानशीलान्नैस्तत्पादाभोजपावितम् । स युवा क्रीडितुं रम्यं तदुद्यानं समागमत् ॥३२२॥
 नानाविधाभिः क्रीडाभिः क्रीडन्तः प्रतिपादपम् । ददशुः सुहृदस्तस्य धर्मध्यानरतान् मुनीन् ॥ ३२३ ॥
 यथाचारं नमस्कृत्य गर्भश्रावकसन्निभाः । ववन्दिरे मुनीनेतान् क्षमाश्रमणपूर्वकम् ॥ ३२४ ॥
 पूज्याः ! सखाऽयमस्माकं बाल्याद् वैराग्यनिर्भरः । व्रतं गृहीतुकामोऽस्ति कुरुताऽस्य समीहितम् ॥३२५॥
 शठान् वण्ठानिव ज्ञात्वा जजल्पुर्मुनिपुङ्गवाः । दीक्षायामधिकारोऽस्ति गुरोरस्माद्वा नहि ॥३२६॥
 क्वाऽऽस्ते गुरुस्तदापृष्टैः कृतवक्रोऽपि कैश्च तैः । इत्यचिन्त्यत निर्ग्रन्थैर्घृष्यतां कालिना कलिः ॥३२७॥

१ मुदिताऽऽशया एवमपि । २ कृतहास्यैरित्यर्थः ।

दर्शितः सस्मितं पाणिसंज्ञया मुनिपुङ्गवः । नत्वा सूरिं ततस्तद्वत् सुहृद्वर्गोऽप्यवोचत ॥३२८॥
 मया सह कथं मूर्खा एते हास्यं वितन्वते । तत्फलं दर्शयिष्यामि केशलुञ्चनकैतवात् ॥३२९॥
 ध्यात्वैति कोपनः सूरिः कम्पमानकराधरः । तैर्भस्माऽऽनाययद् वेगात् तेषां क्षेप्तुमिवानने ॥३३०॥
 वीक्षामहे करोत्येप किमिदानीं मुनीश्वरः ? । भस्मोपनिन्यिरे तेऽपि विचिन्त्येति कुतूहलात् ॥३३१॥
 लुलुञ्च तत् शिरस्त्रूर्णं विधृत्योरुद्वयेन सः । गुरो ! मा लुञ्च मुञ्चैनं तेषामारदतामिति ॥ ३३२ ॥
 अचिन्तयद् नयोदोऽथ लुञ्चितोऽहं यथा तथा । इदानीं गर्हिताऽत्यन्तमीदृक्षस्य गृहस्थता ॥ ३३३ ॥
 हास्येनाऽपि मया प्राप्तं श्रामण्यं भवतारकम् । इदानीं भावतस्तावत् प्रपद्येऽर्हन्निवेदितम् ॥ ३३४ ॥
 ऊर्ध्वस्थपित्रवर्गाणामश्रुभिर्निर्जरोपमैः । तस्य भस्मात्रिले मूर्ध्नि पङ्कशङ्का व्यजृम्भत ॥ ३३५ ॥
 अस्माभिर्यत् कृतं हास्यमपतद् मस्तुःकैऽस्य तत् । वराहात्तक्षुदण्डेषु पिष्यते माहिपं मुखम् ॥ ३३६ ॥
 अविचारितमेवैतत् कृतमस्माभिरुच्यैकः । केशलुञ्चनदम्भेन तदस्य फलमुत्थितम् ॥३३७॥
 सुहृदोऽपुहृदो जाता वयमस्य दुराशयाः । अनाथस्यैव यदियं दशा जज्ञे मनोऽतिगा ॥ ३३८ ॥
 एनत्स्वजनलोकस्य धियाहक्षणशालिनः । कथं वार्त्ता महोद्वेगकरिणी कथयिष्यते ? ॥ ३३९ ॥
 कुसङ्गाद् जायते नो चद् मरणं गजैनं भवेत् । कृत आहानकोऽस्साभिर्यथार्थकुटिलाशयः ॥३४०॥

एवं खेदमपनेषु मित्रेषु निखिलेष्वप्यथ । उवाच स युवा नव्यदीक्षितः पूर्वसाधुवत् ॥ ३४१ ॥
 विप्रवादिपि संप्राप्तं श्रामण्यं जिनभाषितम् । गृहीतं काचखण्डस्य शङ्कया रत्नसन्निभम् ॥३४२॥
 अकामस्याऽपि दीक्षा मे जज्ञे पुण्यप्रसाधिका । अनिच्छयाऽपि संभ्रुक्ता मोदकाः किं न वृत्तये? ॥३४३॥
 यूयं मित्राणि मित्राणि भवार्णवनिमज्जनात् । यदहं तारितस्तूर्णं व्रतपोतप्रदापनात् ॥ ३४४ ॥
 इति तस्य गिरः श्रुत्वा वाष्पपूर्णविलोचनाः । तदलङ्कारमादाय ययुस्तो स्वं निकेतनम् ॥ ३४५ ॥
 शैक्षोऽर्धादीद् गुरुं नत्वा मुखवासपुरःसरम् । मुनीन्द्र ! स्वजना नूनं कर्त्तारो मे व्रतक्षितिम् ॥३४६॥
 करणीयं तथा स्वांमिन् ! यथा जैनेन्द्रदर्शने । न स्याद् हास्यास्पदं किञ्चित् पाखण्डिषु निरन्तरम् ॥३४७॥
 ऊचे स्मरिर्दिवो वत्स ! वर्त्मनः प्रत्युपेक्षणम् । क्रियतां सत्वरं यस्मादावाभ्यां गम्यते निशि ॥३४८॥
 तथेति प्रतिपद्याऽसौ कृत्वाऽध्वप्रत्युपेक्षणम् । आगच्छद् मुनिवेषेण वभौ गीतार्थवत् तदा ॥३४९॥
 स्मरिणा सह शैक्षोऽथावश्यकं कृतवानऽसौ । व्यतीते रजनीयामे निशि तेन सहाऽचलत् ॥३५०॥
 स्पष्टमग्रस्थिते मार्गमव्यग्रं कथयत्यपि । तस्मिन् जराभरक्रान्तः पदे पदेऽस्खलद् मुहुः ॥३५१॥
 कीदृशं प्रत्युपैक्षिष्ठा मार्गं रे ! शैक्ष ! दुर्जन ! । इति वाक्यैर्वह्निकल्पैः स्वशरीरे ददाह सः ॥ ३५२ ॥
 शिष्यशीर्षं गुरुः क्रोधादवधीद् दण्डकोटिना । कोपारघदहखादकारविस्तारभ्रमसंनिभम् ॥३५३॥

१ शिष्यः, इत्यपि । २ व्रतनाशमित्याशयः ।

क्षमावतां धुरीणोऽसौ शैक्षोऽथ ध्यातवानिति । अहं हा ! गुरुसन्तापनिदानं बह्वेतराम् ॥ ३५४ ॥
 विनीतशिष्यसङ्घाताद् मन्त्रिदानेन साधुराट् । निष्क्रान्तो लभते कष्टं स्वलति स्म पदे ॥३५५॥
 आचार्यसन्निवृत्तः सर्वतपस्तोमापहारिणः । उपप्लुत्राय संजज्ञे मल्लाम्बो बुद्धयोगवत् ॥ ३५६ ॥
 द्रुतोऽप्याऽऽक्रोशतोऽप्यस्य न दोषः कोऽपि वर्त्तते । यतो ममाऽपराधोऽयं विहारः कारितो निशि ॥३५७॥
 केचिद् निजगुरुन् भक्त्या शक्रा इव जिनेश्वरम् । बहुलोद्भिन्नरोमाञ्चाः संव्रन्ते प्रतिवासरम् ॥३५८॥
 एवं भावयतस्तस्य क्षमासमृत्तचेतसः । उत्पन्नं पञ्चमं ज्ञानं सर्वपर्यायतत्त्ववित् ॥ ३५९ ॥
 कराब्जपुक्तावल्लोकमखिलं पश्यतः सतः । सुखेन नयतः सूरिं विभालि स्म विभात्ररी ॥३६०॥
 मूर्त्तिमत्क्रोधसप्तार्चेर्ज्वालां रुधिरधोरणीम् । क्षरन्तीं सूरिरैर्क्षिष्ट शिष्यमस्तकपर्वतात् ॥ ३६१ ॥
 नवत्रतोऽप्यसौ धन्यो नैव पूर्वत्रतोऽप्यहम् । अक्षमाऽभूद् ममेदृक्षा क्षान्तिरस्येदृशी परम् ॥३६२॥
 सच्चारित्रं मया प्रोक्तं कृताः सिद्धान्तत्राचिकाः । परं क्षान्तिर्मया नैव चक्रे साधुजनोचिता ॥ ३६३ ॥
 साधवस्तत्पुत्रुर्मां ते क्रोधापस्मारदूषितम् । एकक्रोधावक्रोशोऽपि निष्प्रकाशमभूत् परम् ॥३६४॥
 अन्तःक्षमावतां वासे वसन्नपि निरन्तरम् । अक्षम्यहं यतोऽम्बुस्थः कुलीरस्तरणे पटुः ॥ ३६५ ॥
 एवं सुतीव्रसंवेगवहिना कर्मपादपम् । दहतः केवलज्योतिरुद्भिन्नं पापघातकम् ॥३६६॥
 भूयोऽप्यसौ परीवारसम्पदा समयुज्यत । श्रीचण्डरुद्र आचार्यः शिष्यकवल्लिना सह ॥३६७॥

विहृत्य सुचिरं धात्र्यां प्रतिबोधपरायणौ । शिवामवलस्वरूपां प्रापतुमोक्षसम्पदम् ॥३६८॥
 तल्लुत्वा तापसाः सर्वे प्रशान्तहृदयास्ततः । अष्टकृन् स्वामिनः पार्श्वे दीक्षां सर्वज्ञभाषिताम् ॥३६९॥
 ततश्च भगवांस्तस्माद् विहरन् मदिरावतीम् । पुरीं शक्रपुरीं लक्ष्म्या ययौ त्रिभुवनार्यमा ॥३७०॥
 तत्र राजा यशश्चन्द्रः मकृत्या स्रैणलम्पटः । तदैव स्वर्वधूरूपं द्रष्टुं मापाऽन्तिके प्रभोः ॥३७१॥
 तस्य प्रबोधमृद्दिश्य कुलध्वजनरोशितुः । कथां गदितुमारंभे धीरवाचा जगद्गुरुः ॥३७२॥

तथाहि—

जम्बूद्वीपाऽभिधे द्वीपे वर्षे दक्षिणभारते । अस्त्यऽयोध्येति नगरी चूडारत्नमित्र क्षितेः ॥३७३॥
 तत्राऽभूद् भूपतिः शङ्खो धुरीणः सर्वभूभृताम् । सधर्मचारिणी तस्य धारिणी धर्मचारिणी ॥३७४॥
 तयोः कुलध्वजः पुत्रो ध्वजवद् बंशभूषणम् । द्वासप्ततिकलागारं द्वारं निःशेषसम्पदाम् ॥३७५॥
 अन्येष्टुर्नगरोपान्ते बाह्यालीं गतवानसौ । अमात्यादिपरिवृतः समानगुणशालिभिः ॥३७६॥
 अधः पद्मासनासीनं शतशाखस्य शाखिनः । सेवकैरिव राजानं मुनिवृन्दैः परिवृतम् ॥३७७॥
 वाचा मधुमुखा तत्र कुर्वाणं धर्मदेशनाम् । मूर्त्तं धर्ममित्रापश्यद् मानतुङ्गाऽभिधं गुरुम् ॥३७८॥

(युगम्)

विनीतवेषस्तत्पार्श्वे गत्वा नत्वा यथात्रिधि । उचितासनमासीनः श्रुतवान् धर्मदेशनाम् ॥३७९॥

दुष्टाष्टकमिस्तीर्णनेपथ्यान्तरितः सदा । नटवद् भवनाढ्येऽस्मिन् जन्तुर्विपरिचर्त्ते ॥३८०॥
 बध्यते जीवसारङ्गः स्वेच्छया संचरन्नपि । पुरन्ध्रीरूपपाशाद्यैः कामव्याधेन दुर्धिया ॥३८१॥
 आदरः परदारेषु स्वदाराणां विवर्जनम् । भवेत् पिपतिपोः पुंसो नरक्रे नर ! केवलम् ॥३८२॥
 गोत्राचारपरीहारः प्राणानां संशयागमः । साधुवादपरिभ्रंशः परस्त्रीगमनाद् ध्रुवम् ॥३८३॥
 एतद्वाक्यश्रुते राजपुत्रो वैराग्यमागतः । विरक्तः परदारेषु निषेधं मत्यपद्यत ॥३८४॥
 प्रणिपत्य पुनः सुरैः पादाम्भोजं नृपाङ्गजः । निवर्त्तमानश्चाद्राक्षीत्कलहं योपितां पथि ॥३८५॥
 किं वृथा कलहायेथे रोषोत्कर्षाद् मुहुर्मुहुः ? । इति पृष्टा कुमारेण चैका तन्मध्यतोऽवदत् ॥३८६॥
 देवाहं लोहकारस्य पत्नी सौभाग्यकन्दली । पूर्णकुम्भद्वयाऽत्राऽऽगां भारभुग्निशिरोधरा ॥३८७॥
 इयं रथकृतः पत्नी नाम्ना कनकमञ्जरी । रिक्तकुम्भद्वया देव ! समागान् मम संसुखं ॥३८८॥
 रिक्तकुम्भद्वयादेव मोच्यो मार्गोऽनया मम । एकं कारणमेवेदमपरं च निशम्यताम् ॥३८९॥
 यावन्मात्रं हि पत्युर्मे विज्ञानं जगतीतले । तादृग् न कस्यचिद् नूनं विद्यते वाग्मिनां वर ! ॥३९०॥
 कौतुकाऽऽक्षितचेतस्कः कुमारः प्राह किं तव । पत्युः समस्ति विज्ञानं सर्वलोकप्रमोदकृत् ? ॥३९१॥
 मत्पतिश्चन्द्रदेवाख्यो लोहकारशिरोमणिः । विज्ञानवह्मरीजालप्राट्टालसमः प्रभो ! ॥३९२॥
 स चेछोहमयं मीनं विधत्ते राजशासनात् । उत्सुत्य व्योमयानेन स याति मकराकरम् ॥३९३॥

गिलित्वा गलरन्ध्रेण तन्मध्यान् मौक्तिकावलीः । पुनरायाति संस्थानं स्वकीयं लोहजस्तिमिः ॥३९४॥
 मुखमर्कटिकां दत्त्वा श्रुत्वेति तद्विरः पुरः । आह स रथकृत्पत्नी तालिकावादनान्वितम् ॥३९५॥
 विज्ञानेनाऽसुना लोके न हि किञ्चन लभ्यते । मन्ये तदेव विज्ञानं यत्पत्यौ मे विजृम्भते ॥३९६॥
 अथोचे भूपतेः पुत्रः किं ते पत्युर्मनोहरम् । विज्ञानं विद्यते ब्रूहि त्वमशेषं सुलोचने ! ? ॥३९७॥
 अत्रास्ति नगरे रम्ये मत्पतिः सूत्रभृद्वरः । कन्दर्पो नाम रूपेण कन्दर्प इव सूक्तिमान् ॥३९८॥
 स चेत् काष्ठमयं चारु निर्मिमीते तुरङ्गमम् । पण्मासान् यावदाकाशे स भ्राम्यति सपौरुषम् ॥३९९॥
 श्रुत्वेति वचनं तस्या राजपुत्रः सकौतुकः । ताभ्यां सह सभां राज्ञो जगाम सपरिच्छदः ॥४००॥
 वृत्तान्तः कथितस्तेन कुमारेण नृपाग्रतः । ततो राज्ञा समाहूतो लोहकृत्सूत्रधारकौ ॥४०१॥
 लोहं लोहकृते भूमानर्पयामास सस्मयम् । निर्माति स्म ततः सद्यः स मीनं लोहसूत्रितम् ॥४०२॥
 ततोऽपवरकं पृष्ठे तस्य मीनस्य स व्यधात् । शुभेऽहि लोहकृत् तत्र प्राविशद् भूशुजा समम् ॥४०३॥
 पृष्ठेऽथ कीलिका तस्य निहिता वायुधारिणी । उत्पपात नभोमार्गं मत्स्यः शकुनिराडिव ॥४०४॥
 मीनस्थो जगतीपालो ग्रामाकुलपुराकुलाम् । विपुलां विपुलां वीक्षाचक्रे विद्याधरोपमः ॥४०५॥
 वाङ्मिथ्यं गते मीने छन्नेऽपवरके सति । गर्भस्थाविव रेजाते लोहकृत्पृथिवीश्वरौ ॥४०६॥
 मुक्ताः स गलरन्ध्रेण गिलित्वाऽऽमिषवद् भृशम् । निरवर्तत पाथोधेः कार्षुकाद् मुक्तकाण्डवत् ॥४०७॥

आयाते स्वपुरं तस्मिन्नाऽऽकृष्टा कीलिका क्षणात् । निपेतुमौक्तिकश्रेण्यस्तन्मध्यात् सेवधेरिव ॥४०८॥
 ततः कौतुकितो राजा वभापे लोहकारिणम् ? । गतप्रत्यागतं चक्रे कथमेष सुलक्षणम् ? ॥४०९॥
 सोपाख्यद् देव ! सिद्धाख्या राज्ञा देवी मया ततः । अपिते कीलिके तथा द्युयानार्थमिमं शुभे ॥४१०॥
 कीलिकायोगतो राजन् ! याम्यहं गगनाङ्गणे । अचिन्त्या देवताशक्तिः साधयति न किं नृणाम् ? ॥४११॥
 सूत्रधारोऽथ भूपालादेशाद् दारुमयं हयम् । उच्चैरुच्चैःश्रवस्तुल्यं कृत्वाऽदर्शयदञ्जसा ॥४१२॥
 देवाऽस्मिन् तुरगे यूयं कुमारो वा कुलध्वजः । आरोहत्वपरो नैव सोऽवादीदिति कोमलम् ॥४१३॥
 अथोचे भूपजो देव ! युष्मदादेशतोऽधुना । कृत्रिमाश्वं समारुह्य वीक्ष्ये विश्वम्भरातलम् ॥४१४॥
 आमृत्युक्ते नरेन्द्रेण सूत्रकृत् कीलिकाद्वयीम् । गमनाऽऽगमनायाऽऽशु कुमारस्य समर्पयत् ॥४१५॥
 तस्य पृष्ठेऽथ चिन्त्यस्य कीलिकां नृपनन्दनः । अलञ्चकार दार्विभं नमस्कृत्य नरेश्वरम् ॥४१६॥
 पश्यतां सर्वलोकानां स्वयविस्मैरचक्षुषाम् । उत्पपात नभोमार्गं वाजी दारुविनिर्मितः ॥४१७॥
 स्वर्गे किमगमत् किं वा सिद्धाऽऽश्नयाञ्जनोऽभवत् ? । अदृश्यः सोऽपि दार्विभो लोकैरेवं वितर्कितः ॥४१८॥
 पुर्याः कस्याश्चिदुद्याने भ्रान्त्वा वाजी समस्थितः । कृष्टायां कीलिकायां च राजपुत्रेण तत्क्षणम् ॥४१९॥
 कुलध्वजकुमारोऽथ पृथक् पृथक् विधाय सः । काष्ठव्रातं तुरङ्गस्य भाररूपं चकार सः ॥४२०॥
 विधायोच्छीर्षके काष्ठचक्रवालं कुलध्वजः । सुष्वाप श्रमखिन्नाङ्गः सहकारतरोरधः ॥४२१॥

इतश्च नभसो मध्यं भेजे दिवसनायकः । कीलितेव स्थिरा वृक्षच्छाया तस्याऽभवचराम् ॥४२२॥
 इतश्चारामिकस्तस्मिन्नागात् पुष्पजिघृक्षया । स्थिरच्छायस्तरुदृष्टो मध्याह्नेऽपि मनोहरः ॥४२३॥
 इतश्चासुप्तनरस्याऽयं प्रभावाश्रित्यन्तयन्ति । अस्माक्षीत् तत्पदाङ्गुष्ठं जजागाराऽथ भूपजः ॥४२४॥
 अल्पसुप्तनरस्याऽयं एवं विज्ञपयामास मालिको भक्तिमालिङ्गः ॥४२५॥
 यूयं भवथ सत्पुण्या मन्दिरेऽतिथयोऽद्य मे । एवं विज्ञपयामास मालिको भक्तिमालिङ्गः ॥४२६॥
 आमृत्युक्तं कुमारेण प्रार्थनाभङ्गभीरुणा । गेहे सो भोजितो नीत्वा तेन हर्षपुरस्सरम् ॥४२७॥
 कोणे गृहस्य त्रिन्यस्य तौरङ्गं काष्ठसञ्चयम् । अथाऽच्वालीत् पुरो मध्यं वीक्षितुं दिवसाऽत्यये ॥४२८॥
 स्वर्णपञ्चालिकाकीर्णं रूप्यतोरणभासुरम् । सङ्केतमन्दिरं श्रीणां नेत्रपान्थप्रपोषमम् ॥४२९॥
 प्रमोददृपतेः पर्षद् मोक्षाध्वप्रान्तरदुमम् । निघानमिव धर्मस्य दृष्टवान् जिनमन्दिरम् ॥४३०॥

(युगम्)

श्रीमन्तं सुव्रतं देवं दृष्ट्वा तत्र कुलध्वजः । प्रणनाम नमन्मौलिक्रिणावलिपञ्चलिमः ॥४३०॥
 इतश्च वेत्रभृत् कश्चित् समागत्य शृशं जनान् । कोणस्थानपि प्रत्येकं वेगतो निरवासयत् ॥४३१॥
 क्रिमेतदिति संभ्रान्तः कुमारस्तस्य कोणके । लीयते स्म यथा जीवः परमात्मनि योगिनः ॥४३२॥
 अद्वितीयवपुः काचिदेव कन्या जिनार्चनात् । लास्यं प्रचक्रमे कर्तुं सखीभिः परिवारिता ॥४३३॥

नमस्कृत्याऽथ देवेन्द्रं स्त्रीराज्यमिव तन्वती । सखीभिः सह संप्राप कन्याऽन्तःपुरमुत्तमम् ॥४३४॥
 कोणाभिर्गित्य रात्रौ स तद् रूपेण विमोहितः । पप्रच्छ पुरुषं कश्चित् केयं वाला सुलोचना ? ॥४३५॥
 आख्यत् स श्रूयतां देव ! श्रोत्रापेयः कथारसः । अस्य श्रवणमात्रेण संपद्यन्ते मुदोऽङ्गिनाम् ॥४३६॥
 इदं रत्नपुरं नाम्ना वरप्राकारमण्डितम् । अस्ति श्रीसुव्रतस्वामिश्रावको विजयी नृपः ॥४३७॥
 विस्तीर्णचारुसौवर्णतुङ्गतोरणसुन्दरम् । तेनेदं भूभुजाऽकारि चैत्यं कुलगृहं श्रियः ॥४३८॥
 तस्येयं कन्यका देव ! जयमालासमुद्भवा । सर्वलक्षणसम्पूर्णा नाम्ना भुवनमञ्जरी ॥४३९॥
 विलोक्य यौवनोद्याने कुमारीं करिणीमिव । विजयी तद्द्वित्रिवाहार्थमैक्षिष्ट नृपकुञ्जरम् ॥४४०॥
 कुमारान्वेषणं श्रुत्वा कुमारी निजचेतसि । अथेत्यं चिन्तयामास विवाहो मे समागतः ॥४४१॥
 महीचरोऽपि यः कश्चित् स्वशक्त्या खचरो भवेत् । स भविष्यति मे भर्ताऽन्यथा वह्निर्वरो मम ॥४४२॥
 गूढाभिप्रायमात्मीयं प्रियसरस्यै न्यवेदयत् । सा सम्यक् कथयामास विजने पृथिवीशितुः ॥४४३॥
 विज्ञाय निश्चयं तस्याः खपुष्पमिव दुर्लभम् । तूष्णींशालो महीपालोऽभवद् चिन्ताभिरुचकैः ॥४४४॥
 इति व्याहृत्य स पुमान् ययौ राजनिकेतनम् । कुलध्वजोऽपि संप्राप प्रातिहारिकमन्दिरम् ॥४४५॥
 तस्याऽथ कोणके कृत्वा सज्जं दारुमयं हयम् । कीलिकायाः प्रयोगेणाऽऽगच्छत् तद्वासासमन्दिरम् ॥४४६॥

तत्तल्लस्य चतुर्भागे ताम्बूलं त्वर्धचर्वितम् । क्षिप्त्वा तेनैव मार्गेण पुनः स्वगृहमागमत् ॥४४७॥
 मञ्जुद्धा वीक्ष्य ताम्बूलं तत्र सर्वत्र विस्तृतम् । सा दध्याविति कोऽत्राऽऽगात् खेचरस्त्रिदशोऽथवा ? ॥४४८॥
 अनया चिन्तया सा तद् दिनं वर्षमिवाऽऽनयत् । अलीकानिद्रया रात्रौ सुष्याप नृपकन्यका ॥४४९॥
 द्वितीयेऽह्नि निशीथेऽथ दार्दन्धमधिरुह्य च । तेनैव विधिना तत्र समायातः कुलध्वजः ॥४५०॥
 क्षिप्त्वा सर्वत्र ताम्बूलमचालीद् यावदुच्चकैः । तावद् चेलाञ्चले बाढं हस्ताभ्यां विधृतस्तया ॥४५१॥
 कुतस्त्योऽसि धियां धाम ! चलितोऽसि क्व सम्प्रति ? । कुमार्येति कुमारोऽसौ पृष्ट एवमवोचत ॥४५२॥
 भ्रूमीचरोऽपि जज्ञेऽहं खेचरः काष्ठवाजिना । इत्युक्ते तेन साऽवादीत् पूर्णो मम मनोरथः ॥४५३॥
 प्रदीपं साक्षिणं कृत्वा पुरोहितमिवाऽसकौ । उपायंस्त विवाहेन गान्धर्वेण कुमारिकाम् ॥४५४॥
 ततो भवनमञ्जर्यां बुभुजे विगयानसौ । अहश्यो वायुवत् कन्यान्तःपुररक्षकैर्नरैः ॥४५५॥
 दधुर्लावण्यपुण्यानि तदङ्गानि श्रियं पराम् । मुक्ताफलमनोज्ञानि तटानीव पयोनिधेः ॥४५६॥
 अङ्गानां वृद्धिमालोक्य मेने दक्षः सखीजनः । अकालफलसंविद्धिं भूरुहामिव भीतिदाम् ॥४५७॥
 तद् देव्या जयमालायाः स्थिताया विजने सखी । कथयामास निःशेषं नीचीकृतमुखाम्बुजा ॥ ४५८ ॥
 दुःखाधीतगलद्वाक्यविद्यामिव नभश्चरीम् । अपश्यत् पृथिवीनाथो जयमालां रहःस्थिताम् ॥ ४५९ ॥

अनात्मज्ञने केनेह तवाज्ञाखण्डनं कृतम् ? । अकाण्डे निजकान्ताया देवि ! वैधव्यगिच्छता ॥ ४६० ॥
 त्वत्प्रसादान् केनापि मदाज्ञाखण्डनं कृतम् । परं तु खण्डनं जातं कुमार्यां वचनान्निगम् ॥ ४६१ ॥
 प्राणनाथ ! समागत्य रजन्यां कन्यकां तत्र । अदत्तामप्यलं भ्रुङ्क्ते वीरः कोऽपि भयोऽज्झितः ॥ ४६२ ॥
 येनेदं मद्गृहे देवि ! चेष्टितं दुष्टचेतसा । तमाशु दक्षिणेशस्य करिष्ये प्राभृतोपमम् ॥ ४६३ ॥
 कोपाटोपोत्कटस्वेदविन्दुभ्रुकुटीभीषणः । उपविष्टः सभां राजा तदन्वेपणलालसः ॥ ४६४ ॥
 विवेद पार्थिवाकृतं वारस्त्री भववागुरा । वेऽयानां हि स्वभावोऽयं परचित्तोपलक्षणम् ॥ ४६५ ॥
 तथा निर्वन्धतः पृष्टो भूपतिश्चिन्तयाऽऽकुलः । पुत्र्या वृत्तान्तमाचख्यावर्षदक्षीणमञ्जसा ॥ ४६६ ॥
 तमन्यायकृतं बध्वा त्वत्पादान्तमुपानये । अगादिति प्रतिज्ञाय स्वगृहं भववागुरा ॥ ४६७ ॥
 संध्यायां गणिका बुद्ध्या नानोपायविशारदा । सतैलनवसिन्दूरैः कन्यागारमलेपयत् ॥ ४६८ ॥
 तुरङ्गभाऽधिरूढोऽसौ त्रियामायां कुलध्वजः । अगाद् वातायनं तस्याः सान्द्रसिन्दूरपङ्किलम् ॥ ४६९ ॥
 तथा साकं चतुर्यामीमतिवाह्य घटीमिव । गतवान् मालिकागारश्रुदियायाऽथ भास्करः ॥ ४७० ॥
 आययौ गणिका प्रातः कन्याया भवनाङ्गणम् । पादयोः प्रतिविम्बानि पद्मानीव व्यलोकयत् ॥ ४७१ ॥
 प्रतिविम्बानुमानेन तयाऽज्ञायि महीधरः । काव्येनेव कवेर्भावे आचारेण कुलं यथा ॥ ४७२ ॥

यमस्यैत्यर्थः

२ आबधमानानि पङ्क्षाण यस्मिन्, तं गुप्तमिन्त यावत् ।

सलाध्यक्षनरैः सार्द्धं भ्रमन्ती भववागुरा । द्यूतस्थानस्थितं भूपनन्दनं वीक्षते स्म सा ॥ ४७३ ॥
 तलाध्यक्षनरैः सार्द्धं भ्रमन्ती भववागुरा । द्यूतस्थानस्थितं भूपनन्दनं वीक्षते स्म सा ॥ ४७४ ॥
 सिन्दूरारुणपादाभ्यां तयाऽसावुपलक्षितः । तदादेशात्तलाध्यक्षपुरुषैः स धृतो हठात् ॥ ४७५ ॥
 तत्प्राप्तिश्रवणेनाऽऽशु मरुतेन मुहुर्मुहुः । दिदीपे भूपतेः कोपो हव्यवाडिव तत्क्षणम् ॥ ४७६ ॥
 षण्णवद् दर्शनं माऽस्य भूयात् तत्कर्मकारिणः । इत्युक्त्वा दीयतां वायोरित्यादेशं नृपो ददौ ॥ ४७७ ॥
 अथादेशं समासाच्च वध्यभूम्युपरि द्रुतम् । यत्कृतोऽयं वरः पुत्र्या व्यलीकं तदिदं नु किम् ॥ ४७८ ॥
 जनास्तादृूपमालोक्य विवदन्ते परस्परम् । यत्कृतोऽयं वरः पुत्र्या व्यलीकं तदिदं नु किम् ॥ ४७९ ॥
 पीयूषगुणसारस्य वियोगेऽस्य कलाभृतः । क्षयं राकानिशेषाऽऽशु राजपुत्री प्रपत्स्यते ॥ ४८० ॥
 पुत्र्याश्चेदीदृशं चक्रे भ्रूजुजा किं प्रकाशितम् ? । गृहे दुश्चरितं यस्माद् दक्षा रक्षन्ति सर्वथा ॥ ४८१ ॥
 इत्यादिलोकसंलपान् शृण्वानो नृपनन्दनः । मालिकागारसामीप्यमगाद् राजभटावृतः ॥ ४८२ ॥
 ममान्तये समायातां मालिकागारासिनीम् । कुलेदवीं नमश्चक्रे शुष्मत्पादप्रसादतः ॥ ४८३ ॥
 आमेत्युक्ते भटौघेन प्रविश्य मालिकालयम् । शरीरं रसवेदीव पुनः सज्जं हयं व्यधात् ॥ ४८४ ॥
 पश्यतां राजलोकानां कामं विस्मेरचक्षुषाम् । उत्पपात पतत्रीव हयः कांष्ठविनिर्मितः ॥ ४८५ ॥
 गत्वा वातायनं वेगात् कुर्मायाः कृत्रिमो हयः । उत्तार चिरं भ्रान्तिश्रान्ताङ्ग, इव तत्क्षणम् ॥ ४८५ ॥

तत्राऽधिरोह तां पत्नीं नवोढामिव हर्षितः । वारां निधेर्पहादुर्गेमन्तरीपमवाप सः ॥ ४८६ ॥
 यस्यान्ते रेजिरे नीलास्तमालवनराशयः । अंवतीर्णा इवाम्भांसि पातुमभोदराजयः ॥ ४८७ ॥
 त्रिभान्ति यत्र शीतांशुशुभ्रा डिण्डीरराशयः । हास्योद्वारा इवाम्भोधेः स्रवन्तीनां समागमे ॥ ४८८ ॥
 अथोत्तीर्य महीपालपुत्रः सुष्वाप निर्भयः । मृदुपल्लवपल्यङ्गे मनसीव मनोभवः ॥ ४८९ ॥
 क्षुधाक्षामं प्रियं वीक्ष्य मोदकाऽऽनयनाशया । अध्यासामास दार्वभ्रं मूर्त्तेश्चाऽऽकाशदेवता ॥ ४९० ॥
 गत्वा वातायने मुक्तो तयाऽसौ नृपकन्यया । प्राविशत् सा निजागारं सम्पूर्णं मोदकादिभिः ॥ ४९१ ॥
 इतश्च वात्यया कामं पातितस्तुरगः क्षितौ । अभाङ्गीत् तटिनीनाथमध्यस्वलितपोतवत् ॥ ४९२ ॥
 यावदागाद् महीपालकन्यका मोदकान्विता । तावदैक्षत दार्वभ्रस्तया भग्नो भुवस्तले ॥ ४९३ ॥
 प्रतिक्कूलमहो ! दैवं सर्वतो विपदावहम् । हहा ! पुरातनाऽऽर्चीर्णं कम्मोदग्रं ममाधुना ॥ ४९४ ॥
 अत्रुक्कूलो विधिः पाति पितेव व्यसनेऽप्यलम् । प्रतिकूलः पुनर्न्यायमार्गनिष्ठं जुगुप्सते ॥ ४९५ ॥
 वारिधौ गमनं पत्युर्भङ्गो मे दाख्वाजिनः । सर्वं कष्टावहं जातं मम भाग्यविपर्ययात् ॥ ४९६ ॥
 दृष्टे प्रिये ममावश्यं भोक्तव्यं नान्यथा खलु । एवं नियममाधत्त प्रेमपादपदोहदम् ॥ ४९७ ॥
 इतश्च भूपतेः स्रुतुर्निद्रया सुमुचे तदा । न चाऽद्राक्षीत् प्रियां प्रेमस्वर्णस्वर्णाद्रिचूलिकाम् ॥ ४९८ ॥
 किं श्रीभ्रान्त्या समाहृता पयसां निधिना प्रिया । उत श्रीपतिना जह्रे चिन्तयामासिवानिति ? ॥ ४९९ ॥

इतश्च व्योमयानेन काचिद् विद्याधरप्रिया । अगादप्सरसां वृन्दं जयन्ती रूपवैभवात् ॥ ५०० ॥
 काऽसि भामिनि ! कुत्रत्या कस्मादत्र समागता ? । तत्सर्वं श्रवणद्वन्द्वप्रमोदाय निवेद्यताम् ॥ ५०१ ॥
 महाभाग ! शृणु श्रौत्रसुधारसनिपेचनम् । कथारसं महाप्रीतिमेघपौरस्त्यमारुतम् ॥ ५०२ ॥
 त्रैताब्ध्येऽभूद् मणिनाम्ना विद्याधरशिरोमणिः । तस्याऽहं पट्टेऽव्यसि नाम्ना कनकलोचना ॥ ५०३ ॥
 सोऽद्य मे वल्लभो हन्त ! वैरिणा विद्युतो हठात् । त्वद्रूपान्तरमापन्नः स त्वं दृष्टोऽसि धीनिधे ! ॥ ५०४ ॥
 कामवाणेन देहस्य भिद्यमानस्य मेऽधुना । तत्र सङ्गमसन्नाहं विना न शरणं परम् ॥ ५०५ ॥
 ऊचे कुलध्वजो मातः ! परस्त्रीनियमो मम । भङ्गं नैतस्य कुर्वेऽहं सुसिक्तस्येव शाखिनः ॥ ५०६ ॥
 श्रुत्वेति वचनं तस्य विद्याभृत्प्राणवल्लभा । तं प्रति प्राहिणोत् पुष्पमभिमन्त्र्याऽथ विद्यया ॥ ५०७ ॥
 तत्प्रभावान्मुञ्छेच्चैर्विपादिव नृपाङ्गजः । अज्ञायत निर्मनस्कोऽसंक्षिपञ्चेन्द्रियोपमः ॥ ५०९ ॥
 काष्ठवत्तं समुद्दृत्य चिक्षिपे' वारिधौ तथा । निर्देयत्वमहो ! स्त्रीणां धिग् धिग् प्रेमातिचञ्चलम् ॥ ५१० ॥
 जलदेव्या पतन् दृष्टस्तेजःपुञ्ज इवाम्भरात् । गृहीतः पाणिपद्माभ्यां स्वामिदत्तप्रसादवत् ॥ ५११ ॥
 तत्प्रभावाद् ननाशाऽऽत्रपुण्यविद्या नृपात्मजात् । स्वस्थीभूतः क्षणादपि समुन्मीलितलोचनः ॥ ५११ ॥
 तथा पृष्ठः कुमारोऽसौ तद्दृत्तान्तमर्चीकथत् । परकीयाङ्गनाभोगनियमेन पुरस्सरम् ॥ ५१२ ॥

१ स इति कर्माऽध्याहारः ।

वरं दृणु महाभाग ! तुष्टाऽहं नियमश्रुतेः । अमोघं दर्शनं दैवं द्युविद्युदिव दृष्टिक्वत् ॥ ५१३ ॥
 सोऽप्याऽऽख्यत् प्रियया साकं यथा भोगो भवेद् मम । तथा कुरु पयोदेवि ! परोपकृतिलालसे ! ५१४
 समुत्पाद्य करेणाऽथ तत्पत्नीभवनाङ्गणे । देव्याऽसौ मुमुचे वेगाद् लाजाञ्जलिरिवाऽपरः ॥ ५१५ ॥
 भयो दृष्टः कुमारेण वाजी दारुविनिर्मितः । प्रिया च रुदती शोक्रशङ्कुमूढविचेतना ॥ ५१६ ॥
 देव्यूचे वत्स ! तेऽभीष्टं साम्प्रतं करवाणि किम् ? । सोऽप्याऽऽख्यद् वाजिनं सज्जं कुरु पूज्ये ! यशस्विनि ! ५१७
 तत्क्षणं प्रगुणीचक्रे देवशक्त्या तया हयः । अचिन्त्यं किल देवीनां शक्तिविस्फूर्त्तिवैभवम् ॥ ५१८ ॥
 देव्यगाद् मन्दिरं स्वीयं कुमारोऽपि तुरङ्गमम् । अध्यासामास वेगेन प्रियया सह तत्क्षणम् ॥ ५१९ ॥
 इतश्च शङ्खभूषेन सूत्रशृद् विधृतो हठात् । पूर्णेषु षट्सु मासेषु नागते नन्दने सति ॥ ५२० ॥
 दृपः प्रगुणयाञ्चक्रे सूत्रधारकृते चिताम् । भूभुजो यमत्रद् रुष्टास्तुष्टा धनदवद् यतः ॥ ५२१ ॥
 रसाद्विरसत्रादित्रमानीतः सचित्रान्तिकम् । दृश्यमानो जनैः पौरैः पूर्णवाष्पविलोचनः ॥ ५२२ ॥
 यावत् क्षिपन्ति तत्राऽग्नौ हव्यवत् सूत्रशृद् रम् । तात्रद् दृष्टो महीपालनन्दनो व्योम्नि समियः ॥ ५२३ ॥
 समुत्तीर्णस्ततो व्योम्नस्तुरगाद् दृपनन्दनः । पौरैरानन्दितो राजा पुत्रागमनशांसिभिः ॥ ५२४ ॥
 प्रवेशितो महीपेन सूनुः सूत्रशृत्ता सह । रसत्सुस्वरवादित्रं महोत्सवपुरस्सरम् ॥ ५२५ ॥
 देशानथ ददौ राजा लोहसूत्रकृतोर्द्वयोः । प्रसादिता महीपाला न भवन्ति निरर्थकाः ॥ ५२६ ॥

कालक्रमेण पञ्चत्वमापन्ने शङ्खभूयति । पितुः पदमलञ्चके नीतिविज्ञः कुलध्वजः ॥ ५२७ ॥
 पट्टदेवीपदे चके राजा भवनमञ्जरीम् । अशुक्ल विषयान् वाञ्छाऽनुरूपंश्च तथा सह ॥ ५२८ ॥
 अन्यदा तत्पुराऽऽयातकेवलज्ञानिसन्निधौ । श्रुत्वा दुष्पारसंसारतारिणीं धर्मदेशनाम् ॥ ५२९ ॥
 प्रबुद्धः कान्तया साकं राज्ये न्यस्य तनूद्भवम् । कुलध्वजमहीपालः प्रव्रज्यां विधिनाऽऽद्दे ॥ ५३० ॥

(युग्मम्)

ततःप्रयति संसारं कारागारमिवात्मनः । भानयन् भावनां सम्यक् भावयामास संयमी ॥५३१॥
 यतः---

लोला लक्ष्मीः सुखं स्वल्पं परिणामि शरीरकम् । निरुद्यमः किमत्राहमद्य श्वो वा प्रयाणकम् ? ॥५३२॥
 पुनर्जन्म पुनर्भूत्सुः पुनः क्लेशपरम्परा । अरघदृष्टीन्यायो न कदाचिदनीदृशः ॥ ५३३ ॥
 मनस्तुरगवद् भ्राम्यत् विशृङ्खलमहर्निशम् । स वशं स्थापयामास विशिष्टज्ञानवल्गया ॥ ५३४ ॥
 आनिनाय मुनिः शान्तिं ज्वरं मनसिजोद्भवम् । सिद्धान्तार्थस्य चूर्णेन न कुर्वन् गुरुलङ्घनम् ॥ ५३५ ॥
 कुवासनाद्यनश्लेष्या पातितस्तेन लीलया । निरन्तरं शुभध्याननस्यग्रहणयोगतः ॥ ५३६ ॥
 मायात्रातं तमःपित्तं मोहश्लेषमाणमुच्चकैः । ज्ञानदर्शनचारित्र्यौपधौघैरजयन्मुनिः ॥ ५३७ ॥

१ नासिकाया हितं नस्यम्, शुभध्यानमेव नस्यामिति समन्वितिः ।

जगाम मोहनीयाख्या भ्रमिस्तस्य महत्तमनः । शर्कराकल्पया नित्यं भास्वद्भवनयाऽनया ॥ ५३८ ॥
वशीचकार नित्यं स दुर्द्धराणीन्द्रियाण्यपि । अनल्पेतरसङ्कल्पत्रिकल्पपरिहारतः ॥५३९॥
कपायाः शमितास्तेन दुर्जया अपि वैरित् । क्षमामभ्रतिनिःशेषमतिपक्षपरिग्रहात् ॥५४०॥
एवं विशुद्धभावस्य कुलध्वजमहामुनेः । उत्पेदे केवलज्ञानं क्रमाद् निर्वाणमाप च ॥५४१॥
इत्युक्त्वाऽऽह जगन्नाथो यशश्चन्द्रमहीपते । पालयः कुलध्वजेनेव नियमोऽन्यथभूजने ॥५४२॥

यतः—

दुर्गाद्या हि मनोवृत्तिः स्त्रीणामुत्कलिकोचरा । किं केनाऽपि पिता कापि समुद्रजलपद्मतिः ? ॥ ५४३ ॥
मथुरा कोमलाङ्गी वा परस्त्री दुःखदायिनी । किं हिताय भवेत् सृष्ट्या गालकूटस्य कन्दली ? ॥ ५४४ ॥
श्रुत्वेति स्वामिनः प्रोक्तं यशश्चन्द्रः क्षमापतिः । पञ्चमी राजपुत्राणां सर्ववैव्रितमग्रहीत् ॥ ५४५ ॥
एवं श्रीमह्विनाथस्य पृथ्वीं विहरतः सतः । गणधृतोऽव्यवधिं शतिरभूवन् भिषगादयः ॥ ५४६ ॥
चत्वारिंशत्सहस्राणि क्षमिणां तत्त्वधारिणाम् । साध्वीनां पञ्चपञ्चाशत्सहस्राणि तपोजुषाम् ॥ ५४७ ॥
अधिकानि तु पद्पष्टेः पद्शतानि महात्मनाम् । विज्ञातसर्वतत्त्वानां द्विद्वंशस्रकपूर्विणाम् ॥ ५४८ ॥
द्वाविंशतिशतान्यऽस्याऽवधिज्ञानविराजिनाम् । केवलज्ञानिनां सङ्ख्या पूर्वोदिता यथास्थिता ॥ ५४९ ॥

एकोनविंशच्छतानि वैक्रियलब्धिकारिणाम् । सप्तदशशतान्यस्य सार्द्धानि शमश्रुन्ति च ॥ ५५० ॥
मनःपर्यायविज्ञानां धीज्ञातजगतामपि । चतुर्दशशतान्यासन् वादिनां कीर्त्तिशालिनाम् ॥ ५५१ ॥
श्रावकाणां लक्षमेकं सत्र्यऽशीतिसहस्रयुक् । युता सहस्रसप्तत्या श्राद्धिकाणां त्रिलक्ष्यभूत् ॥ ५५२ ॥
शास्त्रा निर्वाणकल्याणमासत्रं त्रिजगत्पतिः । संक्रमं सिद्धिसौधस्य समेतगिरिमभ्यगात् ॥ ५५३ ॥
संबत्सरशताद् न्यूनं पञ्चपञ्चाशतं प्रभोः । समाः सहस्रान् विहर्तुः परिवारो ह्यसात्रभूत् ॥ ५५४ ॥
तत्रारुह्य पञ्चशतमहाश्रुनिपरिच्छदः । मासमेकं च स न्यासं कृतवान् परमेश्वरः ॥ ५५५ ॥
फाल्गुनश्वेतद्वादश्यामश्वयुजि निशाकरे । त्रैलोक्यवन्द्यपादाब्जो भव्यलोकप्रवोधकृत् ॥ ५५६ ॥
वाग्योगं वादरं सम्पद्य मनोयोगं च वादरम् । हरोध द्वितयं स्वामी सारथिर्धुर्ययुग्मवत् ॥ ५५७ ॥
वादरं काययोगं च सूक्ष्मकायनिरोधनात् । अरौत्सीद् योगिवन्नाथः श्वासप्रश्वासवारणात् ॥ ५५८ ॥
अथ सूक्ष्माङ्गयोगस्थः सूक्ष्मवाक्चित्तरोधयोः । रोधं स्वामी वितन्वानः सूक्ष्मध्यानरतोऽभवत् ॥ ५५९ ॥
अथोच्छिन्नक्रियं नाम तुर्यं ध्यानमशिश्रियत् । पञ्चह्रस्वाक्षरोच्चारप्रमाणं परमेश्वरः ॥ ५६० ॥
क्षीणार्थो विगतकर्मा सिद्धानन्तचतुष्टयः । सर्वकेशविनिर्मुक्तः केवलज्ञानदर्शनः ॥ ५६१ ॥
ऊर्ध्वगामी जगन्नाथो लेपाभावाद्लाडुनत् । स्वभावाद्दुर्मार्गेण लोकाग्रमुपजग्मिवान् ॥ ५६२ ॥
(युगम्)

त्रिनष्टशर्मणां शर्म नारकाणागपि क्षणम् । प्रभोर्निर्वाणकालेऽस्मिन् न पूर्वं समजायत ॥ ५६३ ॥
 सुनयोऽपि महासत्त्वा विहितानशनक्रियाः । सर्वकर्मविनिर्मुक्ता लेभिरे पदमव्ययम् ॥ ५६४ ॥
 क्षीराम्भोधिलैर्गात्रमिन्द्रोऽस्तपयदर्हतः । अङ्गरागेण दिव्येन विल्लिप सुगन्धिना ॥५६५॥
 परिधाय सिते वल्ले शिविकायां त्रिमानवत् । स्वयं न्यथाइ प्रभोर्देहं वासवः साश्रुलोचनः ॥५६६॥
 मूर्ध्ने मालामिवाऽधासीइ धुरि शक्रस्ततोऽथ ताम् । धूपमृदाहयामासुः पुरस्तस्या दिवैकसः ॥५६७॥
 श्रावकश्चात्रिकांधेषु शोकः कोक्रेष्विवाऽधिकम् । श्रीमल्लिभास्करे मासे नयनानामगोचरे ॥५६८॥
 भणन्त्यो रासकान् देव्यः प्रस्वलन्ति पदे पदे । स्मरन्त्यः स्वामिनः सांम्यान् गुणग्रामानेकथा ॥५६९॥
 स्वामिनोऽङ्गं चितामध्ये विदधेऽथ पुरन्दरः । अग्नीनशिकुमाराश्च विचक्रुस्तत्र वेगतः ॥५७०॥
 वायुं वायुकुमाराश्च तदीपनकृते व्यधुः । गोशीर्षचन्दनैधोभिर्ज्वलियामासुराशु ताम् ॥५७१॥
 गन्धधूपान् बहून् प्रज्यञ्चतकुम्भांश्च नाकिनः । ज्वलन्त्यापथ चित्सायां चिक्षिपुर्बहुमानतः ॥५७२॥
 मांसादिकेषु दग्धेषु जलैः क्षीरार्णवाहृतैः । स्तानितत्रिदशा विध्यापयामासुश्चितां ततः ॥५७३॥
 अन्येषामपि साधूनां शरीराणि सुरेश्वराः । प्रतीचीनचितामध्ये निदधुः प्रथमेन्द्रवत् ॥५७४॥
 दक्षिणाऽदक्षिणे ऊर्ध्वदंष्ट्रे त्रिजगतां पतेः । अट्टलीतांतरां भक्त्या सौधर्मशानवासवौ ॥५७५॥
 शकौ चमरवलाख्यावधोदंष्ट्रे जिनेशितुः । इन्द्रस्त्वन्ये सुराश्चान्ये दन्तानस्थीनि च स्वयम् ॥५७६॥

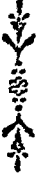
प्रभोश्चित्योद्भवं भस्मा पुमांसो जगृहुस्ततः । पवित्रं वन्द्यमर्च्यं च सर्वमेवाऽर्हतां शुचि ॥५७७॥
 चितास्थाने प्रभोः स्तूपमकुर्वत दिवाँकसः । नानारत्नमयं रत्नाचलशृङ्गप्रहोदयम् ॥ ५७८ ॥
 निर्वाणमहिमामेवं कृत्वा मल्लिजिनेशितुः । ययुर्नन्दीश्वरद्वीपे कर्तुमष्टाद्विक्रोत्सवम् ॥५७९॥
 गत्वा स्वमथ स्थानं तन्माणवस्तम्भमूर्धसु । स्नामिदंष्ट्रं न्यधुः शक्रा भक्तिं मूर्चाभिव प्रभोः ॥५८०॥
 कौमारव्रतपर्याय आयुर्मल्लिजिनेशितुः । वर्षाणां पञ्चपञ्चाशत् सहस्राण्यभवन् प्रभोः ॥५८१॥
 अरनाथस्य निर्वाणाच्छ्रीमल्लिजिननिर्घृतिः । कौटीसहस्रे वर्षाणां समतिक्रान्तवत्यभूत् ॥५८२॥
 चरित्रं श्रीमल्लेः श्रवणयुगपीयूषसरसी रसीभूतात्मानो विनयविनता ये भवभृतः ।
 विगाहन्ते सर्वे सकलकमलोद्भूतिजनकं भवेत् तेषां सत्यं निजनिजमनश्चित्तमिद्रम् ॥५८३॥

इत्याचार्यश्रीविनयचन्द्रविरचिते श्रीमल्लिस्वामिचरिते महाकाव्ये विनयश्ले आसितकृत्यप-चित्रकुम्भ-
 नरेदेवपाल-गोपाल-यज्ञदत्त-चिलातीपुत्र-चण्डरुद्राचार्यशिव्य-कुलध्वजमहर्षि-

कथानकगर्भितो निर्वाणव्यावर्णनो नामाष्टमः सर्गः ।

अथ प्रशस्तिः ।

तमोपहारी सद्वृत्तो गच्छथन्द्रोऽभवद् भुवि । चित्रं न जलधी रागे यत्र चक्रे कदाचन ॥ १ ॥

तस्मिन्भूत् शीलगणाभिधानः सुरिः समापूरितभव्यवाञ्छः ।

यत्पञ्चशाखः किल कल्पवृक्षश्लार्था नवीनां तनुते जनानाम् ॥ २ ॥

यत्पान्थं किल देवता त्रियुवनस्वामिन्धुपेता स्वयं पूर्वप्रतीतिररङ्गितेव वचसा बद्धैव कष्टेव च ।

सौभाग्याद्भुतवैभवं भवमहाम्भोरशिक्षुम्भोद्भवः श्रीमानन्न स मानतुङ्गणभृञ्ज्यादविद्यापहः ॥ ३ ॥

यस्योच्चैः परिपाकपेशलतरां तृप्तिं प्रदत्तेऽङ्गिनां व्याख्यापर्वणि भारती रसवती लावण्यपुण्या भृशम् ।

एतद् नूनमनीर्णमप्यविक्रलं यस्याः सुखं निस्तुपं श्रीमानेप रविप्रथः स विजयी स्तात् सूपकारः परः ॥४॥

विधिप्रान्थनिर्माणविरञ्चिरुचिरो गुरुः । योऽभूद् रजोगुणो नैव नालीकस्थितिमान् कश्चित् ॥५॥

श्रीमद्रैवततुङ्गशैलशिखरे सुध्यानलीनायुषा स्वायुःकर्मतरुमपातवशतो लेभे गतिस्तविषी ।

भव्यद्रातमनःक्षुरङ्गशमकृत् तत्पट्टभ्रूपाकरो रामः श्रीनरसिंहसूरिरभवत् विद्यात्रयीपावनः ॥ ६ ॥

नित्यं यः समितौ रतः कलयते सद्गुणेशक्तित्रयसातल्यं व्रतपञ्चवल्लभलसद्गन्धर्वगर्वोद्दिधुरः ।

श्रीमत्पूज्यरविप्रभप्रविकसत्पट्टसमालङ्कृतिः साक्षादेपं नरेन्द्र एव जयति श्रीमन्नरेन्द्रप्रभः ॥ ७ ॥
 दुर्वारप्रतिवादिविन्ध्यशमकृच्चान्द्रे कुले विश्रुतो देवानन्द इति प्रसिद्धमहिमोद्दामा मुनिप्राप्त्यणीः ।
 अष्टव्याकरणाम्बुधनिं निरवधीन् शब्दोर्मिमालाऽऽकुलान् यः स्वव्याकरणप्रशस्तितुलुकैश्चित्रं चरुारीचकैः ॥८॥
 तच्छिष्योऽजनि जागरूकमहिमा रत्नप्रभाल्यप्रभुः पट्टे श्रीकनकप्रभः प्रतिमया वाचस्पतिर्भूतिमान् ।
 तत्पादाम्बुजञ्चरीकचरितः प्रद्युम्नसूरिनर्तकीतिः श्रीविनयेन्दुना तदाखिलं चाशोधयद् बोधये ॥९॥
 पूज्यश्रीरत्न (?) सिंहसूरिसुगुरोः श्रीमन्नरेन्द्रप्रभोरादेशाद् विनयाङ्क्यार्धचरितस्रष्टाशया (?) ।
 गच्छोत्तंसरविप्रभाभिधगुरोः शिष्योऽल्पमेधा अपि सूरिः श्रीविनयेन्दुरेष विदधे मष्टेश्चरित्रं नवम् ॥१०॥
 क्षेत्रे भारतनामके जिनपतेर्यावत् परं शासनं (?) नस्यमिदं दृष्यन्नजपरीपोषणमं वर्धते ।
 एतद् नीरदष्टन्दसुन्दरतनोः श्रीमच्छितीर्थेशितुः प्रोद्दामं रसपूरचारुचरितं तावच्चिरं नन्दताप ॥ ११ ॥

॥ इति प्रशस्तिः ॥

१ (?) एतच्छिद्वाङ्कितं यावत्प्रमादार्शुसूक्तके समुपलब्धं तावत्प्रामोद्याश न्यस्तम्, आसीचेयं प्रशस्तिरेकस्मितेय पुस्तके ।

शुद्धिपत्रम् ।

पत्रस्य पृष्ठे, पङ्क्तौ, अशुद्धम् ।	पत्रस्य पृष्ठे, पङ्क्तौ, शुद्धम् ।
२ १ ४ शुद्धम् ।	३० १ ७ सौरा-
७ १ ६ शुनेरूपं	३० १ ११ न्यस्यन् गु-
१० २ ३ -जनाञ्	३१ २ १२ सुशीलापा-
११ २ ३ क्रोधात् मूर्ता	३१ २ १३ कालम्भो-
११ २ ४ ससाध्यः	३३ २ १२ दुःखिता
१२ २ ३ -द्वयात् ज्ञान-	३७ १ ६ -श्रावकप्रता
१५ २ २ श्वात् नृप-	४४ १ ७ सम्यक् सं-
१६ १ ५ पृथिवी-	४७ १ १२ जयकर्माणि
२१ २ ९ ऽऽसीनैर-	४७ २ ११ सुश्रुवे
२१ २ १३ पुनार-	५० २ १४ -ननपङ्कजम्
२२ २ ६ -ञ्चत् ती-	५७ १ ६ सन्नुवाच
२४ १ ९ पिदधत्	५९ १ ५ सुष्ट्वासे-
२४ २ ६ कांक्षिद्	

पत्रस्य	पृष्ठे,	पङ्क्तौ,	अशुद्धम् ।
७७	२	३	-घात् ला-
७९	२	५	रम्भोरुक्-
८१	२	१३	दम्पतीत्वेन
८३	१	११	मण्डपम्
८३	१	१	मयांस्त-
८४	१	११	गत्वा
१००	२	५	सवांना-
१००	२	९	देवद्विर्भु-
१०३	१	९	-नमुत्त
१०४	१	५	गुणाहरक्षां
१०४	१	१४	प्रतिष्ठा
१०४	२	१३	साज्ञाऽमं-
१०५	९	३	त्ये
१०८	२	६	रयोर्द्विभृ-
१०९	२	८	चम्पा नाम
१११	२	४	-भैतस्याः
११२	२	९	-प्रान्तिक-

पत्रस्य	पृष्ठे,	पङ्क्तौ,	अशुद्धम् ।
६०	१	३	-वांसुकि-
६०	१	६	-कम्पुणा
६१	१	४	पेठुः ल्वाप-
६१	२	६	-विडम्बकाः
६१	२	१३	मभूज्ज-
६२	१	५	-पुंका-
६२	२	१२	-कात् त-
६४	१	१४	पत्रारूपो-
६४	२	६	चमरेन्दो
६६	१	२	-स्फैर्यं
६६	२	८	-पैलाभि-
६७	२	१	भयेज्जिन-
६८	२	४	अभूत्
६८	२	७	चतुःपर्व्यां
६८	२	५	गुटार्थो
७१	२	१३	पुर्व्यां
७१	२	७	स चित्रं

पत्रस्य पृष्ठे, पङ्क्तौ, अशुद्धम् ।	शुद्धम् ।
११३ २ १४ -ऽभयादेवी	ऽभया देवी
१२५ २ १३ कृपाणी-नि-	कृपाणीनि-
१२२ १ ५ स्त्रीयायापिपु	स्त्रीयायापिपु
१२२ २ ४ हठादत्तः पुरे	हठादत्तःपुरे
१२३ २ ६ दत्त्वा	दत्त्वा
१२३ २ ७ रंभोरु !	रंभोरु !
१२३ २ ११ तन्वतो	तन्वतो
१२३ २ १२ अदृष्ट्ये-	अदृष्ट्ये-
१२३ २ ११ स्वभुवनं	स्वभुवनं
१२५ २ १ श्रेयो नि	श्रेयो नि
१२८ २ ४ तेपामायुर्दमो	तेपामायुर्दमो
१२९ २ ६ दत्त्वा	दत्त्वा
१३० १ १३ वेष्टयागृहं	वेष्टया गृहं
१३० १ ३ नवा	न वा
१३२ १ ९९ प्राणाः	प्राणा
१३२ २ ८ तत्	तत्

पत्रस्य, पृष्ठे, पङ्क्तौ, अशुद्धम् ।	शुद्धम् ।
१३३ २ ९ अवन्ययत्	अवन्ययत्
१३४ २ २ विपीवताम्	विपीवताम्
१३६ १ १ -गोणिकैः दृ-	-गोणिकैः दृ-
१३६ २ ५ विवेकिना	विवेकिभिः
१३७ १ ९ पुनः सू-	पुनर्मू-
१३७ १ १४ -द्वाङ् पा-	-द्वाङ् पा-
१३८ १ २ किञ्चित्	किञ्चित्
१३८ १ ११ सन्न्यस्ताश-	सन्न्यस्ताश-
१३९ १ २ सिद्धाङ्कः	सिद्धाङ्कः
१३९ १ ३ कौशाम्बी	कौशाम्बी
१३९ १ ७ दुर्गाण-	दुर्गाण-
१३९ १ ११ पर्यभ्राम्यत्	पर्यभ्राम्यत्
१३९ २ २ -मभूत्	मभूत्
१३९ २ १३ तस्याः	तस्या
१४० २ ८ केचित्	केचित्
१४० २ १० -मुञ्चिता	मुञ्चिता

पत्रस्य, पृष्ठे, पङ्क्तौ, अशुद्धम् ।	शुद्धम् ।
१४१ २ ४ स्याद्	स्यात्
१४२ १ १३ -योनिः नि-	-योनिर्नि-
१४३ १ २ काऽस्ति	कास्ति
१४४ २ १ आगच्छत्	आगच्छद्
१४५ १ ८ यक्तुद्	यक्तुत्
१४५ १ ८ क्रमाद्	क्रमात्
१४५ २ ६ -पुरस्सरं	-पुरस्सरम्
१४६ २ ११ क्वचिद्	क्वचिर्
१४६ २ १४ चेद्	चेत्
१४७ १ ३ तस्मात् ज-	तस्मात्
१४७ १ ९ तत् जीवस्य	तज्जीवस्य
१४७ १ १० वीक्ष्यमाणैः मु-	वीक्ष्यमाणैर्मु-
१४७ १ १४ -नः	-नः ?
१४८ १ १३ कृत्वा	कृत्वा
१४९ २ ११ वीक्ष्यन्ते	वीक्षन्ते
१५० २ ११ गोपालः वि-	गोपालश्चि-

पत्रस्य, पृष्ठे, पङ्क्तौ, अशुद्धम् ।	शुद्धम् ।
१५२ १ ५ देवपालः	देवपालो
१५२ १ ७ प्रमोदभाक्	प्रमोदभाग्
१५२ २ १० चित्ता	चित्ता
१५३ २ १४ प्रतिः	प्रति
१५४ १ १ पृथ्वीशुज,	पृथिवीशुजः
१५४ १ १० मासा शु-	मासाः पु-
१५४ २ ७ दिष्ट्या	दिष्ट्या
१५६ १ ५ तत्राङ्गमलम्	तत्राङ्गमलं
१५६ २ ९ धनं	धनम्
१५८ १ ४ रगूत्	-रभूद्
१६३ १ ३ श्रोत्रापेयः	श्रोत्राऽऽपेयः
१६३ १ ११ तूर्णीशालो	तूर्णीशालो
१६३ १ ११ -ऽभवद्	-ऽभवत्
१६३ २ ५ तावद् चे-	तावचे-
१६४ १ ५ -विन्दुभृकुटी-	-विन्दुभृकुटि-
१६५ २ ४ मणिनाम्ना	मणिनाम्ना

पत्रस्य, पृष्ठे, पङ्क्तौ, अनुबन्धम् ।
 १६५ २ १० धिक्
 १६६ २ १० भ्राम्यत्
 १६७ १ ७ दुर्गाका

शुद्धम् ।
 धिक्
 भ्राम्यत्
 दुर्गाका

पत्रस्य, पृष्ठे, पङ्क्तौ, अनुबन्धम् ।
 १६७ २ ८ सम्पक्
 १६७ २ १४ युगम्
 १६८ १ ४ न्यधाक्

शुद्धम् ।
 सम्पक्
 युगम्
 न्यधाक्

॥ इति मङ्गिनाथचरित्रम् ॥

